

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

5. BASKI

KURTULUŞ SAVAŞI'NDA

ATATÜRK'ÜN

İSTİHBARAT

FAALİYETLERİ

MİLLÎ AJANLARIMIZ

ÜMİT DOĞAN

ÜMİT DOĞAN

**ATATÜRK'ÜN
İSTİHBARAT
FAALİYETLERİ
- MİLLİ AJANLARIMIZ -**

krypto

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri, Ümit Doğan, Kripto Kitaplar®

Genel Yayın No: 141

Araştırma & İnceleme: 115

Yazan: Ümit Doğan

Yayın Yönetmeni: Ümit Çıkrıkcı

Kapak Tasarım: Kripto Tasarım Ekibi

Düzeltili: Pınar Öztaş

Baskı: Bizim Büro Basım Evi/Ankara

(Matbaa Sertifika No:42488)

1. Baskı: Nisan 2017

2. Baskı: Haziran 2017

3. Baskı: Mart 2019

4. Baskı: Eylül 2020

5. Baskı: Şubat 2021

ISBN: 978-605-4991-51-8

Yayıncı Sertifika No: 45134

*Her hakkı saklıdır. Bu yapının aynen ya da
özet olarak hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılmaz.*

Copyright © 2008-2021, KRİPTO KİTAPLAR Publishing House

Yayımlayan:

kripto

Kripto Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Kültür Mahallesi, Ataç 2 Sokak No:71/B Çankaya / Ankara

Tel: 0312 432 1923 Faks: 432 1933

e-posta: kripto@kriptokitaplar.com

www. kriptokitaplar. com

Satış Direktörü: Murat Alaca

Pazarlama Sorumlusu: Ahmet Mert Öztuğ

ÜMİT DOĞAN

1984 yılında Kırıkkale’de doğdu. İşletme alanında lisans, tarih alanında lisans ve yüksek lisans eğitimini tamamladı. İstiklal Harbi tarihi üzerine bilimsel araştırmalar yapmaya başlayan genç tarihçi, anılan zaman kesitinin üzerinde çok durulmayan ya da araştırılmayan yönlerine derinlemesine nüfuz etmek çabası ile ön plana çıkmıştır. Bu anlayışla kaleme aldığı yayınlanmış on adet kitabı bulunmaktadır. İlk çalışması olan *Mustafa Kemal’in Muhafızı Topal Osman* başlıklı kitabı 2014 yılında yayınlanmış ve çok sayıda baskı yapmıştır. Yazar bu çalışma ile tarihe “Ali Şükrü Bey Hadisesi” olarak geçen olaya net bir şekilde açıklık getirmiştir. Yazarın 2016 yılında yayınlanan ve yine çok az bilimsel araştırmaya konu olan *Türk Papa/İstiklal Harb’inden Ergenekon Sürecine Papa Eftim ve Türk Ortodoks Patrikhanesinin Faaliyetleri* isimli ikinci çalışması, yakın tarihimizin unutulmuş bir sayfasına ışık tutmuş ve birçok kesim tarafından beğeni kazanmıştır. Yazar, *Atatürk’ü Öldürme Planları* isimli üçüncü kitabında, Atatürk’e yapılan otuzdan fazla suikast tertibini ilk defa ortaya çıkarıp yayınladığı belgelere dayanarak anlatmıştır. Yazarın Kurtuluş Savaşı’mızın kazanılması adına Atatürk’ün kontrolünde gerçekleşen istihbarat faaliyetlerine ve kahraman istihbaratçılarımızın eşsiz mücadelelerine yer verdiği *Atatürk’ün İstihbarat Faaliyetleri* isimli dördüncü kitabı, Nisan 2017’de raflardaki yerini almıştır. Ümit Doğan’ın beşinci kitabı *Derin Sultan Abdülhamid* isimli çalışması, Osmanlı Devleti’nin son döneminde yaşananlara ışık tutması amacıyla hazırlanmış olup, Osmanlı sultanları arasında özel bir yere sahip olan Sultan Abdülhamid Dönemi ile ilgili önemli tespitler yapmaktadır. Ümit Doğan’ın kaleme aldığı *Çarpıtılan Tarihle Hesaplaşma* isimli altıncı kitabı Aralık 2018’de, *Ana Türk /Atatürk’ün Annesi Zübeyde Hanım* isimli yedinci çalışması ise Aralık 2019’da okuyucuyla buluşmuştur.

Ümit Doğan Cumhuriyet tarihi alanındaki araştırmalarından elde ettiği birikimlerini cumhuriyetimizin emanetçisi olan çocuklara aktarmak amacıyla *Çocuklar İçin Atatürk'ün Hayatı*, *Çocuklar İçin Kurtuluş Savaşı Tarihi* ve *Çocuklar İçin Kurtuluş Savaşı Kahramanları* isimli üç tane de çocuk kitabı kaleme almış, bu kitaplar Aralık 2019'da çocuk okurlarla buluşmuştur.

Ümit Doğan, evli ve bir çocuk babasıdır.

İletişim:

E-Posta: tsumut71@gmail.com

Facebook: <https://www.facebook.com/umit.dogan.1650>

Twitter: @tsumut71

Instagram: @umt.dogan

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	9
--------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

İSTİHBARAT VE CASUSLUK KAVRAMLARI	13
İstihbarat Kavramı.....	13
İç ve Dış İstihbarat Kavramları.....	19
Stratejik ve Taktik İstihbarat Kavramları.....	20
İstihbaratın Nitelikleri	21
İstihbarat Metotları	23
İstihbarat Çeşitleri	24
Casusluk ve Casus Kavramları.....	27
İstihbarat ve Casusluk Arasındaki İlişki.....	28
Tarihsel Süreçte İstihbarat ve Casusluk.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

KURTULUŞ SAVAŞI DÖNEMİ İSTİHBARAT FAALİYETLERİNİ YÜRÜTEN GİZLİ CEMİYET, GRUP VE RESMİ KURULUŞLAR	33
Teşkilatı Mahsusa (1913 – 1918).....	33
Karakol Cemiyeti (Kasım 1918 – 16 Mart 1920).....	37
Zabitan Grubu (27 Ekim 1920 – Şubat 1921).....	41
Yavuz Grubu (Şubat 1921 - Ekim 1921)	46
İmalat-ı Harbiye Grubu (19 Mart 1920 – 16 Aralık 1920)	47
A.P. Teşkilatı (18 Temmuz 1920 – 21 Mart 1921)	47
Tetkik Heyeti Amirlikleri (1 Nisan 1921 – 22 Haziran 1922).....	55
Hamza Grubu (23 Eylül – 15 Aralık 1920)	58
Ferhat ve Kerimi Grubu (2 Mart 1921)	64
Felah Grubu (31 Ağustos 1921 – 4 Ekim 1923)	64
Namık Grubu (30 Ocak 1921)	66
Muavenet-i Bahriye Grubu (Mart 1921- 15 Aralık 1921)	67

Ümit Doğan

Mim Mim Grubu (Nisan 1921 – 5 Ekim 1923)	67
*Mim Mim ve Felah Gruplarının Çalışma Şekilleri ve İki Grubun İlişkisi	71
Geçit Teşkilatı (Aralık 1922 - 24 Temmuz 1923)	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURTULUŞ SAVAŞI'NIN KAZANILMASINDA ROL

OYNAYAN İSTİHBARAT VE CASUSLUK

FAALİYETLERİ 73

Vahdettin'in Damadı Mustafa Kemal'i Uyarıyor: "İngilizler Bandırma Vapurunu Samsun'a Ulaştırmadan Batıracak!" 73 Anzavur İsyanı Başlıyor	79
Milli Ajan İngiliz Kemal, Amerikalı Misyoner Kimliğiyle Ahmet Anzavur'un Konağında	80
Körpülü Hamdi ve Dramalı Rıza Beyler Fransız Korumasındaki Akbaş Cephaneliğini Basıyor	83
*Baskın, Tek Kurşun Atılmadan Gerçekleşiyor.....	88
Akbaş Cephaneliği Baskınının Yansımaları.....	94
İkinci Anzavur İsyanının Başlaması ve Akbaş Baskını Kahramanlarımızın Hazin Sonu	95
Topkapılı Cambaz Mehmet, İngiliz İşgal Komutanı General Harrington'un Makam Otomobilini Kaçırıp Anadolu'da Mustafa Kemal'e Hediye Ediyor	99
Damat Ferit'in Konağına Sızan Milli Ajan: Galip Vardar	102
"Sevgilimin adı Mustafa Kemal..."	103
Kuvayimilliyе'nin Hilafet Ordusu Karşısındaki Başarısının Sırrı	108
İstanbul'un İşgaliyle Birlikte Anadolu'ya Geçişler Başlıyor	110
Milli Direnişin İstanbul'daki Merkezi Özbekler Tekkesi ve Türkçülüğün Mürşidi Şeyh Ata.....	114
İsmet Paşa, Er Kıyafeti Giyip "Odun Kesmeye Giden Asker Kılığında" Anadolu'ya Geçiyor	117
"Üsküdar'da Özbekiye Tekkesi Şeyhi Ata Efendi diye bir zatın katıldığını hatırlıyorum. Şeyh Efendi Kuvayi Milliyeci imiş, Kuvayi	

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Milliye hesabına çalışıyormuş. Hatta Tekkesi Kuvayı Milliyenin bir merkezi imiş.”	117
Parola: Beni İsa Yolladı!	118
Mehmet Akif'in Anadolu'ya Geçiş, İşgal Güçlerinin Özbekler Tekkesi Baskını ve Şeyh Ata	119
Şeyh Ata, İsmet Paşa ile Birlikte Ankara'ya Geçti Mi?	122
Giresunlu Osman Ağa'nın Ajanları, Dürriyade Fetvasına Karşı Propaganda Amacıyla Trabzon'a Gidiyor	122
İngiliz Casusu Tevfik, Mustafa Kemal'in İstihbarat Elemanları Tarafından Ankara'da Yakalanıyor	125
Kadın İstihbaratçımız Ali Fuat Paşa'yı Takip Eden Ermeni Kadın Casusu Tespit Ediyor.....	127
A.P. Teşkilatı'nın İstihbarat Raporları İşgal Güçlerinin Ermenilerle İlişkilerini Ortaya Koyuyor	128
Mustafa Kemal'in Saray'daki Kadın Ajanı Fehime Sultan	129
TBMM'deki Casus İçişleri Bakanı Nazım Bey Nasıl Deşifre Oldu?.....	130
Hamza Grubu Sahte Kimlik Düzenleyerek Tüccar Kılıfına Soktuğu Subayları Anadolu'ya Gönderiyor.....	133
Kod Adı: Mim Sıfır	135
Hamza Grubu'ndan Mesaj Var: “Damat Ferit Mustafa Kemal'e Suikast İçin Polis Müdürü Tahsin'le Anlaştı”.....	138
Mim Sıfır, Polis Müdürü Tahsin'in Gözüne Girip İşgal Kuvvetleri Pasaport Kumandanlığında İrtibat Memuru Oluyor.....	139
Mim Sıfır, Anadolu'ya Gönderilen Yabancı Casusların Bilgilerinin Bulunduğu Dosyayı Ele Geçiriyor.....	142
Felah Grubu, Mustafa Kemal'i Öldürmekle Görevli İngiliz Casusu Mustafa Sagir'in Gizli Mektuplarının Şifresini Çözüyor.....	143
İngiliz Kemal'in “Amerikalı Gazeteci Herri Villiy” Kimliğiyle Yunan Başkomutan Papulas'la Görüşmesi ve Birinci İnönü Zaferi'ndeki Rolü	151
İşgal Donanmasının Telsiz Haberleşmelerini Nasıl Dinledi?	156
Muharip Grubu, Ramazan Topu Bahanesiyle Anadolu'ya 7,5'luk Sahra Toplarını Kaçırıyor	157

Ümit Doğan

Mustafa Kemal'in İstanbul'daki Kadın Ajansı Madam Entrel	
Korinlof'tan Gelen Suikast İstihbaratları	158
Mim Mim Grubu, İngiliz İşgal Subayı Bennett'in Mustafa Kemal'e Suikast Hazırlığında Olduğunu Bildiriyor	162
İngilizler, Muharip Grubu'nun Silah Sevkiyatı Evraklarını Yakalıyor	165
Bennett'in Sağ Kolu ve İstanbul'da İngiliz Gizli Servisinin Şefi Durumundaki Ermeni Pandikyan, Ashında Mustafa Kemal Hesabına Çalışıyordu	167
Mustafa Kemal'i Öldürmek İsteyen Ermeni Suikastçılar, Pandikyan Sayesinde Yakayı Nasıl Ele Verdiler? Akibetleri Ne Oldu?	171
Pandikyan'dan Alınan İstihbarat'la İngilizleri Nasıl Oyuna Getirdik?	174
Felah Grubu, Millî Mücadele'ye Katılmak İsteyen Vahdettin'in Damadı İsmail Hakkı Bey'i "Adapazarlı Koyun Tüccarı Mustafa Ağa" Kimliğiyle Anadolu'ya Geçiriyor	175
Saray Soytarılığından Mustafa Kemal'in Sofrasına: "Kahraman Cüce Ali Şamil"	179
Fransız Karargâhına Sızan Yüzbaşı Kemal Bey, Büyük Taarruz Öncesi Yunan Birliklerinin Konuşlanmasını Gösterir Haritayı Ankara'ya Ulaştırıyor	181
Mustafa Kemal'in Büyük Taarruz Hazırlıkları, Düşmanı Aldatma ve Yönlendirme Faaliyetleri	183
İşgalci Devletler Yurdu Boşaltıyor	188
Zaferden Sonra Kahramanlarımız	190
SONUÇ	195
KAYNAKÇA	200
EKLER	209

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın amacı, Millî Mücadele tarihinin yeteri kadar üzerinde durulmayan konularının başında gelen *“istihbarat, casusluk ve propaganda”* faaliyetlerini ortaya koymaktır. Çalışma boyunca, İstiklal Harbi’nin kazanılması için Mustafa Kemal’in ne gibi bir istihbarat ağı meydana getirdiği, dönemin zor şartlarında ve yokluklar içinde hangi istihbarat örgütlerinin teşkil edildiği, savaş süresince hangi istihbaratın kim tarafından, nerede, nasıl toplandığı ve toplanan bu istihbaratların hangi faydalar sağladığı gibi sorulara cevap aranmıştır.

Bir önceki çalışmam olan *“Atatürk’ü Öldürme Planları”* çerçevesinde yapmış olduğum arşiv araştırması esnasında, Mustafa Kemal’in kurmuş olduğu istihbarat ağının muazzam işleyişinin dikkatimi çekmesiyle birlikte bu araştırmayı yapmaya karar verdim.

Konu ile ilgili yararlandığım kaynaklardan Mesut Aydın’ın 1989 yılına ait *“Millî Mücadele Yıllarında İstanbul’da Faaliyet Gösteren Gizli Guruplar”* adını taşıyan doktora tezi, konumuz ile ilgili önemli bilgiler vermektedir. Hamit Pehlivanlı’nın 1990 yılında tamamlamış olduğu *“Kurtuluş Savaşı’nda Askerî Polis Teşkilatı ve Faaliyetleri”* adlı doktora tezi de konumuzun önemli bir parçası olan Askerî Polis Teşkilatı hakkında aydınlanmamızı sağlamaktadır. Tamamen arşiv belgelerine dayalı olan bu çalışmalar konumuz adına oldukça önemli bilgileri ihtiva etmektedir. Daha yakın tarihlere geldiğimizde; Serdar Yurtsever’in 2007 tarihli *“Millî Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetlerinin Olaylar Çerçevesinde İncelenmesi (1919-1922)”* ve Remzi Güney’in 2008 tarihli *“Osmanlı’nın*

Ümit Doğan

Son Döneminden Cumhuriyet Dönemine İstihbarat Teşkilatlarının Tarihi Süreçleri ve Polis İstihbarat Tarihi” başlıklı yüksek lisans tezleri konuyla ilgili önemli kaynaklar olarak karşımıza çıkmaktadır.”*Tarihçilikte birinci kaynak olarak değerlendirilmemeseler de belli bir olayın detaylarını öğrenmek açısından tarih biliminin görmezden gelemeyeceği kayıtlar*” diyebileceğimiz hatıratlar incelendiğinde, o dönemde olayların içinde yaşayan ve gizli teşkilatlarla doğrudan bağlantılı kişilerin anıları göze çarpmaktadır. Teşkilatı Mahsusanın son başkanı ve Mim Mim Grubu’nun kurucusu Hüsamettin Ertürk’ün anıları *“İki Devrin Perde Arkası”*, yine Mim Mim Grubu’ndan Kemal Koçer’in anıları *“Mim Mim Örgütünün Gizli Eylemleri”*, Topkapılı Cambaz Mehmet’in anıları *“Kurtuluş Savaşı’nın Gizli Örgütü”*, Razi Yalkın’ın anıları ise *“Bir Türk Casusunun Mütareke Anıları”* adı altında yayınlanmıştır. Herhangi bir gruba bağlı olmayan, İngiliz Kemal lakaplı Ahmet Esat Tomruk’un anıları da *“İngiliz Kemal (Ahmet Esat Tomruk) Milli Mücadele Hatıraları”* adı altında yayınlanmıştır. Felah Grubu’ndan Ekrem Baydar’ın anılarını 1970 ve 1971 yılına ait Cumhuriyet gazetesi arşivinde bölüm bölüm bulabilmek mümkündür. Bu anılar daha sonra Sami Karaören tarafından hazırlanıp kitap halinde de yayınlanmıştır. İmalatı Harbiye Grubu’nun kurucusu Eyüp Durukan’ın hatıratı ise 2014 yılında Uğur Cenk Deniz İmamoğlu tarafından *“Bir Asker ve Bir Hatırat: Eyüp Durukan ve Millî Mücadele”* adı altında yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.

Bu çalışma esnasında *“Millî Mücadele’nin kazanılmasında etkili olan istihbarat, casusluk ve propaganda faaliyetleri”* ile ilgili ulaşılabilen tüm belge ve bilgiler değerlendirilmiştir. Konu ile ilgili yukarıda verilenlerle birlikte arşiv belgeleri, makaleler ve süreli yayınlar da incelenmiştir. Elinizdeki bu kitap oldukça titiz bir çalışmanın ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Yine de kitapta bazı eksiklerin olması kaçınılmazdır. Kitap, okuyucuların ve bilim insanlarının yapacağı katkılara her zaman açıktır.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Kitap, üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde istihbarat kavramı, istihbarat metotları, nitelikleri, çeşitleri ile casus ve casusluk kavramları hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Milli Mücadele Dönemi'nde istihbarat faaliyetlerini icra eden grup, cemiyet ve resmi teşkilatlarımız tanıtılmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise istihbarat elemanlarımızın gerçekleştirdiği istihbarat/karşı istihbarat faaliyetleri ve bu faaliyetlerin sağladığı faydaların neler olduğu kronolojik olarak sizlere sunulmuştur.

Bu çalışmanın yükünü benimle birlikte taşıyan eşim ve oğluma, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi ve Genelkurmay ATASE Arşivi çalışanlarına ve tarihçiliğe adım atmamı sağlayan Prof. Dr. Ümit Özdağ'a teşekkürü borç bilirim.

Ümit Doğan
22 Mart 2017 - Niğde

“Türk milleti, Birinci Dünya Savaşından yenilgiyle ayrılmanın getirdiği bütün olumsuzluklara rağmen, kurtuluş mucizesini gerçekleştirmek adına yararlanabileceği iki önemli unsuru bünyesinde barındırıyordu. Bu unsurlardan ilki, Mustafa Kemal gibi vatanperver bir dehanın, ikincisi ise kapatılan Teşkilat-ı Mahsusa’nın istihbarat geleneğinden gelen tecrübeli asker ve istihbaratçıların varlığıydı.”

BİRİNCİ BÖLÜM

İSTİHBARAT VE CASUSLUK KAVRAMLARI

İstihbarat Kavramı

İstihbarat kelimesinin sözlük anlamı *“bir kimse, bir şey hakkında toplanan bilgi, haber veya haberler, duyulan şeyler, haber alma”* şeklindedir.¹

İstihbaratın çeşitli kaynaklarda değişik şekillerde tanımlandığı görülmektedir. İstihbarat kelimesi çeşitli anlamlar içerdiğinden farklı ifadeler ortaya çıkmıştır.

Örneğin İstihbarat kelimesi;

- İşleme tabi kılınan değerlendirilmiş bilgi,
- Belirli usul ve metotlarla elde edilmiş haber,
- Haber toplamak için organize edilmiş tüm gayretler,
- Belirli amaçlar için, özel metotlarla gizli bir şekilde düşman ya da düşman olması muhtemel devletler hakkında elde edilen bilgi,
- Haber toplamak için organize edilmiş, kurulmuş örgüt, teşkilat, servis, daire,
- Muhtemel gelişmelerin tahmini için haberlerin bir araya getirilmesi gibi anlamlara gelmektedir.

¹ Hamit Pehlivanlı, “Eski Türkler ve Selçuklularda İstihbaratçılık”, *Türkler*, Ankara, 1995, C. 5, s. 279.

Aslında, bir ülkenin istihbarat faaliyetlerine bakışına dair en önemli ipucunu, istihbarat kelimesinin, o dilde içerdiği anlamlar vermektedir. Burada ihbar kelimesi “*ele verme*”, muhbir kelimesi de “*ihbarcı*” gibi, toplumsal alanda olumsuz çağrışımlar barındıran sözcüklerdir. Bu yapının da işaret ettiği üzere, istihbarat kelimesi Türk halkı tarafından saygınlıkla karşılanmamıştır. Öte yandan, İngilizce konuşan Anglosakson toplumlarında, istihbarat kelimesinin karşılığı “*intelligence*” kelimesidir. Bu kelime, “*zekâ*”, “*akıl*”, “*bilgi*” gibi anlamlara gelmektedir. Bu ülkelerde, kelimenin anlamı ile ilişkili olarak istihbarat, entelektüel bir faaliyet olarak algılanmaktadır.²

Almancada ise “*nachrichten*” yani “*haberler*” kelimesi, Fransızcada “*işaret, aydınlanma, öğretme, öğrenme*” anlamlarına gelen “*reseinement*” kelimesi kullanılır. Ruslarda ve bazı Slav ülkelerinde “*güvenlik*” kelimesi bu alanda anahtar durumundadır. Eski Doğu Bloku ülkelerindeki bu “*güvenlik*” sözü tercihi, hep dış tehlike veya tehdit psikozu altında olduklarını, korunma içgüdüsünü gösterirse de dışa dönük yani casusluk yoluyla bilgi toplamak, istihbarat yapmak işlerinde aktif ve becerikli oldukları bilinmektedir.³

Arapça “*istihbar*” kelimesinin çoğulu olan istihbarat, haber kökünden üretilip, haber elde etme ya da haber çıkarma anlamını taşıması nedeniyle, son zamanlara kadar haber alma ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Halbuki haber alma ve istihbarat kelimelerini eş anlamda kullanmamak gerekir. Bu yanlış anlam, Arapçanın Türkçeye çevrildiğinde tam karşılığının bulunamayışından ileri

² Serdar Yurtsever, *Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetlerinin Olaylar Çerçevesinde İncelenmesi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s. 16, 14.

³ Kemal Girgin, *Modern İstihbarat ve Türkiye*, İstanbul, 2003, s. 122-123; Yurtsever, a. g. t. , s. 14.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

gelmektedir. Gerçekte haber alma ve istihbarat birbirlerinden ayrı fakat birbirlerini tamamlayan sözcüklerdir. Eş anlamda kullanılışı nedeni ile uygulamada büyük yanlışlara düşülmüştür. Haberler, hiçbir işleme tabi tutulmadan kullanıldığı zaman devletlere büyük zararlar vermiştir. ⁴

İstihbarat, her türlü tehlikeye karşı uyanık olarak bekamızın temeli olan millî gücümüzün idamesi, her şart ve durum altında bizi güvenli yollara ulaştıracak millî politikamızın tayini ve millî güvenliğimiz için zaruridir. Bunların hepsi de yerinde, vakitli ve zamanında karar verilmesine ihtiyaç gösteren işler, karar vericilerin politikalarının tayininde esas olacak unsurlar, başka yollarla teminine imkân bulunmayan bilgilerdir. ⁵ Teknik olarak istihbarat, muhtelif imkân ve vasıtaları kullanarak herhangi bir konuda enformatik materyal temini ve temin edilen bilgilerin ham hâlden kurtarılarak işlenmesi, kıymetlendirilmesi ve yorumlanarak bunlardan bir netice çıkarılmasıyla ilgili faaliyetlerdir. ⁶

İstihbarat tanımlamalarının birçoğunda temel problem, güvenliğin içeriğidir. Zira güvenlik bir bakıma psikolojik bir yönü de bulunan bir kavramdır. Bazı durumlarda, devlet kendini güvende hissetmeyebilir ve bunun nedeni herhangi bir tehdit ya da tehlike de olmayabilir. Bu nedenle tam bir tanımda *“tehdit, devlet, gizlilik, toplama, analiz ve amaç”* kavramlarının bulunması gerekir. Bu kavramlardan da en önemlisi tehdittir. Tehdit olmadan istihbarata gerek yoktur. Bu anlamların neticesinde istihbaratı *“Durum muhakemelerinin yapılmasında, hareket tarzlarının, planların ve harekâ-*

⁴ Serhat Tezsever, *Millî Güvenliğimiz İçinde İstihbarat*, İstanbul, 1999, s. 89; Yurtsever, a. g. t. , s. 14.

⁵ Muzzez Şenel, A. Turhan Şenel, *Ana Hatları ile İstihbarat Casusluk-Propaganda Sabotaj Yıkıcı Faaliyetler Bunlara Karşı Koyma ve Polis*, Ankara 1969, s. 11; Yurtsever, a. g. t. , s. 15.

⁶ Aynı tez, s. 15.

*tın geliştirilmesi ve uygulanmasında, yakın ve olası önemi bulunan ve yabancı ulusların veya bölgelerin bir veya birden fazla yönü ile ilgili mevcut bilgilerin toplanması, kıymetlendirilmesi, tahlili, birleştirilmesi ve yorumlanmasından çıkarılan sonuç” şeklinde tanımlayabiliriz. Bir başka ifadeyle istihbarat, düşman veya düşman olması muhtemel devletlerin niyetleri, planları ve kapasiteleri hakkında her türlü imkân ve vasıtalarla haber derlenmesi ve bunların belirli işlemlere tabi tutularak yorumlanmasından dolayı bir sonuca varılmasıdır. Bu tanımda istihbarat bir sonuç olarak görülmektedir ki tam anlamıyla bu görüşe katılmak olanaklı değildir. İstihbarat, temelde bir süreçtir. Bu sürecin içerisinde hem bir başlangıç hem de bir sonuç vardır. Ayrıca bu süreç süreklilik gösteren bir süredir, herhangi bir yerde bir kesinti ile karşılaşmadan devam eden bir süreçtir.”**Barişta ve harpte doğru haber almak, yanlış haber yaymak; on kolordusu olan bir devletin on birincisini komşu ülkenin toprakları içerisinde meydana getirmesi”* ifadesi, özde diğer tanımlamalarla aynı olmakla birlikte farklı bir bakış açısını içermektedir. Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere istihbarat, hem diğer devletlerin hem de istihbarat toplayan devletin yapacağı muhtemel operasyonlar için gereklidir. Operasyonlar, hem muharebelerden hem de bir grup ya da bir hedefe yönelik çeşitli eylemlerden oluşmaktadır. Operasyonlar yapabilmek için istihbaratta pasif bilgi toplamak ve bu bilgiler yardımıyla analizler yapmak yetmemekte, bu bilgilerden elde edilen ürünlere göre aktif olarak eylemlere girişmek de gerekmektedir. Bu açıdan konuya yaklaşıldığında, istihbaratın bir de aktif yönü bulunmaktadır.⁷

İstihbaratta olayın başlangıcında elde edilen bilgiler küçük parçacıklar şeklindedir. Bu bilgileri istihbarat hâline getirerek, olayın fotoğrafını görme imkânına kavuşmak istenilmektedir. Bilgiyi toplamakla görevli olan istihbarat görevlisi, resmin tamamını görmek

⁷ Aynı tez, s. 15-18.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

imkânına kavuşamayabilir. Sentezi yapan kimse ancak mozaîği birleştirerek resmi görebilecektir. Herhangi bir bilginin hazır ve bütün olarak elde edilmesi, gayri mümkün veya çok ender bir iştir. Bilgiler ve haberler, parça parça toplanır ve birbirine eklenerek işe yarar bir dosya hâlini alır. Herhangi bir mevzu üzerine istihbarat, birçok şahıs tarafından ve devamlı surette yapılır. Haber toplayan bir ajanın eline geçen en ufak bir haber veya bilgi, birçok hâllerde en mühim bir mevzuun son halkasını teşkil eder ve zinciri tamamlar. Bu bakımdan, küçük ve önemsiz zannedilen herhangi bir bilgi, düşman istihbaratı için çok kıymetli olabilir.⁸

İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana var olan istihbarat faaliyeti, geçmişte olduğu gibi günümüzde de devletlerin geleceğinde rol oynayan önemli ve öncelikli faktörlerden biridir. Çünkü bu faaliyet, hedef ve hedef olması muhtemel kişi, grup, örgüt veya devletlerin imkân ve kabiliyetlerini ortaya çıkarmak, muhtemel hareket tarzlarını önceden tespit etmek için yürütülür. Geleceği görebilmek, muhtemel sorunlar hakkında önceden bilgi sahibi olabilmek, olayların gerçek nedenlerine ulaşabilmek ancak sağlıklı istihbarat üretimi ile mümkün olabilir. Konuya verilen önemi göstermesi açısından, *“Birinci Dünya Savaşı sırasında, muharip devletlerde yarım milyon insanın doğrudan doğruya istihbarat işlerinde kullanılması ve bunlardan 50. 000’den fazlasının da casus olduğunun tahmini”* çarpıcı bir örnektir. İnsanlarda ve devletlerde gelecek endişesi ve başkaları hakkında kötü düşünme duygusu olduğu sürece istihbarata her zaman ihtiyaç vardır. Başkalarının ne yaptıkları ve neleri sana karşı yaptıkları konusunda bilgi sahibi olunca güvende olunabilir ve ona göre karşı tedbirler alınabilir. En basit bir taktik sorunun çözümünde dahi düşmana ve araziye ait bilgilerin elde edilmesi bir mecburiyettir. Duruma hâkim olmak her zaferin anah-

⁸ Hüseyin Turgud, *Gizli Düşman Faaliyeti, Casusluk, Propaganda, Bozgunculuk*, Ankara, 1954, s. 3-4.

tarıdır. Ordularımızın zafere ulaşması için dostu düşmanı yakından ve iyi tanımak gereklidir. Yalnızca seferdeki çeşitli keşif vasıtalarıyla haber almak, bir sakatın değnekle yürümesine benzer. Ordunun istihbarat şubesi göz ve kulak unsurlarıdır. Vücut ne kadar kuvvetli olursa olsun kulaktan, hele gözden yoksun olmak, onu felçli hâle getirebilecektir.⁹

İstihbarat, temelde devletlerin haber alma ve düşmanın zayıf taraflarını öğrenme ihtiyacından doğmuştur, diyebiliriz. Örneğin düşmanın elinde ne kadar asker, ne kadar silah ve cephane olduğunu; bunların nerelerde, nasıl konuşlandığını ve harekât planlarını bilmeden doğru bir karşı strateji izlemek mümkün değildir.¹⁰ Yabancı servislerin büyük miktarlarda para sarf etmelerindeki gaye, daima galibiyeti temin için barış zamanında düşmanın zayıf taraflarını öğrenmektir. Çünkü kaybedilmiş bir savaş, barışta istihbarat uğruna sarf edilen bedelden, bin kere daha pahalıya mal olur. Geleceği görebilmek, muhtemel sorunlar hakkında önceden bilgi sahibi olmak, olayların perde arkasına uzanabilmek ancak sağlıklı istihbarat üretimi ile mümkün olabilir. İnkâr edilemeyecek bir güç olmakla beraber devletlerin silahlı kuvvetleri bir topyekûn savaşta yeterli olmamaktadır. Çünkü bu gücü tamamlayacak, ona yön gösterecek, öncülük edecek, bazen gerek dahi bırakmayacak bir görünmez kuvvet, istihbarat gücüdür. Savaşlar, devletler arasında süregelen mücadelelerin yüzeye çıktığı ve kan dökerek yapıldığı safhalardır. Barış ancak güçlü olmakla, güçlü kalmakla sağlanabilmektedir. Bunun için de devletler, bir taraftan dost ve düşman devletlerin zayıf taraflarını bulmak, bunlardan yararlanmak için çalışırken, öte yandan da kendi eksiklerini gizlemek, sırlarını saklamak için tedbirler almaktadırlar.” *Haber alan, hazır olur*” sözü barış ve savaş zamanlarında daima geçerlidir. Bu yüzden devletlerin kuruluşlarıyla birlikte

⁹ Yurtsever, a. g. t. , s. 15.

¹⁰ Atilla Akar, *Casuslar, Derin Savaşın Sıra Dışı Neferleri*, İstanbul, 2005, s. 15.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

istihbarat teşkilatlarını oluşturmaları daha da anlaşılır olmaktadır.
11

İç ve Dış İstihbarat Kavramları

Ülkeler istihbarat yapılarını, "*İç İstihbarat*" ve "*Dış İstihbarat*" şeklinde oluşturmuşlardır.¹²

İç istihbarat, bir ülkenin, toprak bütünlüğünü parçalamak, devletin yönetim şeklini ya da rejimini silah zoruyla değiştirmek, insanlar arasına nifak tohumları atarak ülke içerisinde birbirlerine düşman gruplar oluşturmak, vatandaşın devletin kurum ve kuruluşlarına olan güvenini sarsmak, din, mezhep, ırk gibi duyguları tahrik ve istismar ederek şahsi çıkar elde etmek, ülke içerisinde haksız kazanç temin etmeye çalışmak, bu amaçla insanlar üzerinde korku, sindirme, tehdit vb. unsurları kullanmak, ihalelere fesat karıştırmak, yine nüfuzunu kullanarak devlete ait kurum ve kuruluşları zarara uğratmak, yolsuzluk yapmak, uyuşturucu ve uyarıcı maddeler ile ülke insanını zehirlemek vb. gayelerle hareket edenleri ve bunların faaliyetlerini deşifre etmek amacıyla çalışır. İç istihbarat eski devirlerde şahısları, kralları ve rejimleri, rakiplere karşı koruma görevi ifa ederken, günümüzde devletin iç güvenliğini korumayı esas hedef olarak benimsemiştir. Türkiye'de iç istihbarata kısmen Millî İstihbarat Teşkilatı bakmakla birlikte, bu görevi genel itibarıyla Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesi Başkanlığı yürütmektedir.

Dış istihbarat, hasım ya da hasım olması muhtemel devletlerin içindeki imkân ve kabiliyetleri tespit etmektir. Bu tespitler doğrultusunda ülkede millî güvenlik stratejisine temel oluşturacak politi-

¹¹ Mustafa Balcioğlu, *Teşkilat-ı Mahsusa'dan Cumhuriyete*, İstanbul, 2001, s. 102, 112; Yurtsever, a. g. t. , s. 13.

¹² Mustafa Yiğit, *Polis ve İstihbarat*, İstanbul, 1977, s. 41.

kalar belirlenir. Ülkemizde dış istihbarat faaliyetleri Millî İstihbarat Teşkilatı tarafından yürütülür. MİT'in tarihinde, yurt dışı bağlantılı birçok ajanın tespit edildiğine dair önemli çalışmalar bulunmaktadır.¹³

Stratejik ve Taktik İstihbarat Kavramları

Ülkemiz açısından iç ve dış istihbarat ayrımı, karşımıza stratejik istihbarat ve taktik istihbarat kavramlarını getirmektedir. Yukarıda da bahsedildiği gibi bugün polis teşkilatı "*taktik istihbarat*" görevi yürütmektedir. Yani operasyon yönü ağır, suçla mücadele eden, kriminal bir yapısı vardır. MİT ise daha ziyade stratejik, uzun zamana yayılan istihbarat çalışmaları yürütür ve devletin millî güvenlik istihbaratını oluşturur.¹⁴

Sherman Kent, stratejik istihbaratı yedi adımda ele alır:

1- Stratejik istihbarat ekibi, ortaya çıkan soruna dikkatlerini yöneltir.

2- Ortaya çıkan sorunun hangi yönlerinin ülkesini ilgilendirdiğini, bu sorun karşısında yöneticilerin nasıl yönlendirileceğinin analizini yapar.

3- Bu sorunla ilgili eldeki mevcut verilerle yetinilmez, derhal yeni ve daha fazla veriler toplanır.

4- Toplanan veriler eleştirel gözle bir kez daha elden geçirilir.

5- Gözden geçirilen tüm bilgi ve veriler sonrasında bir hipoteze ulaşılır. Yani tüm tez ve anti tezler gözden geçirilmiş ve bir somut sonuca ulaşılmıştır.

6- Tespit edilen hipotez üzerinde de olumlu ve olumsuz yorumlar yapılarak yeniden bu doğrultuda veriler toplanır.

¹³ Remzi Güney, *Osmanlı'nın Son Döneminden Cumhuriyet Dönemine İstihbarat Teşkilatlarının Tarihi Süreçleri ve Polis İstihbarat Tarihi*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s. 4-5.

¹⁴ Aynı tez, s. 5. ; Mehmet Atay, "Stratejik Ulusal Güvenlik İstihbaratı", *Strateji*, 96/1, s. 84-85; Ümit Özdağ, "Stratejik İstihbarat, Avrasya Dosyası", *İstihbarat Özel*, Yaz 2002, C:8 Sayı:2, s. 110-117.

7- Hipotezlerin sayısı çoğalabilir. Bu hipotezlerden en çok kabul gören, diğerleri ile birlikte artık sunuma hazırdır.¹⁵

İstihbaratın Nitelikleri

Gizlilik: Gizlilikte dostluk, akrabalık, hemşerilik, arkadaşlık, güven ve kayıtsızlık gibi hususların yeri yoktur. İstihbarat dilinde, bu özelliği ifade etmek için “*Güvensizlik, emniyetin aynasıdır.*” şeklinde bir prensip vardır. Bunun manası ise güvensizliğin emniyeti doğuracağıdır. Bugün için gizli olmayan bir şey, koşullar değiştiğinde gizli olabilir. Gizlilik kurallarına yeterince uyulmadan yürütülen ve verimli sonuç alınan bir istihbarat faaliyeti düşünülemez. İstihbaratta kullanılan “*gizlilik*” kavramının iki anlamı vardır. Bunlardan ilki, istihbarata konu olan bilginin gizlilik içinde elde edilmesidir. Diğerisi ise, elde edilen istihbaratın ve bağlı devletin kendi ürettiği bilginin gizli kalmasıdır.¹⁶

Doğruluk: Toplanan ham haberler, işleme tabi tutularak istihbarat hâline getirilirken değerlendirilme safhasında, haberin ve kaynağın inanırılık, güvenilirlik ve uygunluk derecesi tespit edilir. Değerlendirme sonunda bazen doğru gibi görünen bir haberin koşullara uygun olmadığı, akılla bağdaşmadığı görülebilir. Bu durumda, bilerek veya bilmeyerek haber veren canlı veya cansız kaynak hakkında aynı işlem tekrarlanır. İstihbarat birimleri insanlardan oluşur, dolayısıyla her insan gibi onlar da zaman zaman hataya düşebilir. Amaç bir istihbaratçı olarak istihbarat faaliyetlerindeki yanlışlığı en az seviyeye indirebilmek olmalıdır. Bunun için de iyi yetiştirilmiş istihbarat elemanları ile iyi seçilmiş haber kaynaklarından faydalanılmalıdır.

¹⁵ Sherman Kent, *Stratejik İstihbarat*, (Çev. B. Y. Özbek, N. Şükrüoğlu-Arıca), Ankara, 2003, s. 143-144.

¹⁶ Çınar, a. g. e. , s. 130; Yurtsever, a. g. t. , s. 23.

Devamlılık: İstihbaratın kendisinden bekleneni yerine getirebilmesi için toplama faaliyeti ile istihbaratın meydana getirilmesi faaliyetinin aralıksız devamı gerekir. Düşmanın gücü, konumu, kuruluğu, tekniği, imkân ve kabiliyetleri sürekli olarak değişmektedir. Bu da istihbarat uğraşısının sürekliliğini gerektirir.”*Su uyur düşman uyumaz*” atasözümüz buna güzel bir örnektir. İstihbaratta süreklilik, hedefin eylem ve işlemlerinin sadece bir bölümünü değil, bütününe takip etme anlamına gelmektedir.¹⁷

Çabukluk: Uygun niteliklerde oluşturulmuş istihbaratın kullanıcılara yazılı veya sözlü olarak zamanında ulaştırılması önem arz etmektedir. İyi hazırlanmış güvenilir ve doğru istihbarat bile, kullanıcıya geç ulaştırıldığı takdirde, tamamen gereksiz olarak addedilir. Güçlüklerle, emek ve para harcamaları ile elde edilen istihbaratın, sadece istihbaratçının kafasında ya da kilitli çelik kasalarda kalmasının hiçbir anlamı olmaz.

Tarafsızlık: Bilgiyi, haberi ve istihbaratı önceden düşünülmüş görüşlere uydurmak için yapılacak teşebbüslerden kesinlikle sakınılmalıdır. Her kademedeki istihbarat personeli, bilgileri tahrif etmemeli, gerçeği yansıtacak tam bir tarafsızlık içinde istihbarat üretme yolunu seçmelidir.

Erişilebilirlik: İstihbarat ve haberler, ilgili personel tarafından kullanılmaya hazır olmalıdır. Bütün haberler istihbarat personeli tarafından işleme tabi tutulabilmeli, daha önce temin edilmiş bilgilerle karşılaştırılabilir. İyi bir istihbarat arşivi kurulmalı ve daha önceden depo edilen bilgilere, ilgili kişiler tarafından zamanda ulaşılabilir.

¹⁷ Çınar, a. g. e. , s. 130; Yurtsever, a. g. t. , s. 24.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Açıklık: İstihbaratçılar tarafından çeşitli kaynaklardan toplanan ve derlenen haberler, istihbarat birimlerinin veya ilgili makamların üzerinde durduğu konuyu net ve açık olarak yansıtmalıdır. Teknik ifadesi ile ham haberlerin, *“istihbarat üretim çarkından geçirilmesi sonucu elde edilen bilgi özetinin net, açık, anlaşılır biçimde”* olması gerekir. Her türlü imkândan yararlanılarak, gizlilik kurallarına riayet edilerek, mümkün olan en kısa zamanda ve gerçeğe en uygun şekilde, şüpheye meydan vermeyecek bir açıklıkla derlenen bilgi gerçek istihbarat bilgisidir.¹⁸

İstihbarat Metotları

İstihbaratta metottan bahsedildiği zaman, *“açık-kapalı kaynaklardan haberin nasıl toplanacağı ve toplanacak bilgilerin neler olacağını tayin ve tespiti”* kastedilir. Teknik ise *“bu hizmetin yürütümünde başvurulacak özel yolları”* ifade eder.

Gözlem ve Tarif: Gözlem ve tarif metodu daha çok kişiler ve hareket hâlinde bulunan çalışmalar için geçerlidir. Gözlem bir anlamda istihbarat faaliyetinin başlangıç evresini oluşturmaktadır.

Takip ve Gözetleme: En eski ve klasik uygulamalardan birisidir ve önemini tamamen kaybettiği söylenemez. Gözetleme sabit ve statik bir hizmet şekli iken, takip hareketli ve dinamik bir olguyu gösterir. Uygun gözetleme noktaları bularak mahalle sakinlerinin, esnaf ve mahallede diğer faaliyetlerde bulunanların dikkatlerini çekmemek de en az takip edilenlerin dikkatlerini çekmemek kadar önemlidir.

Mülakat: Mülakat, hedefin dışında kalan fakat hedef hakkında kimi bilgileri verebilecek olan kişilerle yapılır. Bunlar, mahalle muhtarları, apartman yöneticileri, kat ya da mahalle sakinleri, ma-

¹⁸ Tezsever, a. g. e. , s. 108-110; Yurtsever, a. g. t. , s. 24.

halleden ticari faaliyetlere bulunan küçük esnaf gibi üçüncü kişilerdir.

Sorgulama: Suç ve suç delillerinin ortaya çıkartılması için yapılan karşılıklı soru cevap eylemidir.

Adam Kullanma: Burada, profesyonel istihbarat görevlilerinin dışarıdan temin ettiği ya da angaje ettiği insanların kullanılması ve hedef alınmış kurum ve kişilerin ortamına eleman yerleştirilmesi söz konusudur. Sızma ve hulul durumlarında sızan veya hulul eden ajandan derhal bilgi ve rapor temin edilmesi mümkün olmayabilir. Belirli bir zamanın geçmesi gerekmektedir. Bu gibi sızdırılmış ajanların bir kısmı bazen girdiği hedef servisin ortamında onlara yani karşı tarafa da bilgi ve materyal sunabilirler. Bu durumda çifte ajanlık söz konusu olmaktadır. Bu şekilde bir durum cereyan ettiğinde servislerden birisi çifte ajana, karşı servise iletilmek üzere yanıltıcı ve aldatıcı birtakım bilgi ve materyaller verebilir.

Yukarıdaki metotlar dışında; keşif, sızdırma, tetkik-tahkik, teknik ve elektronik dinleme, illegal arama ve sansür de haber toplama yöntemleri arasında sayılabilir.¹⁹

İstihbarat Çeşitleri

İstihbarat, pozitif ve negatif olmak üzere iki başlık altında incelenebilir:

Pozitif İstihbarat: Devletlerin geleceklerini güvenlik altına almak, kötü sürprizleri önlemek, askerî kuvvetlerini gerektiğinde en verimli ve faydalı şekilde kullanmak için bilimsel metotlarla çalışan istihbarat görevlileri tarafından haber toplanması, bunların işleme tabi tutularak değerlendirilmesi ve yorumlanması faaliyetidir. Pozi-

¹⁹ Yurtsever, a. g. t. , s. 25-26.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

tif istihbaratın çeşitlerini sekiz²⁰ ana başlık altında toplamak mümkündür:

1- *Askerî İstihbarat*: Birliklerin mevcudu, konuşlandırılması, bağlı kuruluşları, savunma hatları, askerî tesisleri, silahlanma durumları, ikmal ve lojistik durumları, deniz ve hava kuvvetleri durumu, askerî limanları, kıyı tesisleri, askerî hava alanları, uçak çeşitleri, ulaştırma durumları, telefon hatlarının genel durumu ve merkez ile bağlantıları gibi hususları içerir.²¹

2- *Ulaştırma ve Muhabere İstihbaratı*: Bu alandaki istihbarat, telefon, telgraf, radyo, demiryolu, kara, hava ve deniz yolları, deniz ticaret filosu, ulaştırma politikası gibi konularla ilgilidir. Nakliye, muhabere vasıta ve şebekeleri, demiryolları ve tren istasyonları, garlardaki hat sayısı, makasların yeri, vagon sayısı, tren tarifeleri hakkında haber toplamak barış zamanında oldukça kolay ise de savaş zamanında bu gibi yerlere sokulmak zordur.

3- *Sosyal İstihbarat*: Düşmanın millî bünyesi, nüfus hareketleri, azınlıkları, sosyal sınıfları, mücadeleleri, halkın durumu, tutumu, inanışları, kamuoyu, sağlık, eğitim, sanat ve sosyal güvenlik kurumları vs. hakkında bilgi toplamaktır. Halk tabakası, halk arasındaki münasebetler, halkın yaşayışı, inanış tarzı, ümitleri, arzuları, üzüntüleri, şikâyetleri, kabiliyetleri, aile münasebetleri hakkında derlenecek bilgiler küçümsenemeyecek derecede önemlidir.

4- *Siyasi İstihbarat*: Bir memleketin yasama, yürütme, yargı kurumlarını, siyasi partilerini, millî siyasetini, bozguncu unsurlarını, istihbarat teşkilatını, kuvvetli ve hassas taraflarını, iç ve dış politikasını incelemektir.

5- *Ekonomik İstihbarat*: Hedef ülkenin ekonomisini, ekonomik sistemlerini, tesislerini, kabiliyetlerini, kuvvetli

²⁰ Yurtsever, *a. g. t.* , s. 33; Tezsever, *a. g. t.* , s. 23.

²¹ Yurtsever, *a. g. t.* , s. 33.

Ümit Doğan

ve hassas noktalarını etüt ederek bu hususların askerî hareket halinde ifade edeceği mana ve değeri ortaya çıkarmaktır.

6- *İlmi ve Fenni İstihbarat*: Sosyal istihbarata sıkı sıkıya bağlı olan kültürel istihbarat, manevi müesseseleri, bilim, sanat ve edebiyat eserlerini, güzel sanatları, basını, radyoyu, televizyonu, sinemayı, tiyatroyu, çeşitli meslekleri hedef tutar.

7- *Askerî Coğrafya İstihbaratı*: Bir ülkenin coğrafyası, topografya ve hidrografyası ile ilgili bilgilerine ilişkin istihbaratı ifade eder.

8- *Biyografik İstihbarat*: Şahıslar hakkında bilgi toplama işlemidir.

Negatif İstihbarat: Ülkenin sırlarını muhafaza ve bunları çalmaya teşebbüs edenlerin tespit edilerek zararsız hâle getirilmesi amacıyla yönelik faaliyetlerdir. Bu bir istihbarata karşı koyma faaliyeti olup karşı casusluk adı da verilir.

Devletin kendi amaçlarına uygun olarak hazırladığı plan, proje ve stratejileri ile bunlara uygun olarak yaptığı eylem ve işlemlerini düşmandan ya da düşman olarak nitelendirilebilecek kişi, grup ve istihbarat birimlerinden korumak; bunların etkisini azaltmak ya da yok etmek amacı ile aktif ya da pasif istihbarat yapmak, istihbarata karşı koyma olarak tanımlanabilir.

İstihbarat üreten her devletin ya da birimin hasımları tarafından kendisi hakkında da karşı istihbarat üretildiği bilinen bir gerçektir. İstihbarat önceleri sadece askerî alanda üretilen ve kullanılan bir eylem, bir faaliyet olarak değerlendirilmiştir. Nitekim tanımlaması yapılırken de “*Barışta ve harpte doğru haber almak, yanlış haber yaymak demektir. On kolordusu olan bir devlet on birincisini komşu hükümetlerin toprakları içerisinde meydana getirir.*” şeklinde yorumlanıp algılanmıştır. Ancak, modern anlamda istihbarat sadece askeri alanda kullanılan bir anlayış olmaktan sıyrılıp, top-

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

lunun her kesimini ilgilendiren siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik, teknolojik ve bilişim alanlarında da varlığını ciddi bir şekilde hissettirmiştir.²²

İstihbarat ile istihbarata karşı koyma faaliyetlerinin birbirleriyle çok yakın ilişkileri vardır. Karşı koyma faaliyetlerinin amaçlarından en önemlisi, düşmanın hakkımızda istihbarat elde etmesine mani olmak, istihbaratın amaçlarından biri de düşmanın güvenliğine sı-zarak istihbarat elde etmektir. Bu nedenle, etkili bir istihbarat faa-liyeti için yapılacak planlama özellikle muhtemel düşmanın istihba-rata karşı koyma önlemleriyle ilgili bilgiye ihtiyaç gösterir. Çünkü etkin bir istihbarata karşı koyma planlaması da mevcut veya muh-temel düşmanın istihbarat elde etme metotları ile ilgili bilgiye ihti-yaç gösterir. Bu nedenle, istihbarata karşı koyma faaliyetlerinin is-tihbaratın ayrılmaz bir bölümü olduğu kesinlikle unutulmamalıdır. İstihbaratın bulunduğu her yerde istihbarata karşı koyma faaliyet-leri de mevcuttur.²³

Casusluk ve Casus Kavramları

Casusluk, Arapça bir kelime olan *"tecessüs"* yani merak etme, kendi dışındaki işlere duyulan öğrenme arzusu, gizli şeylere merak menşeinden gelmekte;²⁴ *"çaşıt"*, *"hafiye"*, *"gizli haberler öğrenerek veya sırları çözerek haber veren"*, *"düşmanın askerliğe dair ha-berlerini öğrenip bildiren kimse"* anlamlarını taşımaktadır.

Batı dillerinde casusluk, gözetlemek anlamına gelen *"spigare"*, *"epier"* fiilinden alınmış bir kelimedir. Casusluk, bir bilgi ya da he-defe ulaşmak için yapılan gizli haber alma faaliyeti, organizasyon ve metotların tümüne verilen addır. Casus ise bu faaliyeti yürüten kişidir. Çoğunlukla casusluğun arkasında devletin maddi, manevi, askerî ve teknik her türlü desteğini almış karmaşık bir organizas-

²² Güney, *a. g. t.* , s. 3.

²³ Tezsever, *a. g. e.* , s. 122; Yurtsever, *a. g. t.* , s. 35.

²⁴ Yurtsever, *a. g. t.* , s. 15.

yon vardır. Casusluk, bir eğitim sürecini kapsayan, organize, lojistik desteklere sahip, belirli bir hiyerarşi ve kurallara göre hareket eden tüm faaliyetler, casuslar da bu faaliyetlerde yer alan kişilerdir. Merak, intikam, ekonomik sıkıntı vb. kişisel ve konjonktürel nedenlerle casusluğa bulaşanların yaptıkları iş, fiilen ve hukuken casusluk kapsamına girmekle beraber, kendileri profesyonel bir casus sayılmazlar. Bu kişiler, profesyonel casus ve örgütlerin geçici olarak kullandığı kişiler olmakla beraber, casusluk tarihinde aşk, heves, intikam vb. nedenlerle casusluğa yönelmişlerdir. Casusluk faaliyetini diğer istihbarat çalışmalarından ayıran özellik, bilginin bulunduğu yere veya bilgiyi bilen insanların arasına girerek hile ile bilgiye ulaşma faaliyetlerinin tümünü kapsamasıdır. Casusluk genellikle, kurumsal bir kuvvetin bir parçası olarak değerlendirilmekte, çoğunlukla askerî amaçlarla, mevcut veya potansiyel düşmanlara karşı devlet casusluğu kavramıyla özdeşleştirilmiş bir terimdir. Gizli bilgileri toplamak için görevlendirilmiş kişiye casus denmektedir. Bu noktada, casus ve istihbarat memuru kavramlarının aynı anlamda olmadığını vurgulamakta yarar vardır. İstihbarat memuru; kendi devletin veya organizasyonun politika üretmesinde kolaylık sağlamak maksadıyla bilginin toplanması, birleştirilmesi ve analiz edilmesi konularında uzmanlaşmış, silahlı kuvvetler, polis teşkilatı veya diğer sivil istihbarat birimlerinde görevli personeli tanımlamak için kullanılan bir kavramdır.²⁵

İstihbarat ve Casusluk Arasındaki İlişki

İstihbaratla birlikte düşünülen casusluk birbirinden beslenen ve ayrılması zor olan kavramlardır. İstihbarat, bir memleketin diğer bir memleket hakkında aleni, meşru, kanuni şekilde haber toplamasıdır. Casusluk ise diğer bir memleketin kanun ve nizamlarını ihlal etmek suretiyle gizli metotlarla haber almaktır.²⁶ Casusluğun asıl

²⁵ Mehmet Yayla, *Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, s. 38.

²⁶ Yayla, *a. g. t.*, s. 38.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

amacı, istihbaratla elde edilemeyen istihbarat açığını kapatmak için gizli bilgilerin muhafaza edildiği kapalı kapılar, kilitli kasaların ardına el atmaktır. ²⁷ Bunlardan birincisine kanuni veya meşru istihbarat faaliyeti, ikincisine de gayri kanuni istihbarat faaliyeti denir. Casusluk ve istihbarat ayrılmaz bir ikilidir. En basit anlatımla istihbarat elde etmek için casus kullanılır, casusluk yapılır veya yaptırılır. ²⁸ İstihbarattaki açıklığa karşılık casuslukta yüzde yüz bir kapalılık, bir gizlilik söz konusudur. ²⁹

Tarihsel Süreçte İstihbarat ve Casusluk

M. Ö. 500 yıllarında Çinli filozof ve komutan SunTzu-Wu tarafından yazılan *“Harp Sanatı”* eseri, istihbarat konusundaki ilk yazılı vesikadır. Bu eser, istihbaratla ilgilenen hemen her kurum veya kişinin yararlandığı bir kaynaktır. İstihbarî çevrelerde, bu eser tarihin en eski istihbarat kaynağı olarak kabul edilmektedir. ³⁰ Sun Tzu-Wu bu eserinde, geleceği kestirmek için istihbarat yapmanın önemini vurgulamakta ve bunun ruhlara, kâhinlere, ilahlara müracaat etmekten daha yararlı ve geçerli bir yol olduğunu göstermektedir. ³¹ Sun Tzu-Wu, casuslardan nasıl faydalanılacağını tartışırken *“Akıllı hükümdarları ve iyi generalleri galibiyet ve fetihe muktedir kılan ve onları lalettayin”* ³² insanların sahip olamayacağı, ulaşamayacakları şeylere sahip kılan yegâne vasıta ön bilgidir. Bu ön bilgiler ne ruhlardan medet ummakla sağlanır ne tecrübelerden istihraç çıkarım olunabilir ne de delillendirmeye dayanan tahminlerden çıkarılabilir. Düşmanın durumu hakkındaki bilgiler diğer insanlardan temin edilir.” demektedir.

²⁷ Yurtsever, a. g. t. , s. 26.

²⁸ Yayla, a. g. t. , s. 38.

²⁹ Yurtsever, a. g. t. , s. 27.

³⁰ Emin Demirel, *Teşkilat-ı Mahsusa'dan Günümüze Gizli Servisler*, İstanbul, 2002, s. 11; Yurtsever, a. g. t. , s. 5.

³¹ Ertuğrul Güven, *Stratejik İstihbarat*, Ankara, 2006, s. 7; Yurtsever, a. g. t. , s. 5.

³² Sıradan.

Casusluk kavramının ilk kez Çinlilerce kullanıldığı görülmektedir. Kaderin bir cilvesi olarak tarihin bilinen ilk casuslarının hedefi, Türkler olmuştur.³³ Bu konuda görev alanlara “çaşı-çaşur” denilmektedir. Çinlilerin casusları, daha çok din görevlisidir. Gezginci rahipler, gittikleri boylarda gördüklerini ve yaşadıklarını dönüştürüklerine sunmuşlardır. Tabgaç ve Göktürkler, Çin hanelarınca görevlendirilen casusların yarattığı toplumsal kargaşı ve kültür empozesine dayanamayarak önce bölünmüş, sonra da yok olmuşlardır. Tabgaçlar, M. Ö. 534’te Çinli casusların öylesine etkisinde kalmışlardır ki topraklarını yitirmekle kalmayıp Çin kültürünü de benimsemiş, Çinleşmişlerdir. Görülüyor ki bir toplumun ortadan kaldırılması için enine boyuna kanlı savaşılara gerek kalmamakta ve toplum, kendi bireyleri tarafından yok edilebilmektedir. Çeşitli çekişme ve çatışmalara sebep olan ve hükümdarın çadırına kadar sokulabilen Çinli casuslar bulunmaktadır. Hükümdar ile yakınları arasına nifak sokarak gene devletin doğu ve batı diye ikiye ayrılmasına, daha sonra da tarih sahnesinden silinerek yok olmasına sebep olmuşlardır.³⁴

Selçuklular zamanında casusluk faaliyetlerine ne kadar önem verildiğini ise Nizamülmülk’ün Siyasetname adlı eserinin “Memleket ve Raiyetin Salahlı İçin Casuslar Göndermek ve Tedbirler Almak” kısmındaki; “Her tarafa tacir, seyyah, süfi, ilaç satan ziykıyafetinde daima casuslar gitmeli ve ne işitirse haber getirmelidir... Çok vakit olur ki valiler, mukataa erbabı, memurin ve umera isyan ve muhalefete meyleder ve padişah hakkında fenalık ister ve süfli fikirde bulunur. Casus gelip haber verince, hemen padişah atına biner ve askerini sevk eder.” sözlerinden anlamaktayız.³⁵

³³ Bora İyiat, *Türk İstihbarat Tarihi*, Ankara, 2006, s. 9.

³⁴ Yurtsever, a. g. t. , s. 6.

³⁵ Nizamülmülk, *Siyasetname*, (Çev. Muhammed Şerif Çavdaroğlu), s. 91.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Ankara Savaşı'nın kazanılmasında, Timur'un kendisi gelmeden önce Anadolu'ya gönderdiği casuslar aracılığı ile propaganda yaptırarak, toprakları Osmanlı Devleti tarafından ellerinden alınan beylere bağışlanacağını söyletmesi etkili olmuştur. Gene Anadolu'daki bazı ayaklanmalarda, Şeyh Bedrettin ve onun müridi Börklüce Mustafa'nın ayaklanmasında bile Timur'un casuslarının başarısından söz edilebilir.³⁶

Avrupa, istihbarata ve istihbaratçılığa, Asya'ya göre oldukça geç sayılabilecek bir zaman diliminde, Roma İmparatorluğu döneminde başlamıştır. Roma İmparatorluğu, hâkimiyeti altında bulundurduğu topraklardaki gücünü, oluşturduğu gizli teşkilata borçludur. Kilise ve Venedik teşkilatlanmasının gerçekleştirdiği gizli örgütler sayesinde, devletler üzerinde imtiyazlar elde etmişlerdir.³⁷ İşte bu sebeple, Avrupa'da istihbaratın siyasal konularda kullanılması o kadar da eski değildir. XIV. Louis zamanında istihbaratın siyasal konulara da girdiği görülmektedir. Fakat bu işin teşkilatlı ve sistemli olarak yürütülmesi, ilk defa Fransız İhtilali'nden sonra olmuştur. İhtilalden sonra kurulan ilk hükümetin polis nazırı Fuşe, Fransız İstihbarat Teşkilatını zamanın ihtiyaçlarına göre yapılandırmıştır. Napolyon'a göre lanetli fakat erişilmez bir kahramanlık eylemi olan casusluk, ne süvarilerin ne de topçuların etkinlikleriyle ölçülemeyecek değerdedir. Dünya askerlik tarihine ilginç savaş düşünceleri getiren Napolyon'un mareşallerinden Soult'a itiraf ettiği bu sözlerinden, casusluğa ne denli değer verdiğini anlamak mümkündür. Napolyon, casusları *"göze görünmez lanetli ordunun kişileri"* olarak tanımlamaktadır.

Amerikan İstihbarat Teşkilatı CIA'nın başkanlarından Allen Dulles'e göre, Orta Çağ'da Batı Avrupalılar, istihbarat konusunda ileri olmadıkları için Moğolların batıya doğru ilerlemeyi hedef tut-

³⁶ Yurtsever, a. g. t. , s. 7.

³⁷ Bekir Çınar, *Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör*, Ankara, 1997, s. 109-110; Yurtsever, a. g. t. , s. 7.

tuklarını göremediler ve Bizans'ı desteklemek yerine zayıflatarak yenilgisine yol açtılar. Yani Batı istihbaratındaki eksiklik, Türklerin bir çağa damgalarını vurmadaki en önemli avantajı oluşturmuştur. Ayrıca İtalyan gezgini Marco Polo'nun Çin'e yaptığı gezilerdeki izlenim ve değerlendirmeleri stratejik istihbarat açısından son derece zengin bir kaynak oluşturmasına karşın dönemin Avrupalıları bundan da yararlanmayı bilememişlerdir. Çünkü istihbarat bu dönemler boyunca, devletler için değil, güçlü derebeyleri, soylular ve bireyler için yapılmıştır.

İstihbarat, devletlerin görünen ordularının görünmeyen kaynağı, temeli ve en önemli unsurudur. Tarihte, askerî kanadının çok kuvvetli olmasına karşın yeterli istihbarat elemanına sahip olmadıkları için ağır yenilgilere uğrayan devletlerin örnekleri çoktur. 20. yüzyıl dünyada istihbarat teşkilatlarının hızla gelişme gösterdiği bir yüzyıl olmuştur. Bu gelişim çerçevesinde, istihbarat teşkilatlarına ve istihbaratçılara büyük kaynaklar ayrılmaya başlanmıştır. Devletlerin istihbarata önem vermeleri, istihbarat tekniklerinde de yeniliklerin ortaya çıkmasına ve istihbarat teşkilatları arasında kıyasıya bir yarışma başlamasına sebep olmuştur. Bu yarışmanın hangi boyutlara ulaştığı ise Birinci Dünya Savaşı sırasında sergilenen istihbarat faaliyetlerinde görülmüştür. Adeta savaşların kaderini, istihbarat teşkilatları belirler olmuştur. İngiliz Lawrence, Alman Wassmus gibi istihbaratçılar tek başlarına koca bir orduya bedel olmuşlardır.³⁸

³⁸ Yurtsever, *a. g. t.* , s. 7-9.

İKİNCİ BÖLÜM

KURTULUŞ SAVAŞI DÖNEMİ İSTİHBARAT FAALİYETLERİNİ YÜRÜTEN GİZLİ CEMİYET, GRUP VE RESMÎ KURULUŞLAR

Teşkilatı Mahsusa (1913 – 1918)

Teşkilatı Mahsusa, 1918 yılında kapatıldığından dolayı Millî Mücadele Dönemi'nde faaliyet göstermese de başta Karakol Cemiyeti olmak üzere kendisinden sonra kurulacak istihbarat örgütlerine örnek teşkil etmiştir. Birçok eski Teşkilatı Mahsusa mensubu, kurmuş oldukları gizli grup ve örgütler bünyesinde Mustafa Kemal'in istihbarat faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Teşkilatı Mahsusa, bu yönüyle çalışmamız kapsamına girmektedir.

Türk tarihinde, çağdaş anlamdaki istihbarat çalışmalarına en fazla önem veren yönetim, İttihat ve Terakki olmuştur. Amaç, dağılan ve kum gibi parmakların arasından akıp giden Osmanlı Devleti'ne ve toprağına sahip çıkabilmektir.³⁹ Ülkenin bölünme ve parçalanmasının önüne geçebilmenin, ancak millî birliğin ve bütünlüğün korunmasıyla, bazı yüce değerlerin ön plana çıkarılmasıyla mümkün olabileceği düşünülmüştü. İşte bu nedenlerle Batılı anlamda ilk defa "*Teşkilatı Mahsusa*" adlı bir teşkilat ortaya çıkmıştı. İlk ciddi istihbarat örgütü olarak kabul edilen ve İttihat Terakki Partisi iktidarı ele geçirdikten sonra 17 Kasım 1913 tarihinde Enver Paşa tarafından resmen kurulan bu teşkilat, sadece askerî istihbarat değil,

³⁹ Yurtsever, a. g. t. , s. 46.

devletin takip ettiği temel siyasette açığa vurulmayan hizmetleri de yüklenmişti.⁴⁰

Teşkilatı Mahsusa'nın isim babası Miralay Rasim Bey'di. Örgüt sadrazama bağlı gibi görünse de bu bağlantı idari bir görünüşten öteye gitmemekteydi. Teşkilat, çalışmalarında bütünüyle bağımsızdı. Teşkilat başkanı, yürütülen işler hakkında sadece sadrazam ve harbiye nazırına bilgi verirdi. Teşkilatın ilk başkanı Kurmay Binbaşı Süleyman Askeri Bey, son başkanı ise Hüsamettin Ertürk idi. Ertürk, teşkilatın kuruluş gayesini şöyle açıklıyordu:

*“Bu teşkilatın gayesi bir taraftan bütün İslamları bir bayrak altında toplamak, bu surette Panislamizm’e vasil olmaktır. Diğer taraftan da Türk ırkını siyasi birlik içinde bulundurmak, bu bakımdan da Pantürkizm’i hakikat sahasına sokmaktır.”*⁴¹

Arap bağımsızlığını körükleyen hareketler, Osmanlı Devleti topraklarında alabildiğine çoğalan konsolosluklar, dostluk kuruluşları, edebî ve kültürel cemiyetler, yabancı hastaneler, yardım ocakları ve öğrenim kurumları, Teşkilatı Mahsusa tarafından sıkı bir gözetim altına alınmıştı.

Teşkilatı Mahsusanın tepkisi Osmanlı Devleti'nin parçalanmasına karşıydı. Beslenen kaynak askerî kıtalar, sığınılan yuvaysa İttihat ve Terakki çatısıydı. İttihat ve Terakki Partisi ve Teşkilatı Mahsusa zaman zaman birbiri ile karıştırılmıştı. Aslında bu iki yapılanma tamamen birbirinden farklıydı. Biri parti olarak baskıcı rejime karşı örgütlenen siyasi bir oluşumken, diğeri casusluk ve karşı casusluk amacıyla oluşturulmuş bir askerî teşkilattı.

⁴⁰ Yurtsever, a. g. t. , s. 46.

⁴¹ Hüsamettin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, (Haz. Samih Nafiz Tansu), İstanbul, 1984, s. 105.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Teşkilatı Mahsusanın bir idari hiyerarşisi, bir genel merkezi, gizli bir bütçesi, yöneticileri, yardımcı yöneticileri, bölge sorumluları bulunmaktaydı. Kısacası, açık ve gizli bir idari mekanizması, gizli hücreleri ve bir yetiştirme, eğitime ve finansman sistemi bulunan Teşkilat, birçok yönden Osmanlı Devleti bürokrasisinin eski unsurlarına göre daha titiz biçimde örgütlenmiş bir kurumsal yapıdaydı. Bir yönden Enver Paşa'ya bağlı kişisel bir istihbarat sistemi, diğer yönden ise Batı tarzı bir *"askerî özel kuvvet"* gibi görünmesine rağmen aslında ikisi de değildi. Teşkilatı Mahsusa'yı, Osmanlı Devlet sistemini ayakta tutmaya içtenlikle çalışan yürekli vatanseverlerin bir girişimi olarak değerlendirmek mümkündü.⁴²

Teşkilatı Mahsusanın yönetici kadrosu iyi eğitilmiş asker ve sivillerden oluşmaktaydı. Teşkilat içinde bulunanların büyük bir kısmı Ordu içinden seçilmişti. Ancak diplomatlar, gazeteciler, doktorlar ve bazı bakanlıkların yönetim kadroları da teşkilatın içinde yer almıştı. Eğitilmiş ve tecrübeli ajan kadrolarının, kurulacak hücrelerin temelini oluşturmak üzere İngiliz ve Fransız sömürgelerine ve Osmanlı Devleti'nin düşman işgaline uğrayabilecek bölgelerine yerleştirilmesiyle *"düşmanı sömürgelerinde meşgul tutma"* stratejik fikrinin, Almanlardan çıktığı anlaşılmaktaydı. Söz konusu stratejinin empozesi vasıtasıyla Almanlar, Teşkilatı kendi çıkarlarına alet etmeye ve küçük çaplı operasyonlarda kullanmaya çalışmışlardı. Teşkilat ajanları tarafından kabul görmeyen bu durumu, Eşref Kuşçubaşı *"Koordinasyon, mali kaynak ve ideoloji meseleleri bizi ilgilendirmiyordu. Biz hareket adamıydık, filozof veya idareci değild."* sözleriyle açıklamaktaydı.

Teşkilatı Mahsusa, salt gizli bir istihbarat servisi değildi. Ülkenin her tarafında yaşanan iç ve dış saldırılar teşkilatın tek yönlü olmasına müsaade etmemişti. Dönemin hususiyeti itibarıyla teşkilat bir taraftan düşman hakkında istihbarat toplayıp propaganda ça-

⁴² Philip H. Stoddard, *Teşkilat- ı Mahsusa*, (Çev. Tansel Demirel), İstanbul, 2003. s. 8; Yurtsever, a. g. t. , s. 49.

lışmaları yürütürken, diğer taraftan da oluşturduğu gerilla birlikleri ile düşmanla silahlı çatışmalara girmişti. Nitekim teşkilata bağlı olarak Trakya, Kafkasya ve Yakın Doğu'da oluşturulan gerilla tipi küçük askerî birlikler tipik örneklerdi. Gerillacılığın en önemli ismi, örgütün ilk başkanı ve Süleyman Askeri Bey'di. ⁴³ Örneğin Bingazi milletvekili Yusuf Şetvan Bey ve Şeyh Sünusi'nin Alman denizaltısı ile Bingazi'den İstanbul'a kaçırılması önemli bir gerillacılık hareketiydi. ⁴⁴

Teşkilatı Mahsusa, modern dünyanın getirdiği sorunları çözmek açısından pek başarılı olamamış fakat kendi içinde belirlediği amaçlar doğrultusunda sınırlı başarıları imza atmıştı. Temel konularda çözüme ulaşamamasının nedeni, idealist üyelerinin fikir birliği içinde olmamasından kaynaklanmaktaydı. Teşkilatı Mahsusanın istediği sonuçları elde edememesinin diğer bir nedeni de hemen hemen bütün üyelerinin idealizmi bir türlü aşamayıp akılcılığa yönelmemesiydi. Eşref Kuşçubaşı'nın *"İçimizde kimsenin kaybedecek bir şeyi yoktu. Davamızın haklı olduğuna ve çalışmalarımızın mühim olduğuna inanmıştık. Sonunda kazanamayacak oluşumuzu göz ardı etmeye meyyaldık. Hiç değilse, harbin sonunda etrafımızdaki dünya çökmeden, ufak tefek birkaç zafer daha kazanabilirdik..."* sözleri, teşkilatın bazı gerçekçi hedeflerinin yanında, gerçeklerden uzak, romantik hedefleri ve faaliyetlerinin de olduğunu gösteriyordu. Her ne kadar gerçeklerden uzak olsa da teşkilatın çoğunluğu tarafından büyük bir inançla bu hedeflere sarılması hayranlık vericiydi. ⁴⁵

⁴³ Ergun Hiçyılmaz, *Teşkilat-ı Mahsusa ve Casusluk Örgütleri*, İstanbul, 1979, s. 52; Güney, *a. g. t.*, s. 10.

⁴⁴ Güney, *a. g. t.*, s. 10.

⁴⁵ Yurtsever, *a. g. t.*, s. 49-50.

Karakol Cemiyeti (Kasım 1918 – 16 Mart 1920)

1918 Kasım'ının ilk günleriydi. İtilaf Devletleri, 3500 askeriyle birlikte Dolmabahçe Sarayı önüne gelmişlerdi. Kara Kemal ve Kara Vasıf Bey önderliğindeki İttihatçılar⁴⁶, Türk bayrağına sarılan Kur'an-ı Kerim'e el basarak bağımsızlık mücadelesi yemini etmişler, Karakol Cemiyetini kurmuşlardı. Cemiyetin isim babası ise Baha Said Bey'di. ⁴⁷ Talat Paşa'nın emriyle kurulan bu cemiyet, önceleri İttihat ve Terakki'nin başsız kalan mensupları arasında dayanışma ve direniş grubu şeklinde teşkil edilmişti. Daha sonra bu, Anadolu'da başlayan Millî Mücadele'yi destekleyen gizli bir gruba dönüşecekti. ⁴⁸ Karakol Cemiyeti, cemiyet yönetmeliğinde ifade ettiği şekliyle Türk topraklarından düşmanların çıkartılması için memleket bir harabe hâline gelinceye ve bütün millet yok oluncaya kadar mücadele edecekti. ⁴⁹ İstanbul'da kurulan ilk bu gizli direniş grubunun idare merkezi, Bab-ı Âlî Caddesi'ndeki Resne Fotoğrafhanesi'nde Baha Said Bey'in bürosuydu. ⁵⁰ Teşkilat üyeleri hücrelerden oluşmakta ve üyeler 55, 88 veya 555 gibi kodlar ile tanınmaktaydı. Ayrıca bazı şahıslara kod isimleri de verilmiştir. Şevket Galatalı Bey "*İsa*", Kara Vasıf "*Cengiz*" ve Ali Fuat Bey ise "*Musa*" kod adıyla anılıyordu. Mustafa Kemal'in kod adı ise "*Nuh*" olarak belirlenmişti. ⁵¹

⁴⁶ Cemiyetin üyeleri: Yenibahçeli Şükrü, Halil Kut Bey, Dr. Adnan Bey, Kel Ali (Çetinkaya), Çerkez Reşid, Japon Rıza, Kurmay Yarbay Çolak Selahaddin, Tevfik Sukuti Bey, Muhittin Bey, Erzincanlı Kurmay Binbaşı Rıza, Sudi Bey, Arif Bey, Binbaşı Hüseyin Kadri; Bkz: Musa Gürbüz, *Karakol Cemiyeti*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s. 37; Cemiyet üyelerine ait fotoğraf için bkz: Ekler, (Ek-1).

⁴⁷ Güney, *a. g. t.*, s. 14.

⁴⁸ Hamit Pehlivanlı, *Kurtuluş Savaşında Askeri Polis Teşkilatı ve Faaliyetleri*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, s. 2.

⁴⁹ Ergün Hiçyılmaz, *Teşkilatı Mahsusa'dan Mit'e*, İstanbul, 1990, s. 30.

⁵⁰ Yurtsever, *a. g. t.*, s. 52.

⁵¹ Yurtsever, *a. g. t.*, s. 55.

Ümit Doğan

Dinsel metinlere göre Nuh Peygamber, büyük tufanın öncesinde bir gemi yaparak dünyadaki canlı türlerinden birer örnek alıp yeryüzünde hayatın devamını sağlamıştı. Bu nedenle Nuh Peygamber insanlık tarihinin en büyük kurtarıcısıydı. 20. yüzyılın başlarında ise Türkiye de büyük bir tufanla karşı karşıyaydı. Türk ulusu yok oluşun eşiğindeydi. Türkiye'nin tufanı olan emperyalist güçler, Türk ulusunu tarihten silmenin hesaplarını yaparken ortaya çıkan Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı'nı başlatmış ve Türk milletini bu emperyalist tufandan kurtarmıştı. Bu nedenle Kurtuluş Savaşı yıllarında Kuvayi Milliyeciler Mustafa Kemal'i tufandan kurtuluşun simgesi olarak *"Nuh"* diye adlandırmışlardı.⁵²

Mustafa Kemal, cemiyetin bir üyesi olmamakla birlikte Milli Mücadele boyunca cemiyet ile iş birliği içine girmiş, cemiyetin geniş istihbarat ağından ve İstanbul'daki nüfuzundan son noktasına kadar yararlanmıştı.

Cemiyet, yurt çapında düşünülerek, beş kişiden oluşan bir genel merkez ve grup çalışmalarını yürütecek beş daireye bölünmüştü. Her daire başkanı diğer üyelerin bilgisi dışında şubeler açmak ve istediği elemanı alma yetkisine sahipti. Bunlardan birinci daire siyaset, haber alma, dış işleri; ikinci daire ordu, silahlanma, seferberlik, harp harekâtı, zararlı örgütlerle ilgilenme; üçüncü daire sevkîyat, haberleşme; dördüncü daire grubun ihtiyacı olan parayı sağlama; beşinci daire propaganda, şubelerin açılması ve özlük işlerinden sorumluydu.

Cemiyet, vatansever İstanbul halkının muhtelif tabaka ve sınıfında, bilhassa münevver gençler arasında bir hayli taraftar toplamıştı. Bu gençlerden bir kısmı İstanbul ve Anadolu'daki teşkilatlarda görev alarak İstanbul'dan Anadolu'ya silah, malzeme ve per-

⁵² Bkz: Sinan Meydan, *Atatürk'ün Gizli Kurtuluş Planları - Parola Nuh*, İstanbul 2013.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

sonel kaçırılmasını sağlamışlar, böylece memleketin en karanlık ve buhranlı günlerinde üzerlerine düşen vazifeyi harfiyen yerine getirmişlerdi. Karakol Cemiyeti, kurucuları arasında dinî kimliği ön plana çıkmış isimler olmamakla beraber, din adamlarının ve dinî müesseselerin saltanat ve hilafete bağlılıkları dolayısıyla hiçbir vakaya karışmayacaklarını düşünen işgal kuvvetlerinin bu gafletinden mükemmel ölçüde istifade etmişti. Merdivenköy'deki Bektaşî Tekkesi, Sultan Tepesi'ndeki Özbekler Tekkesi bunlardan sadece birkaçıydı. Söz konusu tekkeler, Anadolu'ya gidip gelenlere menzil vazifesi görmüştü. Tekkelere merkezin parolasıyla gelen herkes kabul görüp icap eden mahallere sevk edilmişlerdi.⁵³ Cemiyetin Millî Mücadele'ye yaptığı en büyük hizmet, İstanbul'dan Anadolu'ya silah ve cephane ile subayların kaçırılmasını sağlaması, İngiliz Muhipleri Cemiyeti gibi kuruluşların planlarını ve faaliyetlerini Mustafa Kemal'e haber vermesi oldu.⁵⁴

Karakol Cemiyetinin Mustafa Kemal'le diyalogu Anadolu'da yayılma faaliyetleri neticesinde Sivas Kongresi öncesinde bozulmuştu.⁵⁵ Cemiyet, Anadolu'da örgütlenebilmek amacıyla bütün ordu makamlarına ve sivil kurumlara tüzüğünü dağıtmıştı. Tüzükte cemiyete bağlı *"bir başkomutanın, genelkurmayın, kolordu ve fırka kumandanlarının bulunduğu, bunların kim olduğunun ve görevlerinin gizli tutulduğu"* ifade ediliyordu. Cemiyetin, Millî Mücadele Hareketi'ne zarar vermesi muhtemel olan bu girişiminden hoşnut olmayan Mustafa Kemal, Sivas Kongresi sırasında Kara Vasıf ile yaptığı görüşmede, bu tepkisini açıkça göstermekten kaçınmazken Nutuk'ta da konu ile şu sözleri söylemişti:

"Genel görev yönetmeliğinde de bir 'Millî ordu'dan söz ediliyor ve 'bu ordunun başkomutanı, büyük kurmay heyeti, kolordu ve

⁵³ Yurtsever, a. g. t. , s. 53-54.

⁵⁴ Erdal İlter, *Millî İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi*, Ankara, 2002, s. 12.

⁵⁵ Gürbüz, a. g. t, s. 173.

Ümit Doğan

tümen komutanları ile kurmayı seçilmiş ve tayin edilmiş olup, gizli tutulur. Bunlar görevlerini gizli olarak yaparlar. ' açıklaması okunur. Efendiler, derhal komutanları uyararak, bu tüzük ve yönetmelik hükümlerini, asla uygulamamaları gerektiğini ve bu teşebbüsün kaynağını araştırmakta olduğumu bildirdim. Sivas'a varışından sonra, oraya gelen Kara Vasıf Bey'den anladım ki, bu işi yapan kendisi ve bazı arkadaşları imiş. Her halde bu hareket tarzı doğru değildir. Herkesi idam ile tehdit ederek, bilinmeyen bir merkezin, bilinmeyen bir başkomutanının, bilinmeyen birtakım komutanların emirlerine uymak mecburiyetinde bırakmaya kalkışmak çok tehlikeliydi. Gerçekten bütün ordu mensuplarında, birbirlerine karşı bir güvensizlik ve korku başladı. Benim komuta etmekte olduğum kolordunun acaba bilinmeyen gizli komutanı kimdir? Bu gizli komutan ne vakit ve nasıl komutayı ele alacak ve bana ne gibi bir işlem uygulayacak gibi haklı birtakım kuruntulara kapılması ihtimalden değildi.⁵⁶

Gerçekten de Mustafa Kemal, 9 Ağustos 1919'da bütün kuruluşlara gönderdiği bir genelge ile "Cemiyetle bir ilişkisinin olmadığını, tüzüğe uyularak ikilik yaratılmamasını, Cemiyeti kimlerin kurduğunu araştırttığını" belirtmişti.⁵⁷

Cemiyet mensuplarının Millî Mücadele'nin sahibi kendileriymiş gibi bir tutum içine girmeleri, Mustafa Kemal Paşa'nın izni olmaksızın kendilerini Bolşevikler ile anlaşma yapabilecek kadar güçlü görmeleri, Mustafa Kemal'in güvenilir adamlarından Yahya Kapitan'ın öldürülmesi gibi gelişmeler Ankara ile cemiyet arasındaki uçurumun daha da derinleşmesine neden olmuştu.

Bu gergin ilişkiler devam ederken İngilizler İstanbul'u işgale hazırlanıyorlardı. İngilizler Millî Mücadele'yi durdurmanın en kes-

⁵⁶ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, (Çev. Bircan Lazım), İstanbul, 2005, s. 71-72.

⁵⁷ Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C. I Ankara, 1986, s. 138-139.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

kin yolunun İstanbul'u işgal ederek İstanbul ile Anadolu arasındaki insan, silah sevkiyatını önlemek olduğunu düşünüyorlardı. 16 Mart 1920'de İstanbul'u resmen işgal eden İngilizler, Karakol Cemiyetinin karargâhını bastılar. Cemiyetin yapısı ve faaliyetleri her yönüyle İtilaf Devletlerince deşifre edilerek Karakol Cemiyeti tamamen ortadan kaldırıldı.⁵⁸ Dağılan cemiyetin mensuplarının bir bölümü de 1918 yılının son aylarında başladıkları görevlerini, bu defa Anadolu'ya geçerek yerine getirdiler.⁵⁹

Karakol Cemiyeti, kendisinden sonra kurulacak gizli istihbarat gruplarına bir örnek olmuştur. Teşkilatı Mahsusa geleneği Karakol Cemiyeti ile devam etmiştir. Bu cemiyetin mücadele biçimini gören bazı Millî Mücadele yanlıları farklı isimler altında yeni gruplar oluşturmuşlardır. Bu gruplarda yine İtilaf Devletlerinin kontrolü altındaki bölgelerden Anadolu'ya silah ve asker geçirme anlamında Milli Mücadele'ye ciddi katkı sağlamışlardır.⁶⁰

Zabitan Grubu (27 Ekim 1920 – Şubat 1921)

İngilizler, Karakol Cemiyetini ortadan kaldırmadan önce cemiyetin faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olmuşlardı. Cemiyetin ilk merkez heyetini oluşturan Kara Vasıf Bey'in, göz doktoru Esad Paşa ile iyi bir dostluğu vardı. Kara Vasıf, Esad Paşa'nın muayenehanesini sık sık ziyaret eder, teşkilat ile ilgili meseleleri konuşurdu. Esad Paşa da gizli kalması gereken sırları, dostluğuna samimiyetle inandığı Hintli Miraceddin Bey'e nakleder ve bunda da hiçbir sakınca görmezdi. Çünkü Esad Paşa, Hintli Miraceddin Bey'in, İngilizlerin Hindistan işlerinden sorumlu istihbarat şefi olduğundan habersizdi. İstanbul'un işgal edilmesi ile birlikte Esad Paşa'nın, dolayısıyla Kara Vasıf Bey'in ihmalkâr tutumları, cemiyeti zor durumda bırakmış, önde gelen üyelerinin tutuklanmasına sebep ol-

⁵⁸ İlter, *a. g. e.* , s. 12.

⁵⁹ Gürbüz, *a. g. t.* , s. 173.

⁶⁰ Güney, *a. g. t.* , s. 19.

muştı. ⁶¹ Kara Vasıf Bey de tutuklanarak önce Bekirağa Bölüğü'ne, oradan da Malta'ya sürgüne gönderilmişti.

İstanbul'un bütün semt ve mahallelerinde geniş bir teşkilat ağı kurmuş bulunan Karakol Cemiyetinin tekrar ihya edilmesi düşünülmüş ve peş peşe birkaç teşebbüste bulunulmuştu. Bu teşebbüslerin ilki Piyaleli Yüzbaşı Emin Ali Bey tarafından denenmişti. Yüzbaşı Emin Ali Bey, Bekirağa Bölüğü'nde tutuklu bulunan Kara Vasıf Bey'den cemiyetin mührünü ve şifre anahtarını alarak Karakol Cemiyetinin ikinci merkez heyetini teşkil etmek istemişti. Fakat İngilizler'in sıkı takibine maruz kalındığı için bu teşebbüs başarısızlıkla neticelendi.

Üsküdar Şubesi Reisi Yarbey Muğlalı Mustafa Bey tarafından girişilen yeni teşebbüs ise başarıyla sonuçlandı ve 27 Ekim 1920'de eski Karakol mensupları *"Zabitan Grubu"* adı altında tekrar faaliyete başladılar. ⁶²

Geniş bir teşkilat ağına sahip olan Zabitan Grubu'nun kadrosunda yer alan bazı şahıslar ve vazifeleri şöyleydi: ⁶³

Piyade Yüzbaşısı Fuat Bey: 1920 yılında gruba dahil olup sevkıyat ve nakliyat işleri ile meşgul olmuştu.

Piyade Yüzbaşısı Faik Bey: Kocamustafapaşa - Saraçhane Mıntıkası amirliği vazifesinin yanında, grubun dâhili istihbarat şubesinde çalışmıştı. 1920 yılında gruba dahil olan Faik Bey, Damat Ferit Hükümeti zamanında cephaneye sevkıyatı meselesinden dolayı tutuklanmıştı.

⁶¹ Cemal Kutay, *Milli Mücadelede Öncekiler ve Sonrakiler*, İstanbul, 1963, s. 243.

⁶² Mesut Aydın, "Milli Mücadele Yıllarında TBMM Lehinde İstanbul'da Faaliyet Gösteren Gizli Bir Grup: Zabitan Grubu (27 Ekim 1920 – 20 Eylül 1921)", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 1991, S. 1, s. 13.

⁶³ Aynı makale, s. 15.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Tabip Kıdemli Yüzbaşı Bedri Bey: 1921 senesinde gruba dahil olmuştur. Kadıköy mıntıka amirliği vazifesi yanında, Anadolu'ya tıp ve ecza malzemesi tedarik etmişti. Ayrıca kendi mıntıkasında bulunan İngilizler'in harekâtı hakkında takip ve tetkikte bulunup istihbarat şubesine de yardımcı olmaya çalışmıştı.

Piyade Yüzbaşı Refet Bey: Ortaköy-Bebek mıntıkası amirliğinin yanı sıra, grubun istihbarat şubesinde vazife yapmıştı. 1920 yılında gruba dahil olan Refet Bey, Şehzade Selim Efendi'nin oğluna başyaver olması dolayısıyla sarayın vaziyeti hakkında istihbarata memur edilmişti.

Topçu Binbaşı İbrahim Bey: İlk Karakol teşkilatında gruba dahil olmuştu. Beşiktaş mıntıkası amirliği görevini yerine getiren İbrahim Bey, grup emrinde harp malzemelerinin tedariki ve sevkı hususlarında görev yapmıştı.

Piyade Kıdemli Yüzbaşı Halim Bey: Hindistan esaretinden döndükten sonra 1920 yılı Mayıs ayında gruba katılmıştı. Halim Bey, harp malzemelerinin depolardan çıkartılarak iskelelere kadar nakledilmesi üzerine görevliydi.

Piyade Yüzbaşı Kemal Bey: İlk Karakol teşkilatında gruba dâhil olmuştur. İdare heyetindeki vazifesinin yanı sıra grubun bütün sevkiyat ve nakliyatının kontrol, mıntıkaların amirleri ile temas ve dâhili istihbarat işleri ile meşguldü. Kemal Bey, Damad Ferit Hükümetleri zamanında iki defa silah, cephane sevkiyatı ve suikast meselelerinden dolayı tutuklandı.

Piyade Yüzbaşı Muzaffer Bey: 1920 yılı başlarında gruba katılan Muzaffer Bey, yabancı çevreler ile temasa memur edilmişti. Bilhassa, Fransız Karargâhına mensup subaylar ile temasa geçerek Yunan ordusu ve siyasi vaziyeti hakkında etraflıca bilgi toplamıştı.

Ümit Doğan

Zabitan Grubu da Anadolu'ya istihbarat temini yanında subay, silah ve cephane sevkinde başarılı hizmetler vermişti. Fakat belirli bir tarihten sonra, kuruluşu aynı tarihlere rastlayan ve Ankara tarafından kurdurulan *"Hamza Grubu"* ile rekabete girişmesi ve grup tarafından yeterli tahkikat yapılmadan Anadolu'ya gönderilen subayların bazılarının İtilaf Devletlerine hizmet ettiklerinin anlaşılması, kendilerine tepki gösterilmesine sebep oldu.⁶⁴

Özellikle grup mührünün İngilizlerin eline geçmesi ve bu mühür ile Anadolu'ya çok miktarda subay gönderilmesi sonucunda Zabitan Grubu büsbütün gözden düştü. İngiliz casusu Mustafa Sagir, Karakol mührünü taşıyan bir vesika ile Mustafa Kemal'i öldürmek üzere Anadolu'ya gelmiş, söz konusu mühürdeki bazı değişiklikler Ankara tarafından fark edilmişti. Ayrıca, İngiliz Muhipleri Cemiyeti üyesi Yüzbaşı Ahmet'in, Harbiye Nezaretinin koridorlarında Anadolu'ya gideceklere verilen vesikalarla dolaştığının tespit edilmesi ve grup mensuplarından bazılarının kahvehanelerde görevlerini ifşa etmeleri, gruba olan samimiyeti olumsuz yönde etkiledi. Bütün bu olaylar grubun, Ankara tarafından tecrit edilmesine sebebiyet vermiş ve grubun veya bazı grup üyelerinin yabancı casus teşkilatları ile iş birliği hâlinde bulunduğu düşüncesi hasıl olmuştu.⁶⁵ İşte bütün bu olumsuz olaylar neticesinde, Zabitan Grubu bir müddet sonra adını değiştirdi ve yine Muğlalı Mustafa Bey başkanlığında *"Yavuz Grubu"* olarak faaliyetine devam etmeye başladı.

31 Mart 1921 tarihli İngiliz istihbarat raporunda, *"İstanbul'da, bir komite biçiminde geniş kapsamlı ve yetenekli bir örgüt kurulduğu, askerî, siyasi ve ticari olmak üzere başlıca üç bölüme ayrıldı-*

⁶⁴ Yurtsever, a. g. t. , s. 59; Mesut Aydın, *Milli Mücadele Yıllarında İstanbul'da Faaliyet Gösteren Gizli Guruplar*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, s. 15-16.

⁶⁵ Yurtsever, a. g. t. , s. 59; Aydın, a. g. t. , s. 22-23.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

ğı, faaliyetleri ve eylemleri hakkında bilgi sahibi olunmasını engellemek için, çeşitli önlemler aldığı, merkezinin saptanmış bir yerinin bulunmadığı” belirtilmekteydi. Raporda ayrıca üyelerin birbirlerini tanımadığı, örgüt yapılanmasının oldukça dağınık olduğu, Teşkilatı Mahsusanın eski üyelerinden oluştuğu, Yarbay Mustafa Bey, kurmay binbaşılardan Ali Rıza ve Mustafa İzzet, İkinci Teğmen Şeref Bey ve Genelkurmay Başkanlığının tüm eski öğelerinin başlıca üyeler oldukları, grubun toplandığı en önemli yerlerden birinin, Anadolu’dan gelen kurye ve gizli ajanların sık sık uğradığı Meserret Otelı olduğu kaydedilmekteydi. Tespit edilen örgütün askerî bölümünün faaliyetlerine ilişkin, subay kaydederek Anadolu’ya sevk etmek, Anadolu’ya askerî gereç, malzeme ve kurye göndermek, bilgi toplamak ve mukabil casusluk yapmak olduğu, istihbarat bölümü faaliyetlerinin Binbaşı Ali Rıza tarafından yürütüldüğü, Ankara’ya askerî ve siyasi bilgi ilettiği, Anadolu için pasaport verdiği, propaganda yaptığı, bu bölüm tarafından vize edilmeyen bir pasaportla Ankara’ya gitmenin hemen hemen olanaksız olduğu, bağlaşıklık askerî güçlerine sahte bilgi sağladığı, bir zamanlar Ankara’da enformasyon ve propaganda dairesi müdürü olarak görev yapan Muhittin Bey’in, bu bölümde propaganda işleriyle uğraştığı, kendisine emanet edilen parayı suistimal ettiği için eski görevine son verildiği tespitlerinde bulunulmuştu. Örgüt siyasi bölüm yöneticilerinin, eskiden askerî malzemeler dairesinin müdürü bulunan Binbaşı Hüseyin Hakkı, eskiden Beyoğlu askerî valisi bulunan Kurmay Yarbay Hafız Besim, İttihat ve Terakki Cemiyetinin eski sekreterlerinden Muhlis Bey, eskiden Teşkilatı Mahsusanın üyesi ve Enver Paşa’nın koruduğu bir kişi olan Yüzbaşı Edip Bey olduğu belirtilmekteydi. Örgüt ticari bölümü için, *“çoğunluğu Selanikli ve Musevi asıllı olan tüccar ve bankerlerden oluştuğu, Emanuel Karasu’nun üyelerinden birisi olduğu, bu bölümün çalışmalarını izlemenin güç olduğu, ancak Ankara yönetimi adına birçok malzemeler satın aldığına kuşku bulunmadığı”* ifade ediliyordu. 2 Nisan 1921 tarihli bir diğer raporda ise Ankara’dan, örgüte gönderilen kapalı telyazısında, İstanbul’da çıkarılan pasaportların verilmesin-

Ümit Doğan

deki uyanıksızlık yüzünden, gönüllü adı altında kimi ajanların Anadolu'ya geçtiği, isyan ve kargaşalık çıkararak TBMM'nin yetkisini sarsmaya çalıştığı, Anadolu'ya gönderilecek kişiler konusundaki yönergelere sıkıca riayet edilmesinin gerektiğinin bildirildiği hususları yer almaktaydı.

İlk raporun hazırlandığı tarih, zikredilen isim ve faaliyetler dikkate alındığında, Karakol Cemiyeti sonrasında kurulan Zabitan Grubu'ndan bahsedildiği görülecektir. Rapor incelendiğinde, yer alan bazı bilgilerde küçük hatalar olmakla birlikte, teşkilat, görev alanlar, sorumluluklar, faaliyetler itibarıyla grupların tamamen deşifre olduğu söylenebilir. Bilgilerin detaylı oluşuna bakıldığında, gruba hulul edildiği izlenimi edinilmektedir.⁶⁶

Yavuz Grubu (Şubat 1921 - Ekim 1921)

Yavuz Grubu da, Muğlalı Mustafa Bey tarafından kurulmuş, mühründe Yavuz Sultan Selim'in resmini taşıdığı için bu isimle anılmıştı. Bu grup da diğerleri gibi İstanbul'dan Anadolu'ya silah, mühimmat ve gönüllü subay kaçırma yolunda çalışmalarda bulunmayı hedefliyordu. Sarıyer bölgesinden Anadolu'ya geçirilmek üzere hazırlanan 570 adet mavzer, 4 hafif makineli tüfek ve 10 sandık cephanenin İngilizlerin eline geçtiği, 12 Mart 1921 tarihli Yavuz Grubu mührünü taşıyan şifrenin, Ankara'da bulunan Genelkurmay başkan vekili Fevzi Paşa'ya ulaşmasından anlaşılmıştı.

İngilizler tarafından yakalanma ihtimali ortaya çıkan Mustafa Bey Anadolu'ya geçmiş, bu durum da grubun faaliyetlerini sekteye uğratmıştı.⁶⁷ Yavuz Grubu 1921 yılında çok zayıf da olsa varlığını devam ettirdi ve grubun faaliyetleri Karakol olarak değerlendirildi. Cemiyet mensuplarının büyük bir kısmı Anadolu'ya geçerek Millî

⁶⁶ Yurtsever, *a. g. t.* , s. 196.

⁶⁷ İtler, *a. g. e.* , s. 13.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Mücadele'ye katıldı, İstanbul'da kalanlar da Ankara tarafından kurulan gizli gruplar içinde vatana hizmetlerini devam ettirdiler.⁶⁸

İmalat-ı Harbiye Grubu (19 Mart 1920 – 16 Aralık 1920)

İmalat-ı Harbiye grubu İstanbul'da bulunan işgal kuvvetlerinin denetimi altındaki depolardan, Anadolu'ya cephane ve mühimmat kaçırmak için 19 Mart 1920 tarihinde Ağır Topçu Kaymakamı Eyüp Durukan tarafından İstanbul'da kuruldu. Miralay Asım ve Miralay Ömer Lütfi Beylerin de görev yaptığı⁶⁹ grubun esas vazifesi İstanbul'da bulunan ve harp malzemesi üreten fabrikalardan, temin edebildikleri üretim malzemelerini Anadolu'ya aktarmak olmuştur. Grup mensupları Tapa, Tophane, Feshane, İmalathane, Baruthane vb. fabrikalardan birçok malzemeyi Anadolu'ya aktarmayı başarmışlardır. Anadolu'ya subay rütbesinde personel nakli ile de meşgul olan İmalat-ı Harbiye Grubu 23 Mayıs 1921'de Felah Grubu ile birleştirildi ve birliktelik 26 Ekim 1923'e kadar devam etti.⁷⁰

A.P. Teşkilatı (18 Temmuz 1920 – 21 Mart 1921)

İstanbul ve İstanbul dışında kurulan teşkilatların bir kısmı, vatanseverlerin şahsi gayretleri sonucu, bir kısmı da Ankara Hükümeti'nin emir ve müsaadesiyle kurularak faaliyette bulunmuşlar ve Anadolu'da başlayan Milli Mücadele'ye yardımcı olmaya çalışmışlardır. Ancak bu grupların faaliyet ve yardımları, İstanbul'dan kaçırılan silah, cephane yardımı ile yine İstanbul'dan elde ettikleri istihbarat bilgileri ile sınırlı kalmıştı. İtilaf Devletleri ise işgal ettikleri bölgelerin dışında başlayan direniş hareketlerinin kırılabilmesi, Anadolu'da karşılarına çıkan Türk ordusunun, içten yıkılmasının sağlanabilmesi ve ordunun dayanağı olan milleti kandırarak bu dayanağın ortadan kaldırılabilmesi için çeşitli faaliyetlerde bulunmuş-

⁶⁸ Gürbüz, a. g. t. , s. 179.

⁶⁹ Yurtsever, a. g. t. , s. 71.

⁷⁰ Pehlivanlı, a. g. t. , s. 5.

lardı. Hepsi Birinci Dünya Savaşı'nda etkin olarak görev yapmış olan Millî Mücadele'nin önderleri, bu savaş sırasında yapılan istihbarat faaliyetlerinden etkilenmişlerdi. İşgal devletlerinin faaliyetleri karşısında, İstanbul'daki gizli gruplar vasıtasıyla yürütülen haber alma faaliyetlerine ilave olarak, İstanbul'dakine nazaran daha kapsamlı, askerî istihbarat ihtiyacına cevap verecek ve Anadolu içerisindeki istihbarat eksikliğini giderecek nitelikte düzenli bir istihbarat teşkilatına gereksinim duyan Ankara, istihbarat ve istihbarata karşı koyma çalışmaları yapmasını öngördüğü Askeri Polis Teşkilatını Binbaşı İsmail Hakkı Bey başkanlığında vücuda getirmişti. Teşkilat baş harfleri olan "A.P.", "Ayn Pe" ve "P" gibi kısa adlarla anılmaya başlanmıştı.⁷¹

Teşkilatın kuruluş tarihine ilişkin olarak çeşitli tarih tespitleri bulunmaktadır. Ergün Aybars ve Bülent Çukurova A.P Teşkilatının kuruluş tarihini 20 Aralık 1920 olarak kabul etmektedirler. Genelkurmay Harp Tarihi resmi yayınlarında da kuruluş tarihi 20 Aralık 1920 olarak geçmektedir.⁷² Bu kaynakların söz konusu tarihi kabulleri, 20 Aralık 1920 tarihinde Fevzi Paşa tarafından yayınlanan ve A.P. Teşkilatının *"Teşkilat, İrtibat, Vazife ve İcraat Esasları"* talimatlarını içeren belgeye dayanmaktadır.⁷³ Ancak bu belge dikkatli incelendiğinde, içeriğinde açık olarak ifade edilmemekle birlikte, teşkilatın yeni kuruluş talimatnamesinden ziyade, uygulamadan doğan aksaklıkların giderilmesi ve çalışmaların belli bir disiplin altına alınması amacıyla kaleme alınmış bir düzenleme olduğu görülecektir.⁷⁴ Mesut Aydın ise bu tarihi yanlış kabul etmekte ve şöyle demektedir: *"Kuruluş tarihi tetkik eserlerde 20 Aralık 1920 olarak gösterilmekte ise de kuruluş tarihi 21 Kasım 1920 tari-*

⁷¹ Yurtsever, *a. g. t.* , 75.

⁷² Pehlivanlı, *a. g. t.* , s. 12.

⁷³ Belge için bkz: Ekler, (Ek-2).

⁷⁴ Yurtsever, *a. g. t.* , 75.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

*hindedir.*⁷⁵ Oysaki A.P. Teşkilatının kuruluş tarihi 18 Temmuz 1920'dir. Genel Kurmay Başkanlığının 10 Ekim 1920 tarihli çeşitli komutanlıklara yazdığı bir emirde geçen *"1920 Temmuz'u evasıtından (ortalarından) beri Garp Cephesi muntıkasında teşkilat icrasıyla faaliyete başlamış olan Askeri Polis Teşkilatı"* ibaresi⁷⁶ geçmektedir. 25 Ağustos 1920 tarihinde, A.P. Teşkilatı Garb Cephesi Reisi Binbaşı İsmail Hakkı Bey tarafından, Milli Savunma Bakanlığına hitaben Eskişehir'den yazılan bir yazıda, *"20 Temmuz 36 (1920)'da vazifeye başladım..."* denilmektedir.⁷⁷ Ayrıca yine İsmail Hakkı Bey'in Garp Cephesi Komutanlığına yazdığı 26 Şubat 1921 tarihli bir yazısında *"18 Temmuz 36 (1920) 'da başkanlığımda kurulan A.P. Teşkilatı"*⁷⁸ şeklindeki ibare teşkilatın kuruluş tarihini şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortaya koymaktadır.

A.P. Teşkilatı gizli gruplardan farklı olarak bir istihbarat ve istihbarata karşı koyma birimi olarak ortaya çıkmıştı. Kuruluş amacı da buydu. Üstelik bunun gelişimi, Mustafa Kemal ile Fevzi Paşa'nın doğrudan kontrolleriyle ve müdahaleleriyle olmuştu. Amaç, dağınıklığı ve başıboşluğu ortadan kaldırarak çok önemli olan istihbarat çalışmalarını etkili bir şekilde gerçekleştirebilmektir.⁷⁹ Ayrıca gizli gruplar İstanbul'da, A.P. Teşkilatı ise ağırlıklı olarak Anadolu'da faaliyet gösteriyordu.⁸⁰

Fevzi Paşa A.P. Teşkilatının kuruluş amacı ve çalışmaları ile ilgili olarak şunları söylemişti:

⁷⁵ Pehlivanlı, *a. g. t.* , s. 12.

⁷⁶ Pehlivanlı, *a. g. t.* , s. 13' den naklen, ATASE Arşivi, K. 615, D. 208, F. 4.

⁷⁷ Yurtsever, *a. g. t.* , s. 75' den naklen, ATASE Arşivi, K. 725, G. 75, B. 5.

⁷⁸ Yurtsever, *a. g. t.* , s. 75.

⁷⁹ Emin Demirel, *Teşkilat-ı Mahsusa'san Günümüze Gizli Servisler*, İstanbul, 2002, s. 220.

⁸⁰ ⁸⁰ A.P. Teşkilatının faaliyet alanlarını gösteren haritalar için bkz: Ekler, (Ek-3), (Ek-4), (Ek-5).

Ümit Doğan

*"Bu gün biliyorsunuz ki, düşmanlarımız memleketi ve orduyu yıkmak için bir takım insanları memleketimize sokuyorlar. Bunların iki görevi vardır. Birincisi; ordunun kuvvet ve durumunu ve mümkün olduğu kadar en gizli noktalara kadar girerek, ordunun yapacağı harekât hakkında en gizli bilgileri toplamak ve aldıkları bilgileri düşmana vermektir. Buna casusluk teşkilatı derler ki, her yerde ve her zaman uygulanan bir usuldür. Bu düşman harekâtına karşı onu men edecek, yok edecek, engelleyecek teşkilata da bizim sahip olmamız gereklidir. İşte askeri polis teşkilatı düşmanın bizim içimizde yaptığı teşkilatı yok edecek bir teşkilattır. İkincisi; üzülecek belirteyim ki, bazı ahlak düşkünü adamları düşman, para ile tutarak ordumuzun içerisine gönderiyorlar. Bu yolla birçok fenalıklar meydana geliyor. Bu adamların birçokları yakalanarak İstiklal Mahkemelerine gönderildiler ve cezalarını gördüler. Başta orduda görülen disiplinsizlik ve gevşeklik ortadan kalktı. Bu ancak orduya girmek isteyen bu gibi zararlı unsurların ortadan kaldırılmasıyla mümkün olmuştur."*⁸¹

A.P. Teşkilatının kurulması ordu içinde gerginliklere neden olmuş, bu teşkilatın ordu içi bir istihbarat birimi mi olduğu sorusu sorulmaya başlanmıştı. Fevzi Paşa bu sorunun yanıtını şöyle veriyordu:

*"Teşkilat, Ordu içindeki casusluk teşkilatı değildir. Ordu'ya düşmanların sevk edeceği casusluğa karşı bir teşkilattır."*⁸²

Teşkilatın kuruluşuna, önce Garp Cephesi bölgesinden başlanmıştı. Çünkü bu sıralarda, ülkenin her tarafı tehlikeye maruz olmakla beraber, işgalcilerin daha çok faaliyette bulundukları yer bu

⁸¹ Hamit Pehlivanlı, "İstiklal Harbi Dönemi Türk İstihbaratçılığı", *Teşkilat-ı Mahsusa'nın 100. Yılında Türk İstihbaratı*, (Ed: Ümit Özdağ, Merve Önenli Güven), Ankara, 2015, s. 85.

⁸² Yurtsever, a. g. t. , s. 77.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

bölge, karşılarındaki ordu da Garp Orduları idi. Bu cephenin merkezi ise Eskişehir ve çevresiydi. Bu sebeple merkezi Eskişehir'de kurulan teşkilatın ilk yapılanmasında, Kastamonu, Bolu, Adapazarı, Bilecik, Afyonkarahisar, Isparta, Burdur, Denizli, Muğla, Antalya, Konya, Samsun bölgeleri olmak üzere 13 bölgeye ayrılmıştı. Daha sonra Güney Cephesi'nin kurulması ile ve ihtiyaca göre bu kuruluş ve kadrolarda bazı değişiklikler yapıldı. ⁸³

A.P. Teşkilatı mensupları hem muharebe alanında hem de muharebe alanı dışında kalan bölgelerde görev yapmışlardı. Muharebe alanında görev alan teşkilat mensupları, ordu içindeki ajanları tespit ederek şüphelileri tevkif etmiş, *"Seyr-ü Sefer Talimatnamesini"* uygulamış ve işgal kuvvetleri hakkında bilgi toplamışlardı. Muharebe alanı dışında kalanlar ise düşmanın olumsuz propagandasının önüne geçmeye yönelik çalışmıştı. Ülkedeki Millî Mücadele aleyhine yayın yapan broşürler yasaklanmıştı. Olumlu yayın yapan broşür ve yazılı matbuat memleketin en ücra yerleşim yerleri olan köylere kadar ulaştırmaya çalışılmıştı. Teşkilat mensupları İstanbul'dan Anadolu'ya geçen subayların giriş işlemleri ve tahkikatlarını yapmışlardı. Toplu taşıma araçlarında ve şüpheli şahısların üzerinde arama yapabilmişlerdi. İşgal bölgelerinden ve Rusya sahillерinden silah temin ederek bunları Anadolu'ya aktarmışlardı. Emniyet Genel Müdürlüğü personeli de AP Teşkilatına çalışmalarında yardımcı olmuştu. ⁸⁴

Teşkilat şubelerindeki personel yapılanması, şube reisi, muavin, yaver subay, tercüman, şifre memuru, siyasi kısım amiri, istihbarat müdürü, tahkik elemanı, askerî ve sivil araştırma memuru, kurye, yazıcı, posta ve muamele memurları şeklindeydi. Sorumluluk alınan bölgenin çapı ve faaliyet yoğunluğuna göre belirlenen şube büyüklükleri nedeniyle kadrolar, şubeler nezdinde farklılıklar gösteriyordu. Haber almayı tek şubede toplayarak denetim ve değerlendir-

⁸³ Yurtsever, a. g. t. , s. 78.

⁸⁴ Güney, a. g. t. , s. 30-31.

Ümit Doğan

dirme kolaylığı sağlayan ve ordu gerisi mıntikalarda ve dâhilinde, düşmanın casusluk, gizli örgüt ve propaganda çalışmalarını önleyerek karşı önlemler almak, gerektiğinde düşman hatlarına gönderilecek şahısları sağlamakla görevlendirilen teşkilat, zaman zaman cephe gerisindeki tüccarlar vasıtasıyla da haber toplama gayretlerinde bulunmuştu.⁸⁵ Ayrıca teşkilatta kadın istihbaratçılar da görev yapmaktaydı.

Düşman propaganda faaliyetlerinin önlenmesine ilişkin olarak; Çerkez Ethem'in Yunan uçaklarından beyanname attırması ihtimaline karşılık teşkilattan, *"Düşman propagandasına önceden vakıf olunması ve halkın gelişen durum hakkında aydınlatılması amacıyla, şubelerde görevli araştırma memurlarının mıntika dâhilinde bulunan köylerde dolaşarak bizzat ahali ile temas etmeleri, yapıldığı öğrenilebilecek lehte veya aleyhte propagandaların esasını araştırmaları, bu işlemleri yaparken Hükümet tarafından gönderilmiş bir memur görüntüsünün yaratılmaması, halktan birisi gibi davranılmasının"* talep edilmesi hususu örnek olarak verilebilir. Gelişen belirli bir durum karşısında Garp Cephesi Komutanı İsmet Paşa tarafından, Eskişehir, Bilecik, Bozüyük şubelerine yazılan bu talimat öncesinde de teşkilatın, propaganda faaliyetlerini takip ettiği, İstanbul Teali İslam Cemiyeti tarafından Yunan uçakları vasıtasıyla atılan beyannamelere karşı reddiyeler hazırlayarak halkı aydınlatıcı yönde çalışmalar yaptığı görülmektedir.⁸⁶

Teşkilat şubeleri, Merkezî Bölge komutanlarından, çok ivedi durumlarda ise Genelkurmay haber alma şube başkanlarından emir almaktaydılar. Genelkurmay'ın 15 Kasım 1920'den geçerli olarak yaptığı yeni düzenlemeye göre bütün A.P. Teşkilatı şubelerinin bulundukları bölgelerdeki askerî makamlara bağlı olmaları karar altına alınmıştı. Teşkilatın kuruluşuyla birlikte, dağınık kaynaklardan

⁸⁵ Yurtsever, *a. g. t.* , s. 78.

⁸⁶ Yurtsever, *a. g. t.* , s. 80.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

alınan haberlerin toplanması görevi haber alma memurluklarına verilmişti. Bunların doğrudan Genelkurmay Başkanlığı ile haberleşme yetkisi de vardı. Teşkilat şubeleri, görevli oldukları bölgelerdeki komutanlıklara bağlı olmaları paralelinde, öncelikle buralarla ilk koordinasyonu kurmaları gerekirken, bazı ivedi olmayan durumlarda da direkt olarak Genelkurmay Başkanlığı ile yazışmışlardı ve bu durum bazı karışıklıklara neden olmuştu.⁸⁷

Teşkilat kendisine tevdi edilen görevleri yerine getirirken yetki sınırlarını aşarak mülki ve askerî amirlerin telefonlarını dinlemiş, bazı milletvekillerini takibe almıştı. Teşkilatın, Eskişehir'de Hakkı Behiç Bey'i izlemesi, bölgede temaslarda bulunan Diyarbakır Mebusu Hacı Şükrü Bey'in Çerkez Ethem ve ekibiyle temaslارının kontrolü, Meclis görüşmelerinde tartışmalara yol açmıştı.⁸⁸ A.P. Teşkilatının kapatılması konusu gündeme gelmiş, Fevzi Paşa *"Bu teşkilatı kaldıracak olursak bugünkü durumda, ordumuza dışarıdan gelecek mikroplara karşı koyamayız. Teşkilat, mikropları önleyecek bir araçtır."* diyerek buna karşı çıkmıştı.⁸⁹

Dönemin hassasiyeti itibariyle, ülkede yaşanan iç karışıklıklar ve isyanlar sonrası AP'nin yetkileri iyice artırılmıştı. Teşkilat bu dönemde iç ve dış güvenliğin ve casusluk şebekesinin tek üst merci hâline gelmişti. Bu yetki fazlalığı bazı memurların başını döndürdü. Halkın bazı kesimlerinden A.P. Teşkilatı mensuplarının gürültü yaptıklarına ve kadın oynattıklarına dair resmî makamlara şikâyet başvuruları intikal etmişti.⁹⁰ Refet Bele Fevzi Paşa'ya yazdığı yazıda teşkilat hakkındaki görüşlerini şöyle dile getiriyordu:

⁸⁷ Yurtsever, a. g. t., s. 79.

⁸⁸ Yurtsever, a. g. t., s. 79.

⁸⁹ Tuncay Özkan, *Bir Gizli Servisin Tarihi – Mit*, İstanbul, 1996, s. 82-83.

⁹⁰ Güney, a. g. t., s. 31.

Ümit Doğan

*"Gizli kalması lazım gelen A.P. memurları, üzerlerinde levhaları bulunan dairelerde oturuyorlar; koltuklarındaki çantalarla kahvele-
re giriyorlar; tavra oynarken insanların hissiyat ve metanetine tesiri
olan mühürlerini kullanıyorlardı. Bu insanlardan bir kısmı da gece-
leri ev basmak, insan soymak, mevkilerinden istifade ederek tehdit
ile adam dolandırmak, kandırmak gibi ahvalden çekinmediler."*⁹¹

Bütün bu gelişmelerden sonra Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, Genelkurmay Başkanlığının 21 Mart 1921 tarih ve 2/2809 sa-
yı emri ile A.P. Teşkilatının lağvedildiğini ve yerine Tetkik Heye-
ti Amirlikleri'nin kurulduğunu, A.P. Teşkilatı memurlarının yeni
kurulan teşkilatta görevlerini aynı şekilde yürüteceklerini bildirdi.

⁹²

A.P. Teşkilatı, şüpheli şahıslarla ilgili çalışmalarında, hem kendi
ajan ve memurlarından hem de diğer güvenlik kuruluşları ve mülki
makamlardan faydalanmıştı. Şüphelenilerek yakalanan şahıslar,
sorguya çekilerek birtakım bilgiler elde edilirken, aynı zamanda
başkalarının da bilgisine başvurularak daha sağlam ve adil kararlar
verilmeye çalışılmıştı. Haklarında kesin bilgi elde edilemeyen, aynı
zamanda suçları da tespit edilemeyen şüpheliler tutuklanmayıp,
genellikle serbest bırakılmışlardı. Ancak bu kişilerin gidecekleri
yerlerde, varsa A.P. şubelerine veya diğer güvenlik kuruluşlarına
bilgi verilmiş, mülki makamlar uyarılmış, hâl ve hareketlerinin göz-
lenmesi temin edilmişti. A.P. Teşkilatı, şüpheli şahıslar hakkında
daha kolay ve çabuk işlem yapılabilmesi için Genelkurmay Başkan-
lığına, *"Ankara Hükümeti adına çalışan, İstanbul'daki gizli grupla-
rın birleştirilerek tek elden yönetilmeleri, Anadolu aleyhine çalı-
şanların isimleri ve fotoğraflarının temin edilerek, bütün A.P. şubelerine dağıtılmasının sağlanması, vapurların kontrollerinin Teşki-
lat tarafından yapılması, Anadolu'ya giriş yapmak isteyen subaylar
için Daday'da bir toplanma merkezinin kurularak inceleme ve araş-*

⁹¹ Pehlivanlı, a. g. t. , s. 168'den naklen: ATASE Arşivi, K. 683, D. 126a, F. 89-2.

⁹² Pehlivanlı, a. g. t. , s. 169'dan naklen: ATASE Arşivi, K. 690, D. 148, F. 43-3.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

tırmayı müteakip güvenilirliklerinin tespit edilmesi” tekliflerinde bulunmuştu. Ticaret amacıyla Anadolu'ya geçen şahıslar konusunda da çok titiz davranan Konya A.P. Şubesi, mülki makamlarla ilişki kurarak onlardan da yardım talep etmekteydi. Şubece Bozkır Kaymakamlığına yazılan bir yazıda, Arnavut tacirlerden Prizrenli Şemseddin, Ola'lı Nureddin ve dört çobanın davranış ve hareketlerinin, Bozkır'da bulundukları sürece takip edilmeleri isteniyordu.

Teşkilat bölgeye dışarıdan gelerek yerleşmiş yabancılar üzerinde de durmakta ve onları sıkı sıkıya takip etmekteydi. Genel Merkez, Konya'da dışçılık ve iççiklikle uğraşan Mekke-i Mükerrerme ahalisinden olan Elhac El Arabi oğlu Yunus'un takip edilerek muzır bir şahıs olup olmadığının tespitini istemişti. Yine Konya'da bulunan ziraat makinisti Adanalı Tefvik Bey'in de davranış ve hareketlerinin kontrol edilerek uğraştığı işle ilgisinin ne derece olduğunun tespit edilmesi istenmekteydi. Dönemin karmaşasına rağmen şüpheli kişiler hakkında peşin hüküm verilmeyerek etraflıca araştırılmasının sağlanması, Teşkilatın hakkaniyetle iş görme gayretini gösteriyordu. Ayrıca haklarında kesin hüküm verilemeyenlerin, gittikleri bölgelerde takiplerinin devam ettirilmesinden her ihtimalin de göz önünde bulundurulduğu anlaşıyordu.⁹³

Tetkik Heyeti Amirlikleri (1 Nisan 1921 – 22 Haziran 1922)

Genel Kurmay Başkanlığı tarafından Askerî Polis Teşkilatının lağvedilerek 1 Nisan 1921 tarihinden itibaren Tetkik Heyeti Amirliklerinin kurulması ile Meclis Hükümeti kontrolünde Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde AP'den sonra ikinci istihbarat teşkilatı meydana getirilmişti. Bu teşkilatın kurulmasında, büyük ve hantal istihbarat yapısının terk edilmesi, Genelkurmay istihbaratının etkinliğinin artırılması, gizliliğe daha çok önem verilmesi, en yüksek rütbenin yüzbaşı olması, eleman sayısının azaltılması, yapısında

⁹³ Yurtsever, *a. g. t.* , s. 125-126.

Ümit Doğan

gençlere önem verilmesi hedeflenmişti.⁹⁴ Yeni kurulan Tetkik Heyeti Amirlikleri görev ve sorumluluklarını, 20 Aralık 1920 tarihli "*Askerî Polis Teşkilatı Vazife Talimatnamesi*" hükümlerine göre yürütmüştü. Talimatnameye göre yeni teşkilatın da belli başlı görevleri şunlardı:

*Cephenin geri bölgelerinde düşmanın casusluk faaliyetlerinin ve propagandasının önlemesi.

*Düşman gizli teşkilatlarının ülkede karışıklık çıkarmasına mani olunması.

*Düşman tarafına haber toplamak üzere gönderilecek kişilerin tespit ve temin edilmesi.

*Harp mıntıkalarında genel emniyetin sağlanması için sahillerden, hudut bölgelerinden ve cephelelerden gelecek bütün şahısların tahkik/tetkik edilmesi ve icap ederse tevkif edilerek mahkemelere sevkinin sağlanması.

*Hıyanet-i Harbiye Kanunu'na göre durumları şüpheli olanların ve casuslukları söz konusu olanların delilleri ile birlikte mülki makamlara teslim edilmesi.

*Harp mıntıkası dahilinde ilgili askerî komutanlardan izin almak suretiyle propaganda yapılması, Harp mıntıkası haricindeki limanlara gelecek sivil ahaliye müdahale edilmemesi.⁹⁵

Tetkik Heyeti Amirliklerinin kadrosu A.P. Teşkilatının seçme personeli ve yeni alınan personelden oluşturulmuştu. Tetkik Heyeti Amirlikleri kadrosunda, sorumlu bir subay başkanlığında, sivil memurlar, polisler ve inzibatlara da görev verilmişti.⁹⁶

⁹⁴ Hamit Pehlivanlı, *Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Tetkik Heyeti Amirlikleri*, Ankara, 1993, s. 3-4; Güney, a. g. t, 31.

⁹⁵ Yurtsever, a. g. t. , s. 83'den naklen, *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, 1965, Sayı 52, Vesika No: 1205.

⁹⁶ Pehlivanlı, *aynı eser*, s. 5.

A.P. Teşkilatından alınan dersler çerçevesinde, gizliliğe azami derecede uyulması istenmekte ve bu konuda şöyle denilmekteydi: *“...Gizliliği temin için diğer yerlerle, Tetkik Heyetlerinin muhaberatı, oralardaki mevcut kumandanlarca cereyan ettirilmelidir.”* Merkez Ordusu Komutanlığı ile haberleşmenin zaruri olduğu, ancak bu ilişkide Tetkik Heyeti Amirlikleri gibi teşkilatın varlığını ve faaliyetlerini deşifre edecek şekilde unvan ve imza kullanılmaması yine teşkilata emredilmişti. Onun yerine, bulundukları şehirlerdeki yetkili komutanlıkların durumuna göre *“merkez, mevki veya mıntıka kumandan muavinliği”* unvanıyla haberleşmenin sağlanması isteniyordu.⁹⁷

Ankara, Tetkik Heyeti Amirliklerinin kuruluşu ile dağınıklığa son vererek kendi bünyesinde çeşitli istihbarat çalışmalarını yürüten Askeri Sansür Müdüriyetleri, Matbuat ve İstihbarat Genel Müdürlüğü, İzmir Hat Komiserliği gibi kuruluşları koordineli çalıştırmak arzusundaydı. Tetkik Heyeti şubesi açılmayan veya geçici olarak bilgi toplanılan bölgelerde, istihbarat heyetleri oluşturularak bunlardan istifade yoluna gidilmişti. İstihbarat işi için o bölgedeki şubelerden personel görevlendirildiği gibi diğer kuruluşlarla da iş birliği yoluna gidildiği görülmekteydi. Örneğin Muğla bölgesinde, istihbaratı sağlamakla askerlik şubeleri görevliydi. Isparta'da polisler aracılığı ile istihbarat sağlanacaktı. Denizli bölgesinde Sarayköy Jandarma Komutanı Yüzbaşı Tahsin Bey emrinde bir istihbarat şubesi vardı. Bu şubenin Buldan ve Alaşehir'de bulunan muhbirleri aracılığı ile istihbarat temin edilecekti. Söke bölgesinde ise mutasarrıflık emrinde olmak üzere İzmir'de görev yapan altı kişilik bir grupla istihbarat elde edilmeye çalışılıyordu.⁹⁸

⁹⁷ Pehlivanlı, *aynı eser*, 38-39; Yurtsever, *a. g. t.* , 83.

⁹⁸ Yurtsever, *a. g. t.* , s. 83.

Ümit Doğan

Tetkik Heyeti Amirliklerinin sonu da A.P. Teşkilatı ile aynı olmuş, hemen hemen aynı gerekçelerle 22 Haziran 1922 tarihinde bu teşkilatın faaliyetlerine son verilmişti. Teşkilatın topyekûn bütün birimlerinin kapatılmasının gerekçelerini Garp Cephesi Komutanlığı'nın bağlı birliklerine yazdığı emirlerde açıkça görmek mümkündü. Söz konusu gerekçeler, Teşkilatın ve personelin gizliliğinin kalmaması, yapılması gereken vazifelerde istenilen seviyeye ulaşılamaması, verilen görevlerin tam olarak yapılamaması, bütçeden alınan yüksek ödeneye karşın yapılan işlerin bunun karşılığı olmayışı şeklinde sıralanmaktaydı. Tetkik Heyeti Amirliklerinin kapatılmasından sonra bu teşkilatın yaptığı istihbarat, propaganda, takip ve araştırma görevleri, Ordu Kurmay Başkanlıklarına bağlı olarak çalışan İstihbarat Şubeleri tarafından yürütülmeye başlandı. Bu görevin yerine getirilmesinde; *"Çeşitli kademelerdeki istihbarat şubelerinde THA'da görev yapmış güvenilir ve kabiliyetli subay ve memurlardan görevlendirilmesi suretiyle azami ölçüde istifade edilmesi, güvenilirliği tespit edilen tecrübeli personelin, casusluk, propaganda, karşı propaganda, araştırma gibi işlerde görevlendirilmesi, yerine göre seyyar olarak da vazife yapmaları, hususi memur olarak kabul edilen bu kişilerin tanınmamalarına azami derecede dikkat edilmesi"* hususları öngörülmekteydi.⁹⁹

Hamza Grubu (23 Eylül – 15 Aralık 1920)

Genel Kurmay Başkanlığının onayı ile 23 Eylül 1920'de kurulan TBMM Hükümeti'nin İstanbul'daki tek ve hakiki temsilcisi olan Hamza Grubu'nun kurucusu Yüzbaşı Neşet Bey idi.¹⁰⁰ Neşet Bey, daha önce *"Molteke"* isimli gizli bir grup kurarak faaliyette bu-

⁹⁹ Pehlivanlı, *aynı eser*, 56-58; Yurtsever, *a. g. t.*, 83.

¹⁰⁰ Hamza Grubu'nun kurucusunun kim olduğu hakkında çeşitli iddialar ortaya atılmış olsa da arşiv vesikalarına göre Hamza Grubu'nun kurucusu Neşet Bey'dir. Diğer iddialar doğru değildir. Bkz: Mesut Aydın, "Hamza Grubu (23 Eylül 1920-15 Aralık 1920), ", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 1989, S. 3, s. 373.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

lunmuş, bu teşkilat Hamza Grubu'nun çekirdeğini teşkil etmişti. Grubun ilk çalışma yeri, Eminönü'ndeki Hüseyin Hüsnü Eczanesinin tavan arası olarak tespit edilmiş, her gün öğleden evvel 9-12 saatleri arasında çalışılması kayda bağlanmıştı. Başlattıkları faaliyetlere resmî bir sıfat kazandırmak amacı ile Ankara'ya giden Yüzbaşı Neşet Bey, Mustafa Kemal Paşa tarafından iyi karşılandı ve ondan aldığı direktif ile İstanbul'a geri döndü. Daha sonra Genel Kurmay Başkanı İsmet Bey, İstanbul'daki Neşet Bey'e bir şifre göndererek, Anadolu'ya insan ve malzeme göndermek ayrıca istihbarat faaliyetlerinde bulunmak üzere gizli bir teşkilatın kurulması emrini verdi.

İmalat-ı Harbiye grubunun da kurucusu olan Eyüp Durukan, anılarında Hamza Grubu'nun nasıl kurulduğu hakkında şu bilgileri veriyordu:

"Yüzbaşı Neşet Bey 17 Haziran 1920 tarihinde Ankara'ya gitti. Bu arkadaş, Umûmi Harbde Çanakkale'de Mustafa Kemal Paşa'nın emrinde çalıştığı için, kendilerini yakinen tanıyorlardı. Ziyaretlerinde, Mustafa Kemal Paşa, kendisine şimdilik Ankara'ya gelmesine lüzûm olmadığını, güvenilir arkadaşlarıyla bir teşkilat yaparak Anadolu'nun millî maksatlarına hizmet edilmesinin daha mercu bulunduğu ve binaenaleyh hemen İstanbul'a dönüp işe başlanmasını emretmiş ve bunun üzerine Yüzbaşı Neşet Bey, o zaman Genel Kurmay Başkanı olan İsmet Paşa'yı da ziyaret etmiş, o da kendisine İstanbul'a dön, teşkilatınızı yapınız, emrini vermiş. Bu emir üzerine, Yüzbaşı Neşet Bey 28 Haziran 1920'de İstanbul'a geldi. Bize bu meseleyi açtı. Biz de esasen Millî Mücadeleye hizmet etmeye susamıştık. Akabinde üç Erkanıharb Yüzbaşısı anlaştık. Ertesi günü akşamı, Beylerbeyi'nde Haşim Paşa Köşkleri denilen binalardan Neşet Bey'in kiracısı bulunduğu bir evde toplandık.

Sabaha kadar çalışıp esasları kararlaştırdık. Buna da'ir ilk raporu ben yazdım. Ankara'ya Genelkurmay'a gönderdik. Genelkurmay

Ümit Doğan

*raporumuzu ve tekliflerimizi kabul ederek, işe başlamamızı emretti.*¹⁰¹

Hamza Grubu, bu suretle İstanbul'da, istihbarat, subay sevki, silah, cephane ve mühimmat sevki hususlarında faaliyete başlamış oluyordu. Grubun isminin, bu hususta kesin ve açık bilgiler olmasına rağmen Hz. Hamza'nın kuvveti ve cesaretinden ilham alınarak seçilmiş olma ihtimali yüksekti. O dönem Türk insanının ruh hâli göz önünde bulundurulursa, bu isim bir nevi moral takviyesi olarak ortaya çıkmış olmalıydı.¹⁰² Grubun önemli isimlerinden Eyüp Bey ise hatıralarında isim seçiminde bir başka noktaya dikkat çekiyor, İstanbul'daki ecnebilerin dikkatini çekmeyecek bir isim olduğu için "*Hamza*" isminin kendisi tarafından teklif edildiğini ve kabul gördüğünü belirtiyordu.¹⁰³

Hamza Grubu'nun yapısı genişletilmiş teşkilat yapısında beş şube bulunuyordu.

Birinci Şube: Haber alma, yayın ve propaganda, Yunan ordusu ve harekâtı hakkında bilgi toplama ve ajanların yetiştirilmesinden sorumludur. Kısaca istihbarat şubesidir.

İkinci Şube: Teknik bilgi desteği (telsiz, telgraf, diğer muhabere malzemeleri) subay temini, sevki ve kurye bulunma şubesidir.

Üçüncü Şube: Personel işleri ile alakadar olan şubedir.

¹⁰¹ Uğur Cenk Deniz İmamoğlu, *Bir Asker ve Bir Hatırat: Eyüp Durukan ve Milli Mücadele*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s. 88.

¹⁰² Aydın, *Hamza Grubu...*, s. 371-372.

¹⁰³ İmamoğlu, *a. g. t.*, s. 89.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Dördüncü Şube: Mühimmat ve harp malzemesi temin etmek, silah, mühimmat ve savaş araç gereci yapmaya yatkın zanaatkârları bularak Anadolu'ya aktarmakla görevlendirilmiştir. Kısaca mühimmat şubesidir.

Beşinci Şube: Levazım işleri ile meşgul olan şubedir. ¹⁰⁴

İstihbarat şubesinde Yüzbaşı Seyfettin ve Üsteğmen Rıdvan Beyler görev yapıyordu. İkinci şubede Telgraf Yüzbaşısı Hilmi Bey ve Telgraf Üsteğmeni İhsan Bey, üçüncü şubede aynı zamanda grup amiri olan Yüzbaşı Neşet Bey ve Yüzbaşı Rasim Bey, dördüncü şube de Yüzbaşı Ekrem ve Yüzbaşı İsmail Hakkı Beyler, beşinci şubede Levazım Yüzbaşılar Sabit, Kemal, Muzaffer ve Arif Beyler bulunuyorlardı. ¹⁰⁵ Her şubenin bir takma adı mevcuttu. Birinci şube “Yıldız”, ikinci şube “Ay”, üçüncü şube “Güneş”, dördüncü şube “Fuad” beşinci şube “Işık” takma adlarını kullanıyorlardı. ¹⁰⁶

Hamza Grubu, günü kurtarmaktan ziyade geleceğe yönelik planlamalara göre belli bir profesyonellik sistemi içerisinde çalışıyordu. ¹⁰⁷ Ankara'dan veya sahillerdeki istihbarat zabıtlıklarından gönderilecek olan kuryelerin kendileri ile direkt olarak temasa geçmelerini mahzurlu bularak, verdikleri adreslere müracaat etmelerini ve bu suretle irtibatın sağlanmasını uygun görmüşlerdi.

Grup, kuryelerle görüşmek için de çeşitli tarihlerde değiştirilmek üzere birtakım adresler vermişti. Bu adreslerden ilki “*Eminönü’de Hüsnü Eczaanesinde Ali Bey*”di. Elde edilen bilgilere göre, grup ile yapılacak olan görüşmeler şu şekilde gerçekleşmekteydi:

¹⁰⁴ Güney, a. g. t. , 22.

¹⁰⁵ ATASE Arşivi, K. 1533, D. 2, F. 1/8-1/13. Bkz, naklen: Aydın, *Hamza Grubu...* , s. 378.

¹⁰⁶ Aydın, *Hamza Grubu...* , s. 383-384.

¹⁰⁷ Ergün Hiçyılmaz, *Osmanlıdan Cumhuriyete Gizli Teşkilatlar*, İstanbul, 1994, s. 62-63.

Ümit Doğan

Adı geçen adrese müracaat eden kuryeler hangi hususta, ne zaman ve nerede görüşmek istediklerini bir pusula yazıp eczanedeki Ali Bey'e bırakacaklardı. Daha sonra grup mensubu bir kişi, bu pusulayı alarak inceliyor ve görüşme mahalline gidiyordu. Görüşme mahallinde kurye, gelecek olan grup mensubuna Ekim 1920 sonuna kadar "Üçler" parolasını verecekti. Bu parola verilmediği takdirde görüşmenin gerçekleşmeyeceği de ayrıca belirtilmekteydi.

Grubun 1 Aralık 1920 tarihli faaliyet raporunda, Yıldız'daki Depo'dan bazı telsiz malzemelerinin kısım kısım alınarak grubun gizli ardiyelerine nakledildiği kaydedilmekteydi. Bu faaliyetlere ilaveten, en yakın zamanda üç dört tayyarenin uçar vaziyette Anadolu'ya gönderileceği ve gerekli işlemlerin tamamlandığı belirtilmişti. Grup, Vrangal ordusuna ait silah, cephane ve mühimmattan mümkün olduğu kadar istifadeye çalıştığını, 43 makinalı tüfek kapağı, 5 paket büyük alet ve malzeme, 2 batarya ve 6 top dürbünü elde edildiğini belirtmekte, 7 makinalı tüfek ile 15 kilo kapsülün de sevke hazır hâle getirildiğini haber vermişti.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi TBMM Hükümeti ile Hamza Grubu arasındaki muhabere kurye kanalıyla şifreli olarak yapılmıyordu. Ancak, kısa bir süre sonra Şakir Muzaffer Bey, Ankara-İstanbul hattında yakalandı ve şifre anahtarı İngilizlerin eline geçti. Bu ve diğer olumsuzluklar üzerine Hamza Grubu sırasıyla, 15 Aralık 1920 tarihinde "**Mücahid Grubu**", 23 Şubat 1921 tarihinde "**Muharib Grubu**" adını aldı.¹⁰⁸

1921 yılı Nisan ayında Yüzbaşı Neşet Bey'den sonra grubu yöneten Yüzbaşı Seyfettin Bey'in de Anadolu'ya geçmesinden sonra Muharip Grubu'nu Binbaşı Ekrem Baydar yönetmeye başladı. Ekrem Bey'in başa geçmesinden sonra grubun merkez kurulu üyeleri

¹⁰⁸ Pehlivanlı, a. g. t. , s. 4; İltis, a. g. e. , s. 14.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

ve görevleri Ankara tarafından belirlenmeye başladı. ¹⁰⁹ Ekrem Bey, grubun başına geçmesini yıllar sonra şöyle anlatmıştı:

"İstanbul'da, Osmanlı Harbiye Nezareti'nde eğitim Dairesi Kı-sım Şefliği'nde görevli bir subaydım. Yine bir sabah evimden çıkıp Bostancı'nın görünüşte sakin yollarında beş on adım atmıştım ki, önümde bir dilenci belirdi. Elindeki fesini bana doğru uzatarak durdu ve sızlanan bir edayla Allah rızası için yardım istedi. Birden şaşırmıştım. Dilencinin elindeki fesin içinde bir zarf vardı ve zarfın üzerinde 'Erkan-ı Harb Binbaşısı Ekrem Bey'e zata mahsustur' ya-zılıydı. Hemen kendimi toparladım derhal cebimden beş on kuruş yardım parası çıkarıp fesin içine koyarken dikkatle ve titizlikle zar-fı alıp hiç belli etmeden cebime koydum ve dilencinin yanından ay-rıldım. Bu zarfı yoluma devam etmek tehlikeli olabilirdi. Bir şey unutmuş hal ve tavrı içinde derhal evime döndüm. Zarf, kırmızı mum ile kapatılmış ve üstüne resmi mühür vurulmuştu. Mümkün olduğu kadar heyecanımı muhafaza ederek zarfı açtım. İçinde, Mustafa Kemal'in Gizli Servisi'nde çalışacak olanların adları yazılı idi." ¹¹⁰

Sakarya Savaşı hazırlıkları sürerken Muharip Grubu'ndan Ge-nelkurmayaya gelen mesajda, İzmit'e kaçak fişek ve askerî gereç gö-türen motorun, 9 Ağustos 1921 tarihinde, İstanbul'a dönerken, bir İngiliz devriye motoru tarafından durdurulup arandığı, kaçak fi-şeklerin ve gereçlerin teslim edildiğini gösteren makbuzun İngiliz-lerin eline geçtiği, grup adının ve mührünün deşifre olduğu, kaptan ve mürettebatın tutuklandığı bildiriyordu. Bu olay üzerine Ankara

¹⁰⁹ Hüsnü Himmetoğlu, *Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları*, C. 1, İstanbul, 1975,

¹¹⁰ Ekrem Baydar'ın bu anlatısında tarih hataları vb. yanlışlar bulunmaktadır. Bkz: Mesut Aydın, *a. g. t.*, s. 40.

Ümit Doğan

tarafından şifre ve mühür değiştirildi¹¹¹ ve 31 Ağustos 1921 tarihinde grubun yeni ismi **“Felah Grubu”**¹¹² olarak belirlendi.

Ferhat ve Kerimi Grubu (2 Mart 1921)

Hamza Grubu’nun kuruluş ve faaliyet raporunda; *“...Hamza Grubu’na bir hal olduğu takdirde yerine Ferhat Grubu, kaim olacak. Ferhat Grubu hiçbir iş ile iştigal etmeyecektir. Ferhat Grubu yerine de Kerimi Grubu namıyla üçüncü bir grup kaim olacak. Bunun da şimdilik bir müessisi mevcut ve keza hiçbir işle iştigal etmeyecektir...”* ifadeleri kullanılarak Ferhat ve Kerimi Gruplarının kuruluş amaçları izah edilmişti.

2 Mart 1921 tarihinde Genelkurmay Başkanlığına, Ferhat Grubu’na Kurmay Yarbay Mustafa İzzet ile Kurmay Yüzbaşı Mehmet Bey, Kerimi Grubu’na Kurmay Yarbay Hayri Bey’in görevlendirilmeleri için isimleri önerilmiştir. Bu gruplar Hamza Grubu’nun ihtiyat gruplarıdır. Herhangi bir tehlike anında Hamza Grubu’nun yerine **“Ferhat Grubu”**, tehlike devam ederse Ferhat Grubu’nun yerine **“Kerimi Grubu”** geçecektir.

İhtiyat gruplarının oluşturulması, istihbarat alanında sergilenen bir taktik olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda istihbarata verilen önemin de bir göstergesidir. Çünkü bir istihbarat grubu dağıtıldığında zaman kaybetmeden hemen diğerinin oluşumu bu taktikle kolaylaştırılmış olmaktadır.¹¹³

Felah Grubu (31 Ağustos 1921 – 4 Ekim 1923)

Felah Grubu da¹¹⁴ Ankara’ya subay ve cephaneye gönderilmesi ile istihbarat teminine ağırlık verdi. Millî Mücadele lehinde propagan-

¹¹¹ Yurtsever, a. g. t. , s. 64.

¹¹² Pehlivanlı, a. g. t. , s. 4; İlter, a. g. e. , s. 14.

¹¹³ Güney, a. g. t. , s. 23.

¹¹⁴ Felah Grubu mensuplarının fotoğrafı için bkz: Ekler, (Ek-6).

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

da faaliyetlerinde de bulundu. İstihbarat konusunda özellikle, Yunan ordusunun durumu ile ilgili haberleri Ankara'ya ilettiler. Felah Grubu, İngiliz taraftarı Damat Ferit Paşa tarafından Anadolu'ya gönderilen ajanların listesini de ele geçirerek Ankara'ya, Genel Kurmay Başkanlığına gönderdi.¹¹⁵ Grup, haber alma çalışmalarını yürüttüğü süre içinde İstanbul'da Hilal-i Ahmer Cemiyeti Başkanı Hamit Bey aracılığı ile daha önce Fransa'da bulunmuş olan Yüzbaşı Kemal'i Fransız karargâhına sokarak haber sızdırılmasını sağladı.¹¹⁶ Ankara Hükümeti'nin silah ve malzeme isteğini karşılamanın motor ve taka gibi hafif deniz araçlarıyla mümkün olmadığının farkında olan Felah Grubu; sistemli, planlı ve yoğun istihbarat çalışmaları sonucunda Fransız ve İtalyan deniz nakliyat şirketleriyle anlaşma sağlayarak silah ve malzeme gönderme işini, Türkiyat ambarı sahibi ve Llyod Trieste İtalyan Vapur Kumpanyası'nın İstanbul temsilcisi Hüsnü Bey vasıtasıyla sağlamaya başladı.¹¹⁷

İstanbul'da silah ve malzemeyi sağlama yollarından biri Osmanlı Devleti Tasfiye Komisyonunun açtığı, açık artırmalara katılmaktı. Bu komisyon İtilaf Devletleri temsilcileri ile bir Osmanlı, bir de Deyun-ı Umumiye temsilcisinden oluşuyordu. Felah Grubu, İstanbul depolarındaki malzemeyi satışa çıkaran bu kuruldan, araya yabancıları sokarak silah ve cephane sağlıyor, bunları Anadolu'ya gönderiyordu.¹¹⁸

Başkomiser Salih ve Saffet Beyler, Felah Grubu tarafından Ankara ile haberleşmelerde kurye olarak görevlendirmişlerdi. İstanbul Posta ve Telgraf Müdürü İhsan Bey ve Hat Çavuşu Hacı Mümtaz vasıtasıyla gizli hattan Ankara ile telgraf haberleşmesini sağlanmıştı. Grup, ayrıca Orhaniye Kışlası'ndaki muhabere taburundan çalışan iki adet kristal dedektörlü alıcının, muhabere Üsteğmeni Os-

¹¹⁵ İler, a. g. e. , s. 14.

¹¹⁶ Yurtsever, a. g. t. , s. 64.

¹¹⁷ Yurtsever, a. g. t. , s. 65.

¹¹⁸ Yurtsever, a. g. t. , s. 65.

man Nuri Bey'in Beylerbeyi'ndeki evine kurulmasıyla bir de *"Tel-siz Dinleme Merkezi"* oluşturmuştu¹¹⁹ Grubun diğer bir başarısı ise Damat Ferit Paşa tarafından Anadolu'ya gönderilen ajanların listesini elde ederek Genel Kurmay Başkanlığına ulaştırmak olmuştu.¹²⁰

Haber toplama faaliyetlerinin yanında, Ankara'da çıkmakta olan *"Yenigün"* ve *"Hâkimiyet-i Millîye"* gazeteleri ile yine Ankara'dan getirtilen mecmua, beyanname ve kitapların mümkün mer-tebe her sınıf halk arasında dağıtılmasını sağlayarak İstanbul'da Millî Mücadele lehine propaganda yapan Felah Grubu, 4 Ekim 1923 tarihinde faaliyetlerine son verdi.¹²¹

Namık Grubu (30 Ocak 1921)

Anadolu'nun silah, cephane ve mühimmat ihtiyacını temin etmek maksadı ile 30 Ocak 1921 tarihinde tamamen özel mahiyette, Topçu Yüzbaşı Halil İbrahim ve Üsteğmen Ahmet Naci tarafından kuruldu.¹²²

Namık Grubu'nun kuruluş amacı, İstanbul'dan Anadolu'ya top mermisi aktarmak olmuştu. Grubun kurucuları Ankara'nın bilgisi dâhilinde, kendilerine şifre ve iki bin lira para verilerek İstanbul'a Namık Grubu adı altında bir grup kurmaları için gönderilmişler ve İnebolu'ya ilk etapta 8000 top mermisi aktarmayı başarmışlardı.¹²³ Daha sonra yeni malzemeler aktarmak için avans almışlardı ancak karşılığında taahhüt ettikleri silah ve cephaneyi aktaramadıkları için haklarında soruşturma açıldı.¹²⁴

¹¹⁹ Yurtsever, *a. g. t.* , s. 65.

¹²⁰ Güney, *a. g. t.* , s. 23.

¹²¹ Yurtsever, *a. g. t.* , s. 65; Aydın, *a. g. t.* , s. 57-59.

¹²² Himmetoğlu, *a. g. e.* , s. C1. , s. 257; Pehlivanlı, *a. g. t.* , s. 5.

¹²³ Bülent Çukurova, *Kurtuluş Savaşında Haber Alma ve Yeraltı Çalışmaları*, Ankara, 1994, s. 48.

¹²⁴ Himmetoğlu, *a. g. e.* , s. 257; Pehlivanlı, *a. g. t.* , s. 5.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Muavenet-i Bahriye Grubu (Mart 1921- 15 Aralık 1921)

İstanbul'da kurulmuş gizli grupların hemen hepsi kara kuvvetlerinin malzemelerini temin etmekle meşguldüler. Muavenet-i Bahriye Grubu, diğer gruplardan farklı olarak İstanbul'da bulunan deniz depolarının boşaltılarak Anadolu'ya nakli amacıyla kurulmuştu. İstanbul'da bulunan Bahriye depolarında, Anadolu'ya aktarılacak nitelikte top, tüfek ve mayın gibi birçok harp malzemesi mevcuttu. Neticede bu naklin gerçekleşmesi için Bahriye Daire Reisi Kaymakam Şevket Bey'in teşebbüsleri ile Bahriye subaylarından müteşkil bir kadro ile grubun oluşturulması çalışmalarına başlanmıştı. Muavenet-i Bahriye Grubu faaliyette kaldığı süre zarfında Anadolu'ya 48 vapur, 1421 parça ve yaklaşık 138 ton savaş gemisi malzemesi aktarmayı başardı.¹²⁵

Mim Mim Grubu (Nisan 1921 – 5 Ekim 1923)

TBMM'nin İstanbul'daki resmî temsilcisi olan Hamza Grubu'nun İngilizler tarafından deşifre edilip dağıtılması, Mustafa Kemal ve arkadaşlarının yeni bir istihbarat servisi kurmasını hızlandırmıştı. Artık Anadolu'daki hareketin de güçlenmesiyle Millî Mücadele'yi destekleme adına, İstanbul-Ankara hattında gizli bir örgütün kurulması zorunluluğu TBMM Hükümeti'nin diğer üyele-rince de kabul edilmişti.¹²⁶

İstanbul'un işgali ile birlikte burada daha fazla mücadele vermeyeceğini anlayan Fevzi Çakmak Paşa, Anadolu'ya geçip Mustafa Kemal'le birlikte mücadele etmeye karar vermişti. İstanbul'daki son günlerinde ünlü Teşkilatı Mahsusacı Kaymakam Hüsamettin Bey'e Ankara'ya geçeceğini anlatarak bir müddet sonra kendisini de Ankara'ya beklediğini, Genelkurmayda gizli bir teşkilat kurula-

¹²⁵ Çukurova, a. g. e. , s. 46; Güney, a. g. t. , s. 26.

¹²⁶ Erdal Şimşek, *Türkiye'de İstihbaratçılık ve MİT*, İstanbul, 2004, s. 187.

cağını, bunun bilhassa istihbarat işi olduğunu, Teşkilatı Mahsusa'daki tecrübelerinden yararlanmak istediğini söyledi.¹²⁷

Bu konuşmadan aylar sonra 27 Ocak 1921'de İtalyan şirketine ait Llyod vapuruyla Samsun'a geçen¹²⁸ Hüsamettin Bey, Samsun'da bulunduğu sırada Mustafa Kemal'in oluruyla yeni bir istihbarat teşkilatı kurmak isteyen Fevzi Paşa'dan gelen 30 Mart 1921¹²⁹ tarihli telgraf üzerine Ankara'ya hareket etti. Burada kendisine oluşturulmak istenen gizli teşkilat hakkında bilgi verildi. Fevzi Paşa'dan *"Teşkil buyuracağınız grubun pek dikkatli davranması ve varlığının çevreden saklı tutulması, başarınızı kolaylaştıracak noktalardır."*¹³⁰ emrini alan Hüsamettin Bey, Topkapılı Cambaz Mehmet Bey'den söz konusu teşkilatın kurulması için yardım istedi. Mehmet Bey'e *"İstanbul'daki gizli teşkilatımıza bu keyfiyeti tamim et. Ankara'dan göndereceğim talimatı, istihbaratçı, teşkilatçı ve propagandacı arkadaşlara tebliğ et. Aramızda mevcut gizli şifreyi, işlerimizde kullan. Aynı zamanda top, tüfek, cephane, askeri levazım ve tıbbi malzeme ne bulursanız, elinize ne geçerse onları da buraya gönderiniz..."* direktifini verdi. Mehmet Bey'in *"Demir"* takma adını kullanması ve taraflar arasında bu adın şifre olarak kullanılması kararlaştırıldı.¹³¹ Grubun ilk merkez heyeti Topkapılı Cambaz Mehmet Bey, Yüzbaşı Emin Ali Bey, Topçu Üsteğmen Muhlis Bey, Kaymakam Kemal Bey ve Topkapılı İhsan Bey'den oluşurken heyet başına Süvari Miralayı Esat Bey getirildi.¹³² Böylece Müsellah Müdafaa-i Milliye grubu kurulmuş oldu. Grup, baş harfleri *"M. M."*nin Osmanlıca alfabedeki okunuşu olan *"Mim"*

¹²⁷ Ertürk, a. g. e. , s. 462.

¹²⁸ Bülent Çukurova, *M. M. Grubu Haber Alma Raporlarında Grup Faaliyetleri ve Bazı Zararlı Cemiyetler*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, s. 6.

¹²⁹ Yurtsever, a. g. t. , s. 67.

¹³⁰ Yurtsever, a. g. t. , s. 67.

¹³¹ Yurtsever, a. g. t. , s. 68.

¹³² Çukurova, a. g. t. , s. 7.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Mim kısıltmasıyla tanındı ve yazışmalarını da *"Mim Mim"* kısa adıyla yapmaya başladı. Grup, 3 Mayıs 1921 tarihinde TBMM Hükümetince de resmen kabul edilip tanındı.

Grubun personeli asker ve sivil kişilerden oluşmaktaydı. Grup, İstanbul'da sivil, polis ve askerî inzibat teşkilatlarını illegal olarak yönlendirmişti. İstanbul, Topkapı Şubesi, Beyazıt Şubesi ve Eminönü Şubesi olmak üzere üç şubenin sorumluluk bölgelerine ayrılmış, her bölge teşkilatı silahlandırılmış, bölge teşkilatlarının başına sorumlu bir subay atanmıştı.¹³³ Genel Merkezi Ankara'da bulunan grubun, İstanbul'da bir şubesi ve Anadolu'da 54 şubesi vardı. 10. 000 kadar silahlı ve bir o kadar silahsız üye, gruba kayıtlı olarak faaliyet gösteriyordu.¹³⁴

Genelkurmay Başkanlığı ve Mim Mim Grubu arasında haberleşmede kullanılacak şifrelere ilişkin birçok yazışma gerçekleştirildi. Genelkurmayın gruba gönderdiği yazılarda, harflere karşılık gelen rakamları ifade eden şifreler ile nasıl açılacaklarının tarifleri yer almaktaydı. Bu yazılarda, *"Şifrelerin üç alternatifli olarak hazırlandığı, birinin ele geçmesi durumunda diğerinin devreye gireceği, kullanılan şifrenin tanıtıcı rakamının, telgraf başlangıcında belirtilmesi gerektiği"* ifade ediliyordu.¹³⁵

Mim Mim Grubu İstanbul'daki elemanları kanalıyla bir haber alma ağı kurarak, askerî ve sivil haber almayı sağlayabilmek için değişik yöntemler izlemişti. Yalnız haber almayı sağlamakla kalmamış, diğer karşı faaliyetleri de açığa çıkarmıştır. Grup elemanları Genelkurmayın istediği her türlü bilgiyi, ilgili örgüt ve kişilerle ilişki kurarak elde etmişti. Anadolu ve Trakya'da bulunan Yunan kuvvetleri hakkında İstanbul'dan sağlanan bilgiler, millî güçlere

¹³³ Güney, a. g. t. , s. 27

¹³⁴ Kayra Karan, *Türk İstihbarat Teşkilatı*, Ankara, 2015, s. 97.

¹³⁵ Yurtsever, a. g. t. , s. 68-69.

zamanında iletilerek zaferin kazanılmasında etkili olmuştu. Gerek para ile satın alınan elemanlarla, gerekse millî duygular kullanılarak birçok gizli bilgi elde edilmişti.¹³⁶ Öğrenildiğinde, İstanbul'dan Ankara'ya geçecek İngiliz casuslarının eşkâlleri ve isimleri bildirilerek Ankara'nın bu konuda tedbir alması sağlanmıştı. Hilafet yanlısı zararlı cemiyetlerle ajanlar vasıtasıyla ilişki kurularak, bu derneklerin çalışmaları hakkında birçok bilgi elde edilmişti. Azınlıkların İstanbul'daki hareketleri yakından izlenmişti.¹³⁷

İstanbul'daki Fransız ve İtalyan işgal güçleri ile İngilizler arasında gerginlikler yaşanmasını iyi değerlendiren grup, Fransız ve İtalyanların İstanbul'da bulunan ajanlarından aldığı yardımlarla İtilaf Devletlerinin kontrolü altında bulunan depolardan aldıkları silah ve mühimmatı aralıksız olarak Anadolu'ya göndermekteydi.

Karakol Cemiyeti ile kıyaslandığında grubun, bilgi toplama konusunda daha sistematik bir yapısı vardı ve ajanları haber toplama da başarılıydı. Grup mensupları İstanbul ve yakın çevresinde, İşgal Devletleri hesabına casusluk yapanlar hakkında ayrıntılı raporlar hazırlıyorlardı. Bazen de başlangıçta casus olduğu düşünülen kişilerin, casus olmadığına kanaat getirildiğinde, düzeltme raporları tanzim ediliyordu. Gruba mensup millî ajanlarımız bazen dilenci, bazen işçi, kimi zaman da bilim insanı ve matbaacı olarak ortaya çıkarak, işgal güçlerine ait önemli bilgiler ve gizli evrakları ele geçirmeyi başarıyorlardı.¹³⁸

¹³⁶ Fikret Kızıler, *Teşkilat-ı Mahsusa'dan Günümüze Kadar Türk İstihbarat Teşkilatları ve Konuya İlişkin Bibliyografya Denemesi*, Ankara, 1995, s. 17; Yurtsever, *a. g. t.*, s. 69.

¹³⁷ Yurtsever, *a. g. t.*, s. 69.

¹³⁸ Yurtsever, *a. g. t.*, s. 70.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Grubun faaliyeti işgal kuvvetlerinin İstanbul'u terk etmesinden sonra, 5 Ekim 1923'te sona erdi.¹³⁹ Mim Mim Grubu mensupları Kurtuluş Savaşı sonrasında TBMM Hükümeti tarafından ödüllendirildiler.¹⁴⁰

***Mim Mim ve Felah Gruplarının Çalışma Şekilleri ve İki Grubun İlişkisi**

Mim Mim Grubu ile yine bu grup gibi TBMM Hükümetince kurulan Hamza Grubu'nun devamı olan ve aynı dönemde faaliyet gösteren Felah Grubu arasında, çalışma açısından farklılıklar bulunmaktaydı. Anadolu'ya silah, cephane, malzeme kaçırma, subayları seçerek gönderme, haber alma ve propaganda görevlerini iki grup da yerine getirmiş olmasına karşın Felah Grubu'nun çalışmaları, subay seçimi, gönderilmesi ve malzeme sevkiyatı Mim Mim Grubu'nun çalışmaları ise haber alma üzerinde yoğunlaşmıştı. Grupların hangi alanlarda, nasıl çalıştıkları ve görevliler üzerinde ne derecede etkin oldukları Ankara tarafından bilindiğinden, çeşitli önemli görevlerin organizasyonu ve hangi görevin hangi grup tarafından yapılacağı, gruplara bildiriliyordu. Ankara, grupların eşgüdümlü çalışmasını istiyordu. Zaman zaman birlikte çalışan iki grubun arasında tam bir iş birliği hiçbir zaman söz konusu olamamıştı.¹⁴¹

Geçit Teşkilatı (Aralık 1922 - 24 Temmuz 1923)

Geçit Teşkilatı, Genelkurmay Başkanlığı tarafından 1922 yılı Aralık ayında kuruldu. Bu teşkilatın öncelikli görevleri arasında, İngiliz birliklerinin takip ve kontrolünü sağlamak, İstanbul ve Trakya'ya İngilizlerin yeniden saldırması olasılığına karşı haber toplamak bulunuyordu.

¹³⁹ İtler, *a. g. e.* , s. 15.

¹⁴⁰ Pehlivanlı, *a. g. t.* , s. 5.

¹⁴¹ Yurtsever, *a. g. t.* , s. 70.

Ümit Doğan

Geçit Teşkilatı İstanbul Boğazı'nın iki yakasında şu mevkilerde faaliyet gösteriyordu:

- 1- Serköprü Mıntıkası (Rumeli Hisarı, İstinye, Sarıyer)
- 2- A Mıntıkası (Abdurrahman Gazi)
- 3- S Mıntıkası (Üsküdar)
- 4- H Mıntıkası (Anadolu Hisarı)
- 5- B Mıntıkası (Beykoz)

Teşkilatın görevi, Lozan'da yapılan barış görüşmelerinin 24 Temmuz 1923'te olumlu bir şekilde sonuçlanmasıyla 8 Ağustos 1923 tarihinde sona erdi.¹⁴²

¹⁴² Güney, *a. g. t.* , s. 34-35.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURTULUŞ SAVAŞI'NIN KAZANILMASINDA ROL OYNAYAN İSTİHBARAT VE CASUSLUK FAALİYETLERİ

Vahdettin'in Damadı Mustafa Kemal'i Uyarıyor: "İngilizler Bandırma Vapurunu Samsun'a Ulaştırmadan Batıracak!"

Balkan ve Birinci Dünya Savaşları, Osmanlı Devleti'nde geride yoksulluk ve sıkıntılar içinde acı çeken, mısır ve süpürge tohumundan yapılmış ekmeği bile güçlkle bulabilen, savaşta yakınlarını kaybetmiş olmanın üzüntüsüyle yaşayan milyonlarca insan bırakmıştı. Asker ve sivil yaklaşık üç milyon insan kaybedilmiş, geride kalan 11 milyon nüfusun çoğu çeşitli hastalıklarla boğuşmuş veya savaştan dolayı sakat kalmıştı.¹⁴³ Padişah Vahdettin, kurtuluşu *"ne pahasına olursa olsun barış"* yapmakta bulmuş, barış görüşmeleri için Mondros'a giden Osmanlı heyetine çektiği telgrafta koşulların ağırlık derecesine bakılmaksızın barış antlaşmasının imzalanmasını istemişti. Ona göre önemli olan Türk ve İngiliz dostluğunun sağlanmasıydı. Antlaşmanın ağır maddeleri daha sonra İngiliz dostluğu sayesinde hafifletilebilirdi.¹⁴⁴ Mondros Mütarekesi'nin

¹⁴³ Ergün Aybars, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Ankara, 1995, s. 155.

¹⁴⁴ İhsan Şerif Kaymaz, "Mondros: Bir Ateşkesin Tahlihi", *21. Yüzyıl Dergisi*, Ekim-Kasım-Aralık 2008, s. 252.

Ümit Doğan

altına imza atan Rauf Orbay, İstanbul'a döndüğü zaman tek bir toprak parçasının bile işgal edilmeyeceğini söylemişti. Mütareke şartlarının nispeten hafif olduğu hakkında hükümetçe yapılan telkin ve göz boyama faaliyetleri memlekette bir ferahlık yaratmıştı. Milletin o sırada muhtaç olduğu tek şeyin asayiş ve barış olduğu, bunun da elbirliğiyle gerçekleştirilebileceği basın tarafından açıklanıyor ve halkta olumlu yankılar bırakıyordu. Ancak, bu iyimser hava uzun sürmemiş, İtilaf Devletleri donanmalarının 13 Kasım 1918'de İstanbul'a gelmesiyle Türk halkı mütarekenin gerçek ve acı yüzüyle karşılaşmıştı.

Aynı gün trenle Adana'dan İstanbul'a gelen Mustafa Kemal, düşman donanmalarını 55 savaş gemisiyle İstanbul önlerinde demirli bulmuştu. Trenden indiğinde onu karşılayan yaveri Cevat Abbas o günkü acıklı tabloyu şöyle anlatıyordu:

*"Şehir çok acıklı bir durumdaydı. İstanbul düşman donanmalarının limana girmeleri yıkımının yasını tutuyor, bu büyük yasına Mustafa Kemal'i de ortak ediyordu. Mustafa Kemal'le ben askerî ulaşımın bir köhne motoru ile deniz ortasına yaslanan bir çelik ormanının içinden geçiyorduk. Mustafa Kemal'in ince dudaklarından 'Geldikleri gibi giderler' cümlesini işitince, mütarekenin doğurduğu derin ve hüznü umutsuzluğu unutmuştum. 'Size nasip olacak, siz bunları kovacaksınız Paşam!' dedim. Gülümsedi, aziz başının içinde biçimlenmeye başlayan yurdu kurtarma planlarını bir an için yeniden geçiriyor gibi daldı, sonra bakalım, dedi."*¹⁴⁵

A. Toynbee, düşman gemilerinin İstanbul kıyılarında görülmesiyle birlikte yaşanan ümitsiz durumu, Mütareke Dönemi'nin o karanlık günlerini şöyle izah ediyordu:

¹⁴⁵ Özer Ozankaya, *Cumhuriyet Çınarı*, Ankara, 1997, s. 56.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

*"Türkiye'nin elinde Anadolu'dan ve Boğazların batısında Avrupa'dan kalan toprak parçaları ise fikir ve moral bakımından da çöktü. Boşuna yapılan bir savaşta kaybedilen insanlarla ve kaynaklarla ülke, felakete uğramıştı. Üstelik yenilginin acısı da beraberinde ümitsizlik getirmişti. On iki yıl süren savaşlar ülkenin iç gelişmesini engellemişti... Türkiye düşmanları tarafından çevrilmişti. Büyük devletler bir kampın etrafında dolaşan kurtlar gibi aç gözlerini Türkiye'ye dikmişlerdi. Çünkü Türkiye tabiat yönünden hayli zengin ve emperyalizm de doymak bilmezdi."*¹⁴⁶

Mustafa Kemal, 16 Mayıs 1919'a kadar İstanbul'da kaldı. Bu süre içerisinde ülkenin içinde bulunduğu bu kötü durumdan nasıl kurtarılması gerektiği noktasında bir çözüm arayışı içinde oldu. Başta Vahdettin olmak üzere üst düzey devlet adamlarıyla görüşmeler yaptı ve birtakım tekliflerde bulundu. Ancak Mustafa Kemal'in bu temasları olumlu bir netice vermedi. O, yakın arkadaşlarıyla kurmuş olduğu temaslarda kurtuluş hareketinin Anadolu'dan başlatılması gerektiğini ifade etmiş ve bunun için de resmî bir görevle Anadolu'ya geçmenin yollarını aramıştı.¹⁴⁷

İstanbul'da bu gelişmeler yaşanırken Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ve Samsun çevresindeki Rum azınlıklar silahlı çeteler kurarak Türk halkına saldırıyor, kanlı eylemlerde bulunuyorlardı. Rum çeteleri Karadeniz'de devriye gezen Yunan savaş gemilerinden sürekli silah ve cephane yardımı alıyorlardı. Türk halkı da kendini korumak için silaha sarılmış, çeteler kurarak Rum çeteleriyle çar-

¹⁴⁶ A. Toynbee, *Türkiye-Büyük Bir Devletin Yeniden Doğuşu*, (Çev. Kasım Yargıcı), İstanbul, 1971, s. 79, 86.

¹⁴⁷ Selahattin Doğu, "Mustafa Kemal'in Samsuna Çıktığı 19 Mayıs 1919'da Türkiye'nin İçerisinde Bulunduğu Şartlar", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 17, Temmuz 2001, S. 50, s. 331.

pışmaya başlamıştı. ¹⁴⁸ İngiliz Yüksek Komiserliği Nisan 1919'da Damat Ferit Paşa'ya bölgedeki Türk çetelerinin Rumlara karşı yaptığı sözde katliam olayları ile ilgili bir rapor vermişti. Raporda *"Karaadeniz Bölgesi'nde Türk çetecilerin Rum vatandaşlara zulüm ve katliam yaptıkları, bu olayların derhal sona erdirilmesi gerektiği ve eğer sona erdirilmezse kendilerinin bu bölgeye müdahale edecekleri"* bildiriliyordu. 25 Nisan 1919 günü Harbiye Nazırı Şakir Paşa Mustafa Kemal'i bölgedeki sözde Türk çete olaylarının önlenmesi ve durumun araştırılması için görevlendirdi. İngilizlerin gönderdiği raporla ilgili dosyayı, okuyup incelemesi için kendisine verdi. Bu görevlendirme Mustafa Kemal'i fazlasıyla memnun etmişti. İstanbul'daki siyasi çabaları hiçbir somut başarı getirmemişti ancak şimdi Millî Mücadeleyi başlatması için beklediği fırsat ayağına gelmişti.

Diğer taraftan İstanbul'un zengin tüccarlarından Babanzade Fuat, eskiden subay olmasına rağmen mütarekeden sonra askerliği bırakmış, ticaretle uğraşmaya başlamıştı. Zaten aileden zengin olan Fuat, tanınmış bir kişi olduğu içinde epeyce servet edinmişti. Beyoğlu'nda Alleon Sokağı'ndaki 12 numaralı apartmanın üçüncü mükellef dairesinde oturur, dostlarına ve iş yaptığı kimselere sık sık ziyafetler verirdi. ¹⁴⁹ Bekar, alabildiğine kibar ve cömert bir zat olan Babanzade Fuat, ilerleyen bölümlerde adından sıkça bahsedeceğimiz İngilizlerin İstihbarat Subayı Yüzbaşı Bennett'i de bu ziyafetlere davet ederdi. O günlerde ticaret faaliyetlerini yürütmek için böyle kalburüstü, üst düzey işgalcilerle iyi geçinmek mecburiyeti vardı. Babanzade Fuat da çok para kazanmanın yollarını iyi öğrenmişti.

¹⁴⁸ Alptekin Müderrisoğlu, "Vahdettin'in Kurtuluş Savaşını Başlatması İçin Mustafa Kemal Paşa'ya 400. 000 Altın ve 400. 000 Kağıt Lira Verdiği Gerçek Dışı Bir İddiadır", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 1995, S. 15, s. 291.

¹⁴⁹ İsmail Hakkı Okday, *Yanya'dan Ankara'ya*, İstanbul, 1994, s. 404.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Mustafa Kemal'in Samsun'a gitmek üzere hazırlandığı günlerde, Babanzade Fuat'ın vermiş olduğu parlak ziyafetlerin birinde, bir hayli içki içilmiş, kafalar dumanlanmış ve sohbetler samimileşmişti. O akşamki ziyafete İngiliz Subay Bennett de iştirak etmişti. İngilizlerin İstanbul'daki bu kuvvetli adamı, zengin mezeli ve her çeşit bol içkili sofrasında bir hayli alkol almış, adamakıllı sarhoş olmuştu. Bennett bir ara, sarhoşluğun da verdiği etkiyle, ***"Hükümet Mustafa Kemal Paşa adında genç bir Türk generalini umumi müfettiş olarak Anadolu'ya göndermeye karar vermiş. Paşa da bir Türk vapuruyla yola çıkacakmış amma Mustafa Kemal Paşa asla Samsun'a ulaşamayacak..."*** demişti. O akşam davette bulunan ve sonradan Milli Mücadele'ye katılacak olan Vahdettin'in damadı İsmail Hakkı Okday, Bennett'in bu sözlerini Hamza Grubu'nun kurucusu Yüzbaşı Çopur Neşet Bey'e söylemiş, böylece Mustafa Kemal durumdan haberdar edilerek gerekli tedbirleri almıştı. İsmail Hakkı Bey, yıllar sonra yayınladığı anılarında bu önemli bilgiyi veren kişinin kendisi olduğunu anlatmaya şöyle başlıyordu:

*"Mustafa Kemal Paşa, Müfettişi Umumi sıfatıyla Anadolu'ya geçerken kendisi ve maiyetini götüren Bandırma vapurunun Samsun'a varmaması için İngilizler tarafından batırılmak istendiğini fakat bu teşebbüsün kendisine bir Padişah Damadı tarafından haber verildiği için vapurun daima sahile yakın bir rota takip ettiğini ve Samsun'a vardktan iki saat sonra da bir İngiliz torpidobotunun o limana geldiğini, bu suretle yapılan ikazın esassız bir şey olmadığını söyler. Bu sözler bizzat Ata tarafından söylenmiş ve şimdiye kadar yüzlerce defa tekrarlanmıştır."*¹⁵⁰

Babanzade Fuat ve İsmail Hakkı Bey ziyafet bittiğinde İngiliz Subay Bennett'in söylediklerini sorgulamaya başlamışlardı. Fuat, İsmail Hakkı Bey'e İngilizlerin neden Mustafa Kemal'in Samsun'a

¹⁵⁰ Okday, a. g. e. , s. 404; Arı İnan, *Tarihe Tanıklık Edenler*, İstanbul 1997, s. 58.

Ümit Doğan

gitmesine baştan mani olmayıp da, onu cinayet işleyerek durdur-
maya çalıştıklarını soruyor, İsmail Hakkı Bey de *“Azizim Fuat
Bey, İngilizlerin işine akıl erdirmek imkansızdır. Bu adamlar
herşeyi yaparlar, her alçaklığa cüret ederler. Bu akşamki ziyafette
bu adamın ağzından kaçıracağı sözler gerçeğin bir ifadesi olabilir.”*¹⁵¹
diyerek bu sözlerin ciddiye alınması gerektiğini vurguluyordu.

Daha sonra neler yaşandığını yine İsmail Hakkı Bey’den dinle-
yelim:

*“Hemen Saraya dönerek İstanbul’daki gizli teşkilata mensup
olduğunu bildiğim saraydaki muavinim Yüzbaşı Çopur Neşet
Bey’e keyfiyeti”*¹⁵² *bildirdim. O da bu haberi gereken kişilere ulaştır-
tı.*

*İşte, Atatürk merhumun bizzat bahsettiği Samsun seyahatinde
Bandırma vapurunun batırılacağına dair çıkan şayanın kendisine
bir padişah damadı tarafından intikal ettirilmiş olduğu meselesinin
iç yüzü budur. Nitekim tarihi bir gerçektir ki, Paşa’yı Samsun’a gö-
türen Bandırma vapurunun Samsun limanına girmesinden sonra bir
İngiliz destroyerinin Samsun limanına ulaşip demirlemiş olması
Bennett’in sarhoşlukla ağzından kaçıracağı kelimelerin boş laf olma-
dığını ispatlar. Bu İngiliz harp gemisinin Bandırma vapuruna yolda
yetiştir Paşa’yı alarak İstanbul’a mı getireceği, yoksa bu küçük
Türk vapuruna bir torpido fora ederek bütün karargah subaylarıyla
birlikte Paşa’yı Karadeniz’in gazaplı sularına gömmek için mi yola
çıkılmış olduğu daima meçhul kalacak bir tarih muammasıdır. 16
Mart’ta kışlalarında uyuyan Türk Mehmetçiklerini soğukkanlılıkla*

¹⁵¹ Okday, a. g. e. , s. 404; İnan, a. g. e. , 59.

¹⁵² Keyfiyet: Durum.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

*süngülenen İngilizlerin bir torpido botuyla böyle bir cinayete cüret edebileceklerini ben kendi hesabıma pekala kabul edebilirim.*¹⁵³

Anzavur İsyanı Başlıyor

Mondros Mütarekesi'yle birlikte devlet otoritesi zayıflamış, Türk milleti ekonomik ve sosyal dengesizliklerin baş gösterdiği, hukukun hâkim olmadığı, kanun dışı oluşumların ortaya çıktığı bir kaos döneminin içine sürüklenmişti. Böylesine büyük bir otorite boşluğunun olduğu bir ortamda, yaşanan olumsuzluklar arasında Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde değişik zamanlarda ve farklı nedenlerle ortaya çıkan iç ayaklanmalar çok önemli bir yer tutmaktaydı. İngilizlerin gizli gayelerine uygun olarak hazırladıkları ortam, sonunda saltanat ve hilafet taraftarı bir hüviyet taşıyan Ahmet Anzavur'da Balıkesir çevresinde Millî Mücadele karşıtı bir ayaklanma başlatmıştı.

Ahmet Anzavur, sarayla bağlantısı sebebiyle hilafeti ve saltanatı birinci planda tutan, saraydan aldığı paralarla geçinen, kültürden yoksun biri idi. Kendisi aslen Kafkasya'dan göç eden ve Biga havâlisinde yerleşen Çerkez bir aileye mensuptu. Okuma yazma bilmediği hâlde Jandarma karakol kumandanlığına getirilen Ahmet Anzavur, vazifesi sırasında yapmış olduğu birtakım suistimallerden dolayı Konya'ya sürülmüş, bilahare Kütahya'da tabur kumandanlığında bulunmuştu. Jandarma binbaşılığı rütbesindeyken emekli olduktan sonra Biga'da oturan Anzavur, itibarlı biri olarak tanınırdı. 23 Nisan 1919 tarihinde üçüncü sınıf maaşla İzmit sancağı mutasarrıflığına tayin edilen Ahmet Anzavur, 1919 yılı Ağustos ayına kadar bu görevde kaldı. 1919 yılının Ekim ayından itibaren 1920 yılı ortalarına kadar Balıkesir ve çevresiyle Adapazarı dolaylarında millî harekete karşı çeşitli isyan hareketleri içine giren Anzavur, 8 Nisan 1920 tarihinde mirimiranlık rütbesiyle Karasi sancağı muta-

¹⁵³ İnan, a. g. e. , 59.

Ümit Doğan

sarrıflığına tayin edilmişti. Nitekim giriştiği isyan hareketleri sonucunda 15 Nisan 1921 tarihinde Karabiga yakınlarındaki Adliye köyü civarında, Çiftlikköylü Mehmet Efe tarafından başı kesilerek öldürülmüştü.

Anzavur, İstanbul'dan aldığı destekle işgal öncesi gerginliğini yaşıyan Bursa ve Balıkesir çevresinde, ayaklanma hareketine girişti. Önce bölgede taraftar toplamak ve kuvvetlenmek için çalışmaya başlayan Anzavur, Ekim 1919'da Gönen ve Manyas dolaylarını dolaşıp millî kuvvetler aleyhinde olduğunu açıkça söyleyerek yörede Eşkıya Kadir diye tanınan Hacı Yakup ile anlaşma sağladı. Ahmet Anzavur kuvvetlendikçe kendine güveni artıyor ve pervasız hareketlerde bulunuyordu. Kasım 1919'da 300 kişiyle Susurluk'a gelen Anzavur burada askerî kışlayı yağma etmiş, halkın hayvanlarını almış ve toplara da el koymuştu.¹⁵⁴

Milli Ajan İngiliz Kemal, Amerikalı Misyoner Kimliğiyle Ahmet Anzavur'un Konağında

Anzavur'un maiyeti ile Susurluk'a kadar geldiği biliniyordu. Ancak maiyetinin kaç kişi olduğu, silah ve cephanesinin mevcudu hakkında herhangi bir bilgi yoktu. Balıkesir Redd-i İlhak Merkez Heyeti ve 61. Fırka Kumandanı Albay Kazım Özalp, millî ajanlarımızdan İngiliz Kemal adıyla bilinen Ahmet Esat Tomruk'u Anzavur kuvvetleri hakkında bilgi toplamak üzere görevlendirdi.

İngiliz Kemal, 1892'de İstanbul'da doğmuştu. İngilizce, Fransızca, Yunanca, İtalyanca, İspanyolca, Bulgarca, Romence ve Arapça bilen ve İstiklal madalyasına sahip olan İngiliz Kemal, Millî Mücadele'nin yanı sıra İkinci Dünya Savaşı sırasında da bazı görevler almıştı. Cumhuriyetin ilanından sonra hayatını, turist rehberliği,

¹⁵⁴ Orhan Hülagü, "Anzavur İsyanı", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. XIV, Mart 1998, S. 40, s. 50.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

boksörlük ve şoförlük yaparak kazanmış, 1964'te kendisine "vatana hizmet tertibinden" maaş bağlanmıştı.¹⁵⁵

Kazım Bey'den talimatı alan İngiliz Kemal, Amerikalı bir misyoner kılığında Anzavur kuvvetlerinin arasına sızmayı başarmıştı. Bunun için evvela makyajla yüzünü değiştirmiş, başına da bir kolonyal şapkası giymişti. Anzavur'un adamları trende arama yapmışlar, İngiliz Kemal'i gördüklerinde hürmetle selam vermişlerdi. Anlaşılan o ki onu kıyafetlerinden dolayı velinimetleri olan İngilizlere benzetmişlerdi. Millî ajanımız, trenden inince Rum kilisesine giderek başpapazı çağırdı. Başpapaz İngilizce bilmiyordu. Hemen Fransızca bilen bir Rum eczacı bulundu. İngiliz Kemal, Rumlara yarım yamalak bir Fransızca ile şunları söyledi:

"Ben Amerika temsilcisiyim. İsmim Mister Herri'dir. Türklerin size karşı yaptıklarını, genel durumunuzu öğrenmeye geldim. Bir iki akşam burada kalacağım. Ancak benim buraya ulaşmış olduğumdan kimsenin haberi olmamalıdır."

İngiliz Kemal o akşam Rum eşrafından birinin evinde kaldı. Ertesi gün kilisede Yunan ordusu ve Vahdettin'in ordusunun muvafakiyeti için bir dinî ayin yapılmıştı. Rumlar Amerikalı misyoner zannettikleri İngiliz Kemal'e yoğun ilgi gösteriyorlar, Yunan işgalinin ne zaman olacağını, Türklerin elinden ne zaman kurtulacaklarını soruyorlardı. Ajanımız gördüklerini İngilizce olarak not aldı. Çoğu Rumlar sevinçten ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Rum kadınlar ajanımızın ayaklarına kapanıyor, erkekler ellerini sıkıyorlardı.

İngiliz Kemal Anzavur'la görüşmek istediğini söyleyince Rumlara *"Amerikan temsilcisi geliyor"* diyerek Anzavur'a haber vermişler, Anzavur da İngiliz Kemal'i selamlamak için 40-50 civarında sü-

¹⁵⁵ Maaş bağlanmasına dair karar için bkz: Ekler, (Ek-7).

Ümit Doğan

vari çıkarmıştı. İngiliz Kemal süvarileri selamlayarak aralarından geçti, kaymakam ile bekleyen Anzavur'un yanına geldi. Anzavur, İngiliz Kemal'e kendisinin halife adına buraya geldiğini, çok kuvvetli olduğunu ve yakında Kuvayimillîye çetelerini tarumar edeceğini övüne övüne anlatmaya başladı. Bütün silah ve cephanelerin yerini, toplarının iğnelerine varıncaya kadar Amerikan temsilcisi zannettiği İngiliz Kemal'e gösterdi. Anzavur'un yanından ayrılan İngiliz Kemal telgraf müdürüne giderek Kazım Bey'i makine başına çağırmasını istedi. Beş dakika sonra Kazım Bey makine başında idi. İngiliz Kemal, Amerikan mümessili adıyla görüştüğü Kazım Bey'e Anzavur kuvvetleri hakkında epeyce geniş bilgi verdi.¹⁵⁶

Kapıdağı bölgesindeki Rum eşkıyaların lideri olan Kırman'a, *"Türklere karşı mücadele etmemelerini, Türklerin birbirleri arasındaki çarpışmalardan Rumların kazançlı çıkacağını, barış konferansı sonucunda Rumlara tazminat verilmesinin düşünüldüğünü, olaylara karışanların bu tazminattan yoksun bırakılacağını"* söyleyerek, bunların Anzavur kuvvetlerine katılmasını engelleme yönünde propaganda yaptıktan¹⁵⁷ sonra dönmeye karar verdi. Mösyö Parsiali isminde Millî Mücadele yanlısı İtalyan istasyon memuru, İngiliz Kemal'e deşifre olduğunu ve arandığını bildirdi. Bu haber sayesinde, trene gizlice binen İngiliz Kemal bölgeden uzaklaşarak Kuvayimillîye'nin hâkim olduğu bölgeye sağ salim varmayı başardı.

¹⁵⁶ *İngiliz Kemal (Ahmet Esat Tomruk) Milli Mücadele Dönemi Hatıraları* (Haz: Zekeriya Türkmen), Ankara, 2000, s. 59-63.

¹⁵⁷ Yurtsever, a. g. t. , s.

Körpülü Hamdi ve Dramalı Rıza Beyler Fransız Korumasındaki Akbaş Cephaneliğini Basıyor

"Ne pahasına olursa olsun" yapılan barışın, Mondros'un hükümleri gereğince Osmanlı ordusu terhis edilmiş, Anadolu depolarında bulunan silahların sürgü kolları ile topların kamaları sökülerek sahile ve İstanbul depolarına taşınmıştı. Oluşturulan en büyük silah depoları İstanbul ve Gelibolu Yarımadası'nda bulunuyordu. Bu depolarda Türk subayları da bulunmakla beraber, depoların kontrolü ve korunması tamamen İtilâf kuvvetleri tarafından yapılıyordu. ¹⁵⁸ Çalışmamızın ikinci bölümünde de belirttiğimiz gibi Mustafa Kemal'le irtibatlı çalışan bazı gizli cemiyetler İtilâf Devletlerinin ele geçirdikleri bu silah ve malzemeleri mümkün olduğunca İstanbul'dan Anadolu'ya kaçırmaktaydılar.

Zaman geçtikçe bütün bunlar yetersiz kalıyor, her geçen gün genişleyen mücadele cephesi ve yine sayıları gittikçe artan millî kuvvetlerimiz için daha geniş çapta silah ve cephaneye ihtiyaç duyuluyordu. Akbaş silah deposu, Gelibolu Yarımadası'ndaki en büyük silah depolarından biriydi ve burada Kafkas cephesinde Ruslardan ele geçirilmiş olan silah ve teçhizat bulunuyordu. Kafkas cephesinde Ruslara karşı savaşılan Türk kuvvetleri ihtilalden sonra Ruslardan Kars, Ardahan ve Batum şehirlerini geri almakla beraber, pek çok silah ve cephane de ele geçirmişlerdi. Bu silah ve cephane nin önemli bir bölümü Osmanlı Hükümeti tarafından Akbaş'taki cephaneliğe taşınarak muhafaza altına alınmıştı. ¹⁵⁹ Akbaş'taki bu

¹⁵⁸ Osman Akandere, "Akbaş Cephaneliği Baskını ve Dramalı Rıza Bey", *Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, s. 1501.

¹⁵⁹ Atatürk'ün Nutuk'ta yer alan "Akbaş denilen yerde, bir cephane deposu vardı. Orada Fransızların eli altında bol miktarda silah ve cephane bulunuyordu. . .) Akbaş deposunda sekiz bin Rus tüfeği, kırk Rus Makineli tüfeği, yirmi bin sandık cephane bulunduğu tahmin ediliyordu." sözleri de buradaki cephanenin büyüklüğünü anlamamıza yardımcı olacaktır. Akandere, a. g. b. , s. 1502; Adnan Sofuoğlu, *Kuvâ-yı Milliye Döneminde Kuzey Batı Anadolu*, s. 264-270.

Ümit Doğan

silah ve cephane deposunu Fransızlar korumaktaydı. İşte bu günlerde bu silah ve cephanelerin Bolşevik Ruslara karşı savaşıyan Çarlık yanlısı bir kuvvet olan Vrangal ordusu askerlerine verileceğine dair İstanbul gazetelerinde haberler çıkmaya başlamış, bu haberler Kuvayı milliyecilerin ve Ankara'nın dikkatini çekmişti. Cephede cephane sıkıntısı çekildiği ve cephane sarfiyatında tasarrufa azami ölçüde riayet edildiği bir sırada Akbaş'taki silahların ve cephanenin Rusya'ya gönderileceği haberleri derin bir endişe ve üzüntü yaratmıştı. Oysa her taraftan işgal edilmiş olan vatan topraklarının müdafaası için cepheye koşmakta olan halka silah temininde büyük sıkıntılar çekiliyordu. Balıkesir Redd-i İlhak Merkez Heyeti ve 61. Fırka Kumandanı Albay Kazım Özalp, Akbaş cephaneliğinin basılabarak bu silahların ele geçirilmesi düşüncesini ortaya koydu ve bu konuda Köprülü Hamdi Bey'i ikna etmeyi başardı. Görevi üstlenen Hamdi Bey, hemen çalışmalarına başlayıp ilk olarak Biga'ya gelmeden emri altına verilen ve kısa sürede yiğitliği, cesareti, teşkilâtçılığı ve mertliği ile kendi üzerinde derin bir tesir bırakan Dramalı Rıza Bey'i, keşif yapmak amacıyla bölgeye gönderdi.

*Dramalı Rıza Bey, 1890'da Drama'da doğdu. İyi bir silahşor, Balkan dağlarının yetiştirdiği en seçkin ve yiğit Türk komitacılarından birisiydi. Teşkilatı Mahsusa elemanı olan Rıza Bey, Birinci Dünya Savaşı'nda çok çeşitli görevler üstlendi. Ünlü Türk casusu İngiliz Kemal'le birlikte Lawrens'i yakalamak için görevlendirilmişti. İngiliz Kemal'in verdiği bilgilere göre Dramalı Rıza Bey, uzun boylu, iri yapılı, parlak bakışlı bir fiziki görünüme sahipti. Rıza Bey'in hızlı hayat serüveni, Akbaş Cephaneliği Baskını olayından altı ay sonra Damat Ferit'e Suikast girişimi nedeniyle sona erecekti.*¹⁶⁰

¹⁶⁰ Osman Akandere – Feridun Ata, "(Nemrut) Mustafa Paşa Divan-ı Harbi'nde Yargılanarak İdam Edilen Bir Kuvayı Milliyeci: Dramalı Rıza Bey ve Millî

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Dramalı Rıza Bey, iki arkadaşı ile birlikte Biga'dan Lapseki'ye gitti. Kıyafet değiştiren bu öncüler Lapseki'de Bucak Müdürü Reşadettin Bey ile buluşup Gelibolu'ya geçtiler. Reşadettin Bey, Dramalı Rıza Bey'i ilgili kişilerle tanıştırtıp temas kurmasını sağladıktan sonra geri döndü. Dramalı Rıza Bey ve beraberindekiler Gelibolu yakasında bir hafta kadar kaldılar. Bu süre içinde köylü kıyafeti giyen Dramalı Rıza Bey, cephane depolarının yakınlarında mütemadiyen incelemelerde bulundu. Yörede tanıştığı bazı kişilerden kendisi için gerekli olacak bilgiler alan Dramalı Rıza Bey özellikle, cephaneliğin, depoların nasıl korunduğunu, subay ve erlerin yatıp kalktıkları yerleri, nöbetçilerin sayısını ve nerelerde nöbet tutulduğunu, ne şekilde ve ne zaman nöbet değiştirildiğini, telefon hatlarını, depolardan deniz kıyısına giden yolları, kıyıda kayıkların yanaşabileceği noktaları araştırıp gerekli notları aldı.¹⁶¹

Kazım Özalp anılarında Dramalı Rıza Bey'in keşif faaliyetlerini şöyle anlatıyordu:

“Dramalı Rıza Bey, Biga'dan kıyafet değiştirerek ve iki arkadaşıyla Rumeli sahiline geçti. Bir hafta kadar Akbaş depolarının etrafında bir çoban kıyafetiyle tetkiklerde bulundu. Bazı köylülerle tanıştı. Muhafızların vaziyet ve mevkilerini, nöbetçilerin adedini ve ne şekilde nöbet değiştirdiklerini, telefon hatlarını, depoların ihtiva ettiği malzemenin miktarını, depolardan iskele civarına gelen yolları, sahilde kayıkların yanaşabileceği noktaları öğrendi. Netice olarak yapılacak iş için gereken bütün bilgileri toplayarak Biga'ya

Mücadele'deki Hizmetleri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 10, s. 20.

¹⁶¹ Akandere, a. g. b. , s. 1504; İlhami Bebek, *Milli Mücadelede Akbaş Cephaneliği Baskını*, Ankara, 1994, s. 56.

Ümit Doğan

*döndü ve tetkikleriyle görüşlerini etraflıca Hamdi Bey'e anlattı. Hamdi Bey bu bilgiyi bana şifre ile bildirdi.*¹⁶²

Dramalı Rıza Bey baskın için gereken bütün bilgi ve istihbarata ulaştıktan sonra Biga'ya geri döndü. Dramalı Rıza ve Hamdi Beyler, toplanılan bilgi ve istihbaratı değerlendirip baskının nasıl yapılacağı hususunda bir plan hazırladılar. Baskınla ilgili olarak hazırlanan plan, gizli bir şifre ile Miralay Kazım Bey'e de bildirildi. Baskınla ilgili diğer hazırlıklar da tamamlandıktan sonra Hamdi Bey ve baskına iştirak edecek başta Dramalı Rıza Bey olmak üzere diğerleri Biga'dan ayrılarak 18 Ocak 1920 tarihinde Lapseki'ye geldiler. Hamdi Bey Lapseki'de kaldı ve burada Belediye'de misafir edildi. Köprülü Hamdi Bey Lapseki'de kaldığı sürede Mülkiyeden arkadaşısı olan kaymakam Hasan Basri Bey'i ziyaret etti. Lapseki Kuvayimilliyesinin önde gelen isimlerinden olan Hancı Lütfi Bey ve İbrahim Ağa gibi hatırı sayılır kişilerle görüştü. Bu isimler Akbaş cephaneliğine yapılacak baskın konusunda yöre halkını motive ederek harekete geçirmeye çalışıyorlardı. Bilhassa Lapseki, Çardak, Gelibolu ve Umurbey iskelesinde ne kadar kayık, mavna ve motor varsa Umurbey iskelesine sevk ettiriyorlardı.

Köprülü Hamdi Bey Lapseki kaymakamının dışında buradaki Jandarma kumandanı ve şube başkanları ile görüşerek onların da bu baskın hareketi konusunda desteklerini almış ve onlarla anlaşmıştı. Hazırlanan plan gereğince Köprülü Hamdi Bey'in iki güvenilir adamı asker kaçağı oldukları gerekçesiyle yakalanacak ve bunlar Gelibolu Müstahkem Mevkii Kumandanlığı'na sevk edileceklerdi. Akbaş cephaneliğine yapılacak baskın hareketinden haberdar olan ve bu konuda Dramalı Rıza Bey ile de görüşmüş olan Kumandan Halit Bey, yine plan gereği bu iki asker kaçağını Akbaş'taki ku-

¹⁶² Akandere, a. g. b. , s. 1504; Kazım Özalp, *Milli Mücadele I (1919-1922)*, C1, Ankara, 1985, s. 90.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

mandanı olan binbaşıya gönderecekti. Gerçekten de Köprülü Hamdi Bey'in iki gözü pek ve cesur adamı plan gereği jandarmalar tarafından yakalanmış ve bilahare şube başkanına teslim edilmişlerdi. Şube başkanı da vakit geçirmeden sözde asker kaçağı olan bu iki kişiyi Gelibolu Müstahkem Mevkii Kumandanlığı'na göndermişti. Kumandan Halit Bey de bu iki asker kaçağını Akbaş cephaneliğine sevk etmişti. Akbaş'taki askerî birliklerin kumandanlığını da Bahri Bey adında bir binbaşı yürütmekteydi. Bahri Bey, sorguya çektiği bu iki asker kaçağına itimat ederek, beklenildiği gibi onları Akbaş cephaneliğinde görevlendirdi. Bu olayın birkaç gün sonrasında da Köprülü Hamdi Bey'in adamlarından Yüzbaşı Davud Bey Akbaş'taki Türk muhafız birliğinin komutan yardımcılığı göreviyle cephaneliğe geldi.¹⁶³

Diğer taraftan Yalova köyünde bulunan Dramalı Rıza Bey de boş durmuyordu. Biga'ya geldikleri zaman Hamdi Bey'e yardımcı olmuş olan Rahman Ağa vasıtasıyla, Gelibolu bölgesinde bulunan Tahir çetesi ile ilişki kurmuştu. Dramalı Rıza Bey, çete reisi olan Tahir'den on beş kişilik kuvvetiyle kendisine yardımcı olacağı sözünü almıştı. Çete reisi Tahir, Yalova köylülerinin cephaneliğin taşınması için verecekleri elemanları organize edecek, bir anlamda cephanelerin onlara taşıtırılmasından sorumlu olacaktı. Dramalı Rıza Bey buradaki işlerini bitirdikten sonra tekrar Bergos'a geldi. Aynı günlerde Hamdi Bey de Bergos'a geldi. Gerek Hamdi Bey ve gerekse Dramalı Rıza Bey Bergos'ta baskın gününe kadar kalmışlardı. Akbaş cephaneliğine yapılacak baskın öncesinde her şey ayarlanmış, her şey düşünülmüştü. Öncelikle yapılacak baskının halktan gizlenmesi için Bergos'a gelen kuvvetlerin Kara Hasan çetesi mensup eşkıyayı takip edeceği ve yakalayacağı duyurulmuştu. Bilahare Bergos'tan ayrılan Dramalı Rıza Bey baskına katılacak arkadaşları ile birlikte gizlice Gelibolu yakasına geçmiş ve burada bas-

¹⁶³ Aynı bildiri, s. 1507.

kınla ilgili son hazırlıklarını tamamlamıştı. Lapseki'ye geri dönen Hamdi Bey ise Lapseki Jandarma komutanı ve şube başkanı ile görüşerek silahların taşınması için kayık ve motor temin etmeye çalışmıştı. İstanbul Boğaz Kumandanı Galatalı Şevket Bey vasıtası ile baskın sonrası silahların taşınmasında kullanılmak üzere "*Bolayır*" isimli bir de vapur temin edilmişti. Dramalı Rıza Bey ise, baskın sonrası cephanelikteki silah ve teçhizatın taşınması işinde yardım edecek kişileri ayarlamıştı.¹⁶⁴

***Baskın, Tek Kurşun Atılmadan Gerçekleşiyor...**

26 Ocak 1920 gecesi bütün hazırlıklar tamamlanmış ve baskın operasyonu başlatılmıştı. Baskına bizzat katılan Dramalı Rıza Bey, yanına aldığı becerikli ve cesur arkadaşları ile cephaneliğe girmiş ve cephaneliği koruyan nöbetçileri etkisiz hâle getirmişti. Daha sonra da Fransız askerlerinin bulunduğu koğuş basılmış ve hiçbir çatışmaya meydan verilmeksizin, bütün Fransız subay ve askerleri etkisiz hâle getirilmişti. Dramalı Rıza Bey ve beraberindeki 30 kadar cesur ve gözü pek yiğidin gerçekleştirdiği ve başarıyla sonuçlandığı bu baskın şöyle gelişmişti: 26 Ocak akşamı baskın için harekete geçilmişti. O gece Bergos'ta bulunan Hamdi Bey ve arkadaşları birden ortadan kaybolmuşlardı. Nitekim ertesi sabah, gün doğmadan öncede dönmediler. Hamdi Bey'in beraberindekilerle birlikte ortadan kaybolması Bergosluları meraklandırmıştı. Ancak Bergosluların Hamdi Bey ve arkadaşlarının nereye gittikleri ve ne yapmak istedikleri hakkında hiçbir bilgileri yoktu. Oysa Hamdi Bey ve arkadaşları Bergos iskelesine inmişlerdi. Hamdi Bey iskelede kalmıştı. Ancak otuz kadar Kuvayimilliyeci, motorlarla Gelibolu yarımadasına hareket ettiler. Bunlar gerek baskın esnasında gerekse baskından sonra silah ve cephanenin kayık ve motorlara yüklenmesi esnasında Dramalı Rıza'ya yardımcı olacaklardı. Baskının yapıldığı

¹⁶⁴ Aynı bildiri, s. 1508.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

gece hava oldukça soğuk, kapalı ve rüzgârlıydı. Bergos'tan Gelibolu'ya motorlarla geçmekte olan bu insanlar için en büyük tehlike, motorlarının İtilaf Devletleri devriye gemilerine rastlamasıydı. Çok şükür ki böyle bir olumsuzlukla karşılaşmadan bu cesur ve gözü pek insanlar, karşı kıyıya yani Dramalı Rıza'ya ulaşmışlardı. Şimdi herkesi baskınla ilgili bir heyecan ve telaş sarmıştı. Ancak geçmişinde çok önemli ve büyük görevlerin üstesinden gelmiş bir komitacı, bir Teşkilât-ı Mahsusa üyesi ve bir müfreze kumandanı olarak Dramalı Rıza Bey'de en küçük bir telaş emaresi bile gözük-müyordu. Çünkü O, bu baskın için her şeyi inceden inceye düşünmüştü. Dramalı Rıza Bey gecenin karanlığından yararlanarak yanına aldığı en becerikli arkadaşlarıyla birlikte cephaneliğe doğru yola çıktı. Yanındaki adamlarından bir kısmını yolları tutmak ve telefon hatlarını kesmek üzere Gelibolu ve Eceabat yönlerine gönderdi. Birkaç arkadaşını da Gazi Fazıl Baba Türbesi'nin bulunduğu yere gönderdi. Burada cephaneliği korumakla görevli Türk subaylarının bulunduğu barakayı muhasara ettirdi. Diğer taraftan Akbaş'taki Türk kumandanı Binbaşı Bahri Bey o gün Gelibolu kasabasına gitmişti. Dramalı Rıza Bey'in Gelibolu istikametine gönderdiği adamlar, binbaşyı Akbaş'a dönerken yolda tutuklayacaklardı.

Cephaneliğin yollarını ve nöbetçilerin bulunduğu yerleri ezbere bilen Dramalı Rıza Bey'in adamları sessizce cephanelik alanına girdiler. Önce cephaneliği koruyan dışarıdaki nöbetçileri seslerini dahi çıkarmalarına meydan vermeden etkisiz hâle getirip ellerinden silahlarını aldılar ve tutukladılar. Arkasından Senegalli Fransız askerlerinin bulunduğu koğuşa baskın yapıldı. Her şeyden habersiz bir şekilde uyumakta olan bu askerler de etkisiz hâle getirildiler. Baskın o kadar ani ve sessiz yapılıyordu ki Fransız askerleri karşı koyacak zamanı bile bulamamışlardı. Koğuştaki yatmakta olan bütün Senagalli askerler teslim oldular. Dramalı Rıza Bey, Akbaş cephaneliğine yapılan baskın hareketini büyük bir başarıyla gerçekleştirmişti. Üstelik tek bir silah atılmamış ve kan dökülmemişti. Hemen cephanelikteki depoların kapıları açılarak seri bir şekilde cephane ve silahların taşınmasına çalışıldı. Özellikle Dramalı Rı-

za'nın cephane ve silahların taşınması için görevlendirdiği çeteci Tahir ve çetesinin mensuplarının çabalarıyla civar köylerden iki yüze yakın köylü toplanmıştı. İşte bu köylüler vasıtasıyla taşıma işi oldukça seri bir şekilde yapılıyordu. Sayıları iki yüze yaklaşan bu kalabalık, cephanelik ile kıyı arasında durmadan gidip geliyordu. El birliği içerisinde cephanelikteki silahlar gece yarısından önce taşınmış ve depolar boşaltılmıştı. Dramalı Rıza Bey cephanelikteki silah ve cephanelerin tamamen taşınması bittikten sonra, daha önce kararlaştırıldığı üzere Bergos'ta bekleyen Hamdi Bey'e ateşle işaret vermek suretiyle haber verdi.¹⁶⁵

Hasan İzzettin Dinamo, bu olayı şöyle anlatıyordu:

*"Hemen sarı meşin çantasından çıkardığı hava fişengini biraz ötede kumlar üzerinde şırdanıp, duran Boğaz sularının karanlığına doğru fırlattı. Mavi ışık fışkıyeleri serpen fişenk bir süre havada yanarak gürültü ile Adalar denizine doğru akıp giden mosmor suların üzerine döküldü. Anadolu yakasında Köprülü Hamdi Bey'in arkadaşları sonsuz bir merak ve sabırsızlık içinde verilecek işareti beklerken karanlıklar içinde tatlı bir müjde gibi yükselen ışığı gördü."*¹⁶⁶

Dramalı Rıza Bey'in yaktığı bu ışık her şeyin başarıyla yapıldığının bir ifadesiydi. Dramalı Rıza Bey bu ateşle Hamdi Bey'e zafelerini müjdeliyordu. Bergos'ta büyük bir heyecan içerisinde Akbaş'tan gelecek haberi bekleyen Köprülü Hamdi Bey, Dramalı Rıza'nın her şeyin başarıyla gerçekleştiğini müjdeleyen ateşi üzerine, hemen Bolayır motorunun kaptanını, beraberindeki kayak ve mavnaya gibi bütün deniz araçlarını karşı kıyıya, yani Akbaş'a Dramalı Rıza Bey'e gönderdi. Dramalı Rıza Bey, Köprülü Hamdi Bey'in

¹⁶⁵ Aynı bildiri, s. 1509.

¹⁶⁶ Hasan İzzettin Dinamo, *Kutsal İsyân*, C. 5, s. 559-560.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Bergos'tan gönderdiği Bolayır motoru ile beraberinde gelen çok sayıdaki mavnalı ve kayıklara vakit geçirmeden Akbaş cephaneliğinden alınan silah ve cephaneleri yükletmeye başlamıştı. Silah ve cephaneye yüklenen kayık ve mavnalar hemen geri gönderiliyordu. Böylece sevkiyatın seri bir şekilde yapılmasına özen gösteriliyordu. Nihayet gecenin ilerleyen saatlerinde kıyıya taşınan bütün silah ve cephaneler kayık ve mavnalara yüklenmişti. Yüklenen bütün bu kayık ve mavnalar Bolayır motorunun yedeğinde Bergos iskelesine doğru hareket etmişti.¹⁶⁷

Akbaş cephaneliği baskınını büyük bir başarıyla gerçekleştiren ve cephanelikteki silah ve cephanelerin büyük bir kısmını almayı başaran Dramalı Rıza Bey, kayık ve mavnaların da yükletilmesini sağladıktan sonra silahları cephanelikten kıyıya ve dolayısıyla kayık ve mavnalara taşıyan köylülere teşekkür etmiş ve onları geldikleri yerlere göndermişti. Dramalı Rıza Bey, Akbaş'taki silah ve cephaneyi depolarında kalan silahları ve cephaneyi beklemek üzere birkaç muhafızı orada bırakmıştı. Ayrıca beraberlerine cephanelikte esir ettikleri Fransız başçavuşu ile Senegalli askerleri de almışlardı. Yine cephanelikte görev yapan Binbaşı Bahri Bey, Teğmen Hulusi ve Osman Beyler de Bolayır motoruna alınmışlardı. Dramalı Rıza Bey'i dönüş yolculuğunda en çok tedirgin eden şey "*Acaba İngiliz devriye gemilerine rastlar mıyız?*" kaygısıydı. Çok şükür ki böyle bir şey yaşanmamış, silah ve cephaneye yüklü bütün kayık ve mavnalar salimen karşı kıyıya yani Bergos iskelesine ulaşmıştı.¹⁶⁸

Dramalı Rıza Bey'in de içinde bulunduğu Bolayır motoru tan yeri ağarmadan Bergos iskelesine yanaşmıştı. Bergos iskelesinde Birinci Dünya Savaşı'ndan bu yana görülmeyen bir hareketlilik ve canlılık vardı. Akbaş'tan getirilen silah ve cephanelerin yüklü oldu-

¹⁶⁷ Aynı bildiri, s. 1509.

¹⁶⁸ Aynı bildiri, 1510-1511.

ğu kayık ve mavnalar yüklerini boşaltır boşaltmaz geldikleri yerlere dönmek üzere iskeleden ayrılıyorlardı. Boşaltılan bir kayık veya mavnanın yerine hemen yüklü başka bir mavnaya ve kayık yanaşıyordu. Diğer taraftan gelen kayık ve mavnalardan kucaklarda ve sırtlarda taşınan silah ve cephaneler önce iskeleye getiriliyor, oradan da iskelede bekleyen kara taşıtlarına yükletiliyordu. Başta Köprülü Hamdi Bey ve özellikle de Dramalı Rıza Bey olmak üzere orada bulunan bütün Kuvayimilliyecilerin yüzü gülüyor, büyük bir iş başarmanın gururunu ve sevincini yaşıyorlardı. İskelede bekleyip yükünü alan araçlar bekletilmeksizin kafileler halinde yola çıkarılıyordu. Bu kafileleri korumak için de silahlı Kuvayimilliyeciler görevlendirilmişti. Bergos iskelesindeki bu hareketlilik sabaha kadar devam etmişti. Silah ve cephane yüklü araçlar Bergos iskelesinden ayrıldıktan sonra Lapseki yoluna yönelmişler bir süre bu yönde gittikten sonra bu yoldan sapıp Beybaş, Hacıkelenler köylerini geçerek Balcılar'a gelmişler ve yüklerini burada boşaltmışlardı. Bu silah ve cephaneler sonradan Balcılar'dan da alınarak Çan'a oradan da Yenice köyüne taşınmıştı. Bu taşıma işinde ise o civarda sakin olan Yörüklerden yararlanılmıştı.¹⁶⁹

Bu büyük başarıyı hareketin sorumlusu olarak Köprülü Hamdi Bey, aynı gün bir telyazısı ile Balıkesir'de bulunan 61. Tümen Komandanı Kazım Özalp'a şu cümlelerle müjdeledi:

"Akbaş'taki cephaneliği basan arkadaşlarımız depoyu muhafaza eden Fransızları tutukladıktan ve haberleşme hatlarını kestikten sonra silahları tamamen, cephaneyi de kısmen, Fransız erlerini de beraber alarak karşı kıyılarıımıza götürmüşlerdir. Evvelce sağladığımız araçlarla bu mühimmat tamamen içeriye gönderildikten sonra Fransız erlerini geri gönderdim."

¹⁶⁹ Aynı bildiri, 1511.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Gerçekten de Köprülü Hamdi Bey, silah ve cephanelerin Dramalı Rıza Bey'in kontrolü altında Bergos'tan uzaklaştırılması üzerine, Akbaş cephaneliği baskınında ele geçirilen Fransız subay ve askerlerini bir kayıkla Akbaş'a geri göndermiş, söyle bir yazı yazmış ve Fransız askerlerinden kumandanlarına bu yazıyı vermelerini istemişti:

"Muhafazanız altında bulunan silahlar aslında bizimdir ve bize lazımdır. Cephaneliği iki yüz kişi ile ben bastım. İçindekileri ben aldım. Askerlerinizin hiçbir kabahati yoktur. Kendilerinden aldığım bütün teçhizatı iade ederek onları nezdinize gönderiyorum"

Köprülü Hamdi Bey'den Akbaş silah deposunun başarıyla boşaltılması haberini alan Kazım Özalp, bu haberi ertesi günü Ankara'da Temsil Heyeti Reisi Mustafa Kemal'e bir telgrafla bildirdi. Bu haber Ankara'da ve özellikle Ankara'ya henüz gelmiş olan Mustafa Kemal ve diğer Temsil Heyeti üyeleri arasında büyük bir sevinç yarattı. Bu haberden büyük bir memnuniyet duyan Mustafa Kemal Miralay Kazım Özalp'in telgrafına 29 Ocak 1920'de karşılık verdi. Köprülü Hamdi Bey'i fedakâr ve cesur hareketinden dolayı tebrik etti. Ayrıca, Akbaş cephaneliği başarısını bir genelge ile bütün Müdafaa-i Hukuk Merkez Heyetleri ile askerî birliklere duyurdu.

Millî Mücadele içerisinde *"efsanevi bir kahramanlık"* olarak adlandırılan Akbaş cephaneliği baskınının hiç şüphesiz ki baş aktörü Dramalı Rıza Beydi. Ancak onun ismi, Köprülü Hamdi Bey'in gölgesi altında kalmıştı. Fakat Dramalı Rıza Bey, o kadar mütevazı idi ki bundan hiç şikâyetçi olmamış, Köprülü Hamdi Bey'e büyük bir itaat ve saygı ile bağlanmış, onun verdiği görevleri yine memnuniyetle yerine getirmişti.

Akbaş baskını, İstanbul Hükümeti'ni ciddi olarak telaşlandırırken, başta Mustafa Kemal ve arkadaşları olmak üzere cepheye savaşan kumandan ve askerlerimiz ile memleketin bütün kesimlerinde büyük bir sevinç dalgası yarattı. Bu silahlar ile Batı Cephesi'nde

Ümit Doğan

Yunanlara karşı sürdürülen mücadelenin başarıya ulaşacağı azmi ve ümidi bir kat daha artmış oldu.¹⁷⁰

Akbaş Cephaneliği Baskınının Yansımaları

Filmlere konu olacak bir operasyon sonucunda gerçekleşen Akbaş cephaneliği baskını, İtilaf Devletlerinin oldukça canını sıkmış, baskınla birlikte İstanbul'un işgaline kadar uzayacak bir süreç başlamıştı.

Baskından sonra İtilaf Devletleri İstanbul Hükümeti'ne protesto çektiler. İngilizler Kazım Özalp'i Harbiye Nezaretinden talep ettiler. İstanbul'da Kuvayimilliyeciler sıkı takibe alındı. İngiliz Karadeniz Ordusu Komutanı General Milne, Harbiye Nezaretine böyle bir olayın İstanbul'da olmaması için Maçka silah deposunun İngilizlerce korunmasını önerdi. Çanakkale Rumları fırsattan istifade ederek asılsız iddialarla Türklerin kendilerini öldüreceğini söyleyerek İngilizlere başvurup can ve mal güvenliklerinin korunmasını ve kendilerine silah verilmesini talep ettiler. İngilizler silah ve cephaneyi geri almak için 1 Şubat 1920'de Bandırma'ya iki yüz kişilik kuvvet çıkardılar. Bunu öğrenen Mustafa Kemal 3 Şubat 1920'de Temsil Heyeti adına bütün kumandanlıklara gönderdiği telgrafta mevcut silah ve cephane depolarını daha dikkatli korumaları ve tedbir almaları konusunda uyardı. Aradığını bulamayan İngilizler, 11 Şubat 1920'de Bandırma'yı boşaltmak zorunda kalmışlardı.¹⁷¹

¹⁷⁰ Aynı bildiri, s. 1512-1513.

¹⁷¹ Zeki Çevik, "Köprülülü Hamdi Bey ve Akbaş Cephaneliği Baskını" *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 5 (10), s. 16-17.

İkinci Anzavur İsyanının Başlaması ve Akbaş Baskını Kahramanlarımızın Hazin Sonu

Köprülü Hamdi Bey Sarıçalı, Üveycik ve Yenişehir'deki silâh depolarından alınan silah ve cephaneleri bulundukları mahalden al-
dırarak Yenice'ye naklettirmişti. Nakil esnasında karşılaşılan en
büyük zorluk yolların bozuk olmasıydı. Ayrıca, bölgede çok sayıda
eşkıya çetesi vardı ve her an bu silah ve malzemeye saldırarak ele
geçirme riski söz konusuydu. Bunun dışında ve civardaki dağ köy-
lülerinin kendilerini ve köylerini savunmak için ihtiyaçları olan si-
lahları temin için, Yenice'ye naklettirilen silah ve cephane konvoy-
larına saldırma ihtimali de bulunuyordu. Bütün bu tehlikeler haklı
olarak Köprülü Hamdi Bey'i tedirgin etmekteydi.¹⁷² Hamdi Bey
bu endişeler içinde 11 Şubat 1920'de Biga'ya döndü.¹⁷³ Biga'ya dö-
ner dönmez bütün faaliyetini kuzeybatı cephesine asker hazırlama
işine veren Hamdi Bey, askerlik şubesi vasıtası ile kısa sürede 500
kadar genç topladı ve bunları Bandırma'daki 14. Kolordunun emri-
ne gönderdi.¹⁷⁴ Akbaş'ta ele geçen silah ve kuvvetlerle Soma ile
Akhisar arasından büyük bir taarruzla Yunanların İzmir'den çıkar-
ılmaları planlanıyordu. Ancak Ankara'dan Yunanların şubat ayının
ortalarında genel bir taarruza geçecekleri haberi alındı. Hamdi Bey,
topladığı kuvvetin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için halktan para
toplamaya başladı. Bu durum bölgede olumsuz propagandayı gün-
den güne güçlendirdi. İlk isyandan sonra köşeye sinmiş bekleyen
Ahmet Anzavur, bu hoşnutsuzluğu fırsat bilerek tekrar ayaklandı.
İngilizler Anzavur'a dört bin tüfek, otuz mitralyöz, dört top ve
çok sayıda cephane yardımı yaptılar.¹⁷⁵

¹⁷² Osman Akandere, "Dramalı Rıza Bey ve Kuzey Batı Anadolu Kuvayı Milliye
Mücadelesindeki Hizmetleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 19, (57), 2003,
s. 1000.

¹⁷³ Çevik, *a. g. m.*, s. 19; Kamil Su, *Köprülü Hamdi Bey ve Akbaş Olayı*, s. 161-
162.

¹⁷⁴ Akandere, *Dramalı Rıza...*, s. 1000.

¹⁷⁵ Çevik, *a. g. m.*, s. 20.

Ümit Doğan

Ahmet Anzavur ve Gavur İmam namıyla bilinen İmam Fevzi'nin adamları 16 Şubat 1920'de Biga'yı bastılar. Hamdi Bey durumu makine başında Kazım Bey'e anlatıp yardım istemiş, Biga'dan ayrılarak silahların bulunduğu Yenice köyüne bir an önce ulaşmak ve Dramalı Rıza Bey ile birlikte, büyük tehlikeler ve fedakârlıklarla ele geçirilen ve köyde depo edilmiş olan silah ve cephaneyi kurtarmak amacıyla yanındaki birkaç kişiyle yola çıkmıştı. Durmaksızın at süren Hamdi Bey ve yanındaki birkaç adamı, dinlenmek için girdikleri İnova köyünde, Gavur İmam'ın adamlarınca tanındı ve tutuklandı.¹⁷⁶ İsyancılar Hamdi Bey'i işkence ile delik deşik ederek öldürdükten sonra kafasını gövdesinden ayırdılar. Beş gün sokak ortasında kalan cesedi gömmeye kimse cesaret edemezken, Bandırma'dan gelen 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzettin Paşa Hamdi Bey ve diğer şehitlerin cenazelerini Hükümet yanındaki camii avlusuna defnettirdi.¹⁷⁷

Hamdi Bey'le birlikte birçok kişiyi öldüren isyancıların hedefi artık Yenice köyündeki silah deposu idi. Yenice köyüne getirilmiş bulunan silahların büyük bir kısmı köydeki camiinin içine konulmuştu. Dramalı Rıza Bey, 40 civarında adamıyla Yenice'ye gelmişti. Ele geçirilmesinde başrol oynadığı bu silah ve cephanenin muhafazası için her şeyi yapacaktı. Gerekirse bu uğurda canını bile seve seve vermeye hazırdı. Dramalı Rıza Bey, Biga ile herhangi bir haberleşme imkanı olmadığı için orada olup bitenden ve Hamdi Bey'in şehit edildiğinden habersizdi. Hamdi Bey'in, İnova da Gavur İmam'ın adamları tarafından yakalandığı gece, bir grup çete mensubu da Yenice'deki cephaneliği ele geçirmek için Yenice'ye gelmiş ve köyü kuşatmışlardı. Yenice'yi kuşatan bu kuvvetler içerisinde Anzavur Ahmet ve Gavur İmam'a bağlı kuvvetler ile Biga, Gönen ve Çan'dan bu kuvvetlere katılan Çerkeş ve Pomak köylü-

¹⁷⁶ Akandere, *Dramalı Rıza...*, s. 1000-1004.

¹⁷⁷ Çevik, *a. g. m.*, s. 20.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

ler de bulunuyordu. Oldukça kalabalık olan bu kuvvetlerin sayısı 800 civarındaydı. Ayrıca Biga baskınında ele geçirilen iki dağ topu da Yenice önlerine getirilmişti. Dramalı Rıza Bey, Yenice'yi kuşatanların sayısını ve kim olduklarını bilmemesine rağmen gelişmelerin seyrinden bunların Anzavur Ahmet'in kuvvetleri olduğunu tahmin edebiliyordu. Az sayıdaki adamıyla ne pahasına olursa olsun silah ve cephaneliği koruma kararındaydı. Nitekim hiç düşünmeden çatışmaya girdi, vakit kazanmak istiyordu. Belki bu arada Balıkesir'den yardım geleceğini düşünüyordu. Silah ve cephanelerin bulunduğu Yenice köyü ahalisi ise kuşatanların sayısının fazla olması sebebiyle Dramalı Rıza Bey ve arkadaşlarına yardım etmeye çekinmiş, hatta içlerinden bir kısmı isyancılarla birleşmişti. Dramalı Rıza Bey ve yanındaki az sayıda adamı, kendilerinden sayıca çok çok fazla olan Anzavur ve Gavur İmam kuvvetleri ile şiddetli bir çatışmaya girmiş, saatler boyunca çatışmışlardı. Ancak Balıkesir veya çevreden gelmesini ümit ettiği yardımcı kuvvetler de ortalıkta gözüküyorlardı. Durum her geçen dakika Dramalı Rıza Bey aleyhine dönüyordu. Silah ve cephaneliğin Anzavur Ahmet ve Gavur İmam kuvvetlerinin eline geçmemesi gerekiyordu. Böylesine çaresizlik içerisinde olan Dramalı Rıza Bey, artık bir karar almak gerektiğini düşünüyordu. Bu karar büyük bir mesuliyete gerektiriyordu. O yüzden aldığı kararı adamları ile de görüşmüş, onlar da kabul etmişlerdi. Dramalı Rıza Bey'in yüreğini sızlatarak aldığı bu karar silah ve cephaneliğin imha edilmesi idi.¹⁷⁸ Cephane ya imha edilecek ya Anzavur kuvvetlerinin eline geçerek Türk milletine karşı kullanılacaktı.

Nihayet Dramalı Rıza Bey bu zor kararı uygulamak zorunda kaldı. Yenice köyü caminin içinde ve diğer binalarda depolanmış silah ve cephane ateşe verildi. Rıza Bey ve sağ kalan adamlarından birkaçı, cephaneliğin infilakı esnasında oluşan şaşkınlık ve kargaşa-

¹⁷⁸ Akandere, *Dramalı Rıza...*, s. 1003-1004.

dan istifade ile kuşatmayı yarıp kaçmayı başardılar.¹⁷⁹ Binbir eza ve cefa ile elde edilen bu silah ve cephaneyi kendi elleriyle yakmış olmayı bir türlü içine sindiremeyen Rıza Bey, kendisini affetmenin yollarını aramaya başladı.¹⁸⁰ Bu olayı haysiyet ve onur kırıcı olarak görüyordu. Dramalı Rıza Bey'e yardıma giden kuvvetlerin başında bulunanlardan birisi olan İngiliz Kemal, demir kalpli olarak ifade ettiği Dramalı Rıza Bey'in cephaneliğin yanışını ağlayarak izlediğini ve *"Bu kadar can verdik, bu kadar uğraştık, kan döktük... Neticesi bu mu olacaktı? Ey Ferit Paşa, Allah'tan dilerim, seni gebertmek bana nasib olsun!."* diye bağırıldığını söylüyordu.¹⁸¹

Dramalı Rıza Bey, gerçekten de İstanbul'a geçip Karakol cemiyetiyle birlikte Damat Ferit'e suikast tertip edecekken bir ihbar sonucu yakalanıp idam edildi. Milli Mücadele karşıtı basında suikastın *"Mustafa Kemal ve Bursa'da bulunan Ali Fuat Paşa tarafından tertip edildiği, Mustafa Kemal'in Dramalı Rıza ve Halil İbrahim'i Ankara'da kabul ederek onları teşvik ettiği, bunun bir vatan hizmeti olduğunu söylediği ve onlara kendi tabancasını verdiği ve yine suikastçılara beşer bin lira mükafat vaat ettiği"*¹⁸² şeklinde bilgiler yer aldı.¹⁸³

Diğer taraftan İngilizler Akbaş'ta kalan silah ve cephanelerle diğer cephaneliklerdeki malzemeyi depoladılar. Bu durum üzerine İstanbul Hükümeti'ni protesto eden Mustafa Kemal şunları söyledi:

¹⁷⁹ Akandere, *Dramalı Rıza...*, s. 1003-1004.

¹⁸⁰ Çevik, *a. g. m.*, s. 21.

¹⁸¹ Akandere, *Dramalı Rıza...*, s. 1004.

¹⁸² Akandere- Ata, *a. g. m.*, s. 63; Makalede Mustafa Kemal ve arkadaşlarının bu suikast tertibinde olduklarına dair herhangi bir belgeye rastlanmadığı ve bu haberlerin Millî Mücadele aleyhtarı gazetelerin planlı şekilde ortaya attıkları bir ithamdan başka bir şey olmadığı dipnot olarak verilmiştir.

¹⁸³ Aynı makale, s. 61; *Alemdar*, 2 Haziran 1920; *Peyam-ı Sabah*, 2 Haziran 1920, *Vakit*, 2 Haziran 1920.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

“Akbaş cephanesinin bir kısmının İngilizlere iadesi hakkında yardımınızın sarf edilmemiş olmasını arzu ederdik. Boş bir fişek kovanının bile İngilizlere iade edilmemesi daha muvafık olur fikrindeyiz.

Temsil Heyeti Namına/Mustafa Kemal¹⁸⁴

Görüldüğü gibi Mustafa Kemal, boş bir fişek kovanının bile düşman eline geçmesini istemiyordu. İşte Dramalı Rıza Bey, cephaneliği tam da bu yüzden imha etmişti.

Topkapılı Cambaz Mehmet, İngiliz İşgal Komutanı General Harrington'un Makam Otomobilini Kaçırıp Anadolu'da Mustafa Kemal'e Hediye Ediyor

1 Temmuz 1874'te İstanbul'da dünyaya gelen Topkapılı Cambaz Mehmet Bey, Çanakkale Savaşları sırasında Mustafa Kemal'in birliğinde savaşmış, hatta bizzat Mustafa Kemal tarafından çavuşluğa yükseltilmişti. Mehmet Bey, Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasıyla birlikte İstanbul'daki çeşitli gizli grupların içinde faaliyet göstermeye başladı. Karakol Cemiyetinin 1 Numaralı Topkapı Karakol Gurubu üyelerinden olan Mehmet Bey, birkaç arkadaşı ile birlikte Şehremini Teşkilatını kurdu. Bu teşkilat da Karakol Cemiyeti ile bağlantılı çalışmaktaydı. Mehmet Bey, Karakol Cemiyetinin dağıtılmasından sonra tekrar canlandırmak istediği Şehremini Teşkilatını Müdafaa-i Milliye Teşkilatı çatısı altında tekrar faaliyete geçirdi.¹⁸⁵

Topkapılı Mehmet Bey'in Müdafaa-i Milliye Teşkilatı ile bağlantılı olarak çalışmaya başlamasından sonra teşkilat içerisinde bir takım huzursuzlukların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu huzursuz-

¹⁸⁴ Çevik, a. g. m. , s. 21.

¹⁸⁵ Asaf Özkan, “Arkadaşlarının Kaleminden Mim Mim Grubu Reisi Topkapılı Mehmet Bey”, *Tarihin Peşinde*, 2013, S. 10, s. 32-33.

Ümit Doğan

lukların görünürdeki sebebi, Topkapılı Mehmet Bey ve bazı arkadaşlarının bağımsız olarak Anadolu için istihbarat, propaganda ve sevkîyat faaliyetlerinde bulunmak istemeleriydi. Bunun yanında Topkapılı Mehmet Bey'in şahsının da teşkilat içerisinde tartışmalara neden olduğu anlaşılmaktadır. Dönemi yaşamış kişilerin hatıralarında Mehmet Bey zeki, çalışkan, teşkilatçı, cesur bir kimse olarak tanımlanmasına rağmen özellikle tahsil seviyesinin düşüklüğü ve hırslı kişiliği nedeniyle eleştirilmekteydi. Hatta bir dönem Müdafaa-i Milliye Merkez Heyeti Reisi Miralay Esat Bey ve İkinci Reisi Kaymakam Hafız Besim Bey, Kâzım Karabekir Paşa aracılığı ile Genel Kurmay Başkanı Fevzi Paşa'ya Topkapılı Mehmet Bey gibi *"değersiz"* adamların teşkilat içinde fazla etkin oldukları konusunda itirazda bulunmuşlardı. Bu itiraza Fevzi Paşa şöyle cevap vermişti: *"İngilizler daima şöhrat sahibi kimseleri aramış bulmuşlardır. Mehmet Bey halk adamıdır. Şehremini ve Topkapı semtinde kendisini sevdirmiştir."*

Müdafaa-i Milliye Teşkilatı içerisinde bu tartışmalar yaşanırken, 1921 yılı başlarında Genel Kurmay Başkanı Fevzi Paşa, İstanbul grupları içerisinde istihbarat faaliyetleri ile ilgilenecek, yeni bir oluşum meydana getirmesi için eski Teşkilat-ı Mahsusa Reisi ve Müdafaa-i Milliye Teşkilatı mensuplarından Hüsamettin Ertürk'ü görevlendirdi. Fevzi Paşa'nın emriyle harekete geçen Hüsamettin Bey, Topkapılı Mehmet Bey ile görüşerek bu konuda onun kurduğu Şehremini Teşkilatı kadrosundan yararlanma yoluna gitti.¹⁸⁶ Böylece Mim Mim Grubu kurulmuş, Mehmet Bey de grubun İstanbul sorumlusu olmuştu.

Mim Mim Grubu bir toplantısında, İngiliz işgal kuvvetlerine gözdağı vermek, dünya kamuoyunda İngilizleri rezil etmek ve Anadolu Hükümeti'nin adını duyurabilmek için ses getirecek bir

¹⁸⁶ Özkan, a. g. m. , s. 34-35.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

eylem yapma kararı aldı. Bu işin için en uygunu, İngiliz İşgal Kuvvetleri Komutanı Harrington'un makam arabasını kaçırıp, Mustafa Kemal'e hediye etmekti. Böylece İngilizler bütün dünyaya alay konusu olacaklardı. Bu sırada Topkapılı Mehmet Bey'in oğlu Ali, 7-8 yaşlarında bir çocuktuk. Bir gün babasının karşısına dikilmiş, *"Ben çocuk değilim baba!"* demişti. *"Vatan için, Mustafa Kemal için ben de bir şeyler yapayım."*

Küçük Ali, İngiliz General'in otomobilini kaçırma planına dâhil olmuştu. Otomobili kaçırmak için Tepebaşı'na geldiklerinde, Küçük Ali'nin yüreği göğüs kafesini delemek gibiydi. Topkapılı Mehmet Bey, oğlu Ali'ye yapması gerekenleri söyledi.

-Haydi bakalım koca Ali, şu karşıdaki binayı görüyorsun. Önünde otomobil duran bina.

-Evet baba.

-Şimdi gidip binanın kapısında ve otomobilin etrafında kaç nöbetçi var, anlayacaksın.

-Peki, baba.

Ali, duvar dibine sine sine İngiliz İşgal Kuvvetleri Komutanlığının kapısına doğru ilerlerken heyecanı son haddine varmıştı, ayakları birbirine dolaşıyordu. On dakika sonra babasının yanına döndüğünde terden bütün vücudu sıırıslılandı. Oysa hava ayaz, üşütücüydü.

-Üç silahlı nöbetçi var baba.

-Aferin koca Ali!

Ali çok mutluydu. Mustafa Kemal'in savaşçıları arasına katılmıştı. Arkadaşlarına mahallede kendisinin de bir mücahit olduğunu söyleyerek caka satacaktı. Mehmet Bey Ali'ye beklemesini söyledi. Kadıköylü şoför Murat'ı da yanına alarak İşgal Kuvvetleri Komutanlığı'na doğru ilerlemeye başladı. Küçük Ali, sindiği köşeden karanlıkta birtakım ellerin havaya kalkıp süratle indiğini görüyor ve

Ümit Doğan

ardından kopan hırıltı seslerini zar zor seçebiliyordu. Topkapılı ve şoför Murat İngiliz nöbetçileri göz açıp kapayıncaya kadar öbür dünyaya göndermişlerdi. Murat, General Harrington'un makam arabasının direksiyonuna geçti ve bir iki zorlamadan sonra çalıştırmayı başardı. Topkapılı, Ali'ye seslendi:

-Koş Ali!

Küçük Ali babasının çağrısını duyar duymaz koşarak arabaya bindi. General Harrington'un makam arabası artık Beyoğlu'nun arka sokaklarında gözden kaybolmuştu.

On beş gün sonra Mareşal Fevzi Çakmak, Akşehir'deki karar-gâh binasında karşısında duran Topkapılı'yı gülümseyerek seyrediyor, *"İnanılmaz bir iş başardınız. Aferin. Mustafa Kemal Paşa çok sevinecek!"* diyordu. General Harrington ise otomobilinin kaçırılıp Anadolu'ya Mustafa Kemal'e götürüldüğünü öğrenince küplere binmiş, bir hafta süreyle İstanbul'un altını üstüne getirmişti.¹⁸⁷

Damat Ferit'in Konağına Sızan Milli Ajan: Galip Vardar

Serezli Galip Vardar, çocukluğundan beri gözü pekliği, mücadeleyi ve kavgayı seven yapısıyla tanınıyordu. Sık sık Rum gençleriyle kavgaya tutuşan Galip, bir defasında da Serez İdadisi müdürü ile münakaşa etmiş, ertesi gün kendisine taraftar bir grup gençle okula giden yolları tutmuş, kimseyi okula göndermemişti. Galip'in babası olayı ancak inzibat çavuşlarının gelip, *"Yüzbaşım, oğlunuz bir çete teşkil etmiş, mektebi bugün tatil ettirmiş, Rum mahallelerini altüst etmişler, sizi merkez kumandanı görmek istiyor. Lütfen gelir misiniz?"* demeleriyle öğrenmişti. Dönemin Serez Mutasarrıfı Azmi Bey, Galip'i yanına çağırıp *"Koskoca mektebi tatil ettiren sen misin? Bu bacak kadar boyunla mı bunu yaptın?"* diye sorunca Galip,

¹⁸⁷ Selahattin Salıksık, *Kurtuluş Savaşının Gizli Örgütü M. M. Grubu*, İstanbul, 1999, s. 57-60.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Mutasarrıf Azmi Bey'e karşı gelmiş, "*Sebebini sormadan bana hakaret ediyorsunuz, haksızlığa her zaman isyan edeceğim!*" demişti. Teşkilatı Mahsusa'nın son başkanı ve Mim Mim Grubu'nun kurucusu Hüsamettin Ertürk, çocukluğundan beri tanıdığı Galip'i Polis Müdürlüğü Siyasi Şube'de işe aldirmıştı.¹⁸⁸

"Sevgilimin adı Mustafa Kemal..."

Aynı günlerde gizli teşkilat içinde Damat Ferit'in konağında olup bitenlerin öğrenilmesinin elzem olduğu konuşulmuş, Binbaşı Kemal Bey bu iş için görevlendirilmişti. Kemal Bey, bu iş için en uygun kişinin Serezli Galip olduğunu düşünüyordu. Galip'i yanına alarak grubun İstanbul sorumlusu Topkapılı Cambaz Mehmet Bey'in yanına geldi, bu iş için Galip'i uygun gördüğünü söyledi. Topkapılı, Galip'e sordu:

-Nerelisiniz Galip Bey?

-Aslen Serez'liyim efendim. Babam Çanakkale savaşlarında şehit düştü. Beni Amerikan Kolejinde okuttu. İngilizceyi ve Rumca-yı iyi bilirim.

-Genç ve yakışıklı bir subaysınız. Evli misiniz, bir sözlünüz var mı?

-Bekarım efendim, ama dünyalara değişmeyeceğim bir sözlüm var.

Bu son sözler, odadakiler üzerinde soğuk düş etkisi yapmıştı. Çünkü Galip'in iyi istihbarat yapılabilmesi için, her şeyden önce yakışıklılığından yararlanarak Damat Ferit'in konağındaki kadınları, gözdeleleri baştan çıkarması gerekecekti. Topkapılı, Galip'e sözlünün kim olduğunu sordu. Galip:

¹⁸⁸ Ertürk, a. g. e. , s. 240.

Ümit Doğan

-Aslında garip bir durum bu efendim. Onun sözlü olduğumuzdan haberi yok. Ben kendi kendime söz verdim. Ancak, kendisini deli gibi sevdiğimi söyleyebilirim.

-Sevgilinizin kim olduğunu öğrenmemiz, yükleneyeceğiniz görev bakımından önem taşıyor. Lütfen onun kim olduğunu söyleyiniz!

Genç üsteğmen Galip'in birden durumu değişti. Hazır ol durumuna geçerek ellerini kalpağının kenarına sertçe götürüp, selam durdu:

-Sevgilimin adı Mustafa Kemal Paşa'dır efendim!

Odada bulunanlar büyülenmişti sanki. Genç üsteğmen, durumunu bozmadan ekledi:

-Onun için seve seve ölürüm efendim!

Bu kadarı Topkapılı için yeterliydi.

*-Kemal ve Emin Ali Beylerden rica ediyorum. Üsteğmen Galip Vardar'ı, Harbiye Nezaretindeki arkadaşlarımız aracılığıyla önce Merkez Komutanlığı emrine, sonrada Ferit Paşa Yalısı'nı korumaya memur askerî inzibat subaylığına tayin ettirelim.*¹⁸⁹

Bundan sonra Galip Vardar gizli teşkilatın verdiği en tehlikeli görevlere gözünü bile kırpmadan atılacak, topladığı istihbaratlarla Millî Mücadele'nin başarıya ulaşmasında çok önemli katkılar sağlayacaktı. Hüsamettin Ertürk, *"gizli teşkilatımızın en mühim ajanı"* şeklinde nitelendirdiği Galip Vardar'ın Damat Ferit Paşa'nın konağına sızarak önemli bilgileri aktarması hakkında şunları söylüyordu:

¹⁸⁹ Salışık, a. g. e. , s. 29-31.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

“O, Sadrazam Damat Ferit Paşa Yalısı'nın istihbaratını tek başına temin etmiş ve bu yalıda cereyan eden fevkalade toplantıların mukarreratını bize getirmiştir. Orada kabinenin kararları, Kuvayi İnzibatiye'ye ait bütün askerî malumat ve Kuvayi Milliye'ye karşı girişilmesi takarrür eden bütün planlar gözden geçirilmekte idi. Galip Vardar bu yalıya sokulmak ve bunları ele geçirmek fırsatlarını bulmuştu.”¹⁹⁰

Galip, Topkapılı'nın isteği üzerine Damat Ferit Paşa Konağı'na inzibat subayı olarak atanmıştı. Kısa süre sonra, İşgal Kuvvetleri Başkomutanı General Harrington'un konağa yaptığı bir ziyaretin akşamında, Damat Ferit'in tercümanı birdenbire hastalanmıştı. Sadrazam'ın özel kalem müdürünün aklına inzibat subayı Galip'in gelmesiyle, o gece çok şık giyinmiş hâlde hazır vaziyette bekleyen millî ajanımız tercümanlık yapma şansı yakaladı. Tercümanlığı ve General Harrington'un soruları karşısındaki İngiliz yanlısı tavrı nedeniyle Damat Ferit'in takdirini kazanan Galip, görüşme sonrası bizzat Damat Ferit tarafından irtibat subaylığına alınarak kısa süre sonrada yüzbaşılığa terfi ettirildi.

Genç ve yakışıklı Yüzbaşı Galip, istihbarat elde edebilmek amacıyla Damat Ferit'in sır katibinin kızıyla ilişki kurdu. *“Padişah'a Beşiktaş Postanesi'nden her gün küfür dolu mektup atıldığını, mektuplarda kullanılan kâğıtların Ferit Paşa'nın kullandığı kâğıtlar olduğunu, kendisine bir yazı örneği verildiğini ve mektubu yazanı bulmasının istendiğini”* belirterek genç kızdan yardım istedi. Genç kız ise, *“Yazı örneğinin sahibinin bulunması için, çöp sepetindeki müsvetteleri toplayabileceğini, hatra babasının ve Sadrazam'ın oda anahtarlarını temin edebileceğini”* söyledi. Elde edilen çalışma oda-

¹⁹⁰ Ertürk, a. g. e. , s. 236.

Ümit Doğan

sı anahtarları sayesinde, Sadaret Makamı'nın bütün yazışmaları gizli teşkilatın,¹⁹¹ dolayısıyla Mustafa Kemal'in eline geçmeye başladı.

Galip, hayatının bu heyecanlı ve tehlikeli macerasını şöyle anlatıyordu:

"Vatan sevgisi, memleket uğruna giriştiğimiz mücadelenin hedefi, bize her çareye başvurarak muvaffak olmayı emrediyordu. Bu genç kızın saf ve temiz hislerinden istifade etmekten başka bir yol yoktu. Ona şirin, sevimli ve kıbar gözükmeye, hiçbir zaman vazifeli bir kimse olduğumuzu belli etmemeye mecburduk. Bu sebeple işe kendimizi kaptırmış bir aşık manzarası vermiştik.

(...)Nihayet, bu buluşmaların sayısı artmaya, mektep çıkışlarında da bazı günler devam etmeye başladı. Bazı günler mektepten erken çıkıyor, yahut arkadaşlarından çabuk ayrılıyordu. Süratle yürüyor, Arnavutköy İskelesi'nden Bebek'e doğru sahili takip ediyordu. Akıntıburnu'nu dönünce O'na yetişiyor, Mısır Sefareti'ndeki korulara doğru kolum onun kolunda yolumuza devam ediyorduk. Hava kararınca kadar bu korularda geziyorduk. Hakikaten iyi bir ailenin kızı, temiz kalpli ve samimi bir insandı.

(...) Daha sonra Sadrazam'ın sır katibinin bu saf kızı, o yalıdaki toplantıları, oraya iştirak edenlerin isimlerini söylemeye başladı. Burada kimler yoktu ki?

Kız heyecanlanarak, General Harrington, General Şarpi, General Monpelli, Miralay Nelson, Kumandan Bennett, Yüzbaşı

¹⁹¹ Yurtsever, a. g. t. , s. 25'de Mim Mim Grubu denilmektedir. Ancak Galip Vardar'ın Anzavur ve Hilafet ordusu ile ilgili bilgi sızdığını göz önünde bulundurursak, söz konusu istihbarat faaliyetlerinin Mim Mim grubunun kurulmasından önce gerçekleştirildiği ortaya çıkmaktadır.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Güningam, Kont Caprini ve daha bir sürü ecnebilerden bahseder, bunların milliyetlerini, rütbelerini, işlerini uzun uzun söyler ve bizimkilere geçerdi. Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendi, Mustafa Sabri Efendi, Said Molla, ayanda Rıza Tevfik, muharrir Ali Kemal, Kiraz Hamdi Paşa, Müşir Zeki Paşa, Süleyman Şefik Paşa, Bağdatlı Hadi Paşa, Konyalı ve Adanalı Zeynelabidin Efendiler, Gümülcineli İsmail Hakkı, Miralay Sadık, Artin Cemal lakabıyla meşhur müsteşar Cemal Beyleri ve daha birçok kimseleri sayıyordu ve bütün bunları anlattıktan sonra ne için toplandıklarını söylemeye başlıyordu. O zaman ben kendisine soruyor ve 'Güzel amma, bu kadar malumatı nereden aldığını öğrenebilir miyim?' diyordum. Babasının akşamları yemekten sonra evde kendi odasında çalıştığını, Fransızca, İngilizce bazı yazıları da ona yazdırdığını ilave ediyordu. (...)

Nihayet sevgi her şeyin fevkine yükseldi. Sır katibinin kızı, babasının kararlarının birer suretini çıkartıp getirmeye, yırtıp kağıt sepetine attığı evrakın parçalarını toplayıp bana vermeye kadar faaliyetini genişletti. Hiç kimsenin ruhunun duymadığı bu anlaşma sayesinde, Balta Limanı'ndaki bu beyaz boyalı yalının bütün esrarı perde perde önümüze açıldı. Bu sayede Kuvayi Milliye aleyhine tertip edilen bütün planlar, Kuvayi İnzibatiye'nin miktarı, talim ve terbiye edeceği mahal, ilk sevk olunacakları yerler, İngiliz donanmasının ziyaret edeceği limanlarımız, Rus köylerine yapılan silah ve cephane yardımlarının miktarı ve yeri, papazlara ve kiliselere verilen direktifler, hilafet ordularına tayin olunan kumandanlar, taarruzun istikametleri, hepsi malum oldu. Sır katibinin kızı artık sır tutmaz olmuştu.¹⁹²

¹⁹² Ertürk, a. g. e. , s. 366-369.

Hüsamettin Ertürk ile devam edelim:

"İşte böylece bu gizli ajanımız Galip Vardar, hemen her akşam taze bir havadisle geliyor, Damat Ferit Paşa Hükümetinin Anadolu'ya gönderdiği casuslardan, suikastçılardan, gizli ajanlardan haber getiriyor, evvelce polis kısmı siyasisinde çalıştığı için onların eşkalini, isimlerini, hüviyetlerini bildiriyordu. Derhal İnebolu'ya, Samsun'a, Anadolu'ya girilen kapılara haber gönderiyor, bu şahısları milli hükümetin topraklarına ayak basarken yakalatıyorduk. Onlar da neye uğradıklarını bilmiyorlardı. Evvela şaşırıyor, sonra inkar ediyorlar, fakat biraz sıkıştırılınca hepsini söylüyorlardı. Balta Limanı'ndaki yalı dehşete düşmüştü. Bunlar nasıl oluyor da öğreniliyordu?"¹⁹³

Kuvayimillîye'nin Hilafet Ordusu Karşısındaki Başarısının Sırrı

Damat Ferit Hükümeti, 18 Nisan 1920'de çıkarttığı bir kararname ile Kuvayimillîye denilen isyancıların imhası için Kuvayı İnzibatiye oluşturulmasına, erlere 30, teğmenlere 60, komutanlara ise 150 lira maaş verilmesine karar vermiş, ¹⁹⁴ Kuvayı İnzibatiye komutanlığına kolordu komutanı yetkisi ve maaşına ek olarak 500 lira ödenek verilmek suretiyle, Süleyman Şefik Paşa atanmıştı. ¹⁹⁵ Onun kısa sürede istifası üzerine Hilafet Ordusu adı verilen bu birliklerin başına paşalık payesi verilen Ahmet Anzavur getirildi.

Ahmet Anzavur komutasındaki Hilafet ordusu, Kuvayimillîye'ye yönelik ilk harekâtını Adapazarı'nda gerçekleştirdi. 10 Ma-

¹⁹³ Ertürk, a. g. e. , s. 369-370.

¹⁹⁴ Hülya Özkan, *Damat Ferit Paşa'nın Sadaretleri Döneminde İstanbul Hükümetlerinin Milli Mücadele Karşıtı Faaliyetleri*, Ankara, 1992, s. 144.

¹⁹⁵ Aynı eser, s. 150; Orhan Tınmaz, *Ulusal Kurtuluş Savaşına Karşı Bir Örgüt: Kuvayı İnzibatiye*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s. 64.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

yıs 1920 tarihinde kenti işgal eden Anzavur kuvvetleri iki gün sonra da Kandıra'ya girdi. Ali Fuat Paşa'nın Ankara'dan gönderdiği 20. Kolordu birlikleri ile takviye edilen Çerkez Ethem komutasındaki Kuvayi Seyyare birlikleri karşısında yenilgiye uğrayan isyancılar tekrar Adapazarı'na çekilmek zorunda kaldılar. 20. Kolordu birlikleri, 23 Mayıs 1920'de bir karşı saldırı düzenleyerek Adapazarı ve Sapanca'yı Hilafet Ordusu'nun elinden almayı başardılar.

Bu başarının temelinde Hilafet Ordusu'nun harekât planlarını öğrenen Mustafa Kemal'in ona göre tedbir almasının payı inkâr edilemezdi. Mustafa Kemal *"Hilafet Ordusu"* meselesini henüz düşünce aşamasından itibaren günü gününe takip ediyordu. Bu konuda O'na İstanbul'dan istihbarat sağlayan kişi Damat Ferit Konağı'nın güvenilir subayı Galip Vardar'dan başkası değildi.

Hilafet Ordusu'nun kuruluş hazırlıkları Galip Bey tarafından Mim Mim Grubu'ndan Topkapılı Cambaz Mehmet'e, oradan da Ankara'ya Mustafa Kemal'e ulaştırılmıştı. Ankara'da gruba gelen talimat, her ne şartta olursa olsun Hilafet Ordusu'nun harekât planının elde edilmesi yönündeydi. Bu talimat üzerine Mehmet Bey, Galip Bey'den bu konu üzerinde özellikle çalışmasını istemişti. Beklenenin çok üzerinde bir başarı sağlayan Galip Bey, hareket planına ulaştı. ¹⁹⁶ Planı Ankara'ya götürmek üzere üç ayrı ajan görevlendirildi. Üsküdar arabacılar kâhyası Etem Pehlivan İzmit üzerinden, İtalyan Ballon Bourg gemisine ateşçi olarak yerleştirilen Başgedikli İhsan Efendi deniz yoluyla İnebolu üzerinden, Beykoz'dan portakal sandıkları içerisinde İnebolu'ya silah taşıyan Hıdır Reis de bir başka yönden ayrı ayrı Ankara'ya gönderilerek, Hilafet Orduları harekât planının kopyalarını Mustafa Kemal'e ulaştırmışlardı. ¹⁹⁷

¹⁹⁶ Salışik, a. g. e. , s. 36.

¹⁹⁷ Yurtsever, a. g. t. , s. 135.

Ümit Doğan

Hüsamettin Ertürk, bu başarıyı Galip Vardar ile sevgilisine bağlıyor ve şöyle diyordu:

*"Bu aziz ve temiz kız da bilerek, bilmeyerek bizim gizli istihbaratımızda ehemmiyetli bir yer almış, Anadolu'nun zaferi için çalışmıştı. Son zamanlarda babasını tenkit ediyor, bu vazifeden ayrılmasını ısrarla istiyordu. O da sevdiği insanın tarafına geçmiş, o da milli kuvvetlerimizin muvaffakiyetine bütün varlığını bağlamıştı. Onu da saflarımızda çalışmış bir kahraman olarak rahmetle anmaktayız. Çünkü O olmasaydı, hiçbir kuvvet rıhtımlarına çıkmaz, kapılarından geçilmez bu Balta Limanı'ndaki yalıya ve onun içinde konuşulmuş, kararlaştırılmış mühim hadiselerle bizi aşına kılamazdı. Bu küçük kız, milli cephemizin bizim nazarımızda isimsiz, meçhul bir kahramanı olarak kalacaktır."*¹⁹⁸

Hüsamettin Ertürk, Galip'in yalıda daha fazla kalmasının tehlikeli olacağını düşündüğü için onu Anadolu'ya sevk edilen silah ve cephanelerin başında Samsun'a gönderdi.¹⁹⁹ Bu sırada Merkez Ordusu Kumandanı Sakallı Nurettin Paşa, Pontusçuları yakalamak için bölge de görevli bulunuyordu. Galip, Hüsamettin Ertürk'ün tavsiyesiyle Nurettin Paşa'nın emrine girerek vatani hizmetine burada devam etti.²⁰⁰

İstanbul'un İşgaliyle Birlikte Anadolu'ya Geçişler Başlıyor

Temsil Heyeti ile İstanbul Hükümeti arasında gerçekleşen Amasya Görüşmeleri'nde Osmanlı Mebusan Meclisinin toplanması kararı alınmış ve ülkede seçimler serbestçe yapılmıştı. İtilaf Devletleri, aleyhte bir karar alınamayacağını düşündüklerinden dolayı seçimlere müdahil olmamışlardı. Erzurum milletvekili seçilen Mustafa Kemal, Meclis'in rahat karar alabilmesi için İstanbul dışında bir

¹⁹⁸ Ertürk, a. g. e. , s. 370.

¹⁹⁹ Ertürk, a. g. e. , s. 370.

²⁰⁰ Ertürk, a. g. e. , s. 422.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

yerde toplanmasını ve kendisinin başkan seçilmesini istemekteydi. Bu iki isteği de yerine getirilmemesine rağmen 12 Ocak 1920'de Meclisi Mebusan toplanmış, 28 Ocak 1920'de Misakı Milli kararlarını almış ve kararlar bütün mebuslar tarafından imzalanmıştı. 17 Şubat 1920 tarihli oturumda da bu kararın basında yayınlanması ve bütün yabancı parlamentolara bildirilmesi kararlaştırıldı. Kararda millî sınırlardan bahsediliyor, hatta *"millî ve iktisadi gelişmelerimizi sağlamak için tam bir bağımsızlığa sahip olunması gerektiği"* söylenerek kapitülasyonların kaldırılmasına vurgu yapılıyordu. İşgal altındaki bir ülkenin meclisinden böylesine önemli kararlar çıkmasını sindiremeyen İtilaf Devletleri, şaşkınlık ve öfke içindeydiler ve İstanbul'u işgal etmeye karar verdiler.

Kara Vasıf ve arkadaşları işgalden önce Kara Vasıf'ın Şişli Şair Nigar Hanım sokağındaki evinde toplanmışlar ve işgalin ardından millî siyasete taraftar olanların veya taraftar olduklarından şüphe edilenlerin tutuklanmasına muhakkak gözüyle bakmışlardı.²⁰¹

Kara Vasıf ve arkadaşları İstanbul'un işgal edileceğini Anadolu'ya bildirmişlerdi. Mustafa Kemal, Rauf Bey'e İstanbul Bankası vasıtasıyla iki bin lira gönderip *"kaç-gel"* emrini vermişti. 11 Mart 1920'de Rauf Bey ve arkadaşlarına yazdığı telgrafta *"İngiliz temsilcisi olarak Ankara'da bulunan 'vitöl' dün buradan ağır eşyasını da alarak Şönemdüfer'e binerek gitmiştir"* diyor, olağanüstü hadiselere arifesinde bulunulduğunu söyleyerek gafil avlanmadan, süratli ve emniyetli biçimde Anadolu'ya gelmelerini emrediyordu. Bu telgraf İstanbul'dakilerin eline ancak 13 Mart 1920'de geçebilmişti. Yine Kara Vasıf'ın evinde toplanan Rauf, Kara Vasıf, Bekir Sami, Yunus Nadi ve İbrahim Süreyya beyler telgrafı görüştüler. Eğer hemen gidilirse Mebuslar Meclisinde panik olacağı ve *"Temsil Heyeti mebusları kaçtı"* diye düşünüleceği konusunda uzlaşıldı. İngi-

²⁰¹ Ali Fuat Cebesoy, *Millî Mücadele Hatıraları*, İstanbul, 1953, s. 310.

Ümit Doğan

lizlerin Mebuslar Meclisini dağıtmaları durumunda Ankara'ya gitmenin daha mantıklı olacağına karar verildi. Rauf Bey, *"İngilizleri dünya ve milletimiz nazarında zalim ve mütecaviz durumuna sokmak maksadıyla kaçmamak kararını verdim."* diyerek Anadolu'ya hemen geçmeme gerekçesini Mustafa Kemal'e telgrafla bildirdi.²⁰²

16 Mart 1920... Sabaha karşı...

İtilaf Devletleri İstanbul'u işgale başladılar. Harbiye ve Bahriye Nazırlıkları başta olmak üzere hükümet binaları, telgraf merkezleri, karakol ve kışlalar, silah depoları ele geçirildi. Şehzadebaşı Karakolu'nda, 6 er şehit edildi, 15'i yaralandı. Şehrin bütün önemli mevkileri birer birer düşman işgali altına girmekteydi. Harbiye Nezaretini basan işgal güçleri Fevzi Paşa'nın odasına silahlarıyla girmişler ve onu odadan çıkartmışlardı.

İstanbul'un işgali Mustafa Kemal'e Telgraf Memuru Manastırlı Hamdi Bey tarafından 16 Mart 1920 sabahı saat 10. 00'da makine başında haber verildi. Hamdi Bey telgrafında şöyle diyordu:

"Ankara'da Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne

İstanbul, 16. 3. 1920

Bu sabah, Şehzadebaşı'ndaki Muzıka Karakolu'nu İngilizler basıp oradaki askerlerle çarpışarak, sonunda şimdi İstanbul'u işgal altına alıyorlar. Bilgilerinize arz olunur.

Manastırlı Hamdi"

Bu sırada Harbiye telgrafhanesinden Ali Bey bilgi vermeye başladı:

²⁰² Hasan Rıza Soyak, *Atatürk'ten Hatıralar*, C. 1, s. 121-122.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

"Sabahleyin İngilizler basarak altı kişiyi şehit ettiler. On beş kadar da yaralı var. Şimdi İngiliz askerleri dolaşıyor. Şimdi, işte, İngiliz askerleri Nezaret'e giriyorlar. İşte içeri giriyorlar, Nizamiye kapısına. Teli kes! İngilizler buradadır!"

Manastırlı Hamdi Bey'den yeni bilgiler geliyordu:

"Paşa Hazretleri, Harbiye telgrafhanesini de İngiliz askerleri işgal edip teli kestikleri gibi bir yandan Tophane'yi işgal ediyorlar, bir yandan da zırhlılardan asker çıkarılıyor, durum ağırlaşıyor efendim. Sabahki çarpışmada 6 şehit 15 yaralımız var.

Paşa Hazretleri, yüksek emirlerinizi bekliyorum.

16 Mart 1920. Hamdi."

Mustafa Kemal Nutuk'ta Hamdi Bey'den övgüyle söz ediyor ve kendisine şöyle teşekkür ediyordu:

"Bu hamiyetli ve cesur Manastırlı Hamdi Efendi olmasaydı İstanbul'da geçen bu acı olayları öğrenmek için, kim bilir ne zamana kadar bekleyip duracaktık. İstanbul'da bulunan nazır, milletvekili, komutan ve teşkilatımız adamları içinden, bir kişinin çıkıp da, zamanında bize haber vermeyi düşünememiş olduğu anlaşıyor. Demek ki hepsini heyecan ve çarpıntı kaplamıştı. Bir ucu Ankara'da bulunan telin İstanbul'da bulunan ucuna yanaşamayacak kadar şaşkın bir duruma gelmiş oldukları yargısına varmak, bilmem ki doğru olur mu? Telgraf memuru Hamdi Efendi sonradan Ankara'ya gelerek karargâhımız telgraf memurluğu yapmıştır. Kendisine borçlu olduğum teşekkürü, burada açıkça söylemeyi millî ve vatan görevlerinden sayarım."

Mustafa Kemal, İstanbul'un işgaline çok sert tepki gösterdi. İtilaf Devletlerinin işgal komutanlıklarına ve meclislerine telgraflar çekerek işgali protesto etti. Vali ve komutanlara gönderdiği telgraflarla halkın işgallere tepkisini mitingler yoluyla ortaya koymasını

istedi. İşgal güçlerinin İstanbul ve Adana'dan asker sevkiyatını önlemek için Gevye ve Ulukışla demiryolu tahrip edildi, Anadolu'daki itilaf subayları tutuklandı.

16 Mart 1920 akşamı, İngiliz birlikleri Meclisi Mebusanı basarak Rauf ve Kara Vasıf Beyleri tutuklayıp götürdüler.²⁰³ İşgal gerekçeleri içinde Meclise karşı bir yaptırım olmamasına karşın 85 milletvekili tutuklanmış, evlerinde bulunamayanlar o gün için kurtulmuşlardı.

İstanbul'un işgali, Anadolu hareketinin meşruluğunu arttırmış, daha önce millî mücadeleye katılmaktan şüphe duyan birçok mebus, asker ve gönüllüler Anadolu'ya geçmeye kesin olarak karar vermişlerdi. Bu kişiler, Karakol Cemiyetinin Üsküdar Sultantepe'deki Özbekler Tekkesi'ne müracaat edecekler,²⁰⁴ Şeyh Ata onların Anadolu'ya sevk edilmesini temin edecekti.

Milli Direnişin İstanbul'daki Merkezi Özbekler Tekkesi ve Türkçülüğün Mürşidi Şeyh Ata

Anadolu'da başlayan direnişi kırmanın en kestirme yolunun İstanbul'dan Anadolu'ya asker ve silah sevkiyatının durdurulması olduğunu düşünen işgal kuvvetlerinin Karakol Cemiyeti ve diğer gizli teşkilatlara var olan baskıyı iyice arttırdığı günlerdi. İşgal güçleri Karakol Cemiyeti içine ajanlarını göndermişler ve bilgi toplamaya başlamışlardı. Bunun üzerine Cemiyet, tekke ve zaviyeleri, cami ve mescitleri, dergâhları propaganda ve malzeme toplama merkezi hâline getirmeye başladı. Bunun için en uygun yer korkusuz kahraman Şeyh Ata'nın dergâhı olan Özbekler Tekkesi'ydi. Bundan sonra tekke, İstanbul'da millî direnişin merkezi hâline gelecekti.

²⁰³ Cebesoy, *a. g. e.* , s. 313.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Şeyh Ata'nın faaliyetlerine geçmeden önce, Özbekler Tekkesi'nin tarihi hakkında kısaca bilgi verelim.

Orta Asya taraflarından hacca gitmek için yola çıkan ve Mekke'ye İstanbul üzerinden uzanmak isteyen kişilerin misafir edilmeleri maksadıyla inşa edilmiş bir Nakşibendî dergâhı olan Özbekler Tekkesi, 1755'te Maraş Valisi Abdullah Paşa tarafından kurulmuştu. 19. yüzyılda Sultan Abdülmecid ve Abdülhamid tarafından restore ettirildi, büyütüldü ve tam teşekküllü bir dergâh hâline getirildi. Tekke, Orta Asya'dan İstanbul'a gelenlerin konakladıkları bir yer olmasının yanı sıra İstanbul'da pek bilinmeyen ve Orta Asya'ya mahsus "Ahmed Yesevî" sistemini de temsil etti. Tekkede zikirden ve Nakşîlere mahsus Hatm-i Hâcegan'dan sonra Ahmed Yesevî'nin doğu Türkçesi ile yazdığı şiirler ilahi şeklinde okunur, kandil gecelerinde Çağatayca ve Uygurca ilahiler söylenirdi. Yine kandillerde, özellikle de Kadir Gecelerinde "Özbek pılavı" pişirilir, yemek duasından sonra dervişlere ve ziyaretçilere ikram edilirdi.²⁰⁵

Mütareke Dönemi'ne gelindiğinde ise, Tekke'nin son şeyhi Şeyh Ata, gündüzleri şehirde dolaşarak halkı sabıra davet edip zâferin mutlaka kazanılacağı konusunda iknaya çalışır, geceleri de tekkesinden Anadolu'ya geçişleri organize ederdi. İşgal kuvvetlerinin evlerin haremine bile soktuğu casuslar, ilk zamanlar tekke, mescit ve camilerden ve dînî şahsiyetlerimizden şüphe etmiyorlar, Türk'ün bu manevi öncülerini yakından tanımıyorlardı. Şeyh Ata düşmanların bu gafletlerinden istifade etmesini bildi. Evlerde, cami ve mescitlerde Türk milletine cesaret veren ve onların işgal kuvvetlerine karşı direnmelerini teşvik eden konuşmalar yaptı. Mahallelerde tesiri büyük olan cami imamlarını safına alarak onları silah ve cephanelerin naklinde vazifelendirdi.

²⁰⁵ <http://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/645103-bu-dugunu-milli-mucadelenin-en-militan-seyhinin-torunu-yapti> Erişim:07. 02. 2017

Ümit Doğan

Gündüzleri insanlara nasihatlarıyla ümit telkin eden Şeyh Ata, gece olunca silahlaniyor, Nakkaş Karakolu'ndan Tekke'ye kadar olan yolları tutturuyordu. Silah ve cephaneler taşıyor, oradan da Karakol Cemiyetinin fedaileri eliyle Büyük Çamlıca'nın arkasından dolandırılarak Libadî'deki göz doktoru Esad Paşa'nın çiftliğine aktarılmak üzere Kısıklı İmamı Nûri Hocanın Libadî'deki evinin yanındaki mahzende saklanıyordu. Münasip zamanlarda tomruk taşıyan arabaların alt bölümüne yerleştirerek Alemdağı'nda gizli karargâh kuran millî kuvvetlere ulaştırılmasını sağlıyordu. Şeyh Ata Tekke'de gizli bir hastane bile kurmuştu. Azgın Rum ve Ermeni çeteleriyle çarpışırken, düşman işgali altındaki cephane depolarını basarken yaralanan mücahitler burada yatırılıyor, gizlice gelen hamiyetli ve yardımsever doktorlar tarafından tedavi görüyorlardı.

Şeyh Ata'nın dergâhı ayrıca bir posta merkezi gibi çalışırdı. İstanbul'dan Anadolu'ya, Anadolu'dan İstanbul'a en kritik haberler bu kanaldan ulaştırılıyordu. Bilhassa İstanbul'dan Anadolu'ya geçmiş olan Kuvayımilliyecilerin, İstanbul'daki aileleriyle irtibatları en fazla bu posta vasıtasıyla temin ediliyordu. İstanbul'da, Anadolu harekâtının adam ve silah ihtiyacını karşılamak üzere kurulan mahalli mukavemet ve faaliyet merkezleri ile de temasta bulunan Şeyh Ata onların gönderdikleri adam ve silahları da kurduğu bu teşkilat sayesinde Anadolu'ya gizlice ulaştırıyordu.²⁰⁶ Şeyh Ata'nın asıl fedakârlığı, Anadolu'ya geçecek kimseleri dergâhında barındırmasıydı. Birçok meşhur isim onun dergâhında misafir olmuş, daha sonra da müsait vakitlerde Ankara yolunu tutmuştu.

²⁰⁶ Cemal Kutay, *Kurtuluş ve Cumhuriyetin Manevi Mimamları*, Ankara, 1973,

İsmet Paşa, Er Kıyafeti Giyip “Odun Kesmeye Giden Asker Kılığında” Anadolu’ya Geçiyor

3 Şubat 1920’de Harbiye Nazırlığına getirilen Fevzi Paşa, İsmet Paşa’yı vazife vermek üzere İstanbul’a davet etmiş, İsmet Paşa Ankara’dan yola çıkıp 10 Şubat 1920’de İstanbul’a gelmişti. İstanbul’un resmen işgalinden sonra Mustafa Kemal onu tekrar Ankara’ya çağırdı. Bu çağrıyı İsmet Paşa’ya Saffet Bey bildirmişti.²⁰⁷ İsmet Paşa ve Saffet Bey, Haydarpaşa’ya geçtiler. Buradan trene binip Maltepe’de Yenibahçeli Şükrü Bey’in kontrolündeki Piyade Atış Okuluna geldiler. Burada kendilerine getirilen er kıyafetlerini giyip, ellerine de odun kesmeye giden askerler olduklarına dair bir vesika aldıktan sonra yola çıktılar. Üsküdar’da Şeyh Ata ile karşılaştılar. İsmet Paşa bu karşılaşmayı şöyle nakletmektedir:

“Üsküdar’da Özbekiye Tekkesi Şeyhi Ata Efendi diye bir zatın katıldığını hatırlıyorum. Şeyh Efendi Kuvayi Milliyeci imiş, Kuvayi Milliye hesabına çalışıyormuş. Hatta Tekkesi Kuvayi Milliyenin bir merkezi imiş.”²⁰⁸

İsmet Paşa ve Saffet Bey, İzmir’in işgal altında olduğu haberini alınca, İzmir’e ve büyük şehirlere uğramadan köyler üzerinden Anadolu’ya geçmeye karar verdiler. Celalettin Arif Bey’in kafilisiyle birleştiler. İsmet Paşa, elindeki haritaya bakarak tahmin üzerine Sakarya’ya gidecek bir geçit buldu. İsmet Paşa, Şeyh Ata ve Saffet Bey yağmurlu bir gecede Hendek civarında bilmedikleri bir evin kapısını çaldılar. Evin sahibi adam önceleri içeri almaya tereddüt etse de biraz düşündükten sonra onları içeri buyur etti. O gece yukarı katta sıcak bir odada kaldılar.²⁰⁹ Ertesi gün Bolu’ya doğru yola çıktılar. O sıralarda Bolu, Hendek ve Düzce’de Kuvayimilli-

²⁰⁷ <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-04/ismet-inonu-ve-i-ve-ii-inonu-muharebelerinin-icerde-ve-disarida-etkileri>, Erişim:07. 02. 2017.

²⁰⁸ *Ulus*, 12 Nisan 1968.

²⁰⁹ *Ulus*, 13 Nisan 1968.

Ümit Doğan

ye'ye karşı açık bir düşmanlık vardı. Bolu'da Şükrü Bey adında biri kafileyi karşıladı ve büyük bir eve götürdü. Burada Celaleddin Arif Bey ve diğer mebuslara büyük itibar gösterilirken, İsmet Paşa ve Saffet Bey'i de iki asker yardımcısı olarak evin altındaki kahve ocağına soktular. İsmet Paşa ve Saffet Bey hiç ses etmeden söyleneni yapıyorlardı. Kafile bu ikiliyi bulamayınca, ev sahibi Şükrü Bey kahve ocağına gönderdiği kişilerin kim olduklarını anlayarak gelip özür diledi. Kafile buradan ayrıldıktan sonra Gerede'ye uğramadan Çerkeş ve Şabanözü üzerinden yola devam ederek 9 Nisan 1920'de Ankara'ya vardı.

Parola: Beni İsa Yolladı!

Tekke'de toplanan vatanseverler, içeri girmek için *"Beni İsa Yolladı"* parolasını kullanıyorlardı. Halide Edip ve eşi Dr. Adnan Bey de Özbekler Tekkesi ile irtibat hâlindeydiler. İsmet Paşa'nın Ankara'ya gitmek üzere İstanbul'dan ayrılışından birkaç gün sonra Anadolu'ya geçmek üzere Tekke'ye gelmişlerdi. Bu sırada yaşananlar Halide Edip'in *"Türk'ün Ateşle İmtihanı"* adlı eserine şöyle konu olmuştu:

"Kapının önüne gelince ipi çekip çingırağı çaldık. Yukarıdan biri seslendi:

— Kim o?

— Bizi İsa yolladı.

Yukarıdan ipi çektiler, kapı açıldı. Bizi bir derviş karşıladı. Elindeki feneri indirerek yüzümüze baktı. Bu, çocuklarımin adını koymuş olan ihtiyar şeyhin damadı Kahraman idi. Bu aralık Şeyh de koşarak gelip bizi karşıladı.

Orada Anadolu'ya gitmek isteyen dört tane daha mebus vardı. Şeyh bizi Boğaziçi'nin parlak manzarasına bakan bir odasına gö-

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

türdü. Hemen hareket etmemiz gerektiğini söylüyordu. Celalettin Arif bir gün önce, Miralay İsmet Bey de iki gün önce birkaç zabitle birlikte hareket etmişti, İsmet adı bize büyük bir sevinç verdi. Karakteri ve zekâsı, gelecek için herhangi bir mücadelede insana ümit ışığı veriyordu.

Biraz sonra dört mülteci yanımıza geldi. Bunlardan biri meşhur Çerkez Ethem'in kardeşi Binbaşı Reşit idi. Kendisi Anadolu'daki millî hareketin en kudretli şeflerinden biri olduğu gibi, aynı zamanda Saruhan Mebusu idi. Mavi gözlü, çok zeki ve iyi tavırlı bir adamdı. Dedi ki:

- Bize şimdi lazım olan şey, adamakıllı bir harita, bir de kılavuz.

Ben kendi kendime işte aklı başında bir adam, dedim.

İkincisi, Kayseri'ye yakın olan Keskin Mebusu Rıza Bey. Tam oranın şivesi ile konuşuyordu:

— Bende beş bomba, üç tabanca var. Çantanın içinde. Korkmayın, harbe hazırız.”²¹⁰

Mehmet Akif'in Anadolu'ya Geçışı, İşgal Güçlerinin Özbek-ler Tekkesi Baskını ve Şeyh Ata

İstiklal Marşı şairimiz Mehmet Akif Ersoy, birçok vatansever Türk evladı gibi millî mücadeleye katılmak için Anadolu'ya geçmeye karar vermiş, bu kararını yakın arkadaşı Eşref Edip'e şu sözlerle açıklamıştı:

“Artık burada duracak zaman değildir, gidip çalışmak lazım. Bizim tarafımızdan halkı tenvire ihtiyaç varmış. Bizi çağırıyorlar.

²¹⁰ Halide Edip Adivar'ın Türkün Ateşle İmtihanı adlı eserinden naklen; *Ulus*, 13 Nisan 1968.

Ümit Doğan

Mutlaka gitmeliyiz. Ben yarın Ankara'ya hareket ediyorum. Hiç kimsenin haberi olmasın."

Mehmet Akif'e davet haberi Ali Şükrü Bey²¹¹ tarafından verilmişti. Bu davetten sonra Mehmet Akif, Nisan ayının ikinci yarısında on iki yaşlarındaki oğlu ile birlikte İstanbul'dan ayrıldı. Yol arkadaşı Ali Şükrü Bey'le Üsküdar Karacaahmet Mezarlığı'nda buluştuktan sonra İnebolu'ya geçtiler. Geyve Boğazı üzerinden Eskişehir'e, buradan da trenle Ankara'ya vardılar.²¹²

Şeyh Ata, diğer birçok Türk aydınına olduğu gibi Mehmet Akif'e de Anadolu'ya geçmesi konusunda yardım etmişti. Razi Yalkın, daha sonra kısım kısım yayınlanan anılarında bu konuyla ilgili şunları söylemişti:

"1920 yılı Nisan'ının bir akşamı idi. Hava da tatlı bir bahar şenliği ve serinliği vardı. Hafif hafif esen rüzgar her tarafa bahar kokularını serpiyor ve seriyordu. Özbekler tekkesi de benzeri sık görülen müstesna gecelerinden birini daha yaşıyordu. Bütün odaları biraz sonra Anadolu yolculuğuna çıkacak misafirlerle dolmuştu. Bu misafirler arasında şair Mehmet Akif de bulunuyordu. İki rahmetli, Mehmet Akif'le Şeyh Ata, tekkenin bahçesinde oturuyorlardı. Bu esnada Üsküdar camilerinde yatsı ezanı okunmaya başlamıştı. Şeyh Ata ve Mehmet Akif gözlerini yummuş, okunan ezanları huzur ve huşu içinde dinlemeye koyulmuşlardı ki, Fıstıkağacı ile tekke ara-

²¹¹ 1. TBMM Trabzon Milletvekili. Lozan görüşmelerinde Mustafa Kemal ile sert tartışmalar yaşadı. 1923 yılı Mart ayı sonlarında ortadan kayboldu ve öldürüldüğü anlaşıldı. Cinayet suçu Mustafa Kemal'in Muhafızı Topal Osman Ağa'nın üzerine atıldı. Osman Ağa öldürüldü. Mustafa Kemal azmettirici gösterilerek koltuğundan indirilmek istendi. Detaylı bilgi için Bkz: Ümit Doğan, *Mustafa Kemal'in Muhafızı Topal Osman*, Ankara, 2014.

²¹² <http://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Yaşar-SEMİZ-Osman-AKANDERE-Millî-Mücadelede-Mehmet-Akif-Ersoy-Beyin-Faaliyetleri.pdf> Erişim: 16. 02. 2017

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

sında gözcülük yapan bir derviş soluk soluğa bahçeye girdi. Yanına sokulduğu şeyhinin kulağına eğildi ve fısıldadı:

-Aman şeyhim! Üsküdar'daki İtalyan polis kumandanı yanında birkaç İngiliz zabıt ve polisi olduğu halde buraya doğru geliyor.

Şeyh Ata, müridinin sözünü bitirmesine meydan bırakmadı. Hemen yerinden fırladı, misafirlerine koştu, yaklaşan tehlikeyi kulaklarına koydu ve alınması gerekli tedbirleri ayrı ayrı sundu.

Tekke kapısından içeri dalan işgalci zabıtların bir kısmı bahçe ve mezarlığa saldırmış, bir kısmı da tekkenin içine atılmışlardı. Odaları tekmelerle açıyor, dolapları bile arıyorlardı. Nihayet tekkenin büyük ayın odasına dalmışlar, karşılaştıkları manzara karşısında şaşırılmışlar daha doğrusu aptallaşmışlardı. Şeyh ata; gerisinde duran dervişler ile birlikte namaz kılıyordu. İşgalci zabıtları, uğradıkları muvaffakiyetsizlik karşısında; hırs ve hayretlerinden dudaklarını kemire kemire tekkeden uzaklaşmak mecburiyetinde kalmışlardı.

O gece yarısı; Özbekler tekkesinden atlattıkları büyük tehlike ile sevinerek ayrılan yolcular, ertesi akşam geç vakit Çal köyünün tutmuşlar ve selamete kavuşmuşlardı. Şeyh Ata, misafirlerinin her biri ile ayrı ayrı vedalaşırken şair Mehmet Akif onu bir kenara çekti. Takdirkar bakışları ile uzun uzun yanaklarını okşayıp, alnından öperken şunları söyledi:

*'Ne mutlu sana şeyhim. Kurtuluş savaşçılarına yaptığın bu büyük hizmetler inan ki, hiçbir zaman unutulmayacak ve milleti istikale kavuşturacak yıldızlar arasında Şeyh Ata adı da daima hürmetle anılacak. İmreniyorum bu mazhariyetine ve seni bekleyen şerefli istikbaline.'*²¹³

²¹³ Tarih Hazinesi, 15 Ocak 1951, S. 5, s. 217-218; <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/turkculugun-mursidi-seyh-ata-40480yy.htm>, Erişim: 16. 02. 2017.

Şeyh Ata, İsmet Paşa ile Birlikte Ankara'ya Geçti Mi?

İsmet Paşa Ulus gazetesine verdiği ve Ankara'ya nasıl geçtiğini anlattığı röportajında Şeyh Ata'nın Anadolu'ya geçmek üzere kafiye katıldığını ve Hendek'te bir evde beraber kaldıklarını söylemekte, daha sonra Şeyh Ata'dan bahsetmemektedir. İsmet Paşa'nın 9 Nisan 1920'de Ankara'ya ulaştığı bilinmektedir. Nisan ayının ikinci yarısında İstanbul'dan ayrılan²¹⁴ Mehmet Akif, Razi Yalkın'dan aldığımız bilgiye göre şehirden ayrılırken Şeyh Ata ile tekkede görüşmüştür.²¹⁵ Halide Edip Adıvar da Şeyh Ata'nın, İsmet Paşa'nın Ankara'ya geçmek üzere İstanbul'dan ayrılışından birkaç gün sonra Tekke'de bulunduğunu belirtmektedir. Tüm bu bilgiler Şeyh Ata'nın, İsmet Paşa ve Saffet Bey'e Hendek'e kadar refakat ettikten sonra İstanbul'a dönmüş olduğu görüşünü desteklemektedir.

Giresunlu Osman Ağa'nın Ajanları, Dürrizade Fetvasına Karşı Propaganda Amacıyla Trabzon'a Gidiyor

Millî Mücadele'nin her geçen gün kuvvetlenmesi Padişah Vahdettin'i oldukça rahatsız ediyordu. Salih Paşa Hükümeti'nin 2 Nisan 1920 tarihinde istifa etmesi üzerine Padişah Vahdettin, 5 Nisan 1920 tarihli Hattı Hümayun ile Damat Ferit Paşa'yı sadrazamlığa, Dürrizade Abdullah Efendi'yi de şeyhülislamığa getirmişti. Vahdettin, Hattı Hümayun'da Kuvayimillîye Hareketini bir isyan hareketi olarak belirtmiş, ülkede siyasi havanın yavaş yavaş düzelme-ye başladığı sırada milliyet adı altında yapılan karışıklıklarla tekrar tehlikeli bir hâl almaya başladığına dikkat çekmişti. Bu karışıklıkların devam etmesi hâlinde ülkenin daha tehlikeli bir duruma sürükleneceğini söyleyen Vahdettin; Millî Mücadele'yi düzenleyip, halkı

²¹⁴<http://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Yaşar-SEMİZ-Osman-AKANDERE-Millî-Mücadelede-Mehmet-Akif-Ersoy-Beyin-Faaliyetleri.pdf>, Erişim: 16. 02. 2017.

²¹⁵*Tarih Hazinesi*, 15 Ocak 1951, S. 5, s. 218.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Millî Mücadele'ye teşvik eden kişiler hakkında gerekli kanuni işlemin yapılmasını, halkın padişah ve halifeye olan sarsılmaz bağlılığının daha da güçlendirilmesini ve İtilaf Devletleriyle olan samimi ilişkilerin kuvvetlendirilmesini hükümetten istemişti. Padişah'ın bu talepleri doğrultusunda ilk olarak Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendi tarafından Millî Mücadele'ye katılanların katlinin vacip olduğunu belirten ve birbirini tamamlayan beş fetva yayınlanmıştı.

Vahdettin, Damat Ferit ve Dürrizade Abdullah Efendi Anadolu halkının dinî hassasiyetlerinden ve halifeye olan bağlılıklarından yararlanıp Millî Mücadele'nin İslam dinine karşı bir hareket olduğunu iddia ederek, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarını yalnız bırakma amacı gütmekteydiler. Bu fetvanın Anadolu'ya duyurulması görevini İngiliz konsolosları ve Rum-Ermeni teşkilatı üstlenmişti. Ayrıca Yunan uçakları Anadolu semalarında dolaşarak fetva yazılı kağıtları dağıtıyorlardı. Gelişmeler üzerine Anadolu'da endişe başlamış, ulema ikiye bölünmüş, halk ve askerî kıtalar arasında bölünmeler hissedilir olmuştu. Bu durumdan hiç hoşnut olmayan Mustafa Kemal başta olmak üzere Kuvayimillîye hareketinin ileri gelenleri, Şeyhülislam Dürrizade'nin fetvasına karşı en etkili tedbirin, yine bir fetva ile alınabileceğine karar vermişlerdi. Bunun üzerine Ankara Müftüsü Mehmet Rıfat Efendi başkanlığında yirmi kişiden oluşan bir heyet tarafından bir fetva hazırlanmış, 14 Nisan 1920 tarihinde hazırlanan bu fetva 16 Nisan 1920'de Mustafa Kemal Paşa tarafından Anadolu'daki diğer müftü ve din adamlarının onayına sunulmak üzere gönderilmiş ve bu konuda mülki ve askerî yetkililerden yardımcı olmaları istenmişti. Böylece çeşitli vilayetlere gönderilen Ankara'nın fetvası, birçok il ve kaza müftüsü tarafından tasdik edilmiş ve bu durum Ankara'ya telgrafla bildirilmişti. Ankara fetvasını tasdik eden müftülerin isim listesi bilahare İrade-i

Millîye ve Hakimiyet-i Millîye gazetelerinde ayrı tarihlerde yayınlanmıştı.²¹⁶

Mustafa Kemal Paşa'nın Karadeniz Bölgesi'ndeki eli kolu olan Giresunlu Topal Osman Ağa da kendi bölgesinde Dürrizade Abdullah Efendi fetvasına karşı propaganda görevini yapmak için bir Heyeti Nasiha (Nasihat Heyeti) müfrezesi kurmak üzere harekete geçti. Osman Ağa 1920'nin Mayıs ayında birkaç arkadaşı ile birlikte Trabzon'a giderek Vali Vekili Rüştü Bey ve Erkan-ı Harp Ali Rıza Bey ile bir toplantı yaptı. Toplantıda Trabzon'da askerin vaziyetinin şüphe arz ettiği, firarlar başladığı ve isyan emareleri hissedildiği konularından bahsedilerek Giresun Müdafaa-i Millîye gönüllü efradından oluşan, vazifeleri askere nasihat ve propaganda olan bir müfreze gönderilmesi kararlaştırıldı. Ertesi gün Osman Ağa arkadaşları ile görüştü, Hüseyin Avni, Alpaslan Bey ile birlikte hemen bir müfreze listesi yapıldı. Üç dört gün içinde müfreze katılacak kişiler belirlendi, son hazırlıklar tamamlandı ve müfreze Trabzon'a doğru yola çıktı.

Müfrezedekilerin isimleri:

1-Hacıhüseyin Mahallesi'nden Morevioğlu Sabri Efendi (Zabit Vekili ve Kumandan)

2-Yusuf Ağa oğlu Servet Efendi

3-Bayazidoğlu Bekir Efendi

4-Harputluoğlu Paşa Reisin Hüsnü Efendi

5-Kaymakam Salihbeyoğlu Asım Efendi

6-Hacıhüseyin Mahallesinden Külünkoğlu Emrullah Efendi

7-Hacı Vehbioğlu Ali Efendi

8-Geldercioğlu Hüseyin Efendi

9-Tunavelioğlu Remzi Efendi

²¹⁶ Osman Akandere, "11 Nisan 1920 (1336) Tarihli Takvim-i Vekayi'de Kuvayı Milliye Aleyhinde Yayınlanan Kararlar", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Kasım, S. 24, s. 417-449.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Görevi gereği bazen asker, bazen çizmeli ve başlıklı, bazen de gayet şık birer bey gibi gezip dolaşan Heyeti Nasiha Müfrezesi üyelerinin gördüğü hizmetlerin başında özellikle askerler içinde İstanbul Hükümeti ve Padişah tarafına eğilimi olan her söz ve hareketi takip etmek ve asker kıtalarını Ankara Hükümeti ve Büyük Millet Meclisi saflarına kazandırmak gelmekteydi. Bunun yanı sıra Heyet, Dürrizade Abdullah Efendi'nin fetvasının düşman baskısı ile istemeyerek yapıp yayınlandığı ve Padişah Vahdettin'in düşman topları karşısında sarayında esir bir hâlde bulunduğu propagandasını yaymıştı. Herhangi bir isyan hareketine karşı askerin uyanık bulunmasını sağlanmış, aksi propaganda ile karşılaşılırsa derhal kumandanlara haber verilmişti. Askere Anadolu'nun her tarafında büyük hazırlıklar olduğu ve düşmanın bir gün mutlaka mağlup edileceğini söylemiş, firarileri toplamıştı. Heyet, ayrıca Rumların Serasi Matbaası'ndaki ipekten yapılmış Yunan bayraklarının bulunup çıkartılmasına ve askeri isyana sevk edenlerin yakalanıp tecrid edilmesine yardım etmişti. Bir buçuk ay kadar Trabzon'da kalan Heyeti Nasiha üyeleri temmuz ayında Yeni Dünya vapuru ile Giresun'a dönmüş, Osman Ağa ve Hüseyin Avni Bey'e teşekkür mektubu getirmişlerdi.²¹⁷

İngiliz Casusu Tevfik, Mustafa Kemal'in İstihbarat Elemanları Tarafından Ankara'da Yakalanıyor

Mehmet Faik Paşa'nın oğlu İngiliz Casusu Tevfik, 18 Temmuz 1920'de Ankara'ya gelmişti. Hemen o gün, Milli Savunma Bakanlığı Levazım Şubesi Başkanı Lütfi Bey'le temasa geçmiş, onun vasıtasıyla da Fevzi Paşa ile görüşmüştü.

Casus Tevfik, Lütfi Bey'le görüşmesi sırasında İstanbul'dan silah, cephane vesaire askerî malzeme getirip millî orduya satmak su-

²¹⁷ Ümit Doğan, *Mustafa Kemal'in Muhafızı Topal Osman*, Ankara, 2013, s. 104-108.

Ümit Doğan

retiyile, vatana hizmet maksatlı geldiğini anlatarak bir anlaşma zemini aradığını söylemişti. Türk ordusunun böyle şeylere ihtiyacı olduğundan, Levazım Reisi Lütfi Bey de kendisine memnuniyetle anlaşabilecekleri cevabını vermiş, ancak ağzını biraz arayınca halinden şüphelenmiş ve anlaşma için ertesi gün tekrar gelmesini istemişti. İstanbul'daki Fransız deniz ataşesinin, silahların verilmesinde yardımcı olacağını söyleyen Tevfik, bir casusun düşmemesi gereken büyük bir hataya düşmüş ve otel odasında not defterini bırakmıştı. Mustafa Kemal'in Ankara'daki istihbarat elemanları otelde arama yapmışlar ve defteri ele geçirtmişlerdi.

Defterin ele geçirilmesi ile birlikte Lütfi Bey tarafından derhal soruşturma emri verildi. Tevfik'e ilişkin bilgi toplamak maksadıyla ilgili yerlere araştırma talep yazıları gönderildi. Yozgat Tabur Komutanlığı'ndan gelen ilk sonuçta şu uyarılar yapılıyordu:

"Faik Paşa'nın oğlu Tevfik'in, Birinci Dünya Savaşı esnasında Mısır'da esarette bulunduğumuz zamanda İngiliz muhibbi olup, kampta olup bitenleri daima İngiliz Komutanı'na haber verdiği malumumuzdur. Zaten, Filistin cephesine kaçarak İngilizlere iltihak etmiştir. Oraya hain bir fikirle gelmiş olduğu kati kanaatindeyim. Kötü bir casustur, emniyet olunması."

Hakkında gelen raporlar çerçevesinde, İstiklal Mahkemesi'ne sevk edilen Tevfik'in yargılaması esnasında, dönemin İktisat Vekili Celal Bayar şahit olarak verdiği ifadede, *"Bu efendiyi tanımam, gazinoda yemek yerken İzmir'den tanıdığım Selanikli bir zat grubu pazazadeyi göstererek, İngiliz casusudur, sakının dedi. Maruzatım budur."* demektedir. Yargılama sonucunda, İngiliz casusu olması sebebiyle idamına karar verilen Tevfik'in cezası, 21 Ekim 1920'de infaz edildi.²¹⁸

²¹⁸ Yurtsever, a. g. t. , s. 238.

Kadın İstihbaratçımız Ali Fuat Paşa'yı Takip Eden Ermeni Kadın Casusu Tespit Ediyor

İşgal güçlerine istihbarat açısından en büyük destek, bölgede yaşayan azınlıklar tarafından sağlanıyordu. Bazı Ermeni ajanlar işgal bölgelerinden daha içerilere girerek Türk ordusu hakkında bilgi topluyorlardı. Bu ajanlardan birisi İstanbul'dan Anadolu'ya sızmış ve 1920 Ağustos'unun sonunda Ali Fuat Paşa'nın karargâhı etrafında boy göstermeye başlamıştı. Ajan Ermeni bir kadındı ve Ali Fuat Paşa'nın mesai saatlerini, hangi saatlerde nerelerde bulunduğunu merakla araştırmaya başlamıştı. Bu kadın bir başka Ermeni kadının evinde kalıyordu. A.P. Teşkilatında görevli bir kadın istihbaratçımız, hemen harekete geçti. Bu kadın ile yakınlık kurarak 29 Ağustos 1920'de yaptığı konuşmada ertesi gün İngiliz uçaklarının beyanname dağıtacağını, normalde köye gidecek olan kadının kocasının da bu sebepten dolayı köye gitmeyip, beyannameleri beklemekte olduğunu öğrendi. Ertesi gün gerçekten İngiliz uçaklarından beyanname atılmasına istinaden Ermeni kadının *"nasıl ben söylemedim mi?"* gibisinden konuşarak her şeyden haberdar olduğunu ima etmesi üzerine A.P. Teşkilatından Binbaşı İsmail Hakkı Bey'e haber verdi. İsmail Hakkı Bey, 3 Eylül 1920'de Batı Cephesi Komutanlığına yazdığı raporla durumu bildirerek düşmanın karargâha saldırma ihtimaline karşı gerekli tedbirlerin alınmasını istedi.

²¹⁹ Söz konusu rapor olası bir saldırıyı önlemekle kalmıyor, bizlere A.P. Teşkilatı içinde işgal güçlerinin kadın casus kullanabileceği ihtimalinin de hesaba katılarak kadın istihbaratçı bulundurulduğunu ve kadın toplulukların içinde de istihbarat toplandığını gösteriyordu.

²¹⁹ ATASE Arşivi: K. 680, D. 118, F. 31, bkz naklen; Hamit Pehlivanlı, "Askeri Polis Teşkilat ı İstihbarat Raporlarında Milli Mücadele Sırasında Ermeni-Rum Azınlığın Faaliyetleri ve Alınan Tedbirler, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 1991, S. 8, s. 677.

A.P. Teşkilatı'nın İstihbarat Raporları İşgal Güçlerinin Ermenilerle İlişkilerini Ortaya Koyuyor

Ermenilerin işgal güçleriyle ilişkisi yalnızca gizli gizli ajanlık yapmaktan ibaret değildi. A.P. Teşkilatının çeşitli bölgelerden sağladığı istihbaratlar, işgal güçlerinin tehcir konusuna vurgu yaparak Ermenileri kışkırttıklarını, Ermenilerin de neredeyse her eve sızarak işgal güçleri adına açıktan propaganda yaptıklarını gösteriyordu.

Bursa'da bulunan bir A.P. memurunun bizzat tespit ettiğine göre Ermenilerin tehcir edildiği ile ilgili yüzlerce mektup, Kütahya üzerinden deve semerleri üzerinde Bursa'ya taşınmış ve burada Ermenilere dağıtılmıştı.²²⁰ Ermeniler ise propaganda ve casusluk yaparak işgal güçlerine hizmet etmeye çalışıyorlardı. Örneğin Konya civarında çarşıda, pazarda ve evlerde halk arasında dolaşan birçok asılsız haberin kaynağı Ermenilerdi. Sadece erkekler değil, Ermeni kadınlarda bohçacı kılığında ticaret amacıyla, Müslümanların evlerine girip çıkıyor ve Türk kadınlarını aldatıyorlardı. A.P. Teşkilatı Konya Şubesi'nin istihbarat raporlarına göre Ermeniler Konya'da Doktor Markaryan'ın evinde toplanıyorlardı. Toplantıdan sonra Ardavast adı verilen Ermeni temsilci Akşehir, Karaman ve diğer kazaları dolaşarak propaganda faaliyetlerine devam ediyordu.²²¹ Ermeniler, halkı tereddüde düşürmek için *"İtalyanların*

²²⁰ ATASE Arşivi: K. 680, D. 118, F. 71-1; bkz, naklen: Pehlivanlı "... Ermeni-Rum azınlığı...", s. 676.

²²¹ Konya A. P. Teşkilatı Şube Müdürü Üsteğmen Nazım Bey, bu propagandaların önüne ancak bu işi yapanların bölgeden uzaklaştırılmaları ile geçilebileceğini söylemekteydi. Uzaklaştırılmalarını istediği Rum ve Ermeniler ise şunlardı: Doktor İpokrat Metropolit Ayanoglu Minako, Doktor Artiniyadis, Hirakim Bacioğlu, Terzi Mince, Mühendis Rizo, Boranaki Tokatlidus; Kukunusoğlu Herakim, Minasoglu Budanaki, Meyhaneci SelleliAposnol, Murahhas Ardavast, Muhtar Karabet, Mağmaryan İstapan, İstasyon Memuru Samutyanyan, Kırtasiyeci Katmaryan, Papaz Pervanet, Belediye Kalfası Ropin, Doktor Markaryan,

Bozkır'a geldiği, Abdülhamid'in oğlunun Ankara'yı kuşattığı, Yunanların zaferler kazandığı; dolayısıyla barıştan başka çare olmadığı gibi akla hayale gelmeyecek yalanlar uyduruyorlardı. Konya A.P. şubesinden Nevşehir, Ürgüp, Ereğli, Niğde bölgelerinde araştırma yapmakla görevlendirilen bir subay, Nevşehir ve Ürgüp yöresinde çibanbaşı olarak Nevşehir'de ikamet eden Ermeni Katolik Papazı Ohannes ve ona yardım eden ve aynı yerde ikamet eden Seferzâde Şevket'i gösteriyordu. Bu bölgede Ohannes, çok açık bir şekilde propagandasına devam ediyor ve Ankara Hükümeti için alenen **"Bu hükümet kâğıt hükümeti, paçavra hükümeti, Fransa Hükümeti'ne kurban olunuz"** diyebiliyordu. Papazın bu söz ve propagandasına karşı kimse bir şey diyemediği gibi, bazı Türklerde onunla sık sık temasta bulunuyorlardı. Nevşehir eski Kaymakamı Nedim Bey, Papazla görüşmelerin başında geliyordu. Nevşehir Askerlik Şubesi'nin topladığı ve cepheye yolladığı askerler, Ermeni Papazı Ohannes ve onun yerli iş birlikçisi Seferzâde Şevket'in faaliyetleri sonucu isyan ederek muhafızlardan kurtulup kaçmışlardı. Papaz Ohannes ve birlikte çalışan Seferzâde Şevket, Milli Hükümet'e muhalif olan Yozgat'taki Çapanoğulları'yla da mektuplaşıyorlardı.²²²

Mustafa Kemal'in Saray'daki Kadın Ajanı Fehime Sultan

Fehime Murat Sultan, 1875 yılında Dolmabahçe Sarayı'nda doğdu. V. Murad ve eşlerinden Meyliservet Haseki Kadın Efendi'nin kızı olan Fehime Sultan saray adabıyla yetiştirildi, piyano eğitimi aldı. 1901'de Ali Salih Paşa ile evlenen ancak istediği mutluluğu yakalayamayıp 1908'de evliliğine son veren Fehime Sultan, daha sonra Mahmud Behçet Paşa ile ikinci evliliğini yaptı.

Kunduracı Hacı İskender. ATASE Arşivi: K . 693, D. 157, F. 2-3; Bkz, naklen: Pehlivanlı, "... Ermeni-Rum azınlığının...", s. 676.

²²² ATASE Arşivi: K . 683, D. 126 A, F. 94, Bkz, naklen: Pehlivanlı, "... Ermeni-Rum azınlığının...", s. 676.

Fehime Sultan, İstanbul'un işgali ile gizli direniş örgütlerine yakınlık duymaya başladı. O dönemde İstanbul'da en etkin gizli teşkilatların başında Felah Grubu geliyordu. İşgal Devletlerinin istihbarat şebekelerinde, Hürriyet ve İtilaf'ın hıyanet mahfillerinde, yalnızca verilen kararları, alınan tedbirleri ve geçilen teşebbüsleri değil; tasavvur hâlindeki niyetleri bile haber alacak gizli elemanları bulunan Felah Grubu, saraydan da haber alınan yollarını aramaya başlamış ve Fehime Sultan ile temas kurmuştu.²²³ Bu saatten sonra Fehime Sultan adeta millî direnişin saraydaki gizli temsilcisi hâline geldi. Felah Grubu'ndan Aziz Hüdayi Bey'le sürekli irtibat hâlinde oldu. Saraya gelen yabancı devlet adamlarının padişah ile ne konuştuğunu, sarayda olup bitenleri günü gününe gizli gruba, dolayısıyla Mustafa Kemal'e bildirmeye başladı.

Fehime Sultan Damat Ferit'in istihbaratçısı olan Binbaşı Henry ile yakın ilişki kurmuştu ve Henry'nin şifreli konuşmalarını Ankara Hükümeti'ne anında rapor etmekteydi. Buna göre Millî Mücadele'ye karşı her türlü hareketin başını Damat Ferit çekmekteydi. Damat Ferit, halkta Mustafa Kemal aleyhinde saltanat ve hilafet propagandası yapacaktı. Doğuda bölücülüğü körüklemek üzere de geniş bir çalışma programı uygulanacaktı. Binbaşı Henry de *'Bland'* takma adıyla Anadolu'ya geçmişti, tüccar ve gazeteci kimliği ile çalışmalar yapacaktı.²²⁴

TBMM'deki Casus İşleri Bakanı Nazım Bey Nasıl Deşifre Oldu?

Aslen Erzurumlu olan Nazım Bey, I. TBMM'ye Tokat milletvekili olarak katıldı. Bolşevik eğilimli olan ve İslamiyet'in sol fikirlerine olan yakınlığına inanan bu zat, Ankara Hacı Bayram semtinde yaptığı bir toplantıda *"Komünizm İslâm esaslarına uygundur.*

²²³ Yurtsever, a. g. t. , s. 131.

²²⁴ Yurtsever, a. g. t. , s. 131.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Ebubekir komünistti. Müslüman olduktan sonra bütün varlığını yoksullara dağıtmıştı.” diyerek amaçlarını açıkça sergilemekten kaçınmadı. 1920 yılı yaz başından itibaren oluşan gizli Türkiye Komünist Partisi içerisinde yer aldı.²²⁵ 4 Eylül 1920’de TBMM’de İçişleri Bakanı seçildi ancak Mustafa Kemal tarafından kabul görülmeyerek istifaya zorlandı. İki gün sonra istifasını vermek zorunda kaldı.

Mustafa Kemal, Nutuk’ta Nazım Bey’in İçişleri Bakanı seçilmesinin memleket için ne kadar tehlikeli bir durum olduğunu şöyle anlatmıştı:

“Efendiler, 4 Eylül 1920 tarihinde Tokat milletvekili bulunan Nazım Bey, 89 oya karşı 98 oyla Meclis’çe İçişleri Bakanlığına seçildi. Nazım Bey, dakika kaybetmeksizin büyük bir aceleyle Bakanlık makamına gidip, daha sonra Bakanlar Kurulu Başkanı da olmam dolayısıyla beni ziyarete geldi. Ben, Nazım Bey’i kabul etmedim. Yüce Meclis’in görevini kazanarak seçilmiş olan bir bakanı kabul etmemekle yaptığım muamelenin mahiyet ve nezaketini elbette takdir ediyordum. Fakat memleketin büyük yararı, beni bu yolda harekete mecbur tutuyordu. Elbette, bu hareketimin sebebi- ni açıklayıp ispat edeceğimden ve açıklayacağım noktadan Yüce Meclis’çe de önemli görüleceğinden emindim.

Efendiler, meclis üyeleri arasından, aykırı bir takım prensiplere eğilim gösterenler ortaya çıkmaya başlamıştı. Bunlardan biri olmak üzere Nazım Bey ve arkadaşları en çok dikkatimi çekmişti. Nazım Bey’in kendisinden daha Sivas Kongresi sıralarında aldığım safsatalarla dolu bazı mektuplarından, ne zihniyet ve karakterde bir kimse

²²⁵ E. Semih Yalçın, “Dahiliye Vekili Nazım Bey’in İstifası Meselesi”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. XI, Temmuz 1995, S. 32, s. 407.

Ümit Doğan

olabileceğini anlamıştım. Nazım Bey, milletvekili olarak Ankara'ya geldikten sonra her gün yeni yeni siyasi faaliyetler gösteriyordu.

Nazım Bey, bizzat veya dolaylı olarak yabancı çevrelerden bazıları ile temas yolunu bulmuş; onlardan teşvik görmüş ve yardım imkânları da sağlamıştı. Bu zatın Halk İştirakiyun Fırkası diye gayri ciddi ve sırf kendine çıkar sağlamak üzere bir parti kurma teşebbüsüne geçerek, milliyetçiliğe aykırı faaliyetlerde bulunduğunu mutlaka duymuşsunuzdur. Bu zatın yabancı çevrelere casusluk ettiğine de asla şüphe etmiyordum. Nitekim, daha sonra İstiklâl Mahkemeleri birçok gerçeği ortaya koymuştu.

İşte efendiler, bu Nazım Bey kendisinin ve arkadaşlarının yaptığı sürekli propaganda sayesinde ve bize muhalefete hazırlananların milletin yüksek yaralarını unutarak yaptıkları yardımlarla İçişleri Bakanlığına geçirilmişti. Böylece Nazım Bey, Hükümetin bütün iç idare makinesinin başında, memleket ve millete değil, fakat paralı uşağı olduğu kimselerin isteklerinin gerçekleşmesine en büyük hizmeti yapabilecek duruma gelebilmiştir.

Elbette efendiler, buna asla razı olamazdım. Onun için İçişleri Bakanı Nazım Bey'i kabul etmedim ve istifaya mecbur ettim. Lüzum görüldüğü zaman da, Meclis'teki gizli oturumda hakkındaki bilgi ve görüşlerimi açıkça söyledim²²⁶

Nazım Bey'in Damat Ferit ve işgal güçleriyle bağlantısı vardı. Boyabatlı Şükrü Şakir isimli kişiye saray tarafından 4500 lira verilmişti. Bu kişi İnebolu üzerinden Ankara'ya geçecek ve bu parayı kıskırtıcılığı desteklemesi için Nazım Bey'e ulaştıracaktı. Ayrıca Nazım Bey, Binbaşı Henry'e Ankara'daki genel durum ve Mustafa Kemal'in teşebbüsleri hakkında mektuplar gönderiyordu. Fehime

²²⁶ Nutuk, C. II, s. 341-342.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Sultan, bu mektupların asıllarını, saray ile Nazım Bey arasında kulanılan iki şifrenin kopyalarını ve Ankara'ya geçecek olan Boyabatlı Şükrü Şakir'in fotoğrafını temin ederek Mustafa Kemal'e ulaştırdı. Kendisine gönderilen ve kışkırtıcılığı desteklemesi için kullanması istenilen para da göz önüne alındığında, Nazım Bey'in İstanbul Hükümeti'ne dolayısıyla İngilizlere çalıştığı anlaşılıyordu.²²⁷ Mustafa Kemal'in Nazım Bey'le ilgili kaygılarında haklı olduğu, saraydaki millî ajan Fehime Sultan'dan gelen istihbaratlar sonunda ortaya çıkmıştı.

Nazım Bey, daha sonra dokunulmazlığı kaldırılmak suretiyle İstiklal Mahkemeleri tarafından yargılandı. Mahkeme, Nazım Bey'i *"gizli komünist fırka teşkili suretiyle hükümeti devirme teşebbüsünde bulunduğu"* gerekçesi ile 15 yıl kürek cezasına çarptırdı.²²⁸

Hamza Grubu Sahte Kimlik Düzenleyerek Tüccar Kılığına Soktuğu Subayları Anadolu'ya Gönderiyor

Hamza Grubu, istihbarat faaliyetlerinin yanı sıra Anadolu'ya gidecek olan casusların, fesat cemiyet mensuplarının tespit edilmesi ve kurye teminiyle de ilgileniyordu. Anadolu'nun işine yarayacak subay, er ve sivillerin temin edilmesi ve bunların İngilizlerin dikkatini çekmeden Anadolu'ya sevk edilmeleri de bu gizli teşkilatın faaliyetleri arasındaydı.

Grup, Anadolu'ya gitmek isteyenlerin müracaatları üzerine, en küçük teferruata kadar soruşturma yaptıktan sonra gerekli cevabı vermekteydi.

Süreç şöyle işliyordu:

²²⁷ Yurtsever, a. g. t, s. 131.

²²⁸ Yalçın, a. g. m. , s. 415.

Ümit Doğan

Kişinin Millî Mücadele'ye katılmak üzere Anadolu'ya geçmek için müracaat etmesiyle birlikte gruptan bir kişi müracaat sahibini incelemek üzere görevlendirilirdi. Bu görevli, öncelikle kişinin bilgilerini sicil defterlerinden araştırırdı. Daha sonra sözlü tahkikat başlatılırdı. Kişinin kim olduğu, kimlerle bağlantılı olduğu araştırılırdı. Eğer, müracaatta bulunan kimse, grup mensuplarınca tanınan biri ise ayrıca bir tahkikata lüzum görülmezdi. Grup tarafından Anadolu'ya gönderilmesi münasip görülenler hakkında ayrıca bir soruşturma ve diğer formalitelere gerek görülmezdi. Bu gibilere, Anadolu'ya gitmeleri ile ilgili olarak yapılan teklifler, kendilerini tanıyan grup mensupları tarafından yapılmakta idi.²²⁹ Subay sevkiyatı genelde İnebolu üzerinden yapılıyordu. Subayların grup tarafından sevk edildiğinin anlaşılabilmesi ve İnebolu'da mağdur olmamaları için yanlarına birtakım belgeler veriliyordu.

Karadeniz tarafına gidecek vapurlardan istifade edebilmek için bir de "*seyahat belgesi*" temin edilmekteydi. Bunun için de mahalle muhtarlıklarından ilmühaber alınması şarttı. Anadolu'ya gidecek olan subayların bazılarının nüfus cüzdanları yoktu. Bazılarının ise nüfus cüzdanlarında "*zabıt*" yazılıydı. Hüviyetlerinde "*zabıt*" yazılı olanların polise seyahat belgesi için müracaat etmesi ne kadar sakıncalı ise mahalle muhtarlıklarından ilmühaber almaları da o kadar sakıncalıydı. Çünkü hem subay olup hem de Anadolu'ya gitmek için mahalle muhtarlığına müracaat eden bir kişinin durumu, yapılacak bir ihbar sonucunda gerçekten tehlikeye girebilirdi. Anadolu'ya gitmek isteyen kişilerin seyahat belgelerini İstanbul Polis Müdüriyeti 4. Şube Müdürlüğü vermektedir. Vapurlarda, İngilizler tarafından yapılan aramalarda dikkate alınan en önemli belge bu idi. Bu belgeler bir nevi pasaport yerine geçiyordu.

²²⁹ Aydın, *Hamza Grubu...*, s. 383-384.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Hamza Grubu'ndan Telgraf Üsteğmeni İhsan Bey, arkadaşı Fahrettin Bey aracılığı ile İstanbul Polis Müdüriyeti 4. Şube Müdürü Şükrü Bey ile temas kurup grupla ilgili hizmetlerini anlattıktan sonra ondan yardım istemişti. Şükrü Bey, *"Bu ulvî maksat için sizinle gönülden beraberim. Emrinizdeyim, İhsan Bey."* diyerek gerekli desteği sağlayacağını söyledi. İhsan Bey, Şükrü Bey'den seyahat belgelerinin çıkartılmasında gruba öncelik tanınması, nüfus cüzdanlarında *"zabit"* yazılı olan kişilerin seyahat belgelerine *"zabit"* yazılmaması ve seyahat belgeleri çıkartılırken mahalle muhtarlıklarından ilmühaber istenmemesi konusunda yardım talep etti. Şükrü Bey, bu istekler doğrultusunda istenildiği kadar seyahat belgesi temin edebileceğini belirterek, Anadolu'ya gidecek olan kişilerin iki adet fotoğraflarını istedi. Hazırlanacak olan belgeleri kendisinden bizzat İhsan Bey'in almasını rica etti.

İhsan Bey ve Şükrü Bey arasında geçen bu görüşmenin ve yapılan anlaşmanın Anadolu için önemi gerçekten büyük olmuştur. Bu sayede Anadolu'ya geçen kişilere sahte hüviyet kazandırılarak fındık, tütün ve yağ tüccarı ismi altında seyahat belgeleri temin edilmişti. Bu seyahat belgeleri ile İngilizler'in kontrollerinden geçmek bir hayli kolaylaşmıştı.²³⁰

Kod Adı: Mim Sıfır

Mim Mim Grubu'ndan Yüzbaşı Razi Yalkın, İngiliz İstihbaratının önemli ismi Kumandan Bennett'in yanına sokulup güvenini kazandıktan sonra ondan istihbarat almakla görevlendirilmişti. Razi Bey'in kod adı *"Mim Sıfır"*dı. Razi Bey, bazı önemsiz bilgileri Bennett'e götürüyor ve onun güvenini kazanıyordu. Önemli konularda ise Bennett ve adamlarını yanlış yönlere sevk edip, gizli gruplarımıza rahat hareket alanı sağlıyordu.²³¹

²³⁰ Aydın, *Hamza Grubu...*, s. 387-389.

²³¹ Salışık, *a. g. e.*, s. 37.

Ümit Doğan

*Razi Bey, 1884/1885'te İstanbul'da doğmuş, 1902 yılında Galata Yabancı Malla Gümrüğü'nde kayıt memuru olarak çalışmaya başlamıştı. Balkan Savaşı'nın başlamasıyla cepheye iştirak eden Razi Bey, burada yüzbaşı rütbesini almıştı. Razi Bey, Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizlere esir düşmüş, esaret hayatı 24 Şubat 1917'den 27 Nisan 1920'ye kadar devam etmişti. İngilizler tarafından Hindistan tarafına götürüldüğü anlaşılan Razi Bey bir süre Hindi Çini'ndeki Talivbo esir karargâhında kalmıştı.*²³²

Hüsamettin Ertürk, anılarında Razi Yalkın'ın Millî Mücadele karşıtlığı ile bilinen Hürriyet ve İtilaf Fırkasının Nigahban Cemiyetine dâhil bulunduğunu, aslında bu mensubiyetin görünüşte ve aldatmacadan ibaret olduğunu nakletmektedir. Bu aldatmaca işe yaramış, Razi Bey'i Hürriyet ve İtilafçı zanneden Beyoğlu İnzibat Karakolu Kumandanı, O'nu Beyoğlu İnzibat Karakolu'na tayin etmişti. İngilizler de İstanbul Hükümeti'nin sadık bir subayı zannettikleri Razi Bey'i kendi istihbaratlarına almışlar, Razi Bey İngilizlerden öğrendiklerini Esat Bey'e anlatmış, Esat Bey de bu bilgileri günü gününe gizli teşkilata ulaştırmıştı.²³³

Razi Bey, esaretten kurtulup yurda döndüğü zaman neler hissettiğini ve gizli teşkilata nasıl katıldığını şöyle anlatıyordu:

"Selimiye Kışlası'nda İngiliz bayrağı, Sarayburnu'nda Fransız Bayrağı, Üsküdar'da İtalyan bayrağı dalgalanıyordu. Limanda sıralanan deniz devletlerinin bacalarından fışkıran zifir gibi siyah dumanlar ağır ağır yükseliyor, dağılıyor, süzülüyor, kara bahtlı İstanbul'umu şeffaf bir matem tülü gibi sarıyordu. Bu acılı ve yaslı manzara karşısında ben, derhal garnizonumun değiştirildiğine hük-

²³² Mustafa Razi Yalkın, *Bir Türk Casusunun Mütareke Anıları*, (Haz: Serpil Sürmeli), Erzurum 2007, s. X.

²³³ Ertürk, a. g. e. , s. 227.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

metmiştim. Esaretten kurtulmuş değildim. Boynu bükük esir yavruma, bağı delik esir yurduma kavuşmuştum. Bundan sonra esirliğin acılarını hep tadacak, hep beraber ağlayacaktık.

Tek bir kurtuluş ümidi var, o da onda. Salgıncıların çevrelediği ihanet ve hıyanet kadrolarını aşarak, geçtiği yerlere nurlu ümitler saçarak Anadolu'nun göbeğine koşan Türklüğün çok ulu ve er evladında! İşte o, yorgun yurdu ayaklandırmış, yorgun Türk'ü canlandırmış, baygın Türklüğü ayıltmış, benlik ve varlık savaşına atılmıştı bile. Benim için yapılacak şey, mukadderat denilen fettanın kancık fentlerine, cilvelerine boyun eğmek, meçhul tecellilerini beklemek değil, aslan gibi kükreyen savaşçılara hemen katılmak idi.

Bunun çarelerini düşünüp ararken, çok sevdiğim ve saydığım, vakitsiz ölümüne hala yandığım Albay Esat Bey'in Merkez Komutanlığı'na tayin edildiğini haber aldım. Bir gün makamına gittim. Hicranlarımı, arzularımı anlattım. Yardım ve yol göstermesini diledim. Esat Bey dileğimi kabul etti. Fakat:

-Elmasım, dedi. Kurtuluş için Anadolu'ya koşan ve katılan çok... İstersen seni de göndereyim. Fakat bana burada fikir ve zekasıyla çalışacak, çarpışacak arkadaşlar da lazım. Düşmanların içine sokulmak, düşüncelerini anlamak, daha açık bir ifade ile casusluk yapmakta bir savaştır. Nasıl? Bu cephede çarpışabilir misin? Düşün bunu!

Beklemediğim bu teklif karşısında 'yapamam' demek onurumu kırardı. Büyük bir azim ve iman ile:

-Çalışırım! Dedim. Esat Bey memnuniyetini açıkça hissettirdi ve:

-O halde, yarın sabah bana biraz daha erken gel. Seni kıymetli bir arkadaş ile tanıştıracam.

Ertesi sabah bütün mücadele müddetince beraber çalıştığımız çok kıymetli arkadaşım Yüzbaşı Yusuf ile tanışmış ve aldığımız direktiflerle Esat Bey'in yanından ayrılmıştık."²³⁴

Hamza Grubu'ndan Mesaj Var: "Damat Ferit Mustafa Kemal'e Suikast İçin Polis Müdürü Tahsin'le Anlaştı"

Bu arada Damat Ferit Paşa da boş durmamış, Mustafa Kemal'e karşı yeni yeni suikast planlarını devreye koymuştu. Damat Ferit Paşa'nın bu seferki suikast planı, Çekoslovak Elçiliğinden Hamza Grubu'na 18 Ekim 1920 tarihinde gelen bir istihbaratla ortaya çıkıyordu. İstihbarata göre Damat Ferit Paşa, Mustafa Kemal'e suikast tertip etmesi için Tahsin adında bir Polis Müdürü'nü görevlendirmişti. Aynı kaynak suikastı gerçekleştirecek kişilerin ise Ermeni ve Arnavutlardan oluşacağı bilgisini veriyordu. Anlaşılan Polis Müdürü Tahsin bizzat suikastçı değil, suikastı tertip eden kişiydi. Hamza Grubu; 19 Ekim 1920 tarihinde Genel Kurmay Başkanı'na gönderdiği "*Kişiyi Mahsustur*" ve "*Gayet Aceledir*" ibareli şifrede durumdan bahsediyor, alınan istihbarata göre Polis Müdürü Tahsin'in en yakın arkadaşına durumdan bahsettiğini ve buna göre suikastın icrası için Ermeni ve Arnavutlardan oluşturulan yirmi kişilik ekibin yanlarına aldıkları bomba ve silahlarla beraber Karadeniz yoluyla sevk edileceklerini ifade ediyordu. Polis Müdüriyetindeki adamları vasıtasıyla meselenin takibinde olunacağını bildiren grup, Çekoslovak Elçiliği ile tekrar temas kurulacağını, Karadeniz'e hareket eden vapurlardaki şüpheli şahısların takip ve tevkif edilebilmeleri için gereğinin yapılacağını ve en ziyade Erikli iskelesinin tutulacağını söylüyor; meselede İngiliz parmağı ve himayesinin de bulunabileceğine temas ediyordu.²³⁵

²³⁴ Yalkın, *a. g. e.*, s. 1-2.

²³⁵ ATASE Arşivi, İSH, K:11, Gömlek No:665, Belge No:14, 14a; Belge için bkz: Ekler, (Ek-8).

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Mim Sıfır, Polis Müdürü Tahsin'in Gözüne Girip İşgal Kuvvetleri Pasaport Kumandanlığında İrtibat Memuru Oluyor

Ankara'ya gelen istihbarat raporlarında İngilizlere çalışan Polis Müdürü Tahsin'in haftada 40 sayfalık bir raporla İngilizlere casusluk ettiği ve İngilizlerden bu iş için 600 lira maaş aldığı bildirilmişti. Hamza Grubu'nun yukarıdaki istihbaratına ek olarak gönderilen diğer raporlarda, Mustafa Kemal Paşa'ya tertiplenecek suikastın detaylarının Kadıköy Kurbağalıdere'de Sadiye Hanım'ın imarethanesiyle Şişli'de Osman Bey Gazinosu arkasındaki Ajans Apartmanı'nda yapılan toplantılarda konuşulduğu ve Polis Müdürü Tahsin'in bu toplantılara beraberindeki yedi Arnavut merkez memuruyla birlikte katıldığı belirtiliyordu. Toplantılar sonucunda Çerkez ve Arnavut çetelerinde yer almış on kişi seçilerek İngilizler tarafından bunların her birine Mustafa Kemal Paşa'ya suikast yapmaları karşılığında 20. 000 lira vadedilmişti. Polis Müdürü Tahsin, subay ve hoca kılığına soktuğu 10 çeteciyi Mustafa Kemal Paşa'ya suikast yapmaları için Anadolu'ya göndermişti.²³⁶

Bütün varlığıyla Mustafa Kemal'e ve Millî Mücadele'ye düşman olan Polis Müdürü Tahsin, İşgal Kuvvetleri Pasaport Komutanlığı'na güvenilir bir adamını yerleştirmek ve bu sayede Anadolu'ya subay sevkîyatını engellemek niyetindeydi. Polis Müdüriyeti Sicil Mümeyyizi Macit Bey'den bu iş için uygun birisini bulmasını istemiş, *"Yalnız dikkat et, İttihatçı veya gizli millîci olmasın ha!"* diye uymayı da ihmal etmemişti. Ancak bilmediği bir şey vardı. Macit Bey de *"gizli millîci"* idi. Aynı zamanda Razi Bey'in halasının oğluydu. Hemen Razi Bey'i bulup, *"Görevi ve durumu ne olursa olsun arkadaşlardan birini bu daireye yerleştirmekte çok büyük menfaaımız var. Bu memura müdürlükten verilecek kimlik, müttefiklerin emniyet komisyonu üyeleri tarafından imza edilir. Böyle bir*

²³⁶ ATASE Arşivi, İSH, K:14, Gömlek No:1474, Belge No:26aa; 26aaa; Belge için bkz: Ekler, (Ek-8).

Ümit Doğan

belge, sahibine her yere girip çıkma imkânı verir.” demişti. Macit Bey daha sonra Polis Müdürü Tahsin’e gidip bu iş için dayısının oğlu Razi Bey’in uygun olduğunu söylemiş, böylelikle Müdür Tahsin Razi Bey’i iş görüşmesi için odasına davet etmişti. Devamında yaşananları Razi Bey’den dinleyelim:

“İki dakika sonra Polis Müdürü Tahsin’in yanında idim. Macit beni tanıttı ve çekildi. Tahsin beni bir kanepeye oturttu. Uzun uzun süzdü. Dünya Savaşı’ndan önce bulunduğum göreve, savaş esnasında hangi alay ile hangi cephelerde hele hangi kumandanların maiyetinde çalıştığımı dair birçok soru sordu. Milli hareket hakkında fikrimi yokladı. Tabii, arzusuna uygun cevaplar verdim. Esir iken biraz İngilizce öğrendiğimi de ilave ettim.

-Çok iyi dedi. Otur şöyle karşıma be çocuğum. Seninle biraz görüşelim. Biliyor ve görüyorsun ki, çok nazik ve tehlikeli anlar geçiriyoruz. Herifler payitahtımıza girmişler. Anadoludakiler biz memleketi kurtaracağız diye otaya atıldılar ve silaha sarıldılar. Bilir misin benim kardeşim de bunların içinde... Olur şey mi bu? Neyse şimdi bırakalım bu sözleri. Seni Pasaport Kumandanlığına irtibat memuru tayin ettim çocuğum. Oradaki görevin, nereye olursa olsun gidecek yolcuları birer birer araştırmak ve millici, ittihatçı ve subay olduklarından şüphelendiğin kimseleri kumandanına bildirmek. Göreyim seni, Anadolu’ya subay değil, kuş bile uçurtmayacakсын. Şunları kuvvetten düşürelim. Nasıl? Bunu yapabilir misin? Ama yaparım deyip sonra yüzümü kızartma.

-Müdür beyefendi, o buyurduğunuz şeyleri bir tek memurun yapabilmesi imkanını bendeniz göremiyorum. Affediniz, bendeniz bu işi yapamam efendim.

Tahsin dikkatle yüzüme baktı. Ciddi bir tavırla:

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

-Aferin çocuğum, dedi. Ben açık konuşanları severim. Senin doğru, ciddi ve iyi bir iş adamı olduğunu anladım. Şimdi sicil mümeyyizine emir vereceğim. Sana istediğin kadar memur da versin. Haydi bakalım, yarın sabah görevine başla.

Tahsin bu sözlerden sonra elimi sıktı. Başarı diledi. Ertesi akşam geç vakit Macit Bey, irtibat memurluğuna tayinime dair Polis Müdürlüğü'nden Pasaport Kumandanlığı'na yazılan tezkereyi ve müttefiklerin Emniyet Komisyonu üyeleri tarafından ayrı ayrı imza edilmiş resimli bir belgeyi elime verdi.

Geç vakit Feneryolu'nda Esat Bey'in köşkünde ve karşısında idim. Kapıdan girince askerce bir selamdan sonra;

-Kumandanım, dedim. Mim Sıfır'ın yarın sabahtan itibaren İşgal Kuvvetleri'nin pasaport Kumandanlığı İrtibat Memurluğu'na tayin edilmiş olduğunu müjdelemeye geldim. Bu işimiz de oldu. Gözünüz ve gözümüz aydın...

Tezkere ve belgeyi önünde koydum. Olanı biteni baştan aşağıya anlattım. Bu ummadığımız başarıdan Esat Bey tabii son derece memnun oldu. Gülerek dedi ki:

-Birbiri arkasına kazandığımız şu başarıları, yakın bir zamanda milli emellerimize de kavuşacağımıza hayırlı bir nişane kabul ediyorum ve çok seviniyorum.²³⁷

²³⁷ Yalın, a. g. e. , s. 137-138.

Ümit Doğan

Mim Sıfır, Anadolu'ya Gönderilen Yabancı Casusların Bilgilerinin Bulunduğu Dosyayı Ele Geçiriyor

Razi Bey, ertesi gün Pasaport Dairesi Kumandanı Yüzbaşı Benzelli'nin odasına gitti. Benzelli, Razi Bey'i çok iyi karşıladı ve ona odasında bir masa verdi. Razi Bey, Polis Müdürü Tahsin tarafından emrine verilen Hicabi, Osman Nuri ve Mustafa Efendileri muamele kısmına, Müştak, Derviş ve Zekai Efendileri de kimlik araştırma kısmına yerleştirdi. Artık Razi Bey, Anadolu'ya gidecek subayların belgelerini kontrol ve tasdik ediyor, işleri intizamla yürütüyordu. Anadolu'ya gidecek gönüllülerin belgelerinde tüccar oldukları yazıyor, böylelikle herhangi bir kontrolde dikkat çekmiyor, herhangi bir engelle karşılaşmadan Ankara'ya ulaşıyorlardı.

Razi Bey bu önemli görevi yürütmeye devam ederken, içinde Anadolu'ya gönderilen yabancı casusların bilgilerinin bulunduğu önemli bir dosyaya ulaşmıştı ve bu dosyanın önemini şöyle anlatıyordu:

"Dosyaları karıştırmaya, gözden geçirmeye başladım. Büyük bir define buldum. Sevincimden çıldıracaktım. Bu define, işgalden sonra Gizli Hizmetler Grubu tarafından Anadolu'nun çeşitli şehirlerine gönderilen casusların isimleri ve resimleriyle dolu bir albüm şeklinde kocaman bir dosyadan ibaretti. Bu casuslar tayin edildikleri yerlere giderlerken, pasaport işleminde genel usul gereğince bir beyanname hazırlamışlardı. Seyahatin maksadı hakkındaki haneye görev tayinleri hakkında İşgal Kumandanlığı'ndan verilen emrin numara ve tarihiyle İngilizce On Duty yani görev ile kaydı ve gidecekleri yer yazılmıştı. Casus serisinin sayısı üç yüzü geçiyordu. İsim ve resimlerini ilk fırsatta Merkez Kumandanlığı'na taşıdım. Anadolu'ya subay gitmemesi için çırpınan ve gözlerini masasında

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

*yığılan yolcu beyannamelerinden bir an bile ayırmayan görev aşığı Yüzbaşı, bu işin farkına bile varamadı.*²³⁸

Felah Grubu, Mustafa Kemal'i Öldürmekle Görevli İngiliz Casusu Mustafa Sagir'in Gizli Mektuplarının Şifresini Çözüyor

Mustafa Sagir, Hindistan'ın Peşaver şehrinde dünyaya gelmişti. İngilizler Hindistan'ın çeşitli yerlerinden her beş yılda bir birkaç Hintli çocuk ayırır, bunları hükümet adına eğitmek üzere İngiltere'ye gönderirlerdi.²³⁹ Mustafa Sagir'i de henüz on yaşında iken seçip Londra'ya götürmüş, bir kasabada özel bir okulda okutmuşlardı. Sagir, Edinburg'da bir yıl çalışarak Oxford sınavlarına hazırlanmış, Oxford'daki Lincoln Koleji'ne girmişti. Burada dört yıl öğrenim gördükten sonra diplomasını alarak Hindistan'a dönmüştü. İngilizler kendisine, "İngiltere'ye sadık kalacağına, kralın taç ve tahtı tehlikeyle karşılaştığı takdirde, bu konuda hayatını bile feda etmekten çekinmeyeceğine" Kur'an-ı Kerim üzerine yemin ettirmişlerdi.²⁴⁰

İngiliz Gizli Servisi tarafından büyük bir özenle yetiştirilen Mustafa Sagir, kültürlü, tecrübeli, cesur bir kişilikti. Sagir İngilizce'den başka, Arapça, Farsça ve Türkçe bilirdi. Her bakımdan profesyonel bir casus olduğu için İngilizler önemli görevler için bir çok kişi arasından onu seçmişlerdi. Sagir, Milli Mücadele başlayınca İngiltere tarafından Anadolu'ya gönderildi. Hint Müslümanlarının temsilcisi sıfatıyla Anadolu'ya gelen Sagir, Ankara ahvalı hakkında teferruatlı bilgiler toplayarak İngiltere'ye bildirmekle görevlendirilmişti. Ankara Hükümeti'nin İslam dünyasında büyük nüfuz sahibi Şeyh Sunusi ile temasa geçmesi üzerine bu yakınlaşma-

²³⁸ Yalın, a. g. e. , s. 139.

²³⁹ Salih Kış, "İşgal ile İstiklal Arasında Anadolu'da Bir İngiliz Casusu: Mustafa Sagir", *Tarihin Peşinde*, 2009, S.1, s.197.

²⁴⁰ Altınur Kılıç, "İstiklal Mahkemesinde Bir İngiliz Casusu", *Yeniçağ*, 21 Mart 2010.

Ümit Doğan

nın Müslüman sömürge bölgelerinde yeni bir başkaldırı hareketi doğuracağından endişelenen İngilizler bu durumu engellemek için Mustafa Sagir'i görevlendirmişlerdi.²⁴¹ Bunun yanı sıra İngiltere'nin Mustafa Sagir'den en önemli beklentisi Mustafa Kemal Paşa'yı bir suikastla bertaraf edip, Milli Mücadele hareketini etkisiz hale getirmesiydi.²⁴²

Mustafa Sagir, 1920 yılı Mayıs ayında gizlice İstanbul'a geldi. O tarihte İstanbul'da işgalci bulunan İngilizler, Kuvayı Milliyecilerin güvenini kazanmak amacıyla Sagir'i Aksaray semtinde duvarlarında Mustafa Kemal'in fotoğraflarının asılı olduğu bir eve yerleştirirken, göstermelik bir operasyonla onu tutuklayıp yirmi gün kadar da hapisteye tuttular.²⁴³ Serbest kalan Sagir İngilizlere düşman bir Hint Hilafet Komitesi temsilcisi kimliğine bürünmüştü. Evini ayeti kerimelerle, inkılap taraftarı kişilerin fotoğrafları ile dolduran Hintli casus, etrafında topladığını gençlere eksik ve ihtiyaçlarını karşılamayı ve tahsil hayatlarını kolaylaştırmayı vaat ediyordu. Zavalı gençler, evliyadan zannettikleri bu insana doyamıyorlardı. Halbuki İngiliz casusu aynı evde Mustafa Kemal ve arkadaşları hakkında idam fetvası çıkartan Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendi ile gizlice görüşüyordu. Belli ki Dürrizade'nin idam hükümlerini tabancasıyla infaz edecekti. Mustafa Sagir, Mustafa Kemal'e takdim edeceği bir mektup ve önemli emanetler olduğunu söyleyerek Teşkilatı Mahsusacı Hüsameddin Bey (Ertürk) ile görüşmek istemiş ancak yüz bulamamıştı.²⁴⁴ Kararından vazgeçmeyen Sagir, İstanbul'da Türk ve Hint Uhuvveti İslamiye adlı bir cemiyet kurdu. Bu cemiyet vasıtasıyla Anadolu'ya silah kaçıran Mustafa Kemal'ci ör-

²⁴¹ Kış, *a.g.m.* , s.200; Ayrıca bkz: Enver Behnan Şapolyo, *Mustafa Kemal Paşa ve Milli Mücadelenin İç Alemi*, İstanbul 1967, s.30.

²⁴² Kış, *a.g.m.* , s.200.

²⁴³ Evren, *a.g.m.* , s.42.

²⁴⁴ Hüsameddin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, İstanbul 1996, s.250-254.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

gütlerin önde gelen isimleriyle bağlantı kurmayı amaçlıyordu.²⁴⁵ Karakol Cemiyeti başta olmak üzere²⁴⁶ Ankara Hükümeti adına İstanbul'da görev yapan kişi ve kuruluşların güvenini kazanarak²⁴⁷ Ankara'ya geçmenin bir yolunu buldu. Mustafa Sagir 11 Aralık 1920'de Kastamonu üzerinden Ankara'ya gelmiş, Kılıç Ali başkanlığındaki bir heyet tarafından Çankırı kapı civarında karşılanarak Mustafa Kemal ile görüştürülmek üzere TBMM binasına getirilmişti.²⁴⁸

İngiliz casusu görüşme sırasında Mustafa Kemal'e Hindistan'da yaşayan Abdülmennan adlı önemli bir şahsiyetin gönderdiğini söylediği sancak ve mektubu sundu. Ayrıca Hintli Müslümanların topladığını ileri sürdüğü altın ve paraları da uzun uzun anlatarak bunların yakında Ankara'da olacağına dair güvenceler verdi.²⁴⁹ Mustafa Kemal Paşa Mustafa Sagir'e iltifat etmiş, onu TBMM'de alkış tezahüratlarla karşılatmış,²⁵⁰ Abdülmennan Efendi'ye de şu mektubu göndermişti:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Baş Kitabeti
Zabıt ve Kavanin Müdüriyeti Aded 1696/4621

Ebülfazl Abdülmennan Hazretlerine

Hindli kardeşlerimizin timsali remzi olmak üzere irsal buyurduğunuz sancağı büyük bir memnuniyetle aldım. Bu suretle ibraz buyurulan müessir hatırnüvaziden teşekkür eylerim, efendim.

Büyük Millet Meclisi Reisi

²⁴⁵ Kış, *a.g.m.* , s.200.

²⁴⁶ Evren, *a.g.m.* , s.42.

²⁴⁷ Kış, *a.g.m.* , s. 200; Ayrıca bkz: Hamit Pehlivanlı, "Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Tetkik Heyeti Amirlikleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.21, S.61, s.289.

²⁴⁸ Kış, *a.g.m.* , s.200.

²⁴⁹ Evren, *a.g.m.* , s.42.

²⁵⁰ Ertürk, *a.g.e.* , s.261.

*Mustafa Kemal*²⁵¹

Esasen Mustafa Kemal, Sagir'in bir casus olduğunu baştan beri anlamıştı. Buna rağmen Sagir'e iltifatta bulunmuş, Abdülmennan Efendiye yukarıda belirttiğimiz göstermelik mektubu bile yazmıştı. Mustafa Kemal'in amacı Hintli casusun rahat hareket etmesini sağlayarak onun bağlantılı olduğu kişileri ortaya çıkartmaktı. Yunus Nadi Bey Mustafa Sagir ile birlikte Hindistan'a gönderilmek üzere neşretmeyi düşündükleri gazeteyle ilgili yapılacak işleri arz etmek üzere Mustafa Kemal'i ziyaret etti. Paşa, Yunus Nadi Bey'i sonuna kadar dinledikten sonra gülümsemişti. Yunus Nadi Bey şaşırarak sordu:

"Paşa Hazretleri, bu adam hakkındaki fikrinizi müsaadenizle sorabilir miyim?" Mustafa Kemal gayet sakin bir sesle:

"-Casustur, casus!" Yunus Nadi Bey sapsarı kesilmişti.

"-Ne buyurdunuz Paşam? Anlayamadım." dedi. Mustafa Kemal:

*"-Anlaşılmayacak bir şey yok, bu adam İngiliz casusudur. Hakkında gizli takibat var. Hakikat yakında bütün çıplaklığıyla meydana çıkacak. Yalnız siz kimseye bundan bahsetmeyiniz."*²⁵²

Kılıç Ali'de hatıralarında Mustafa Kemal'in Sagir'in casus olduğunu ilk görüşte anladığını şöyle anlatıyordu:

"Mustafa Sagir, Ankara'ya geliyordu. Gazi Paşa, Sagir'i karşılamakla bizzat beni görevlendirdi. Ankara'nın Çankırı kapısı dışında Mustafa Sagir'le ilk karşılaştığımda, kendisi, arabasında Kemaleddin Sami Paşa ile birlikteydik. Gazi'nin selam ve sevgilerini bildirdim, O'nun adına 'Hoş geldiniz.' dedim. Aynı arabaya binerek kendisini Büyük Millet Meclisi binasına getirdim. Orada hemen Gazi ile buluştu. Görüşme yarım saat kadar bile sürmedi. Mustafa

²⁵¹ Ertürk, a.g.e. , s.265.

²⁵² Ertürk, a.g.e. , s.264.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

*Sagır, Gazi'nin yanından çıktı ve kendisine ayrılan Hürriyet Otel'i'ne götürüldü. O ayrıldıktan sonra Gazi'nin yanına girdim. Gazi'nin gözü Mustafa Sagır'ı tutmamıştı. Sözlerinden ve görüşlerinden hiç de memnun görünmüyordu. İzlenimlerini sorduğumda bana şu cevabı verdi: 'Dikkatli olmalı! Mükemmel bir casustur!' Gazi'nin, insanları ilk bakışta tanımak gibi üstün bir yeteneği vardı.*²⁵³

Görüşmeden memnun ayrılan Mustafa Sagır, Hürriyet Otel'i'nin üst katına yerleştirmişti. Bundan sonra Hürriyet Otel'i, onu görmek isteyen çok sayıda memur, ulema ve Ankara'nın ileri gelenlerini ağırladı. Birçok kişi bu mücahid ve alim insanla tanışıp sohbet etmek istiyordu. Sagır ise Ankara'nın gündemini öğrenmek için bilhassa gazetecilerle tanışmak istiyordu. Sonunda "Yeni Gün" gazetesi sahibi Yunus Nadi Bey ile görüşen casus, ona Ankara gündeminden Hindistan'ı haberdar etmek maksadıyla buraya gönderilmek üzere birkaç bin adet gazete bastırmayı teklif ediyor ve şöyle diyordu: "Malum ya, dindaşlar arasında ne kadar propaganda yapılırsa, yardım nispeti o kadar artar. Ankara'da çıkan bir gazeteyi görmek, Ankara'nın mukaddes havasını teneffüs etmektir." Yunus Nadi Bey İngiliz casusun konuşmalarından hiç şüphelenmemiş ve onunla dost olmuştu. Sagır ise aynı günün akşamı İstanbul'da bulunan Ramiz Bey isimli kişiye yazdığı mektupta Ankara'daki misafirperverlikten bahsetmişti. Bu mektup şifreli yazılmıştı. Daha sonra kimyasal yöntemler kullanılarak mürekkebi okunur hale getirilen mektubun aslında İngiliz İşgal Kuvvetleri İstihbarat Şefi Miralay Nelson'a yazıldığı anlaşılacaktı.

Felah Grubu, Ramiz Bey'in İngiliz İstihbaratından Miralay Nelson olduğunu öğrenmeyi başarmıştı. Nelson, çok iyi Türkçe

²⁵³ Atatürk'ün Sırdışı Kılıç Ali'nin Anıları, Der: Hulusi Turgut, İstanbul 2005, s. 393.

biliyordu. Ramiz Bey adı altında Şişli’de bir ev tutmuştu. Görünüşte İngilizlerle hiçbir bağlantısı yoktu. Özellikle Yüzbaşı Bennett ile asla görüşmüyor, hiç tanışmamış gibi davranıyordu. O dönemin İstanbul sosyetesini gibi Nelson’da iletişimini pembe kâğıt ve mektuplarla sağlıyordu. Nelson, kobalt klörür mürekkebinin kuruduktan sonra pembe renkli kâğıtta hiç belli olmadığını biliyor ve yazışmalarını bu şekilde gizlilik içinde yapıyordu. Ramiz Bey’e gelen çok sayıda mektup, bir posta memurunun dikkatini çekmişti. Bu memur durumu postane müdürüne, postane müdürü polis müdürü Esat Bey’e, Esat Bey’de Felah Grubundan Ekrem Bey’e bildirdi. Ekrem Bey mektupları incelenmek üzere Aziz Hüdaî Bey’e teslim etti. Aziz Hüdaî Bey amonyaklı bir suya batırılmış fırçayı seyrek satırların arasına sürünce gizli yazılar meydana çıktı. Ramiz Bey’in İngiliz İstihbaratından Miralay Nelson olduğu böylece anlaşılmış oldu.²⁵⁴

Bu arada Mustafa Sagir, Nelson’a Yunus Nadi Bey’den bahsetmiş ve pek değerli bilgileri yakında elde edeceğini bildirmişti.²⁵⁵ İngiliz casusu adım adım izlendiğinin farkında değildi. Yaptığı işler günü gününe teşkilata rapor ediliyordu. Bu arada Sagir Hürriyet Otel’inden ayrılmış, Karaoğlan’da bir eve yerleşmişti. Burada Mehmet Akif (Ersoy) ile de samimiyet kuran Sagir, Akif’in Taceddin Mahallesindeki evine gelip gitmekte, mektuplaşma adresi olarak bu evi kullanmaktaydı. Bu adrese Hindistan’dan, İstanbul’dan, Mısır’dan o kadar çok mektup geliyordu ki, Akif şüphelenmeye başlamıştı. Bir gün Mustafa Sagir’e İstanbul’dan büyük bir zarf geldi. Kazara ucu yırtılan zarfı, zaten şüpheleri iyice artan Mehmet Akif yırtarak açtı. Zarfın içinde çok sayıda kâğıt vardı, ama bom-

²⁵⁴ “Atatürk’ün İstihbaratçısıydım” Ekrem Baydar’ın Hatıraları Mustafa Kemal’in Gizli Teşkilatı, (Haz. Sami Karaören), s. 95-96.

²⁵⁵ Ertürk, a.g.e. , s.262-263.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

boştu. Mektup yazan kişi sadece İstanbul'da havaların yağmurlu gittiğinden bahsetmekte ve Mustafa Sagir'e başarı dilemekteydi.²⁵⁶

Mustafa Sagir, Dahiliye Vekili Adnan Bey ile görüşerek, buradaki çalışmalarını günü gününe Hindistan'a bildirmesi için İstanbul'la haberleşmesinin elzem olduğunu söyledi. Sagir'in anlattığına göre günlük faaliyet mektupları İstanbul'dan telgrafla Stockholm'e, oradan da telsizle Hindistan'a bildirilecekti. Adnan Bey, Sagir'den mektupları İstanbul'a ulaştırmak üzere kendisine vermesini söyledi. Sagir'den şüphelenen Adnan Bey mektupları inceletme kararı aldı. Mektupta yazanlardan fazla bir şey çıkmamıştı. Adnan Bey mektuplarda gizli yazıların olabileceğinden şüphelenerek durumu Kimyager Avni Refik Bey'e ilette.²⁵⁷

Felah Grubundan Ekrem Baydar ise, daha sonra yayınlanan anılarında mektupların şifresinin Ankara'da çözülmemesi üzerine kurye ile İstanbul'a, kendisine gönderildiğini söyleyerek şöyle devam etmekteydi:

"Bu mektubu gizli yazıları incelemede uzmanlaşmış olan yardımcı Binbaşı Aziz Hüdayi Bey'e verdim. Aziz Hüdayi Bey seyreker satırların arasındaki mektubun boş yerlerine fırçayla amonyak sürünce gizli yazılar meydana çıkıverdi. Gizli yazıların fenol fitaleyle yazıldığı anlaşılmıştı. Mustafa Sagir bu mektubun satırları arasında, görünmez yazıyla Mustafa Kemal'i öldürme planını açıklıyor, planı gerçekleştirdikten sonra kendisini kaçırarak olan

²⁵⁶ Ramazan K. Kurt, "Atatürk'ü öldürmek isteyen İslamcı İngiliz Ajanı ve Mustafa Sagir ve Mehmed Akif", *Ortadoğu*, 4 Haziran 2008.

²⁵⁷ Salih Kış, Enver Behnan Şapolyo'ya atıfta bulunarak mektuptaki şifrenin Avni Refik bey tarafından çözüldüğünü kaydetmiştir. Ekrem Baydar ise şifreyi çözen kişinin Aziz Hüdayi Bey olduğunu söylemektedir. Bu durum, Ankara Hükümetinin Mustafa Sagir'in casus olup olmadığından emin olabilmek için mektupları hem Avni Refik Bey'e, hem de İstanbul'da Felah Grubuna inceletmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Ümit Doğan

İngiliz uçağının ineceği alanı belirtiyordu. Bu hususlar şimdiye kadar hiçbir yerde açıklanmamıştır. Mustafa Sagir olayının bu yönleri bu güne kadar gizli teşkilatın sırları arasında kalmıştır.”²⁵⁸

Deşifre edilen mektuplara göre Sagir bir mektubunda Mustafa Kemal'in yaşantısı, evinden ne zaman dışarı çıktığı, otomobille nereye gittiği, otomobilinin hızı, otomobiline kimleri aldığı, arkadaşlarının kimlerden oluştuğu bilgilere yer vermişti. Bu mektubun deşifre edilmesinden sonra Mustafa Sagir tevkif edildi. İlk sorgusu Adnan Bey tarafından yapılan Sagir, ilk sorgusunda hiç bir şey söylemese de deşifre edilmiş gizli mürekkepli mektuplar kendisine gösterilince konuşmaya başladı.²⁵⁹

“İngilizler beni tabanca ile Milli Hükümeti ortadan kaldırmaya memur ettiler. Maksadım Mustafa Kemal'i vurmaktı. Bununla Türkler'in İstiklal Savaşı duracak, Milli Hükümet yıkılacaktı. (...) Mustafa Kemal Paşa'yı da Efgan Kralı'nı vurduğum gibi öldürecek-tim.”²⁶⁰

Mustafa Sagir'in yargılaması Ankara İstiklal Mahkemesi'nde yapıldı. Mahkeme Heyeti Kütahya Milletvekili Cevdet Bey, Elazığ Milletvekili Hüseyin Bey, Cebelibereket Milletvekili İhsan Bey ve Gaziantep Milletvekili Kılıç Ali Bey'den oluşuyordu.²⁶¹ Mustafa Sagir'e İsviçre, Almanya, Irak, İran, Mısır, Afganistan ve Türkiye'de casusluk yaptığının anlaşıldığını ve vatan hainliği suçundan yargılanacağı bildirildi. Mustafa Sagir, Türk vatandaşı olmadığından dolayı vatan hainliği ile yargılanamayacağını söyledi. Bunun

²⁵⁸ “Atatürk'ün İstihbaratçısıydım” Ekrem Baydar'ın Hatıraları Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatı, (Haz. Sami Karaören), s. 103-104.

²⁵⁹ Kış, a.g.m. , s. 202.

²⁶⁰ Ertürk, a.g.e. , s.271.

²⁶¹ Kurt, a.g.m. , Ortadoğu, 4 Haziran 2008.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

kar etmediğini görünce islamın hoşgörü dini olduğuna vurgu yaparak affını istedi.²⁶² Diğer taraftan Türk-İngiliz esir değişimi yapılıyor fakat İngiltere tutuklu bulunan Mustafa Sagir'i bile geri istiyordu.²⁶³ Sagir'de kendisinin serbest bırakılmasının Türk-İngiliz dostluğunun nişanesi olacağını ve iki devlet ilişkilerinin daha da gelişeceğini söylese de ²⁶⁴ bu istek Türk Hükümetince kabul görmedi.

Mustafa Sagir ve beraberindekilerin yargılaması 23 Mayıs 1921'de sona erdi. Mustafa Sagir oy birliğiyle, ona yardım eden Mehmed Ali, Ferit Cavit ve İzzet Bey'de oy çokluğu ile idam cezasına çarptırıldılar.²⁶⁵

Mustafa Sagir 24 Mayıs 1921'de Karaoğlan Çarşısı Meydanı'nda büyük bir kalabalığın önünde asılarak idam edildi. Sagir'in beyaz gömleğine takılan yaftada; Mustafa Sagir'in bir İngiliz casusu olduğu, Ankara'ya Mustafa Kemal Paşa'ya karşı bir suikast tertip etmek ve Milli Türk Hükümetinin esrarını öğrenerek bunları düşman devletlere bildirmek kararıyla geldiği, bu kasıt ve niyetlerinin bizzat kendi el yazısı ve eczalı mürekkeple yazdığı mektuplarla anlaşıldığı, esasen kendisinin de her şeyi itiraf ettiği için İstiklal Mahkemesi kararıyla idama mahkum edilerek asıldığı yazılmıştı.

İngiliz Kemal'in "Amerikalı Gazeteci Herri Villiy" Kimliğiyle Yunan Başkomutan Papulas'la Görüşmesi ve Birinci İnönü Zaferi'ndeki Rolü

Anzavur kuvvetlerinin içinden sağ salım ayrılan millî ajanımız İngiliz Kemal'i yeni bir görev bekliyordu. Ankara'ya gelen ve burada Mustafa Kemal'e takdim edilen ajanımız, onun emriyle İsmet

²⁶² Kış, *a.g.m.*, s. 204; Ayrıca bkz: *Anadolu'da Yeni Gün*, 7 Haziran 1921.

²⁶³ Rahmi Doğanay, "Millî Mücadelede Türk İngiliz Esir Değişimi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.10, S.1, s.74.

²⁶⁴ Kış, *a.g.m.*, s. 204.

²⁶⁵ Karar Metni için bkz; Ergün Aybars, *İstiklal Mahkemeleri*, s.68-69.

Ümit Doğan

Paşa'yla tanıştırtılarak resmen Genel Kurmay Başkanlığının emrine girdi. Yunan ordusunun durumu hakkında bilgiler almak için İzmir'e gönderildi. Bu zorlu ve tehlikeli görev için İzmir'e gitmeden evvel İsmet Paşa'yla vedalaşan İngiliz Kemal, kendisine bir şey olursa annesine yardım edilmesini istedi. İsmet Paşa, yardım sözü vererek yaşlı kadının adresini aldı.

İngiliz Kemal'in yeni kimliği *"Amerika Sinema Kumpanyası ve Şikago Tribün Gazetesi Muhabiri Herri Villiy"* idi. Gerekli hazırlıkları tamamlayan ajanımız önce Antalya'ya hareket etti. Burada bazı temaslarda bulunduktan sonra Rodos'a geçti. Amerikalı kimliği ile epeyce ikram gördü. Sık sık siyasetten bahsediyor, Amerika kamuoyunun düşüncelerini aktarıyordu. İngiliz Kemal, burada kumardan oldukça büyük paralar da kazandıktan sonra vapurla İzmir'e geçti. İzmir'de Madam Mari isminde bir kadının pansiyonunda kalmaya başladı. Madam Mari'nin oğlu ve arkadaşları para kazanmak için Amerika'ya gitmek istiyorlardı. Ajanımız onlara Amerika'da kolayca iş bulabileceğini, bunun için gerekirse gazetesinin nüfuzunu kullanabileceğini söylüyordu. Bu gençlerden birisi telgrafhanede müstahdem olarak görevliydi, bir diğerrinin de babası yine telgrafhanede müdür muaviniydi. İngiliz Kemal bu yoldan önemli bilgileri, hatta gizli askerî sevkıyatların nasıl yapılacağını bile öğrenmeye başladı. Yunan subayları ile temas kurmak için gece hayatına başlayan İngiliz Kemal, Rodos'ta kazandığı paralarla herkesi zengin Amerikalı kimliğine inandırmayı başarmıştı. Şikago Tribün gibi dünyaca ünlü bir gazetesinin doğu muhabiriydi. Yunan ordusunun büyüklüğü hakkında gazetesine göndermek üzere aldığı notlardan sonra Yunan subayları onu el üstünde tutmaya başlamışlardı. Artık her gece kumar oynuyor, büyük paralar kazanıyor ve pervasızca harcıyordu. Artık o, bekar, zengin, hovarda ve centilmen bir Amerikalıydı. Her gece balolara katılıyor, en rütbeli subaylar ve en yüksek ailelerle eğleniyordu. Bu balolardan birinde, Matmazel Angeliki isminde güzel ve zarif bir kızla tanışmış, arka-

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

daşlıkları ilerlemiş, evine rahatça girip çıkmaya başlamıştı. Genç kızın babası Yunan başkomutanının kurmay başkanı Sariyani olduğundan eve sürekli askerler girip çıkmaktaydı. İngiliz Kemal genç kızla olan ilişkisinin kendisine verilen göreve nasıl katkıda bulunduğunu şöyle anlatıyordu:

“Özetlemek gerekirse, Matmazel Angeliki’yi yalnız buldukça bir âşık hissiyatıyla dolu bakışlar, tatlı tatlı mevzular, bazen hafif çoşkunkuluklar arasında hem hoşça vakit geçirir hem de her gün daha çok gizli konulara girerek harekât, sevkîyat, askerî tertiplemeleler hakkında türlü türlü işleri öğreniyordum. Rolümün bu kısmı hakikaten emsalsiz başarılarla devam etmekte idi.”

İngiliz Kemal, Musevî bir sinemacı olan Mösyö Leon ile de ah-bap olmuştu. Bu sayede İzmir’e yeni gelmiş olan Yunan Orduları Başkomutanı Papulas²⁶⁶ ile görüşmeyi, onun güvenini kazanarak cepheleleri dolaşmayı hedefliyordu. Mösyö Leon’la birlikte Papulas’ın ikametgahına giden İngiliz Kemal, yaver vasıtasıyla kartvizitini gönderdi.

Kartvizitte şunlar yazılıydı:

*Herry Villiy
Amerika Sinema Kumpanyası Ajansı
Şikago Tribün Gazetesi Şark Kumpanyası*

²⁶⁶ Anastasios Papulas, Yunan Kralı Konstantin tarafından 1920 sonlarında Anadolu’daki Yunan kuvvetlerinin komutanlığına tayin edildi. Anadolu’yu kontrol altına almak için başlattığı ilk taarruz Ocak 1921’de I. İnönü Muharebesi’nde İsmet İnönü tarafından durduruldu. Anastasios Papulas’ın ordusunu güçlendirerek başlattığı ikinci taarruz ise İsmet Paşa tarafından II. İnönü Muharebesi ile tekrar durduruldu. Kütahya-Eskişehir Muharebeleri’nde Türk kuvvetlerini geri çekilmeye zorlayarak Kütahya, Eskişehir ve Afyonkarahisar’ı işgal etti. Sakarya Meydan Muharebesi’nde ise Mustafa Kemal Paşa komutasındaki Türk ordusuna yenildi. Daha sonra Yunan Hükümeti tarafından görevden alındı, yerine Hacı-anestis getirildi.

Ümit Doğan

Çok az bir bekleyişten sonra Papulas tarafından kabul edilen ve güler yüzle karşılanan ajanımız Şikago Tribün gazetesinin seyyar muhabiri olduğunu belirterek Yunan kralı gelince cephenin filmlelerini almak, aynı zamandan gazeteye Yunan kuvvetleri hakkında bilgi göndermek vazifesiyle mükellef olduğunu söyledi. Buna izin verilmesi durumunda Yunanlığa bir hizmet yapmış olacağını belirtti. Tercüman, ajanımızın sözlerini tercüme ettikçe Papulas'ın tebessümleri artıyor, gözleri parlıyordu.

İngiliz Kemal'in istekleri kabul olmuştu. Papulas'tan şimdi bile cephenin istediği yerini gezmesi için tam yetki almıştı. İngiliz Kemal, Uşak ve Bursa taraflarını dolaşmak istedi. Papulas'tan talimat alan Genel Kurmay heyeti bu konuda büyük kolaylık gösterdiler. Yunan ordusunun muhterem bir misafiri sıfatıyla izzet ve ikram görerek cepheleri dolaşan İngiliz Kemal, lazım geldiği kadar bilgi toplayarak bu bilgileri daha önceden kararlaştırılan yoldan İsmet Paşa'nın karargâhına gönderdi.²⁶⁷

İngiliz Kemal, cephe dönüşü yine İzmir'de kalmaya devam etti. Bu arada Yunan subayları ile samimiyeti iyice artmış, fedakâr bir Yunan dostu olarak iyice ün yapmıştı. Askerlerin bütün toplantılarına selamsız sabahsız girebiliyor, sınırsız eğlence ve gece hayatında lordlar gibi yaşıyordu. Yunan Kralı İzmir'e gelmeden bir kamera bulmalıydı. İzmir'de bulamadığı için Rodos'a gitmeye karar verdi. Kordon'da bir yerde yemek yerken içeri Çerkez Ethem, Reşit, Tefik ve Manyaslı Şevket girdiler. Arkalarından İngiliz Kemal'i eskiden beri tanıyan fotoğrafçı Necati geldi. Necati, İngiliz Kemal'i görmüş ve Çerkez Ethem'le arkadaşlarının yanına giderek kulaklarına bir şeyler fısıldamış, Ethem de orada bulunan Yunan subaylarının yanına gitmişti. İngiliz Kemal hesabı ödeyerek oradan

²⁶⁷ İngiliz Kemal (Ahmet Esat Tomruk) Milli Mücadele Dönemi Hatıraları, s. 69-80.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

hızla uzaklaşmayı başarsa da ertesi gün yakalandı. Çerkez Ethem ve Necati, İngiliz Kemal'in Türk casusu olduğunu ihbar etmişlerdi.

İngiliz Kemal sorgusunda Amerikalı gazeteci kimliğinden ödün vermedi. Çerkez Ethem'in Yozgat civarında Hristiyanları katletmesi üzerine gazeteci olarak iki Amerikan misyonerle birlikte bölgeye gidip bazı fotoğraflar çektiğini, dönüşte pusuya düşürüldüğünü ancak kurtulmayı başardığını söyledi. Çerkez Ethem'i görünce hükümete ihbar edeceğini ancak Ethem'in bunu engellemek için hızlı davranarak kendisine Türk casusu diye iftira attığını iddia etti. Daha sonra çıkarıldığı ve idamla yargılandığı mahkemede aynı yolu izlese de bu ancak cezasını hafifletmeye yetti. Beş yıl hapis cezası olarak Atina hapishanesine gönderildi.

General Papulas'ın göreve geliş tarihi 1920 yılının sonlarıdır. 1921 yılı Ocak ayında ise Birinci İnönü Savaşı yapılmıştır. Papulas – İngiliz Kemal görüşmesi, Papulas'ın İzmir'e gelmesinden kısa süre sonra gerçekleşmiştir. Bunu, İngiliz Kemal'in anılarındaki *"Benim maksadım o aralık başkomutanı sıfatıyla İzmir'e henüz yeni gelmiş bulunan Papulas'ı tanımak, onun güvenini kazanmak, bu sayede cepheleri dolaşabilmektir"*²⁶⁸ ifadesinden anlıyoruz. Bu durum, İngiliz Kemal'in Yunan cephelerini gezerek İsmet Paşa'ya istihbarat sağladığı tarihin, Birinci İnönü Savaşı'nın hemen öncesi olduğu görüşünü kuvvetlendirmektedir. Ayrıca İngiliz Kemal yine anılarında Papulas'la görüştüktan sonra çıktığı cephe gezisi dönüşünde, İzmir'deki eğlenceli hayatına bir müddet devam ettikten sonra Kordon'da Çerkez Ethem'i gördüğünden ve onun ihbarı sonucunda yakalandığından bahsetmektedir. 1921 yılı Ocak ayı sonunda Çerkez Ethem İsyanı'nın bastırıldığı düşünüldüğünde kuvvetleri dağılan Ethem'in bu tarihlerde İzmir'de görülmesinin doğruluk ihtimali de oldukça yüksektir. 1921 yılı Ocak ayı içerisinde bir yandan Birinci İnönü Savaşı yapılırken diğer taraftan Çerkez

²⁶⁸ Aynı eser, s. 79.

Ethem kuvvetleri dağıtılmıştı. Anlaşılan o ki kuvvetleri dağılan Çerkez Ethem ve arkadaşları da İzmir'e gelmişler, burada cephe gezisini tamamlayıp İzmir'e dönen İngiliz Kemal ile karşılaşmışlardı.

İngiliz Kemal'in Yunan cephelerinin durumunu İsmet Paşa'ya aktarmasından sonra Birinci İnönü Savaşı'nın yapıldığını ve İsmet Paşa komutasındaki Türk ordusunun Papulas'ın Yunan kuvvetlerini durdurmayı başardığını göz önünde tuttuğumuzda, İngiliz Kemal'in verdiği bilgilerin bu başarıda oldukça önemli bir paya sahip olduğunu söyleyebiliriz.

İşgal Donanmasının Telsiz Haberleşmelerini Nasıl Dinledik?

İstanbul'daki gizli örgütlerimiz, işgal donanmalarının içinde en çok İngilizlerin haberleşme sistemini incelemişti. İnceleme sonucunda boğazdaki İngiliz zırhlılarının telsiz alıcılarının kristal dedektörlü, vericilerinin ise sonar dalgalı vericiler olduğu tespit edildi. İngiliz Amiral Gemisi Malaya, Londra ve Malta ile yaptığı haberleşmeleri şifreli, diğer gemilerle olan icra ve ikmale yönelik haberleşmeleri ise şifresiz yapmaktaydı. İngilizlerin bu rahatlığının altında Osmanlı ordusunun tekniğinin telsiz alıcı ve vericisi yapmaya yeterli olmaması yatıyordu. Zaten var olan tüm telsizlere de el konulmuştu.

Muharip Grubu, İngiliz zırhlılarının telsiz haberleşmelerinin dinlenmesinin son derece önemli olacağını düşünüyordu. Bu nedenle Orhaniye Kışlası'ndaki muhabere taburundan çalınan iki adet kristal dedektörlü alıcı, muhabere Üsteğmeni Osman Nuri Bey'in Beylerbeyi'nde ağaçlıkların arasındaki evinde faaliyete geçirildi. Evin bahçesinde bulunan yüksek ağaçlar sayesinde alıcı anten kurulmasına da ihtiyaç kalmadı. Telsizin başında, Muhabere Teğmeni Raşit Efendi ile üç İngilizce mütercim görevlendirildi. Telsiz din-

lemesi sayesinde, hangi geminin hangi saatte nereye gideceği, nöbetçi geminin Boğaz'ı ve Karadeniz'i ne zaman kontrol edeceği öğrenilerek Anadolu'ya silah, cephane ve personel götürecek olan küçük gemilerimizin, Boğaz'ın kontrolsüz olduğu saatlerde tehlikesiz bir şekilde geçişlerinin yapılması sağlandı.²⁶⁹

Muharip Grubu, Ramazan Topu Bahanesiyle Anadolu'ya 7,5'luk Sahra Toplarını Kaçırıyor

1921 yılının Mart ayıydı.²⁷⁰ İşgal İstanbul'u yaklaşan Ramazan ayına hazırlanıyordu. Muharip Grubundan Ekrem Baydar, dönemin Harbiye Nazırı Ziya Paşa'ya başvurup; İstanbul civarında yarım milyona yakın Müslüman ahali olduğunu hatırlattıktan sonra, mübarek Ramazan ayının yaklaştığını, bugüne kadar sahur ve iftar zamanının top atışlarıyla halka duyurulduğunu söyleyerek Maçka Kışlası'ndaki 7,5'luk sahra topu kamalarının bayramdan sonra iade edilmek üzere kendilerine verilmesini istedi. Ekrem Bey'in esas gayesi bu topları Anadolu'ya göndermekti. Ziya Paşa, hafif gülümседikten sonra gerekli yazıyı Ekrem Bey'e verdi. Ekrem Bey, bu yazı ile İngiliz İşgal kuvvetlerine başvurdu. Mağrur işgal kumandanlığı nasıl olduysa bu isteğe saygı göstererek istenilen topların verilmesini emir buyurmuştu. Bu başarı karşısında çok sevinen Ekrem Bey, devamında yaşananları şöyle anlatıyordu:

"Bunu da başarmıştık. Sevinçten uçuyorduk. Fakat asla başarı sarhoşu değildik. Gizli işlerde vatan hizmeti görürken başarıdan sarhoş olmak felaket demektir. Bu kamalar elbette Ramazan toplarında kullanılmayacaktı. Onların Ankara'ya ulaşması gerekiyordu. Hiç vakit kaybetmedik. İngilizlerden teslim aldığımız akşam, Sa-

²⁶⁹ Yurtsever, a. g. t. , s. 137.

²⁷⁰ Ekrem Baydar, kaçırılan topların Sakarya ve Dumlupınar'da kullanıldığını söylemektedir. Bu durumda söz konusu top kamaları, Sakarya Savaşı'ndan önce ki Ramazan ayından hemen önce kaçırılmış olmalıdır. Bu tarih ise 1921 yılı Mart ayına tekabül etmektedir.

Ümit Doğan

karya'da, Dumlupınar'da düşmana ateş yağdıracak olan yedi buçukluk sahra toplarının seri ateşli kamalarını özel sevk tertibimizle hemen İnebolu'ya yolladık. Aynı gece bu müjdeli haberimizi hemen bir şifreyle Ankara'ya bildirdik. Mustafa Kemal sevincini iletiyor, başarı dilekleriyle yeni yeni isteklerde bulunuyordu.”²⁷¹

Mustafa Kemal'in İstanbul'daki Kadın Ajanı Madam Entrel Korinlof'tan Gelen Suikast İstihbaratları

1 Mart 1921 tarihli, üzerinde isim ve imza bulunmayan bir istihbarat raporunda otuz kişilik bir subay grubunun Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa'ya suikast düzenlemeye memur edilerek Kuvayimilliyeciler arasına gönderildiği bilgisi veriliyordu. Bu subayların İstanbul'daki ailelerine İngilizlerce 150 lira maaş verilecek, suikast yapan subayların aileleri de ayrıca 10. 000 lira ikramiye ile mükafatlandırılacaklardı. Üsteğmen Zeki isimli bir şahıs ve arkadaşları da suikast için İstanbul'dan götürülmüşlerdi. ²⁷² Daha sonra Süleymaniyeli Piyade Yüzbaşı Mevlüt Efendi bu suikast grubuna para ve talimat götürmek üzere Anadolu'ya gönderilmiş, bu durum gerekli yerlere bildirilerek tedbirli davranılması istenmişti. ²⁷³

4 Nisan 1921 tarihli bir başka istihbarat raporunda ise Madam Antrel Korinlof, bir gün önce Şevket adlı şahısla görüşüp ağzından laf almayı başardığını vurgulayarak Mustafa Kemal Paşa'ya yapılacak bir suikast girişiminin detaylarını anlatmıştı.

Korinlof'un raporun hemen başında yazdığı “*İş bu suikast İstanbul'da doğmuş değildir.*” cümlesi, taraflar arasında suikast girişimiyle ilgili daha önce de bilgi paylaşıldığını, bu raporun ise ilkinin

²⁷¹ “Atatürk'ün İstihbaratçısıydım” Ekrem Baydar'ın Hatıraları Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatı, (Haz. Sami Karaören), s. 67-69.

²⁷² TİTEA, Kutu No:54, Gömlek No:16, Belge No: 16001.

²⁷³ ATASE Arşivi, İSH, K:112, Gömlek No:743, Belge No:130.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

devamı niteliğinde yazılmış açıklayıcı rapor olduğunu düşündürmekteydi. Raporun sonlarına doğru *“evvelki raporlarda otuz kişilik subay grubunun suikast düzenleme çabasında olduğu bilgisinin verildiğinden”* bahsedilmesi ise söz konusu raporun ilk raporun devamı niteliğinde yazıldığı konusunda şüphe bırakmıyor, biraz önce bahsettiğimiz ilk istihbarat raporunun da Madam Antrel Korinlof tarafından yazıldığını öğrenmemizi sağlıyordu.

Korinlof'un suikastçılardan biri olan Şevket'ten aldığı bilgiye göre; suikast planı ilk defa Erzincan'ın Horan Mahallesi'nde ortaya çıkmıştı. *“Çatladı Hoca”* namıyla bilinen bir şahsın evinde yapılan toplantıda Mustafa Kemal Paşa'ya suikast yapılması konusunda karar kılınmış ve suikastçılar tedarik edilmişti. Buradan Merzifon ve civarına gelen suikastçılar, Bozok İsyanı'nda parmağı olan Bekir Bey isimli birisinin davetiyle İstanbul'a gelerek İngiliz Generali ve Damat Ferit Paşa'ya takdim edilmişlerdi. Damat Ferit Paşa'nın bilgisi dâhilinde Adil, Şevket ve Sülaymaniyeli Pepe Salim tarafından bir istihbarat teşkilatı kurulmuştu. Adil, Mustafa Kemal Paşa'ya atacağı her bir kurşun için ailesine yirmi bin lira ikramiye verilmesini talep etmekteydi. Bu sırada işe Necmettin Hüseyin Bey ve Sait Molla da karışmışlardı. Damat Ferit tarafından çıkarılan ve merkeze alınan Adil, (Anadolu'ya) gitmekten vazgeçmişti. Onun yerine Üsteğmen Topçu Zeki Efendi teşkilata dâhil edilmişti. Zeki Efendi, daha sonra teşkilattan ayrılıp katıldığı Hilafet Ordusu lağvedilince Anadolu'ya geçmeye karar vermişti.²⁷⁴

Üsteğmen Zeki, daha önce suikast yapmak üzere görevlendirilen otuz kişilik subay grubuna katılacağına dair yemin ettikten sonra, buna karşılık eski Üsküdar mıntıka yüzbaşlarından Kürt

²⁷⁴ TİTEA, Kutu No:54, Gömlek No: 41, Belge No: 41-001; Belge için bkz: Ekler, (Ek-9).

Albülkerim'den diğer suikastçı subaylara da verilen 150 liralık ücreti almıştı. Raporun sonunda Korinlof, muhataplarını Zeki Efendi'nin şu an Anadolu'da olduğu konusunda uyarıyor ve bir ipucu bulmaya çalışacağını söylüyordu.²⁷⁵

Raporda suikastçılarla görüşen İngiliz generalinin adı verilmediğinden, söz konusu generalin Yüksek Komiser John De Robbeck mi, General Harington mu, yoksa bir başka yüksek rütbeli İngiliz subayı mı olduğu konusunda net bir değerlendirme yapmak mümkün değildir. Raporda iki defa "*Damat Paşa*" olarak bahsedilen kişinin daha sonra "*Ferit Paşa*" şeklinde zikredilmesi, söz konusu kişinin Damat Ferit Paşa olduğu konusunda şüphe bırakmamaktadır. Suikast planına sonradan dâhil olanlardan Said Molla, İngiliz Muhipleri Cemiyetinin kurucusu olan Said Molla'dan başkası değildir. Said Molla, Yüzelliliklerden olup Türkiye'nin İngiliz mandasına girmesi konusunda en faal çalışmış kişilerden birisidir. Sait Molla ile İngiliz Ajanı Papaz Frew arasındaki yazışmalar daha sonra ele geçirilmiş ve bu mektuplarda Sait Molla'nın üstat diye hitap ettiği Frew'den yüklü miktarlarda para aldığı ve bu paraları isyan çıkartmak amacıyla Anadolu'daki bazı şifreli isimlere gönderdiği²⁷⁶ anlaşılmıştır. Hristiyan halkı Kuvayimillîye'ye karşı kışkırtan Sait Molla, Papaz Frew'e yazdığı mektuplardan birinde Kürt Teali Cemiyeti mensuplarına doğudaki faaliyetleri için para verilmesi gerektiğini söylemiştir.²⁷⁷ Suikast planına sonradan karıştıkları belirtilen kişilerden bir diğeri Necmeddin Hüseyin Bey'dir. Bu zat, Kürdistan Teali Cemiyetinin önde gelen isimlerinden Kerküklü Necmeddin Hüseyin Bey olmalıdır. Necmeddin Hüseyin Bey, "*Osmanlı İdaresinde Özerk Kürdistan*" tezine karşı çıkarak "*Bağımsız Kürdistan*" tezini savunan radikallerin Kürdistan Teali Cemiyetinden ayrı-

²⁷⁵ TİTEA, Kutu No:54, Gömlek No:41, Belge No: 41-A001.

²⁷⁶ *Nutuk*, C. III, Belgeler, Mister Frew'e Yazdığım Mektup.

²⁷⁷ *Nutuk*, C. III, Belgeler, Sait Molla Nasıl Çalışıyordu?, Mektup No:11.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

arak kurmuş oldukları *“Teşkilât-ı İctimaiye Cemiyeti”* içinde yer almıştır. ²⁷⁸ Sait Molla, Kürdistan Teali Cemiyeti ve İngilizler arasında bağlantıyı sağlayan kişidir. Necmettin Hüseyin Bey'in suikast planına Sait Molla ile birlikte dâhil olması da bu iki şahsın birlikte hareket ettiklerini göstermektedir. Arada Sait Molla olmasa bile Kürdistan'ın bağımsız olması gerektiği fikrini savunan Necmeddin Hüseyin Bey'in aynı fikri destekleyen İngilizlerle temas hâlinde olması normal karşılanmalıdır. Bu bilgilerden yola çıktığımızda; Damat Ferit ve İngiliz generalinin içinde bulunduğu bir suikast tertibine, sonradan Sait Molla ile beraber katılan Necmettin Hüseyin Bey'in, yukarıda bahsettiğimiz Necmettin Hüseyin Bey'den başkası olma ihtimali oldukça zayıftır.

Raporda, Adil isimli şahsın suikastten vazgeçtiği için onun yerine Üsteğmen Zeki isimli bir subayın dâhil olduğu, daha sonra Kuvayi İnzibatiye'nin teşkil edildiği bilgisi verilmektedir. Ayrıca yine o sıralarda Mustafa Sagir'in meydana çıktığından bahsedilmektedir. Kuvayi İnzibatiye 18 Nisan 1920 tarihli bir kararname ile kurulduğu, Mustafa Sagir'in de 1920 yılı Mayıs ayında İstanbul'a geldiği düşünüldüğünde *“Adil'in Mustafa Kemal Paşa'ya atacağı her bir kurşun için ailesine 20. 000 lira verilmesini”* talep ettiği suikast toplantısının 1920 yılı Nisan ayında yapıldığı ortaya çıkmaktadır. Görünen o ki suikast toplantısı Kuvayi İnzibatiye teşkil edilmeden ve Mustafa Sagir İstanbul'da ortaya çıkmadan kısa süre önce yapılmıştır.

Emniyet Umumiye Müdüriyetinden Emniyet Müfettişi Faik Bey'in İcra Vekilleri Başkanlığı ve Genelkurmay'a gönderdiği bir telgrafta söz konusu rapordan bahsediliyor ve Hüsameddin Bey'e gelen 4 Nisan 1921 tarihli raporda Anadolu suikastının başlangıcında Erzincan'ın Horan mahallesinde *“Çatladı Hoca”* namıyla bi-

²⁷⁸ İsmail Göldaş, *Kürdistan Teali Cemiyeti*, İstanbul, 1991, s. 196-197.

linen bir şahsın hanesinde ilk çalışma yapıldığı, suikastçılara dâhil olan 51. Alayda bulunan Topçu Üsteğmeni Zeki'nin Anadolu'da bulunduğu bilgisi veriliyordu.²⁷⁹ Telgrafta 4 Nisan 1921 tarihli raporun Hüsameddin Bey'e yazıldığı bilgisi, Madam Korinlof'un istihbarat raporlarını Mim Mim Grubunun kurucusu, Teşkilatı Mahsusanın önemli isimlerinden olan Karakol Cemiyetinin de istihbarat faaliyetlerini yürüten²⁸⁰ ve o dönemde Samsun'da bulunan Hüsameddin Bey'e gönderdiğini ortaya koyuyordu. Hüsameddin Bey de vakit kaybetmeden bu bilgiyi gerekli yerlere göndermişti.

Mim Mim Grubu, İngiliz İşgal Subayı Bennett'in Mustafa Kemal'e Suikast Hazırlığında Olduğunu Bildiriyor

27 Mart 1921 tarihinde İstanbul'dan "*Mim Mim Grubu*" tarafından gönderilen bir istihbarat raporunda, İngilizlerin İstanbul'daki genel karargâhının Ajans Şubesi Müdürü Yüzbaşı Benett, Rus kaymakamlığından İngiliz ordusuna binbaşı olarak kabul edilen Kornilof, Kırım kumandanlığından Prens Rüstem ve Prens Fevzi, ayrıca Lütfü ve Celal adındaki şahıslarla, çalışmamızın önceki bölümlerinde bahsettiğimiz suikastçılardan Asaf ve Şevket'ten oluşan bir ekibin Mustafa Kemal'e suikast düzenleyecekleri bilgisi veriliyordu. İstihbarata göre suikastçılar Antalya veya Bandırma yoluyla Anadolu'ya geçeceklerdi ancak İngiliz Subayı Benett'in İzmir'de çok sayıda tanıdığı olması suikastçıların İzmir yolunu da kullanabilecekleri ihtimalini doğuruyordu.

Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti tarafından gönderilen şifrelerle Anadolu'daki bütün kumandanlıklar durumdan haberdar

²⁷⁹ ATASE Arşivi, İSH, K:11, Gömlek No:659, Belge No:140aa.

²⁸⁰ Erdal Aydoğan, Asaf Özkan, "İstanbul'da Bir Ara Seçim: Yenibahçeli Şükrü Bey ile Nurettin Paşa'nın Mebusluğu Meselesi ve İstanbul Gizli Grupları Arasındaki Mücadele", *Belgi Dergisi*, S. 3. Kış, 2012/1, s. 328.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

edilmiş, suikastçıların vazifesinin *"her neye mal olursa olsun Mustafa Kemal Paşa'ya suikastta bulunmak"* olduğuna vurgu yapılmıştı. Durumun ciddiyeti nedeniyle Söke ve Aydın Mutasarrıflıkları, Kütahya Mutasarrıflığı, Adana Vilayeti, Antalya Havalisi Kumandanlığı, Silifke Havalisi Kumandanlığı, Silifke Mutasarrıflığı, 41. Fırka Kumandanlığı, Konya Mevki'i Kumandanlığı, Muğla Mutasarrıflığı ve Askere Alma Başkanlığı, Konya Vilayeti, Güney Cephesi Kumandanlığı, Silifke 4. Süvari Kumandanlığı, Samsun, Ordu ve Amasya Mutasarrıflıkları, Samsun ve Bafra Askerî Amirlikleri, Sivas Livası Kumandanlığı, Yozgat ve Çorum Kumandanlıkları ayrı ayrı uyarılmışlardı. Bu merkezlere suikastçıların eşkâlleri de gönderilmişti. Benett'in uzun boylu sarı saçlı hafif kırmızı yanaklı olduğu, toka ederken ellerini fazlaca açtığı gayet güzel Türkçe bildiği ifade edilirken; Asaf Neper'in ise kısa boylu, şişmanca, kesik bıyıklı, çok esmer benizli olduğu, sağ tarafta bıyığı ve ağzı arasında bir halep çıbanı bulunduğu bilgisi veriliyordu. Benett'in yanında bir doktorla Havza civarına gelebileceği ihtimalinden de söz edilen şifrelerde, suikast ekibinin memleketteki güvenlik güçlerini yanıltarak hiç umulmadık bir yerden Anadolu'ya geçebileceği söyleniyor ve son derece dikkatli davranılması isteniyordu.²⁸¹

Hüsameddin Ertürk, daha sonra yayınlanan anılarında Yüzbaşı Benett hakkında oldukça detaylı bilgiler vermekte, İngiliz generallerinin en gözde adamı olarak bahsettiği Benett'in işgal İstanbul'unda korku saldığını ve Malta sürgününe gönderilen Türk ileri gelenlerine türlü işkenceler yaptığını ifade etmekteydi. Ertürk, Yüzbaşı Benett'in kendileri tarafından adım adım izlendiğini söylemektedir. Bu bilgi de bize tıpkı diğer suikast istihbaratlarında olduğu gibi

²⁸¹ ATASE Arşivi, İSH, K:13, Gömlek No:865, Belge No:171, 171aa, ATASE Arşivi, İSH, K:11, Gömlek No:743, Belge No:124-124aa, ATASE Arşivi, İSH, K:17, Gömlek No:1256, Belge No:4, 4a, 4aa, 4ab, 4ac, 4ad, 4ada, 4ae, 4aa ve 4ac; Belgeler için bkz: Ekler, (Ek-10)

Benett ve beraberindekilerin Mustafa Kemal'e suikast düzenleyeceği hakkındaki istihbaratın da Hüsamettin Bey tarafından Anadolu'ya ulaştırıldığını düşündürmekteydi. Ertürk'ün Yüzbaşı Benett hakkında verdiği en çarpıcı bilgi İstanbul'da bir suikast sonucunda ölümden döndüğü ve bir bacağına sakat kaldığı hakkındaydı. Evet, Mustafa Kemal Paşa'ya suikast yapmayı planlayan Benett, İstanbul'da Manastırlı Deli Ömer başta olmak üzere birkaç gözü kara Türk çetecinin saldırısına uğramıştı. Sımarık bir kişiliğe sahip olan Benett'in İstanbul'u İngiliz sömürge şehirleri ile karıştırıp, dünyanın en vakarlı, en ahlaklı, kahraman ve faziletli Türk milleti içinde yaşadığını unutmaması ona pahalıya mal olmuştu. Türk halkına yaptığı zulüm karşısında İstanbul'da semt semt, mahalle mahalle örgütlenmiş Türk direniş grupları bir araya gelerek Benett'in idam kararını vermişlerdi. Eğlencesine pek düşkün olan Benett, her gece gazinoya gider, kuyulara sarkıtılmış, buzlukta yatırılmış buğulu rakı şişeleri önüne gelir, masası nefis mezelerle süslenir, en güzel kadınlarla geç vakitlere kadar eğlendikten sonra yarı sarhoş bir hâlde Kroker Oteli'nin yolunu tutardı. Manastırlı Deli Ömer ve on beş arkadaşı onu adım adım izlemişler hangi saatte nereden geçeceğini adeta ezberlemişlerdi. Bir gece Maslak yolunu tutan Ömer ve arkadaşları önceden hazırladıkları ağacı Benett'in otomobilinin önüne attılar. Türk çeteciler durdurdukları otomobile tabancalarıyla kurşun yağdırırlarken otomobilin içindeki muhafızlar da otomatik silahlarıyla etrafa ateş açmaya başladılar. Bu sırada bir de bomba patladı. Bombayı atan Türk çetecilerdi. Yüzbaşı Benett ağır yaralı vaziyette hastaneye kaldırıldı. Deli Ömer ve arkadaşlarından ölen veya yaralanan olmadığı gibi, İngiliz istihbaratı suikastın faillerinden hiçbirini yakalayamadı.²⁸² Mustafa Kemal Paşa'yı öldürmeyi planlarken kendisi ölümden dönen Benett'in bir bacağı sakat kalmıştı. Ertürk'ün ifadesiyle bu noksanlık Mütareke yıllarının ebedi bir hatırası olarak onda kalacaktı.

²⁸² Ertürk, a. g. e, 245-250.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Selahattin Salışık ise Bennett'e suikast düzenleyen kişinin Topkapılı Cambaz Mehmet olduğunu iddia etmekteydi:

"İngiliz Gizli Servisi'nin becerikli adamı Yüzbaşı Bennett, her şeye rağmen ülkesi ve işgal kuvvetleri hesabına önemli başarılar kazanıyor, bu durum Topkapılı Cambaz Mehmet'i  ileden çıkartıyor-
du.

Yüzbaşı Bennett, ortadan kaldırılmalıydı, ama nasıl?

'Bu şerefi ben üzerime alıyorum' dedi Topkapılı.

   gün sonra Yüzbaşı Bennett, muhafızları arasında otomobil-
de giderken suikasta  ğruyor, fakat havanın karanlık oluşu ne-
niyle olayı bacağından aldığı ağır bir yarayla atlatabiliyordu. Derhal
hastaneye kaldırılıyordu. Doktorlar akan kanı bir türlü durduramı-
yorlar ve yıldıırım hızıyla İngiltere'ye götürülmesi gerektiğini bildi-
riyorlardı.

Topkapılı Cambaz Mehmet arkadaşlarıyla sonucu şöyle  zetli-
yordu:

'Arkadaşlar adamı ortadan kaldıramadık, ama memleketine yol-
*cu ettik. Bennett meselesi kapanmıştır.'*²⁸³

İngilizler, Muharip Grubu'nun Silah Sevkiyatı Evraklarını Yakalıyor

1921 yılının Ağustos ayının²⁸⁴ ilk günlerinde Muharip Grubu'nun İzmit'e kaçak fişek ve askerî gereç götüren motoru, teslimatını yapıp İstanbul'a dönerken bir İngiliz devriye motoru tarafından durdurulup arandı. Kaçak fişekler ve gereçlerin teslim edildiğini gösteren makbuz, İngilizlerin eline geçti. Olay sonrasında grup yöneticilerinin tutuklanması yönünde herhangi bir hareket

²⁸³ Salışık, *a. g. e.*, s. 37-38.

²⁸⁴ Muharip Grubunun 31 Ağustos 1921'de yerini Felah Grubu'na bırakmıştır. Ekrem Bey'in anlattıkları olayın bayram öncesi gerçekleştiğini göstermektedir. 1921 yılı Kurban Bayramı 15 Ağustos tarihine denk gelmektedir. Tüm bu bilgiler bize olayın 1921 Ağustos'unda yaşandığını göstermektedir.

Ümit Doğan

olmaması, muhtemelen İngilizlerin, motor kaptanını konuş-turamalarına bağlıydı.

İşgal İstanbul’unda bayram hazırlığı vardı. Motorun yakalandığını öğrenen Ekrem Baydar aranıyor olsa bile bayram kalabalığı içinde dikkati çekmeyeceğine güvenerek, Şehzadebaşı’ndaki İstanbul Kıraathanesi’ne gitti. Kıraathanenin yaşlı garsonu, grup faaliyetlerinin tehlikeye düştüğü benzer durumlarda, ajanların mesaj bıraktıkları posta kutusu konumundaydı. Ekrem Bey, her zaman kalabalık olan, ancak bayram dolayısıyla pek az insanın bulunduğu kıraathanede, en dipteki masaya oturdu. Ekrem Bey’i tanımıyor-muş gibi masasına bir gazete bırakan garson, etrafa hissettirmeden *“Dağ adlı Bey’in uğradığı, yarın ikindi vakti Aksaray’da olacağı”* mesajını verdi. Mesajı bırakanın, Aziz Hüdayi Bey olduğunu anlayan Ekrem Bey, Aziz Hüdayi Bey ile Aksaray’daki güvenli evde buluşmuştu. Haber toplama elemanlarından olumsuz bir rapor gelmemesi, İngilizlerde bir kıpırtı olmadığını gösteriyordu. Tehlikenin atlatıldığına inanan Ekrem ve Aziz Hüdayi Beyler, grubu yeniden canlandırmaya karar vermişlerdi.

İngilizlerin teslimat evrakını ele geçirdikleri, grup ismi ve müh-rünün deşifre olduğu, kaptan ve mürettebatının tutuklandığı Ankara’ya bildirildi. Grup isminin değiştirilmesi, yeni ismin *“Felah”* olması teklif edildi. Grup tarafından teklif edilen *“Felah”* ismini uygun gören Ankara, tahsis edilen yeni şifreyi göndererek gruptan faaliyetlerinin başlangıcında, subay teminine öncelik vermesini istedi.

Faaliyetlerin tehlikeye düştüğü, normal şartlarda kullanılan haberleşme kanallarının kullanılmasına imkân kalmadığı ve grup içi bağlantıların koptuğu zamanlarda, önceden belirlenen ve olağan durumlarda kullanılmayan yollardan temas kurulmasına çalışıldığı, buluşma noktası olarak da muhtemelen daha önce özel durumlar

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

haricinde kullanılmayan güvenli bir evin seçildiği görülmekteydi. Grubun, gelişebilecek her türlü duruma karşı koymak ve yeniden toparlanabilmek için gerekli tedbirleri aldığı, alınan bu tedbirler neticesinde de tamamen dağılmaya meydan vermeden faaliyetlerinin sürdürülebilmesinin sağlandığı anlaşıyordu.²⁸⁵

Bennett'in Sağ Kolu ve İstanbul'da İngiliz Gizli Servisinin Şefi Durumundaki Ermeni Pandikyan, Aslında Mustafa Kemal Hesabına Çalışıyordu

*Pandikyan Efendi, Birinci Dünya Savaşı yıllarında İngiliz Ajansı olarak Bulgaristan ve Türk sınırı yakınlarında dolaşmış, bir ara Bulgarlar tarafından hapse atılmış fakat İngilizlerin yardımıyla kurtulmuştu.*²⁸⁶

Mütareke Dönemi'nde işgal İstanbul'una gelen Pandikyan, İngiliz Gizli Servisinin şefliğini yapıyordu. Bu görevden ötürü İngilizlerin istihbarattan sorumlu subayı Yüzbaşı Bennett'in de sağ kolu durumundaydı. İnanılması güç ancak Pandikyan, aslında Mustafa Kemal hesabına çalışıyordu. Felah Grubu'nun en becerikli ajanıydı. Topkapılı Cambaz Mehmet'e göre Pandikyan'ın yüreği bir Türk kadar Türkiye ve Mustafa Kemal sevgisiyle doluydu.²⁸⁷ İhsan İdikut ise Pandikyan'ın yaman bir casus olduğunu, koca İstanbul'u avucunun içine almış gibi bildiğini, ne kadar subay varsa, isimlerin-

²⁸⁵ Yurtsever, a. g. t. , s. 146.

²⁸⁶ Ergun Hiçyılmaz, "İngiliz Gizli Servisi İçinde Türklere Hizmet Veren Gözü Kara Casus", *Star*, 2 Mayıs 1993, s. 40.

²⁸⁷ Salışık, a. g. e. , s. 37; Salışık, Mim Mim Grubu'ndan Yüzbaşı Razi Yalkın'ın Pandikyan'dan yaptığı ihanetlerden dolayı nefret ettiği için onu öldürmeyi düşündüğünü ancak Millî Mücadele sonunda Pandikyan'ın gerçek kimliğini öğrendiğini belirtmektedir. Ancak Razi Yalkın'ın, kendi anılarını incelediğimizde Yalkın'ın Pandikyan konusunda olumsuz düşünmediğini açıkça görmekteyiz. Bkz: Mustafa Razi Yalkın, *Bir Türk Casusunun Mütareke Anıları*, (Haz: Serpil Sürmeli), Erzurum, 2007.

Ümit Doğan

den oturdukları yere kadar herşeyden haberi olduğunu söylüyordu.
²⁸⁸ Hüsamettin Ertürk de Pandikyan'dan övgüyle bahsediyordu:

*"Gizli istihbarat ajanlarımızdan biri genç bir vatanperver olan Efdal Bey, bir diğeri de aslen Bulgaristanlı olup Ermeni milletinden Pandikyan Efendi idi. Onun arzusu, Türkiye'nin, İngiltere himayesinde bir devlet kalması idi. Fakat İngilizlerin elindeki silah ve cephane miktarı ile yerlerini o bize haber vermiş ve İngilizlerin kendisini öğrenmemesi için azami dikkat sarfedilmesini bizden rica etmişti. Biz, bunları bugüne kadar bir sır olarak muhafaza ettik, Pandikyan Efendi ise zaferden sonra Bulgaristan'a gidip gelmek zorunda idi. Bir serbest pasaport istemiş, fakat kendisinin memlekete girmesine de müsaade verilmediğinden bu hal onu çok üzmüş ve kahrından öldürmüştü. Halbuki Mösyö Pandikyan, İngilizlerin elindeki bütün gizli ambarları, silah ve cephanenin miktarını bize haber verdiği gibi vapurlarla nelerere sevk edildiğini de bildirmiş, emsalsiz hizmetler ifa etmişti."*²⁸⁹

Pandikyan, işgal zamanlarında Galata'da yer altı camii yanında İstavropolo hanındaki İngiliz istihbaratının deniz işleriyle meşgul bir şubesinin şefi olarak çalışıyordu. Şubenin başında İngiliz Yüzbaşı Gordon bulunmakla birlikte, o amiri Gordon'u istediği gibi sevk edebiliyordu. Emri altında 70'ten fazla Rum, Ermeni, Türk, İngiliz polisi çalışıyordu. Pandikyan istediğini tutuklama yetkisine sahip olup kaçakçılık işlerinde tam yetkiliydi. Pandikyan gizli teşkilatların eşya ve zabıt sevkiyatından, toplantı yerlerinden, elemanlarından tamamen haberdardı. İsteseydi hepsini bir anda tevkif edebilir, kaçakçılık yapmalarına mani olabilirdi. Ama hiç böyle fenalıklar yapmamıştı. Felah Grubu'ndan Hüsnü Himmetoğlu, Pandikyan'dan şöyle bahsediyordu:

²⁸⁸ Ergun Hiçyılmaz, *İngiliz Gizli...*, s. 40.

²⁸⁹ Ertürk, *a. g. e.*, s. 227.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

“Bilakis şahıslarımıza yapılacak fenalıkları, kaçırılacak eşyaların tehlikesini daima kendi kuvvet ve kudreti dâhilinde önlemeye çalışmış, yapılacak her türlü baskın ve tevkiflerden hepimizi günü gününe haberdar etmiş, olmuş hadiselerde de elinden gelebilen her türlü yardım ve hizmeti, edinebildiği malumatı bizden esirgememiş ve gizlememiştir. Bildiğini ve öğrendiğini vaktinde bize haber vermiş, tevkif edilen adamlarımızı kurtarmağa çalışmış ve kurtarmış, kaçak eşyalarımızdan düşman eline geçebilenleri kısmen olsun iadeye çalışmıştır. Doğrusu, memleket vazifelerini vatanperver bir vatanadaş olarak harbin sonuna kadar ifa etmişti. Hatta harpten sonra da gene bize ve memlekete cidden büyük hizmetleri olmuştu.”²⁹⁰

İstanbul'dan İngiltere'ye haber sızdıran pek çok İngiliz ajanının yakalanmasında Pandikyan'ın katkısı olmuştu. Anadolu'ya silah gönderen Galata'daki “*La Farnasaise*” şirketinden Kalçı ile Rozalt Efendilere kolaylıklar sağlayan da Pandikyan'dı.²⁹¹ Yarbay Mustafa Muğlalı, Eminönü'nde Hüsnü Himmetoğlu'nun deposuna 8 sandık mavzer yollamıştı. Silahlar ambar vasıtasıyla Anadolu'ya gönderilecekti. Pandikyan buraya bir gece aniden gelmiş ve “*Her şeyden haberim var. Yapacaksanız belli etmeden yapın*” dedikten sonra çekip gitmişti.²⁹² Pandikyan, Albay Kemal Bey'le görüşmesinde “*Cepheyi takviye için her çareye başvurulmalıdır. Asıl olan budur. Bu toprakta yaşayanlar, böyle buhranlı zamanlarda olsun, ideoloji ihtilaflarını unutulmalıdır. İşte benim gayem budur ve size bütün kuvvetimle çalışacağım*”²⁹³ diyerek desteğini kesin şekilde ortaya koymuştu.

²⁹⁰Hüsnü Himmetoğlu, *a. g. e.*, s. 406-407; <http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/istiklal-harbinde-silah-kacakciligi/1029> Erişim: 20. 02. 2017.

²⁹¹Ergun Hiçyılmaz, *İngiliz Gizli...*, s. 40.

²⁹²Ergun Hiçyılmaz, *İngiliz Gizli...*, s. 40.

²⁹³Kemal Koçer, *Kurtuluş Savaşlarımızda İstanbul*, İstanbul, 1947, s. 37-39.

Ümit Doğan

Yunanlılar tarafından sıkı şekilde aranan Fuat Bey isimli bir şahıs, Mim Mim Grubu'nun kararıyla Razi Yalkın'ın evinde kalıyordu. Razi Bey, Kızılay Hanı'nın arka kapısının bulunduğu dar sokaktaki bir kahveye her gün belirli bir saatte uğrardı. Bir gün yine bu kahvedeyken Pandikyan telaş içinde kahveye gelip eliyle Razi Bey'i işaret ederek dışarı çağırdı. Razi Bey şaşırılmıştı. Pandikyan onun kahvede olduğunu nerden öğrenmiş, nasıl onu eliyle koymuş gibi bulmuştu? Razi Bey, biraz da çekinerek dışarı çıktı. Pandikyan, Razi Bey'e *"Bu akşam evini arayacağız, evindeki misafiri bu gece akşam karanlığı basar basmaz başka bir yere naklet..."* dedi.

Sonrası için Razi Bey'e kulak verelim:

*"Bu dostça tavsiye ve ihbarın karşısında işi inkara ve lafı döndürmeye lüzum görmedim. Susmayı tercih ve gösterdiği bu insanlık ve yardımdan dolayı teşekkür ettim. Elini sıkarak ayrıldım. (...) Uygun başka bir yer buluncaya kadar Fuat Bey'e Selimiye'de Duvardibi civarında oturan akrabamdan İbrahim Bey'in evinde bir oda hazırladım. (...) Akşam olunca Fuat Bey'i o zaman İstanbul Polis Müdüriyeti Sicil Kalemi Mümeyyizi olan halamın oğlu Macit Bey ile diğer arkadaşlarımızın koruması ve nezareti altında emniyetle Selimiye'ye naklettik. O gece Gizli Hizmetler Grubu'nun açığöz casusu Terzi M. de beraber olduğu halde İngiliz memur ve casusları evimi bastılar ve araştırdılar. Aradıklarını bulamayarak ümitsizlik içinde cehennem olup gittiler."*²⁹⁴

²⁹⁴ Yalkın, a. g. e. , s. 20.

Mustafa Kemal'i Öldürmek İsteyen Ermeni Suikastçılar, Pandikyan Sayesinde Yakayı Nasıl Ele Verdiler? Akıbetleri Ne Oldu?

Akhisar'dan Mustafa Kemal'e gönderilen *"Gayet aceledir"* ibareli istihbarat raporunda, Ermeni fedailerinin kılık değiştirerek Mustafa Kemal'i öldürmek maksadıyla harekete geçtiklerinin delillere dayalı olarak haber alındığı belirtiliyordu.²⁹⁵ Adları Serkeş, Berdante, Ohannes, Bederus ve Agop olan Ermeni fedaileri İstanbul'da yaptıkları birçok fenalıktan sonra Aksaray Valide Sultan Camii'ni bombalamak üzereyken Jandarma Çavuşu Kenan Efendi tarafından tutuklanmışlardı. Bunun üzerine 10 Haziran 1921'de Genel Kurmay Başkanlığı İstanbul Merkez Kumandanlığı Yaveri Burhaneddin Bey'den Anadolu'daki yöneticilere suikast tertip edecekleri istihbaratını aldıklarını bildirerek bu beş fedainin fotoğraflarını istedi.²⁹⁶ Ermeni fedailerden ikisi, Ohannes ve Serkeş ilginç bir şekilde serbest bırakıldılar. Serbest bırakıldıktan sonra Halil ve Osman takma adlarıyla dolaşan iki fedai 1921 yılı Aralık ayı sonuna doğru Afyon'a hareket ettiler.²⁹⁷ Bu arada Erkan-ı Harbiye-i Umûmiye Riyasetine bu iki fedainin fotoğrafları ulaştı.²⁹⁸ Erkan-ı Harbiye Reisi, Dinar Menzil Mıntıka Müfettişliğine Birinci Ordu Kumandanlığı İstihbarat Şubesi nanıma çektiği bir telgrafın ekinde suikastçıların fotoğraflarını da göndererek bu iki şahsın Afyonkarahisar'a hareket ettiklerini bildirdi.²⁹⁹

²⁹⁵ Ümit Doğan, *Atatürk'ü Öldürme Planları*, Ankara 2016, s. 76; ATASE Arşivi, İSH, K:12, Gömlek No:838, Belge No:100.

²⁹⁶ ATASE Arşivi, İSH, K:19, Gömlek No:1474, Belge No:112.

²⁹⁷ ATASE Arşivi, İSH, K:21, Gömlek No:1724, Belge No:25aa.

²⁹⁸ ATASE Arşivi, İSH, K:21, Gömlek No:1724, Belge No:25.

²⁹⁹ ATASE Arşivi, İSH, K:20, Gömlek No:1640, Belge No:125; Belgeler için bkz: Ekler, (Ek-11), (Ek-12), (Ek-13).

Ümit Doğan

Selahattin Salışık, Topkapılı Cambaz Mehmet Bey'e dayanarak olayın detaylarını anlatıyordu. Bu iki Ermeni fedaisi, İngiliz Gizli Servisinin en güvenilir adamı zannettikleri Pandikyan'ın evine gelecek kendilerini başkanın gönderdiğini ve Anadolu'ya geçmek istediklerini söylemişlerdi. Pandikyan, bunun çok tehlikeli bir iş olduğunu, asi Mustafa Kemal'e yakalanırlarsa kurtulamayacaklarını söyledi. Ohannes söze girdi:

-Para her şeyi halleder. Onar bin lira para aldık. Bu bakımdan korkmuyoruz. Önce sahte nüfus kağıtlarına ihtiyacımız var. Afyon'a kadar gitmemiz gerekiyor.

-Neden Eskişehir değil de Afyon?

-Başkan istedi. Türkler Afyon çevresinde yığınak yapıyorlarmış. Böyle bir durum varsa sabotajlara gireceğiz.

Pandikyan, düşünüyordu. Sonunda Ermeni fedailerin isteklerini yerine getirmeye karar verdi.

-Sahte nüfus cüzdanları için beşer yüz, giriş vizeleri içinde biner lira vereceksiniz.

Üç bin lirayı ödeyip çıktılar. Pandikyan, ertesi gün doğruca gizli gruptan Necati Bey'i buldu. Çok geçmeden Topkapılı Cambaz Mehmet başkanlığında bir toplantı yapılarak konu görüşüldü.

İki ermeni fedaisi Beykoz'dan kalkan İshak Kaptan'ın motorunda tayfa olarak yerlerini aldılar. Motorda başkaları da vardı. Ermenilerin görevlerini anlatan çok geniş bir rapor ve çoğaltılmış fotoğraflarını da taşıyorlardı. Durum ayrıca İnebolu'da A.P. Teşkilatı komutanına da telgrafla bildirilmişti. Bu iki fedai, sahte nüfus belgeleriyle Anadolu'ya geçip Millî Mücadele'ye katılmak istediklerini söylediler. Ertesi gün Afyon bölgesindeki Birinci Kolordu emrine verilen iki sabotajcı, işler bu kadar kolay yürüdüğü için seviniyor *"Pandikyan Efendi de işini amma sağlam tutmuş."* diyorlardı. Hâlbuki uğradıkları bütün makamlar onların aslında kim oldukla-

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

rını biliyordu. Kendilerini bizzat karşılayan kolordu komutanı “Aferin yavrularım. İstanbul’dan beri çok yorulmuşsunuzdur. Sizi önce bir doktor muayenesinden geçirelim. Bir süre dinlenin.” diyerek doktorun çadırına gönderdi. Doktor, soyunmalarını istedi. Soyunmaya başladılar. Yalnızca külotla kaldılar. Doktor hepsini çıkarmalarını istedi. Çaresiz çıkardılar. Doktor, “Anlaşılan sünnet olmaya vakit bulamamışlar...” dedi alaylı alaylı. Doktor ve yanındaki onbaşı kahkahalarla gülüyorlardı. Ermenilerden birisi el bombasına sarıldı. Fitilini çekti. Doktor ve onbaşı aldırımıyor, hâlâ gülüyorlardı. On saniye sonra “pof” diye bir ses işitildi. Durum önceden bilindiğinden, el bombasının içindeki tahrip maddesi boşaltılmıştı. İki suikastçı çok geçmeden iki süngülü er arasında komutanın huzuruna çıkartıldılar.

-Gelin bakalım Telkis³⁰⁰ ve Ohannes Efendiler!

İkisi de çok şaşırmışlardı. Gerçek isimlerini nereden biliyorlardı? Canlarının bağışlanması için komutana yalvarmaya başladılar.

Canları bağışlandı. Çünkü İngiliz Gizli Servisi bu iki Ermeni fedaiden gelecek istihbarat raporlarını bekliyordu. Bundan sonra Türk Genelkurmayı, hazırladığı sahte istihbarat raporlarını bu iki Ermeni fedai yazmış gibi İstanbul’a gönderip düşmanı yanlış yöne sevk etmeye başladı.³⁰¹

³⁰⁰ Topkapılı Cambaz Mehmet Bey, Ermeni fedailerin isimlerinden Telkis ve Ohannes olarak bahsetmektedir. Arşiv belgelerinde ise Serkeş ve Ohannes olarak geçmektedir.

³⁰¹ Salışık, a. g. e. , s. 45.

Ümit Doğan

Pandikyan'dan Alınan İstihbarat'la İngilizleri Nasıl Oyuna Getirdik?

Pandikyan'ın hizmetleri devam ediyordu. Ankara'dan Felah Grubu'na gelen telgraflarda yedi buçukluk sahra topu ihtiyacı bildirilmişti.

Grup, İtalyan bir iş adamıyla anlaşarak bu iş adamının İmparatorluk Tasfiye Komisyonu'nun yaptığı açık arttırmalardan birine girmesini sağladı. Açık arttırmanın sonunda Ankara'nın ihtiyacı olan sahra topları, İtalyan iş adamı tarafından hurda fiyatına satın alınmıştı. Bu büyük başarı sonrasında sıra sahra toplarının güvenli bir şekilde Anadolu'ya nakledilmesine gelmişti. Topların İnebolu'ya sevki için İtalyan Loyt-Tiryestino gemisiyle anlaşıldı.

Bu sırada Pandikyan, sevkiyatın gerçekleşmesinden kısa bir süre önce, kendisine verilen takma ismi kullanarak *"İngiliz İstihbarat Subayı Bennett'in sevkiyatı haber aldığı ve Kızkulesi açıklarında İtalyan gemisinin durdurularak aranacağı"* bilgisini paylaştı. Bu haber üzerine gemi boşaltılarak sahra topları emniyete alındı. İtalyan gemisi, toplar indirilmesine rağmen belirlenen saatte hareket etti.

Konudan haberdar olmayan İngilizler, Kız Kulesi açıklarında İtalyan Lloyd-Tiryestino gemisini durdurdular. Kaptan uluslararası hukukun çiğnendiği, gemide Türklere ait bir şey bulunmadığını beyan ederek İngilizlerin gemiye çıkmasını engellemek istediye de İngilizler gemiye çıkarak her tarafı didik didik aradılar. Sonunda umduklarını bulamadan gemiyi terk etmek zorunda kaldılar.

Felah Grubu, bu hukuksuz durumdan yararlanmasını çok iyi bildi. İngilizlerin gemi baskınının herkes tarafından duyulması sağlandı. İtalyanlar *"İngilizlerin devletler hukukunu çiğnediği ve İtalya'nın menfaatlerini ihlal ettiği, bu gibi olayların tekrarı hâlinde doğacak sonucun 'İngiltere'nin İtalya'ya karşı harp ilan ettiği' biçiminde kabul edileceği, böyle bir şeyin sonuçlarının da ağır olacağı"*

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

ve İtalyan Hükümeti'nin buna göre hareket edeceği” konusunda İngiliz Hükümeti'ne çok sert bir nota verdiler.

Böyle bir olayın vuku bulması, İtalyan ticari gemileri hakkında Türklere silah ve cephane taşıdıklarına dair bir istihbarat alınsa dahi İngilizlerin bu istihbaratı mutlak surette teyit etmeye çalışmalarına yol açacaktı. İngilizler çok emin olsalar bile İtalyan gemilerin aranması için İtalyan Hükümeti'nin olurunun alınmasına ihtiyaç duyacaklardı. Silah ve cephane sevkiyatı işi bir nebze kolaylaşmış, planlanan yedi buçukluk toplar Lloyt-Tirrestino'nun bir sonraki seferi ile İnebolu'ya gönderilmişti.³⁰²

Felah Grubu, Millî Mücadele'ye Katılmak İsteyen Vahdettin'in Damadı İsmail Hakkı Bey'i “Adapazarlı Koyun Tüccarı Mustafa Ağa” Kimliğiyle Anadolu'ya Geçiriyor

Vahdettin'in Yaveri Albay Naci Bey, İstanbul'da yaşanan ihane- te daha fazla katlanamayacağına karar verip 25 Ağustos 1921'de Anadolu'ya geçmişti. Padişah yaverinin Millî Mücadele'ye katıldığı- nın duyulması da hâliyle büyük yankı yapmıştı.

Felah Grubu, daha etkili bir olay yaratmak için Tevfik Paşa'nın oğlu, Vahdettin'in damadı Binbaşı İsmail Hakkı Bey'in Anadolu'ya geçmesine de yardım etmişti.³⁰³

İsmail Hakkı Bey, son Osmanlı Sadrazamı Ahmet Tevfik Pa- şa'nın oğluydu. 1916'da Vahdettin'in büyük kızı Ulviye Sultan'la nikahlanan İsmail Hakkı Bey, Vahdettin'in padişah olmasından sonra “Damad-ı Hazret-i Şehriyari” unvanını almıştı.

³⁰² Yurtsever, *a. g. t.*, s. 150-151.

³⁰³ Yurtsever, *a. g. t.*, s. 146

Ümit Doğan

İsmail Hakkı Bey, hâlihazırda Damat Ferit'in oyunlarından sı-kıldığını ve zaten Anadolu'ya geçmek niyetinde olduğunu şöyle anlatıyordu:

"(...) Damat Ferit Paşa'nın kayınbabam üzerindeki etkisi git-tikçe artmış, Padişahın etrafındaki yurtsever yaver subayları birer birer uzaklaştırmış, hatta damadı olduğum için bana 'oğlum' diye söze başlayan Padişah'ı benden bile ayırmaya ve uzaklaştırmaya kalkışmış, bunda da kısmen başarıya ulaşmıştı. Artık benim ve yar-dımcım Yüzbaşı Neşet Bey'in saraydaki kurmay çalışmalarımızın sonu gelmiş, ben bile kayınbabam Padişah'a ancak resmi günlerde yaklaşır olmuştum. Bu hal 1921 yılı sonuna kadar devam etti. (...) Saraydaki yardımcım Yüzbaşı Çopur Neşet Bey'in kurye olarak gizlice Anadolu'ya gidip gelmeleri sayesinde oradaki askeri du-rumdan bazı bilgiler elde etmiyor değildim amma, benimde orada düşmanla savaşan kuvvetler arasında faal bir vazife almaklığım ge-rekmez miydi? Benim Almanya'da yıllarca dirsek çürüterek bir kurmay subay olarak yetişmiş olmam bugünler için değil miydi?"

304

İsmail Hakkı Bey'in bacanağı ve komşusu Şehzade Ömer Fa-ruk'un yaklaşık bir yıl önce İnebolu'da yaşadığı gibi, sırf *"padişah damadı"* olmasından dolayı bile geri çevrilme ihtimali vardı. Gerçi İsmail Hakkı Bey Ömer Faruk Efendi gibi şehzade değildi ve dola-yısıyla hükümdarlığı düşünülemezdi; hanedanla bağı sadece *"da-mat"* olmasıydı.³⁰⁵

Bütün bu konuları uzun uzun düşünen İsmail Hakkı Bey, so-nunda kesin kararını verdi. Ne pahasına olursa olsun İstanbul'dan

³⁰⁴ İnan, *a. g. e.*, s. 58-59.

³⁰⁵ Süleyman İnan, "Son Osmanlı Damatlarının Millî Mücadele'yle ilişkileri", *Erdem*, 2011, S. 61, s. 131.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

ayrılıp cepheye gidecekti. Felah Grubu'ndan Ekrem Bey'le Harbiye Nezareti binasının arkasındaki eski bir ahşap konakta gizlice görüşerek Anadolu'ya geçmesi için yardım istedi. Eşi Ulviye Sultan'a belli etmemek için hareketinden bir hafta önce kurmaca bir düzen ayarladı, basit bir nedenle eşiyile tartışıp, evindeki yataklarını ayırıp hareket edeceği güne kadar geceleri yalnız başına yatmaya başladı. Bu sayede fark edilmeden belirlenen hareket gününün sabahında evini terk edebilecekti. İsmail Hakkı Bey, bu uydurma kavgayı şöyle anlatıyordu:

“Düşündüm, taşındım, her şeyden evvel Ulviye Sultan'la yattığımız yatak odasından ayrı bir odada yatmam gerektiği neticesine vardım. Zira erkenden kalkıp giyinmem, odadan çıkmam O'nun tarafından dahi fark edilmemeliydi. Bunun için de şu çareyi buldum: 'Ulviye Sultan'la basit bir münakaşa sebebi çıkarıp yatak odamı ayırmak ve geceleri yalnız başıma geçirmek.' Hareketimden bir hafta evvel, bunu başardım ve yatak odamı ayırdım. Ulviye Sultan bu hale fena halde kızdı, hatta öfkesinden ağladı bile. İş annesi Nazik Eda Başkadın Efendi'ye açmış, Sultan Vahdettin Han'ın bu yaşlı fakat iyi niyetli hanımı bizim konağa kadar gelip anlaşılamamamızın sebebini benden sordu. Bu muhterem kadın, beni çok se-verdi. Fakat kızının kaprislerini bildiği için yatıştırıcı tavsiyelerde bulunmakla yetindi.”

Kayınvalidesinin araya girip ilişkilerini düzeltme çabalarına rağmen bu kurmacayı bozmayan İsmail Hakkı Bey, 27 Ocak gecesi dikkat çekmemek amacıyla düzenlediği ve bazı subay ve şehzadele-re verdiği çay ziyafetinden bir süre sonra yola çıkışını da şöyle anlatıyordu:

“Konakta herkes uyuyordu. Bavulumu hazırladım, en alta askerî üniformamı, çizmelerimi, hatta o zaman subayların kılıç yerine taşıdıkları meçimi yerleştirdim. Üzerlerine çamaşırlarımı istifleyerek bunları iyice gizledim. Vaktin ilerlemesini beklemeye başladım.

Ümit Doğan

*Nihayet sabahın dördünde gürültü etmemeğe çalışarak yavaş yavaş merdivenlere indim. Koca konakta ses seda yoktu, sabahın bu erken saatinde, herkes eşim ve kızım, sıcak odalarında mışıl mışıl uyuyorlardı. Sessiz, ihtiyatlı adımlarla taşlığa indiğim zaman köpeğim Berbad'ı karşımda görmeyeyim mi? Hassas hayvan hareketlerimi duymuş, kokumu almış, beni taşlıkta karşılıyordu. Bacaklarına sürünüyor, alıştığı okşamalarımı bekliyordu. Merdivene oturdum, hayvan yaklaştı ve ellerimi yalamaya başladı. Çok hislendim. Aile ocağımdan ayrılırken bana veda eden tek canlı yaratık, bu köpeğim Berbad'dı. Ne yazık ki, bu ayrılıştaki, eşimi hatta kızımı kucaklayıp onlarla helalleşmek durumunda değildim. Gözlerim ıslandı. Lakin kararımdan dönmedim. Berbad'ı bir kere daha okşadıktan sonra, kararlı adımlarla karla örtülü sokağa çıktım ve çizdiğim yeni kaderime doğru bavulum elimde olduğu halde ilerlemeye başladım.*³⁰⁶

İsmail Hakkı Bey'le beraber Anadolu'ya geçen bir başka önemli isim Sadrazamlık Başyaveri Yarbey Hüseyin Hüsnü Bey'di. Felah Grubu İsmail Hakkı Bey'e **"Adapazarlı koyun tüccarı Mustafa Ağa"** diye sahte bir kimlik hazırlamıştı. Hüsnü Bey ile birlikte, Geyve'ye ulaştıkları öğrenildikten sonra, durum el altından gazetelere bildirildi. Ertesi gün bütün gazetelerde Vahdettin'in damadı ve Tevfik Paşa'nın oğlu ile Sadrazamlık Başyaveri'nin Anadolu'ya geçtiği haberi gazetelerin birinci sayfalarında yer almaya başladı. Bu haberlerle birlikte halk üzerinde **"Bak işte, onlar da Anadolu'ya geçmiş, demek ki milletin kurtuluşu Ankara'dadır."** düşüncesi kuvvetlenmeye başladı. İsmail Hakkı Bey'in Anadolu'ya geçtiğini gazetelerden öğrenen Vahdettin, Tevfik Paşa'yı çağırarak ona oğlunun nerede olduğunu sormuştu. Tevfik Paşa nerede olduğunu bilmediğini, sarayda olduğunu zannettiğini söyleyince Vahdettin gazeteleri göstererek İsmail Hakkı Bey'in Anadolu'ya kaçtığını söy-

³⁰⁶ Okday, a. g. e. , s. 416 – 417.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

lemişti. Bunun üzerine Tevfik Paşa “Öyle ise vazifesini yapmaya gitmiş.” demişti.

Şubat ortasında Ankara'ya ulaşan İsmail Hakkı Bey'in ilk işi Mustafa Kemal'le görüşmek oldu. Neşet Bey'in evinde bir araya gelen Mustafa Kemal ile İsmail Hakkı Bey arasında başlayan sohbet sabaha kadar sürdü. İsmail Hakkı Bey Ankara'ya geldikten sonra ona bir süre çok önemli işler verilmedi. Millî Müdafaa vekili olan Kazım Özalp'in İsmail Hakkı Bey'e düşündüğü ilk görev, süvari okulunda öğretmenlikti. İsmail Hakkı'nın “*masa başı*” diye baktığı bu işi istemeyip, cephede yer alacağı daha aktif bir görev talep etmesi üzerine Kazım Özalp durumu yeniden değerlendirmek için Mustafa Kemal'e danıştı. İsmail Hakkı Bey, görevini belirleme işini ordu kumandanı İsmet Paşa'ya bırakmak üzere Batı ordusu karargâhının bulunduğu Akşehir'e yollandı. Burada da İsmail Hakkı Bey'in İsmet Paşa'dan rica ettiği süvari kumandanlığı görevi boş yer olmadığı için reddedildi ve karargâh merkezi Karaağaç olan 5. Süvari Kolordusu'nda Fahrettin Paşa'nın emrine verildi. İsmail Hakkı Bey, Millî Mücadele'nin sonuna kadar Bolvadin, Akhisar, Balıkesir, Gönen ve Çanakkale mıntıklarında görev yaptı.³⁰⁷

Saray Soytarılığından Mustafa Kemal'in Sofrasına: “Kahraman Cüce Ali Şamil”

İsmail Hakkı Bey'in Anadolu'ya geçeceğini Hüseyin Hüsnü Bey haricinde bir kişi daha biliyordu. Konağın cücesi Ali Şamil.

Adilcevaz doğumlu, boyu sekiz dokuz yaşlarında bir çocuğu geçmeyen Ali Şamil'i Enver Paşa o taraflardan geçerken görmüş, beraberinde İstanbul'a getirmiş Naciye Sultan'la birlikte yaşadıkları Kuruçeşme'deki yalıda oturtmuş, yanından ayırmamıştı. Ali Şamil sırmalı elbiseleri, kocaman ipekli sarığı ile ortada dolaşır, sultanı

³⁰⁷ İnan, a. g. m. , s.

Ümit Doğan

eğlendirmeye çalışırdı. Birinci Dünya Savaşı sonundaki yenilgi neticesinde Enver Paşa apar topar yurt dışına çıkınca Ali Şamil, Vahdettin'in kızı Ulviye Sultan'ın yalisına verildi.

Ali Şamil'in İsmail Hakkı Bey'le olan dostluğu burada başlamıştı. İsmail Hakkı Bey kendi ifadesiyle *"cismen küçük ama ruh yapısı bakımından büyük"*³⁰⁸ bu insandan pek hoşlanırdı.

İsmail Hakkı Bey Anadolu'ya geçme fikrini yakın dostu Ali Şamil'e çıklatmıştı. Ali Şamil, İsmail Hakkı Bey'e kendisinin de Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'ye katılmak istediği söylemiş, eğer kabul etmezse Vahdettin'e her şeyi anlatmakla tehdit etmişti.³⁰⁹ İsmail Hakkı Bey, Ali Şamil'i de beraberinde Ankara'ya götürmüş, bundan sonra cepheden cepheye gitmişler, beraber savaşmışlardı.

İsmail Hakkı Bey, Ali Şamil'in kendileri ile birlikte Anadolu'ya geçişini şöyle anlatıyordu:

*"Bu itibarla benimle birlikte gönüllü olarak Anadolu'ya geçmek istemesini iyi karşılamış, O'nun bu arzusunu kırmak istememiştim. Nitekim o da bizimle birlikte İstanbul'dan kaçıp Ankara'ya vardı. Hatta Ankara'ya varışından sonra Çopur Neşet Bey'in evinde Mustafa kemal Paşa ile yaptığım ilk görüşmede, Paşa'nın arzusu üzerine o da hazır bulunmuştu."*³¹⁰

³⁰⁸ Okday, a. g. e. , s. 415.

³⁰⁹ <http://www.hurriyet.com.tr/19-mayis-23317621> Erişim: 13. 03. 2017

³¹⁰ Okday, a. g. e. , s. 415.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Fransız Karargâhına Sızan Yüzbaşı Kemal Bey, Büyük Taarruz Öncesi Yunan Birliklerinin Konuşlanmasını Gösterir Haritayı Ankara'ya Ulaştırıyor

Fransız karargâhına ajan yerleştirme arayışlarında olan Felah Grubu, konuya ilişkin Kızılay³¹¹ Başkanı Hamit Bey'in görüşlerine başvurmuştu. Hamit Bey, *"çok iyi Fransızca bilen bir subayın Fransız karargâhına sözde Osmanlı-Fransız işgal münasebetlerini daha iyi sürdürebilmek için tayin edilmesinde fayda gördüğünü"* bildirmişti. Görevin niteliklerine uygun olduğuna karar verilen Pi-yade Yüzbaşı Kemal Bey'in tayini gerçekleştirilmişti.

Fransız karargâh kumandanı, Yüzbaşı Kemal Bey'i kendi subaylarına takdim etmişti. Şaşırtıcı bir tesadüf olarak Yüzbaşı Kemal Bey ile Fransa'daki Sen-Sir askerî okulunda aynı sırada oturduğu arkadaşı şimdi binbaşı rütbesi ile karargâhın istihbarat şubesi müdürü olmuştu.

Felah Grubu'na Kurmay Binbaşı Tevfik Bey imzasıyla gelen şifreli telgrafta, *"Batı Anadolu'da, Eskişehir-Afyon hattına çekilerek yerleşen ve burada esaslı tahkimata giriştiği anlaşılan Yunan Ordusu hakkında kesin bilgi edinilmesi lüzumu hasıl olmuştur."* denilecek bilgi istenmekteydi.³¹² Bu şifreli telgrafı ayrıca Mustafa Kemal'de imza etmişti.³¹³ Ankara'nın bu talebi üzerine Ekrem Bey, Yunan ordusunun son durumu hakkında bilgi edinmek için Felah Grubu içinde kimleri görevlendireceği konusunda bir değerlendirme yapmıştı. İstihbarat şubesi müdürü olan Fransız subayının Fransız Harp Okulu Sen-Sir'den sınıf arkadaşı olan Yüzbaşı Kemal bu işi yapabiliirdi. Batı Anadolu'da Yunanlıların işgal altında tuttuğu her şehrimizde Fransızlar bir istihbarat subayı bulunduruyordu.

³¹¹ O dönemdeki ismi ile Hilal-i Ahmer Cemiyeti.

³¹² Yurtsever, a. g. t. , s. 155.

³¹³ *"Atatürk'ün İstihbaratçısıydım" Ekrem Baydar'ın Hatıraları Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatı, (Haz. Sami Karaören), s. 107.*

Ümit Doğan

Bu bakımdan Yunan ordusunun Eskişehir-Afyon hattındaki konuşuş, tahkimatı hakkında Fransızların geniş bilgileri olması normal olarak düşünülebilirdi.

Ajanların imkân ve kabiliyetlerinin değerlendirilmesi sonucunda seçilen Yüzbaşı Kemal Bey, Fransız istihbarat subayı ile olan arkadaşlığının avantajını da kullanarak Yunan ordusunun konuşlanmasını gösterir bir harita elde etmeyi başardı. Harita üzerinde, Yunan ordusunun Batı Anadolu'daki en ileri hatlarına kadar bütün mevzileri, topçu gözetleme yerleri, tahkimat ve gelişme yönleri, büyük birliklerin yerleri ile Yunan Başkomutanlığının ihtiyatının yeri gösterilmekteydi. Harita fotokopisi, hemen o gece bir kurye ile Ankara'ya gönderilmiş, şifre ile de istenilen bilginin kurye ile gönderildiği bildirilmişti.

Haritanın Ankara'ya ulaşmasından sonra düşünen İsmet Paşa ve beraberindekiler, Yunan birliklerine dair haritanın fotokopisinin içerdiği ayrıntılar nedeniyle bu denli teferruatlı istihbarat raporu olamayacağını düşünerek haritanın yanıltma için tertiplenmiş olabileceği kuşkusuna kapılmışlardı. Kuşkuları akla yatkın bulan Mustafa Kemal, Felah Grubu'na bilgilerin kaynağını sordu. Ancak kaynağın herhangi bir vasıta ile açıklanmasında mahzur gören grup, sadece bilgilerin kesin doğru olduğunu söylemişti.

Mustafa Kemal, Batı cephesindeki denetlemeleri esnasında, Sapanca'da, Ekrem Bey ile yüz yüze bir görüşme gerçekleştirdi. Görüşmede, Ekrem Bey bilginin nasıl elde edildiğini anlattı. Mustafa Kemal de görüşme öncesindeki gelişmelere ilişkin olarak haritanın elde edildiği kaynağın telgraf üzerinde tüm ısrarlara rağmen bildirilmemesinden, kaynağın esaslı olduğuna kanaat getirdiğini, Yunan ordusu hakkında Genel Kurmaydaki mevcut bilgilerle bu haritadaki bilgilerin karşılaştırılmasını istediğini, güçlü ve uzak mesafeye sızabilecek iki keşif kolu tertip edildiğini, Yunan cephesinde haritada mevcut gösterilen güçlü birlik noktalarını bu keşif kolları vasıtasıyla yoklayarak düşmanın açacağı ateşin şiddetine göre grubun

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

temin ettiği bu harita fotokopisinin değerlendirilmesi emrini verdiğini ifade etti.³¹⁴ Mustafa Kemal, Ekrem Bey'e yakında taarruza geçileceğini de söyleyerek, taarruz başladığına dair kendilerine haber verildikten sonra sonuç alınuncaya kadar bir daha irtibat kurulmayacağını kaydetti.³¹⁵

Mustafa Kemal'in Büyük Taarruz Hazırlıkları, Düşmanı Aldatma ve Yönlendirme Faaliyetleri

Yunan birliklerinin nerelere konuşlandığını öğrenen Mustafa Kemal ve arkadaşları düşmana son darbeyi vurmak için hazırlanmaya başladılar.

Büyük Taarruz, siyasi sahada da gizlenmiş ve Millî Hükümetin barış teşebbüsleri ile örtülmüştü. Ordunun yapmakta olduğu hazırlıkların, beklenmekte olan Yunan taarruzunu önlemek için yapıldığı haberi gereken yerlere yayılmıştı. Büyük Taarruz kararı ise sorumlu birkaç şahıs arasında görüşülmüş ve başka hiç kimseye duyurulmamıştı. Bir taraftan yanlış ve aldatıcı haberler etrafa yayılırken bir taraftan da mümkün olan süratte ordunun teşkilât, teçhizat ve eğitimi, bu harekâtı yapabilecek seviyeye getirilmişti. 8 Ağustos 1922 tarihli ve 1932 numaralı İkinci Ordu Komutanlığı emrinde, *"Son zamana, yani taarruz muntıkasında toplanmanın bitimine kadar, maksadın kendi birliklerimizden ve düşmandan gizlenmesi, düşman taarruzunun beklenmekte olduğu, Türk tarafının taarruz niyetinin bulunmadığının propagandasının yapılması, alınmakta olunan bütün tedbirlerin yakında başlaması umulan düşman taarruzunu ileri mevzilerde karşılamak için alınmış olduğunun gösterilmesi, düşman tarafından görülebilecek, ancak bizim de işimize yarayacak yollarda tamirat çalışmalarının yapılması, düşman taarruzu karşısında ileri mevzi kuvvetlerinin ihtiyat birlikleri takviye*

³¹⁴ Yurtsever, a. g. t. , s. 154-155.

³¹⁵ "Atatürk'ün İstihbaratçısıydım" Ekrem Baydar'ın Hatıraları Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatı, (Haz. Sami Karaören), s. 117.

edilmesi tatbikatlarının yapılması, bazı geceler, düşmanın gece baskınından şüpheleniliyormuş gibi işaret ve aydınlatma fişeklerinin atılması, düşman tarafından görülebilecek şekilde, dürbünlerle gözetlemede bulunulması” talimatları yer almaktaydı.

14 Ağustos 1922 tarihinde düşman uçaklarının en çok faaliyette bulundukları saatlerde, Sekizinci Tümen’in Ağızkara’daki Alayı, Bazlar istikametinde güneye doğru, Altıncı Tümenin Başağaç’taki Alayı da Sandıklı istikametinde doğuya doğru yürütülmüş ve güneş batıktan sonra bu alaylar eski yerlerine alınmışlardı. Türk ordusunun almış olduğu bu tedbirler sonunda yeterli bilgi edinemeyen düşman, Türk ordusunun kuvveti ve tertibatı hakkında yanılmıştı. Mustafa Kemal Paşa Ekrem Bey’e, yakında taarruza geçileceği, İstanbul ve civarındaki işgal kuvvetlerinin çok sıkı şekilde gözetiminde bulundurulması ve sonucun süratle ulaştırılması, casusluğa engel olmak için cephenin Ankara ile olan irtibatının kesileceği, yalnız taarruzun başladığının bildirileceği konusunda uyarılarda bulunmuştu.³¹⁶

Mustafa Kemal’in taarruz planı, askerî gücümüzün büyük çoğunluğunu düşman cephesinin dış yanında ve etrafında toplayarak düşmanı yok etmektir. Birinci ordumuz Afyonkarahisar’ın doğusunda Akarçay ile Dumlupınar arasında bulunan düşman mevzilerine saldırarak düşmanı kuzeye atacaktı. İkinci ordumuz ise Akarçay’ın kuzeyinden Sakarya’ya kadar olan cephede düşmana saldıracaktı. Bu ordumuz, düşmanın Eskişehir’de bulunan 3 tümeni, Döğeri’de bulunan 3 tümeni ve Afyonkarahisar’ın doğusunda bulunan 2 tümeni olmak üzere toplam 8 tümenini durdurmakla vazifeliydi. Kocaeli bölgesinde olan güçlerimiz düşmanın güneye inmesine engel olacak, Menderes yöresindeki kuvvetlerimiz ise düşmanın İzmir’le olan bağlantısını kesecekti. Yani gücümüzün ağırlıklı kısmını düşmanın Afyonkarahisar civarında bulunan sağ yanı-

³¹⁶ Yurtsever, a. g. t. , s. 159.

nın güneyinde ve Akarçay ile Dumlupınar hizasına kadar olan sahada toplayacaktık. Düşman bu taraftan vurulursa kesin sonuç alınırdı. Bu plandan Fevzi ve İsmet Paşalar da haberdardı. Mustafa Kemal Paşa'nın Fevzi Paşa ile 27-28 Temmuz gecesi Akşehir'de yaptığı görüşmede 15 Ağustos'a kadar hazırlıkların tamamlanmasına karar verildi. Ordu hazırlıklarını tamamladıktan sonra İsmet Paşa, 6 Ağustos'ta gizli kalmak üzere saldırıya hazırlık emri verdi. Bakanlar Kurulu da taarruz konusunda bilgilendirildi. Mustafa Kemal ordu aleyhinde propaganda yapan muhalif milletvekillerini de ikna ettikten sonra Ankara'dan ayrıldı. Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'dan ayrılması gizlice cereyan etti. Hatta gazetelerde Mustafa Kemal Ankara'da yokken Çankaya'da çay ziyafeti vereceği gibi haberlerin özellikle yayınlanması sağlandı.³¹⁷ Ağustosun 20. günü Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin ilk sayfasında şöyle bir ilan verildi: *"Gazi Paşa Hazretleri Ağustosun 21. Pazartesi günü köşklerinde ricali siyasiyeye bir çay ziyafeti verilecek"*.³¹⁸ Bu tamamen uydurma bir ilandı.³¹⁹ Gizliliğin bir parçası olarak trenle değil de otomobille Konya'ya gelen Mustafa Kemal, 20 Ağustos'ta Akşehir'e gelerek komutanlarla görüştü. 20-21 Ağustos gecesi Mustafa Kemal Paşa, Birinci ve İkinci Ordu Komutanları, Erkan-ı Harbiye Reisi ve Batı Cephesi Komutanı'nın katıldığı görüşmede harita üzerinde taarruz planı görüşüldü. *"Taarruz, sevkülceyş (strateji) ve aynı zamanda bir tabiye baskını halinde icra olunacaktı."* Hazırlıklar gizli yapılmalıydı. Bu yüzden ordu geceleri ilerleyecek, gündüzleri köylerde ve ağaçlıklar altında dinlenerek vakit geçirecekti. 24 Ağustos'ta karargâhlar Akşehir'den Şuhut'a taşındı. 25 Ağustos sabahı da Şuhut'tan savaşın yönetildiği Kocatepe'nin güneybatısındaki çadırılı ordugâha nakledildi.³²⁰ 25 Ağustos günü taarruz hazır-

³¹⁷ Fehmi Akın, "Atatürk ve Fevzi Çakmak'ın Gözüyle Büyük Taarruz", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. X, S. 2, Ağustos 2008, s. 98-99.

³¹⁸ *Hakimiyeti Milliye*, 20 Ağustos 1922.

³¹⁹ Atilla Demiralay, *Büyük Taarruz ve Büyük Taarruz Şehitlikleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s. 6.

³²⁰ Akın, *a. g. m.*, s. 99.

Ümit Doğan

lıkları ile geçti. Afyon güneyinden itibaren Kaleciksisivrisi, Erkmen, Belen, Tınaztepeler ile Kırcaaslan, Çiğiltepe düşman tarafından tahkim edilerek tutulmuştu.

25/26 Ağustos gecesi Türk Birlikleri Yunan mevzilerine doğru ilerlediler. İleri hatlar düşman mevzilerine 400 metreye kadar yanasarak, saat 05. 00'te başlayan 05. 30'da şiddetini artıran topçu ateşi himayesinde birlikler düşman mevzilerine taarruza başladılar. Uğradıkları baskın taarruzuyla şaşkınlık geçiren Yunanlar, ancak taarruz başladıktan yarım saat sonra birinci ve dördüncü kolordu cephelerine yönelttikleri zayıf bir topçu ateşiyle karşılıklı bulunabildiler. Saat 10. 00'a doğru, süvari kolordusu dağları aşmış, süvariler büyük bir şevkle düzlükte at koşturmaya başlamışlardı. Albay Baki (Mürsel) komutasındaki 1. Süvari Tümeni'nin öncü alayı şimdiden Dumlupınar doğusuna kadar ilerlemiş ve İzmir – Afyon demir yolunu tahrip etmişti.³²¹ 30 Ağustos'ta düşman tamamen çembere alındı ve imha harekâtı başladı. 31 Ağustos sabahı Yunan ordusunun büyük bir kısmı imha edilmiş, birçok Yunan askeri esir alınmış, birçoğu da İzmir'e doğru kaçmaya başlamıştı. Mustafa Kemal'den *"Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!"* emrini alan askerlerimiz 1 Eylül 1921'den itibaren düşmanı takibe başladılar. 1 Eylül 1922'de Yunan Başkumandanı Trikopis ve beraberindeki 7000 Yunan askeri Uşak yakınlarında Çalköy'de yakalanarak esir edildi.³²² Takip insanüstü bir hızla ilerledi. Türk askeri dinlenmek ve uyumak istemiyordu. Çünkü kurtardığı her kasabanın, köyün, şehrin Yunanlar tarafından yakıldığını, bölgedeki Türklerin de vahşice katledildiğini görmekteydi. Bir dakikalık zaman kazanmasının, birçok yerleşim merkezinin ve birçok Türk'ün hayatını kurtaracağını anlamıştı.³²³ Bu nedenle Türk piyadeleri, süvarilerle 9 Eylül

³²¹ Demiralay, *a. g. t.* , s. 10-23.

³²² Selman Yaşar, "Büyük Taarruz'da Türk Süvarisi", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. X, S. 2, Ağustos 2008, s. 251.

³²³ Demiralay, *a. g. t.* , s. 25.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

1922'de İzmir'e girmişler ve Türk Kurtuluş Savaşı'nı başarıyla noktalamışlardı.

Yüzbaşı Kemal Bey'in Fransız karargâhından sağladığı haritada yer alan bilgiler, Yunan topçusunun gözetleme yerleri Türk topçu birliklerine verilerek öncelikle Yunan topçu gözetlemesinin tahrip edilmesi, Yunan topçusunun gözleri körleştirilerek Yunan piyade birliklerinin kendi topçularının desteğinden mahrum bırakılması, topçu desteğinden yoksun kalan Yunan mevzilerinin Türk topçusu tarafından kısa zamanda çökertilmesi ve Türk piyadelerinin topçu ateşi altında kalmadan Yunan ileri mevzilerine kadar sokulması gibi faydaları sağlayarak Büyük Taarruz'un kazanılmasına büyük katkı sağlamıştı.³²⁴

26 Ağustos 1922 sabahı başlayan Büyük Taarruz, İngilizler için tam bir sürpriz olmuştu. İngiliz haber alma örgütleri, Türk taarruzunu zamanında haber alamamış, haber aldıkları zaman ise Yunan ordusu Dumlupınar'da yenilmişti. İngiltere'nin Şam Konsolosu Palmer'den Dışişleri Bakanı Lord Curzon'a, 29 Ağustos 1922'de gönderilen yazıda, dört ay Anadolu'da kalmış olan Hamza El Gouth adlı ajandan, *"Mustafa Kemal'in bir dahi olmadığı, Rus elçisinin onun üzerinde nüfuzu olduğu, Meclis'in Mustafa Kemal Paşa'ya karşı güvenini yitirdiği, barış yapılır yapılmaz, Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa'ya karşı bir ayaklanma patlak vereceği, askerlerin savaşmaktan bıkp usandığı, Anadolu dağlarının firari erlerle dolu olduğu, Kemalist düzenin kof olduğu, bir darbeye çökebileceği, yeni bir Yunan taarruzunun çabucak başarı kazandıracağı"* bilgilerinin alındığı belirtilmekteydi. Rapor tarihi dikkate alındığında, İngiliz Şam konsolosunun, Büyük Taarruz'un başladığından haberdar olmadığı anlaşıyordu. Rapor bilgilerine ait dört aylık dönem, Türk ordusunun taarruz hazırlıklarının gizlenmesi faaliyetlerinin hız kazandığı süreye denk geliyordu. Bu dönemde Ankara, kendi-

³²⁴ Yurtsever, *a. g. t.* , s. 158, 162, 163.

sini güçsüz göstermek istemiş ve bu politikasını başarıyla uygulamıştı.³²⁵

İşgalci Devletler Yurdu Boşaltıyor

Büyük Taaruz'un başarıyla sonuçlanması tüm ülkede büyük sevinç gösterilerine sahne olmuştu. Ülkenin çeşitli yerlerinde mitingler yapılıyordu. Fransız diplomatik temsilcisinin Fransa Dışişleri Bakanlığına gönderdiği telgrafta şöyle deniliyordu: *"Durum kritiktir. İstanbul, sınır dışına çıkmak için bir an önce pasaport verilmesini bekleyen yabancı uyruklularla doldu. Kentte son derece etkin bir ajitasyon yürütülüyor. Bu ajitasyonun sonuçları gitgide tehlikeli bir noktaya varmakta. Bir katliam söz konusu olabilir. Düzeni sağlamak olanaksızlaşıyor. Bir an önce karar almak gerekiyor."* İstanbul'daki işgal birlikleri başkomutanı General Harrington, düzen ve sükûneti sağlama bahanesiyle gösteri ve mitingleri yasakladı. Fakat general, halkın zaferini kutlamasına engel olacak güçte değildi. Zafer şerefine düzenlenen halk gösterilerine katılanların sayısı 150. 000 kişiyi bulmuştu. Zaferin kazanılmasının ardından Ankara'daki kutlamaları gören ressam E. Lansera: *"Tüm akşamı Kemal Paşa'nın portresini taşıyan bir zafer takının kurulduğu milis alanında geçirdim. Askerî birliklerin silahsız yürüyüşü, meşale alayı ve sanırım, oracıkta oluşuveren danslarla kutlandı zafer."* demişti.³²⁶

Zaferin kazanılmasının ardından yeni bir süreç başlıyordu. Cephelerde kazanılan başarının şimdi diplomasi alanında gerçekleşmesi gerekiyordu. Çünkü Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'nda cephede kaybettiğinden daha fazlasını Mondros ve ardından imzaladığı Sevr Antlaşmalarıyla masada kaybetmişti. Mustafa Kemal daha İzmir'deyken *"Millî Mücadele'mizin bu safhası kapanmıştır. Şimdi ikinci safhasını açmamız lazım geliyor."* demişti. Bu yeni safha, barış antlaşmalarının ve burada izlenecek diplomasinin

³²⁵ Yurtsever, a. g. t. , s. 106.

³²⁶ Türkan Başyığıt, "Anılarda Mudanya Ateşkes Antlaşması", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Bahar 2007, s. 178.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

üzerine inşa edilecekti. 3 Ekim 1922'de bir ateşkes antlaşması imzalanması için düzenlenen konferans Mudanya'da başladı. Konferansa Türkiye adına, Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, İtilaf Devletlerinin yüksek komiserleri İngiliz Generali Harrington, Fransız Generali Charpy, İtalyan Generali Monbelli ve Yunanistan temsilcisi olarak da General Mazaraki katıldı. 8 Ekim'de İtilaf Devletleri Yunan askerî birliklerinin çekilmesi konusunda Türk isteğini kabul ettiler. 11 Ekim'de antlaşma, İtilaf güçlerinin ve Türkiye'nin tam yetkili temsilcilerince, üç gün sonra da Yunan temsilcisiince imzalandı. 15 Ekim 1922'de antlaşma yürürlüğe girdi. Bir Amerikalı gazetecinin yazdığı gibi *"Hiçbir vakit Avrupa'nın Asya karşısında bu kadar hacaletaver bir teslimiyeti vaki olmamış"* ve *"dâhilinde iktisadi keşmekeş devam ediyordu. Hariçte Stuartların uzak devirlerinden beri İngiliz prestiji hiçbir vakit bu kadar aşağı düşmemişti."*³²⁷

İmza töreninden hemen sonra İngiliz Generali Harrington, Asım Paşa'nın elini sıkarken, *"Artık dost olalım, sulh yapalım ve savaşlar bitsin."* dedi. Asım Paşa da salonda bulunanların duyamayacağı bir sese tonu ile şunları söyledi: *"Bu sizin elinizdedir. Hakkı, adaleti, eşitliği kabul ettiğiniz gün bütün dünya rahata kavuşur. Biz sadece kendimizin değil, dünyadaki bütün mazlum milletlerin haysiyet ve istiklal kavgasını yaptık."*³²⁸

Mudanya Mütarekesi büyük ölçüde Doğu Trakya'nın boşaltılması sorununu çözümlemiş oldu. ³²⁹ Mudanya Mütarekesi'nin imzalanmasından hemen sonra Lozan Konferansı ile ilgili süreç başladı. Kasım 1922'den Temmuz 1923'e kadar devam eden Lozan

³²⁷ Başyigit, *a. g. m.*, s. 183; Yusuf Hikmet Bayur, *Türkiye Devleti'nin Dış Siyaseti*, Ankara, 1995, s. 119.

³²⁸ Başyigit, *a. g. m.*, s. 183; Asım Gündüz, *Hatıralarım*, İstanbul, 1973, s. 200.

³²⁹ Alev Gözcü, "Refet Paşa'nın İstanbul'a Gelişi ve Tıbbiyelilerce Karşılması", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Nisan 2015, S. 34, s. 53.

Konferansı sonunda, Sevr Antlaşması'nı tanımayan Mustafa Kemal önderliğindeki Türkiye'nin yeni hükümeti Lozan Antlaşması'nı imzaladı. 4 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması, 21 Ağustos 1923'te TBMM'de görüşülmeye başlandı. Antlaşmanın maddeleri, Lozan'daki temsilcilerin antlaşmaya bağlı olarak birbirlerine verdikleri mektuplar Mecliste okundu. Antlaşmaya dair açıklamalar yapıldı. 23 Ağustos 1923'te yapılan görüşmelerin ardından, Lozan Barış Antlaşması'nın TBMM tarafından onaylamasıyla birlikte ³³⁰ Dışişleri Bakanı İsmet Paşa tarafından İngiliz, Fransız ve Yüksek Komiserliklerine iki nota gönderilerek işgal ettikleri Türk topraklarını tahliye etmeleri istendi. ³³¹

İsmet Paşa'nın bu iki notası 23 Ağustos gecesi Hariciye Vekâleti İstanbul Murahhası Doktor Adnan Bey tarafından saat 22. 00'de İtalya Yüksek Komiser Vekili Maissa'ya, 22. 30'da Fransız Yüksek Komiser Vekili Jessé Currely'ye ve 23. 00'te Yeniköy'deki İngiliz Sefarethanesinde İngiliz Yüksek Komiser Vekili Henderson'a teslim edildi. Bu şekilde barış antlaşması 23 Ağustos gece yarısından itibaren yürürlüğe girdi ve İstanbul ile diğer işgal altındaki yerlerin resmen tahliye faaliyetine başlandı. ³³²

Zaferden Sonra Kahramanlarımız

Birkaç ay sonra, takvimler 6 Ekim 1923'ü gösterdiğinde, sabah saat dokuzda Büyük Başbuğ'un muzaffer orduları Gülhane Parkı'nın Adli Tıp binasına bakan kapısından muntazam adımlarla İstanbul'a giriyordu. Askerler, *"Dünyalara bedeldir mah cemalim, Allah'a emanettir Kemal'im"* marşını var gücüyle haykırıyorlardı.

İstanbul halkı bayramlarının en güzelini yaşıyordu.

³³⁰ Hüseyin Kalemli, *İstanbul'un Son İşgal Yılı ve Tahliyesi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, s. 451.

³³¹ Kalemli, a. g. t. , 451-452; Tanin, 24 Ağustos 1923; *İkdam*, 24 Ağustos 1923.

³³² Kalemli, a. g. t. , 452.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Görevi resmen sona ermiş bulunan Topkapılı Cambaz Mehmet bir direğe sırtını dayamış, sevinç gözyaşları döküyordu.

Mustafa Kemal'in yaptığı mebusluk teklifini de geri çeviren Topkapılı, evinde dinlendiği bir gün kapısının vurulduğunu duyunca doğruldu. Gelen Nurettin Bey'di.

-Giriniz. Ooo! Siz misiniz Nurettin Bey, Hoş geldiniz!

Nurettin Bey sertçe topuklarını vurarak Topkapılı'yı selamladı ve saygıyla elinde duran zarfı uzattı.

-Bu nedir Nurettin Bey? Okur musunuz lütfen!

Nurettin Bey aceleyle zarfı açıp okumaya başladı.

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'ndan

İstanbul'un düşman işgali altında bulunduğu sırada, Osmanlı ordusunun depolanan silah ve teçhizatını her an ölümle karşı karşıya kalarak Anadolu'ya kaçırarak, düşmanın gizli istihbarat teşkilatının içinde yuvalanarak millî kuvvetlere çok yararlı bilgiler sağlayan M. M. Grubu başkanı Topkapılı Mehmet Bey'e Hidemat-ı Vatanîye faslından ayda 1. 500 lira maaş bağlanması (...) kararlaştırıldı."

Topkapılı, hayretle Nurettin Bey'i dinliyordu. Yazının okunması bitince kesin bir sesle, *"Ben bir şey yapmadım. Vatanım için, Mustafa Kemal Paşam için üzerime düşen görevi yerine getirmeye çalıştım. Hizmetleri gerçekleştiren arkadaşlarımdır, ben buna layık değilim."* dedi. Nurettin Bey'in gözleri dolu doluydu. Sefalet içinde yaşayan eski başkanı, 1500 lira aylığı kabul etmiyordu.³³³

³³³ Selahattin Salışık'tan aldığımız bilgiye göre TBMM, 24 Haziran 1924 tarihli oturumunda Mehmet Bey'e *"Hidemat-ı Vatanîye"* tertibinden aylık 1500 lira maaş bağlanmasını kararlaştırdı. Ancak TBMM Zabıt Ceridelerinden bahsedilen günde herhangi bir toplantı olmadığı anlaşılmaktadır. Bu konuda tarihsel bir hata olmalıdır. Bkz: Özkan, *a. g. m.*, s. 39.

Ümit Doğan

-Sizden son bir ricam var Nurettin Bey. Bunu emir telakki edebilirsiniz. Ben bu işlerden anlamam. Hemen gidin ve bu aylık iradı Hilal-ı Ahmer'e (Kızılay) devir muamelesini yapın.

Aynı günün akşamına maaşın Kızılay'a bağışlanması için bütün işlemleri tamamlayan Nurettin Bey, donakalmıştı. Topkapılı'nın son sözleri hiç aklından çıkmıyordu:

"Sakin bu işten Mustafa Kemal Paşa'mın haberi olmasın!"

Aynı günlerde Mim Sıfır kod adlı Razi Yalkın ise felç tedavisi görmekteydi. Temmuz ayında İngilizler tarafından yakalanıp Krikor Oteli'ne hapsedilmiş, yedi gün boyunca kaldığı bu otelde akla gelmeyecek dayak ve işkencelere maruz kalmıştı. Serbest bırakıldığında yarı şuur kaybı ve bunun sonucunda sol tarafında, kol ve bacağına felç oluşmuştu. Razi Bey uzun yıllar yapılan tedavilerin sonuç vermemesi üzerine malulen emekli oldu.³³⁴ Sarayın Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'ye destek veren ismi Fehime Sultan, halifeliğin kaldırılmasıyla birlikte ne yazık ki diğer hanedan üyeleri gibi yurt dışına çıkarılmıştı.³³⁵ İsmail Hakkı Okday, yarbay rütbesindeyken askerlikten istifa etti ve Dışişleri Bakanlığına Dördüncü Siyasi Kısım Müdürü olarak atandı. 1925'te General Ali Kırat'ın kızı Ferhande Hanım ile evlendi.³³⁶ Anadolu'ya geçip Milli Mücadele'ye katıldığı için Ulviye Sultan onu derhal boşamıştı. Murat Bardakçı'nın yazdığına göre bu gidişi yüzünden Ulviye Sultan, İsmail Hakkı Bey'i hiçbir zaman affetmemiş; onunla karşılaşmamaya özen göstermiş, sonraki yıllarda rast geldikleri ortamlarda bile yüz yüze gelmemeye çalışmış, eski kocası hakkında *"Ben yatağında, kızım*

³³⁴ Yalkın, a. g. e. , s. X.

³³⁵ Oğuz Aytepe, "Yeni Belgelerin Işığında Halifeliğin Kaldırılması ve Hanedan Üyelerinin Yurtdışına Çıkarılmaları", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Mayıs-Kasım 2002, S. 29-30, s. 29.

³³⁶ İnan, a. g. e. , s. 30.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

beşikte uyurken kaçır gibi gidişini asla affedemem.” demişti.³³⁷ Kahraman cüce Ali Şamil, düşmanı denize döken Türk ordusuyla birlikte geldiği İzmir’e yerleşme kararı aldı. Basmane Garı’nda memurluk yapmaya başladı. Osmanlı sarayının güldüren adamı, cumhuriyetle birlikte *“Güler”* soyadını aldı.³³⁸ Serezli Galip Vardar, zaferden sonra İstanbul’a dönüp Kabataş Erkek Lisesinde tarih öğretmenliği yapmaya başladı.³³⁹ Ancak sevgilisi hayatta değildi. Galip ortadan kaybolunca evine gitmiş, annesinden *“oğlunun Anadolu’ya geçerek Millî Mücadele’ye katıldığını”* duyduktan bir müddet sonra hastalanarak genç yaşta vefat etmişti.³⁴⁰ İngiliz Kemal lakaplı Ahmet Esat Tomruk, tercümanlık ve turizm rehberliği gibi işler yaparak geçimini sağladı. Soyadı kanunuyla birlikte, boks sporundaki başarısı ve vurduğu sert yumruklardan dolayı kendisine *“Tomruk”* soyadını aldı. İkinci Dünya Savaşı çıkınca tekrar devlet istihbarat görevlisi olarak Avrupa ülkelerine gitti, topladığı bilgileri Ankara’ya gönderdi. Avrupa’dan dönünce bir müddet Anadolu Ajansında görev yapan Ahmet Esat Bey’e vatana hizmet tertibinden aylık bağlanması kararlaştırıldı.³⁴¹ Resmîyette Bennett’in sağ kolu ve İngiliz gizli servisinin istihbarat şefi olup; gerçekte Mustafa Kemal hesabına çalışan, İstanbul’daki gizli teşkilatlarımızın bütün işlerini kolaylaştıran, silah sevkiyatını görmezden gelen, İngilizlerin basacağı yerleri önceden haber verip tedbir alınmasını sağlayan, Anadolu’ya giden yabancı ajanları haber verip yakalatılmalarını sağlayan Pandikyan, cumhuriyetle birlikte bir müddet İstanbul’da kaldı. 1928 Şubat’ında esrarengiz bir şekilde Bulgaristan’a gitti, bir daha geri dönmedi. Teşkilatı Mahsusanın son başkanı ve Mim Mim Grubu’nun kurucusu Hüsamettin Ertürk, albay rütbesini aldıktan sonra emekliye ayrıldı. İstanbul’a gelerek Beylerbe-

³³⁷ İnan, *a. g. m.*, s. 132.

³³⁸ <http://www.hurriyet.com.tr/19-mayis-23317621>

³³⁹ Ertürk, *a. g. e.*, s. 240.

³⁴⁰ Ertürk, *a. g. e.*, s. 370.

³⁴¹ Türkmen, *a. g. e.*, s. 8.

Ümit Doğan

yi'ne yerleşti.³⁴² Muharip Grubu'ndan Ekrem Baydar, çeşitli üst düzey devlet görevlerini yürüttü. İstanbul Emniyet Müdürlüğü ve Tunceli valiliği yaptı. Emniyet Müdürü olduktan sonra Aziz Hüdaî Bey'den ayrıldı, onu yardımcısı olarak yanına aldı.³⁴³ İmalatı Harbiye Grubu'nun kurucusu Eyüp Durukan 1925 yılında Harp Dairesi başkanı oldu. Bu dönemde Sovyetlerden satın alınacak silah ve mühimmatı incelemek üzere SSCB'ye gönderildi. İzleyen yıllarda sıklıkla Avrupa ülkelerini ziyaret ederek silah ve mühimmatları tetkik etti. 1932-1941 yılları arasında Askerî Fabrikalar Umum Müdürlüğü vazifesini ifa eden Eyüp Durukan 1943-1950 yılları arasında ise iki dönem CHP Hatay Milletvekili olarak Meclis'te bulundu.³⁴⁴ Zabitan Grubu'nun kurucusu Mustafa Muğlalı, Asteğmen Kubilay'ın şehit edildiği Menemen faciasının askerî mahkeme başkanlığını yapan ve suçlulara idam cezasını veren kişiydi.³⁴⁵ Daha sonra "33 Kurşun Olayı" olarak bilinen, Temmuz 1943'te Van'ın Özalp ilçesinde, 33 eşkiyayı sorgulamak yerine kurşuna dizdiği iddiasıyla yargılanıp bir müddet hapis yattı. Bu süre içinde sağlığı bozulan Muğlalı, tahliyesinden kısa sonra vefat etti.

³⁴² Ertürk, a. g. e. , s. 500.

³⁴³ "Atatürk'ün İstihbaratçısıydım" Ekrem Baydar'ın Hatıraları Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatı, (Haz. Sami Karaören), s. 95-96.

³⁴⁴ İmamoğlu, a. g. t. , s. 13.

³⁴⁵ Barış Ertem, Resmi Belgeler ve Basında "Menemen Olayı", *HistoryStudies*, Ocak 2013, s. 172.

SONUÇ

Her devlet, varlığının doğal bir gereği olarak içerde veya dışarıda, dost yada düşman unsurlara sahiptir ve düşmanlara karşı koruma mekanizması geliştirmek zorundadır. Bu nedenle devletler, eski çağlardan beri istihbarat faaliyetlerini ön planda tutmuşlar; varlıklarını sürdürmek, ülkelerini ve milletlerini iç ve dış tehlikelerden korumak için haber toplamaya önem vermişlerdir. Önceleri sadece savaşlar esnasında askerî istihbarat toplamakla yetinen devletler, zamanla düşmanlarının ekonomik, sosyal ve siyasal yapılarıyla sanayi ve teknolojik durumları hakkında da bilgi toplamaya başlamışlardır.

Düşmana karşı başarılı olmak için yalnızca kuvvetli bir orduya sahip olmak yeterli değildir. Bunun yanında iyi bir haber alma teşkilatına da şiddetle ihtiyaç duyulmaktadır. Mondros Mütarekesi imzalanıp işgaller başladığında, Mustafa Kemal'in elinde kuvvetli bir ordu olmadığı gibi düzenli bir istihbarat örgütü de yoktu. Oysaki Anadolu insanını uyandırmak, Millî Mücadele hareketini anlatabilmek ve halkın desteğini almak için her şeyden önce istihbarat ve propaganda faaliyetlerinde bulunacak örgütlere ihtiyaç vardı. İşgalci düşman, Padişah Vahdettin ve İstanbul Hükümeti propaganda yoluyla millete her şeyin bittiğini, ülkede emniyetin kalmadığını ve mücadelenin gereksiz olduğunu aşılarmaya çalışıyorlardı. Halk bir yandan ülkenin işgali, diğer yandan yapılan olumsuz propaganda karşısında ne yapacağını şaşırmış bir vaziyetteydi. Anadolu köylüsü, köyü basılıp kendisi veya yakınları tecavüz ya da katliamlara maruz kalana kadar düşman ordusunu "*Halife Ordusu*" zannet-

Ümit Doğan

mekteydi. Türk milleti bu şekilde sahipsizlik ve şaşkınlık içindeydi. Tam bir asayişsizliğin hakim olduğu Anadolu'da dağlar asker kaçakları ve eşkıyalarla dolmuş, işgal edilmeyen bölgelerde bile can güvenliği kalmamıştı.

Düşmanı yenmenin tek yolunun işgal bölgelerindeki düşman faaliyetlerinden, halkın durumundan ve diğer bütün olaylardan günün gününe haberdar olmaktan geçtiğinin farkında olan Mustafa Kemal, istihbarat faaliyetlerinin ilk adımı olarak İstanbul'da kurulmuş olan Karakol Cemiyetinden yararlanma yolunu seçti. Karakol Cemiyeti esasen Teşkilatı Mahsusanın devamı niteliğinde ve İttihatçılar tarafından kurulan bir direniş örgütüydü. Mustafa Kemal'in yıldızı da İttihatçı ileri gelenleriyle hiçbir zaman barışmamıştı. Buna rağmen Mustafa Kemal, ilerde kendi teşkil edeceği kapsamlı örgütler faaliyete geçene kadar Karakol Cemiyeti ile işbirliği içine girmiş, cemiyetin geniş istihbarat ağından ve İstanbul'daki nüfuzundan son noktasına kadar yararlanmayı bilmişti. Bu dönemde Karakol Cemiyeti, Mustafa Kemal'in talimatıyla İstanbul ve Anadolu arasındaki irtibatı temin etmek için Kocaeli mıntıkasına bir menzil hattı kurmuş, gerek kara, gerekse deniz yoluyla önemli miktarda silah ve cephaneyi Anadolu'ya sevk etmeyi başarmıştı. Meclisi Mebusanın dağıtılmasından sonra birçok mebus ve Türk aydınının Anadolu'ya geçip Millî Mücadeleye katılmasını da yine Karakol Cemiyeti organize etmişti. Mustafa Kemal'in kendisinin kurmadığı, üstelik İttihatçılar hâkimiyetindeki Karakol Cemiyetinden bu denli yararlanmış olması, onun üstün liderlik vasfından kaynaklanmaktaydı.

Mustafa Kemal, Karakol Cemiyeti ve uzantılarının dışında İmalatı Harbiye, Muaveneti Bahriye ve Berzenci Grubu gibi Millî Mücadele'ye destek veren örgütlerle de işbirliği içinde olmuştu. Fakat bu gibi örgütlerin sağladığı gerek silah ve cephane gerekse istihbarat bilgisini yeterli görmüyordu. O, İstanbul'da olup biten her şey-

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

den günü gününe haberdar olmak istiyordu. İşgal kuvvetlerinin büyük bir kısmı İstanbul'daydı. Bu karargâhlarda ne olup bitiyordu? Diğer taraftan Padişah ve Damat Ferit halkı Millî Mücadele'den soğutmak için türlü çabalar içindeydi. Bu çabaları önceden öğrenip karşı koyma faaliyetinde bulunmak en az cephedeki başarı kadar önemliydi. Bu nedenle Mustafa Kemal, Yüzbaşı Neşet Bey'le görüşerek İstanbul'da Hamza Grubu'nu kurmasını istedi. Hamza Grubu Mustafa Kemal'in izniyle kurulan İstanbul'daki ilk gizli gruptu. Hamza Grubu'nun yanında, Ferhat ve Kerimi grupları da teşkil edilmişti. Bundaki maksat Hamza Grubu deşifre olursa yerine Ferhat Grubu'nun, Ferhat Grubu da deşifre olursa Kerimi Grubu'nun geçmesiydi. Bu da Mustafa Kemal'in istihbarat işinde ne kadar titiz davrandığını gösteriyordu. Hamza Grubu, çeşitli adlar altında Millî Mücadele'nin sonuna kadar faaliyetlerini sürdürdü. Artık İstanbul'da olup biten her şey, günü gününe Mustafa Kemal'e rapor ediliyordu.

1921 yılında daha geniş çaplı bir istihbarat örgütü teşkil etmeyi hedefleyen Mustafa Kemal, durumu Fevzi Paşa'ya bildirdi. Fevzi Paşa o sırada Samsun'da bulunan Teşkilatı Mahsusanın son başkanı Hüsamettin Bey'i Ankara'ya çağırarak yeni bir istihbarat örgütü kurmasını istedi. Yeni kurulan ve TBMM tarafından tanınan bu örgütün adı Mim Mim Grubu oldu. Grubun, biri İstanbul'da olmak üzere toplam 54 şubesi, 10. 000 kadar silahlı ve bir o kadar silahsız üyesi vardı. Artık hem İstanbul'daki istihbarat ağı daha da genişlemiş hem de Anadolu'daki şubelerden kuruldukları bölgelere ait istihbaratlar alınmaya başlanmıştı.

Haber alma faaliyetleri, Mustafa Kemal'in gizli örgütleri bünyesinde kurulmuş muazzam istihbarat ağı sayesinde kusursuz işliyordu. Ancak, yalnızca haber alarak düşmana karşı başarı beklene mezdi. İstihbarata karşı koyma faaliyetlerini de yürütecek, İstanbul'daki gruplara nazaran daha kapsamlı ve Anadolu içerisindeki istihbarat eksikliğini giderecek nitelikte düzenli bir istihbarat teşki-

Ümit Doğan

latına daha gereksinim duyan Mustafa Kemal, Askerî Polis Teşkilatının kurulmasını istedi. Bu yeni teşkilat, gizli gruplardan farklı olarak bir istihbarat ve istihbarata karşı koyma birimi şeklinde ortaya çıkmıştı. Kuruluş amacı da buydu. Teşkilat çok titiz çalışmış, mülki ve idari amirlerin bile haberleşmelerini dinlemiş, Anadolu'ya dışarıdan gelen herkesi sıkı sıkıya takip etmişti. Teşkilatı gizli gruplardan ayıran en önemli özellik ise karşı istihbarat ve propaganda faaliyetleriydi. Mustafa Kemal, işgalcilerin gerek ajanları, gerek fetva, gerekse basın yayın yoluyla yapmış olduğu Millî Mücadele karşıtı propagandaya Askerî Polis Teşkilatı aracılığıyla ve benzer yöntemlerle karşılık vermeyi hedeflemişti. Bu doğrultuda Millî Mücadele'ye destek veren gazeteler, teşkilat elemanlarınca yurdun en ücra noktalarına kadar ulaştırılıyordu. Yine Mustafa Kemal'in millî bütünlüğü sağlama amaçlı bildirileri, çarşı ve pazarlarda her sınıftan ve her yaştan insana dağıtılarak halkın aydınlanması sağlanıyordu.

Yukarıdan beri izaha çalıştığımız faaliyetler; Mustafa Kemal'in oldukça güç şartlar altında, imkânsızlıklar içinde ve büyük mesuliyetler yüklenerek çıktığı bu yolda, Karakol Cemiyeti'nin haber alma yöntemlerinden faydalanarak başlattığı istihbarat faaliyetlerini, yurdun dört bir yanına yayarak nasıl profesyonel hâle getirdiği konusunda bilgi vermektedir. Mustafa Kemal'in girişimleri neticesinde ve ortalama iki yıllık bir sürenin sonunda, Anadolu hareketi oldukça kapsamlı ve nitelikli personellerden oluşan bir istihbarat ağına sahip olmuştu. Kurulan istihbarat örgütlerine mensup ajanlarımız, düşmanın en mahrem noktalarına kadar sızarak kimi zaman işgal kuvvetlerinin karargâhlarından, kimi zaman yerli işbirlikçilerin konaklarından, bazen de bizzat saraydan elde ettikleri önemli bilgileri Mustafa Kemal'e ulaştırmışlardı. İstihbarat faaliyetlerindeki başarı, cephedeki başarıyı da beraberinde getirmişti. Birinci İnönü Savaşı'ndan hemen önce Yunan cephesini gezerek bilgi toplayan İngiliz Kemal'in, düşmanın durumunu İsmet Paşa'ya rapor etmesi-

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

nin ardından Türk ordusunun zaferi gelmişti. Felah Grubu'ndan Yüzbaşı Kemal Bey'in Fransız karargâhında bulunan ve Yunan ordularının nerelere konuşlandığını gösteren haritanın bir kopyasını Mustafa Kemal'e ulaştırması da şüphe yok ki tarihî önem taşıyordu. Son derece önemli olan bu haritanın doğruluğu teyit edildikten sonra Büyük Taarruz hazırlıkları hız kazanmış, taarruz öncesi düşmanı aldatma ve yönlendirme faaliyetlerinin de başarılı şekilde yapılmasıyla zafer, beklenenden daha kolay gelmişti. Büyük Taarruz'un başlamasından üç gün sonra İngiltere Şam Konsolosu, Dışişlerini Bakanı Lord Curzon'a gönderdiği yazıda Mustafa Kemal'in ne kadar güçsüz olduğunu vurguluyordu. Büyük Taarruz'un başladığından haberi olmadığı gibi, Yunanlıların bir taarruzda bulunmaları durumunda çabucak başarılı olacaklarını iddia ediyordu. Söz konusu yazı, bizlere Mustafa Kemal'in kurduğu istihbarat ve istihbarata karşı koyma örgütlerinin ne kadar muazzam çalıştığını gösteriyordu.

Gizli gruplara mensup ajanlarımız, Millî Mücadele tarihimizin pek bilinmeyen ancak en önemli yönünü, *"İstihbarat, Casusluk ve Propaganda"* faaliyetlerini üstün şekilde yerine getirmişlerdi. Yokluklar içindeki Türk milletinin ölüm kalım mücadelesi verdiği İstiklal Harbi, Mustafa Kemal'in dehası üzerine kurulan muazzam istihbarat ağı sayesinde zaferle sonuçlanmıştı.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

GENELKURMAY BAŞKANLIĞI ATASE ARŞİVİ

ATASE Arşivi, İSH, K:11, Gömlek No:659, Belge No:140aa.

ATASE Arşivi, İSH, K:11, Gömlek No:665, Belge No:14,14a.

ATASE Arşivi, İSH, K:11, Gömlek No:743, Belge No:124-124aa.

ATASE Arşivi, İSH, K:112, Gömlek No:743, Belge No:130.

ATASE Arşivi, İSH, K:12, Gömlek No:838, Belge No:100.

ATASE Arşivi, İSH, K:13, Gömlek No:865, Belge No:171,171aa.

ATASE Arşivi, İSH, K:14, Gömlek No:1474, Belge No:26aa.

ATASE Arşivi, İSH, K:17, Gömlek No:1256, Belge No:4 - 4ac.

ATASE Arşivi, İSH, K:19, Gömlek No:1474, Belge No:112.

ATASE Arşivi, İSH, K:20, Gömlek No:1640, Belge No:125.

ATASE Arşivi, İSH, K:21, Gömlek No:1724, Belge No:25.

ATASE Arşivi, İSH, K:21, Gömlek No:1724, Belge No:25aa.

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ TÜRK İNKILAP TARİHİ
ENSTİTÜSÜ ARŞİVİ**

TİTEA, Kutu No:54, Gömlek No:16, Belge No: 16001.
TİTEA, Kutu No:54, Gömlek No:41, Belge No: 41-A001.
TİTEA, Kutu No:54, Gömlek No: 41, Belge No: 41-001.

KİTAPLAR

- Akar, Atilla, *Casuslar, Derin Savaşın Sıra dışı Neferleri*, İstanbul 2005.
- Atatürk, Mustafa Kemal, *Nutuk*, (Çev. Bircan Lazım), İstanbul 2005.
- “Atatürk'ün İstihbaratçısıydım” Ekrem Baydar'ın Hatıraları
Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatı, (Haz. Sami Karaören), İstanbul, 2010.
- Aybars, Ergün, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Ankara 1995.
- Balcioğlu, Mustafa, *Teşkilat-ı Mahsusa'dan Cumhuriyete*, İstanbul 2001.
- Bayur, Yusuf Hikmet, *Türkiye Devleti'nin Dış Siyaseti*, Ankara 1995.
- Bebek, İlhami, *Milli Mücadelede Akbaş Cephaneliği Baskını*, Ankara 1994.
- Cebesoy, Ali Fuat, *Milli Mücadele Hatıraları*, İstanbul 1953.
- Çınar, Bekir, *Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör*, Ankara 1997.
- Çukurova, Bülent, *Kurtuluş Savaşında Haber Alma ve Yeraltı Çalışmaları*, Ankara 1994.
- Demirel, Emin, *Teşkilat-ı Mahsusa'dan Günümüze Gizli Servisler*, İstanbul 2002.

Ümit Doğan

Dinamo, Hasan İzzettin, *Kutsal İsyan*, C.5.

Doğan, Ümit, *Atatürk'ü Öldürme Planları*, Ankara 2016.

-----*Mustafa Kemal'in Muhafızı Topal Osman*, Ankara 2014.

Ertürk, Hüsamettin, *İki Devrin Perde Arkası*, (Haz. Samih Nafiz Tansu), İstanbul 1984.

Girgin, Kemal, *Modern İstihbarat ve Türkiye*, İstanbul 2003.

Göldaş, İsmail, *Kürdistan Teâli Cemiyeti*, İstanbul 1991.

Gündüz, Asım, *Hatıralarım*, İstanbul 1973.

Güven, Ertuğrul, *Stratejik İstihbarat*, Ankara 2006.

Hiçyılmaz, Ergun, *Teşkilat-ı Mahsusa ve Casusluk Örgütleri*, İstanbul 1979.

-----*Teşkilatı Mahsusa'dan Mit'e*, İstanbul 1990.

-----*Osmanlıdan Cumhuriyete Gizli Teşkilatlar*, İstanbul 1994.

Himmetoğlu, Hüsnü, *Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları*, C.1, İstanbul 1975.

İlter, Erdal, *Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi*, Ankara 2002.

İnan, Arı, *Tarihe Tanıklık Edenler*, İstanbul 1997.

İngiliz Kemal (Ahmet Esat Tomruk) Milli Mücadele Dönemi Hatıraları (Haz: Zekeriya Türkmen), Ankara 2000.

İyiat, Bora, *Türk İstihbarat Tarihi*, Ankara 2006.

Kansu, Mazhar Müfit, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C.I Ankara 1986.

Karan, Kaya, *Türk İstihbarat Teşkilatı*, Ankara 2015

Kent, Sherman, *Stratejik İstihbarat*, (Çev. B.Y. Özbek, N. Şükrüoğlu-Arıca), Ankara 2003.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

- Kızılar, Fikret, *Teşkilat-ı Mahsusa'dan Günümüze Kadar Türk İstihbarat Teşkilatları ve Konuya İlişkin Bibliyografya Denemesi*, Ankara 1995.
- Koçer, Kemal, *Kurtuluş Savaşlarımızda İstanbul*, İstanbul 1947.
- Kutay, Cemal, *Kurtuluş ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları*, Ankara 1973.
- Milli Mücadelede Öncekiler ve Sonrakiler*, İstanbul 1963.
- Meydan, Sinan, *Atatürk'ün Gizli Kurtuluş Planları - Parola Nuh*, İstanbul 2013.
- Nizamülmülk, *Siyasetname*, (Çev. Muhammed Şerif Çavdaroğlu)
- Okday, İsmail Hakkı, *Yanya'dan Ankara'ya*, İstanbul 1994.
- Ozankaya, Özer, *Cumhuriyet Çınarı*, Ankara 1997.
- Özkan, Hülya, *Damat Ferit Paşa'nın Sadaretleri Döneminde İstanbul Hükümetlerinin Milli Mücadele Karşıtı Faaliyetleri*, Ankara 1992.
- Pehlivanlı, Hamit, *Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Tedkik Heyeti Amirlikleri*, Ankara 1993.
- Salıslık, Selahattin, *Kurtuluş Savaşının Gizli Örgütü: M. M. Grubu*, İstanbul 1999.
- Soyak, Hasan Rıza, *Atatürk'ten Hatıralar*, C.1.
- Stoddard, Philip H. , *Teşkilat- ı Mahsusa*, (Çev. Tansel Demirel), İstanbul 2003.
- Su, Kamil, *Köprülülü Hamdi Bey ve Akbaş Olayı*, s. 161-162.
- Şenel, Muzzez,- Şenel, A.Turhan, *Ana Hatları ile İstihbarat Casusluk-Propaganda Sabotaj Yıkıcı Faaliyetler Bunlara Karşı Koyma ve Polis*, Ankara 1969.

Ümit Doğan

Şimşek, Erdal, *Türkiye’de İstihbaratçılık ve MİT*, İstanbul 2004.

Tezsever, Serhat, *Millî Güvenliğimiz İçinde İstihbarat*, İstanbul 1999.

Toynbee, A. , *Türkiye-Büyük Bir Devletin Yeniden Doğuşu*, (Çev. Kasım Yargıcı), İstanbul 1971.

Turgud, Hüseyin, *Gizli Düşman Faaliyeti, Casusluk, Propaganda, Bozgunculuk*, Ankara 1954.

Yalkın, Mustafa Razi, *Bir Türk Casusunun Mütareke Anıları*, (Haz: Serpil Sürmeli), Erzurum 2007.

Yiğit, Mustafa, *Polis ve İstihbarat*, İstanbul 1977.

MAKALELER, TEZLER VE SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ

Akandere, Osman, – Ata, Feridun, “(Nemrut) Mustafa Paşa Divan-ı Harbi’nde Yargılanarak İdam Edilen Bir Kuvayı Milliyeci: Dramalı Rıza Bey ve Millî Mücadele’deki Hizmetleri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.1.

Akandere, Osman, “Akbaş Cephaneliği Baskını ve Dramalı Rıza Bey”, *Kocaeli Tarihi Sempozyumu*.

----- “Dramalı Rıza Bey ve Kuzey Batı Anadolu Kuvayı Milliye Mücadelesindeki Hizmetleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 19, (57), 2003.

----- “11 Nisan 1920 (1336) Tarihli Takvim-i Vekayi’de Kuvayı Milliye Aleyhinde Yayınlanan Kararlar”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Kasım, S. 24, s. 417-449.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

Akın, Fehmi, “Atatürk ve Fevzi Çakmak’ın Gözüyle Büyük Taarruz”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.X, S.2, Ağustos 2008.

Atay, Mehmet, “Stratejik Ulusal Güvenlik İstihbaratı”, *Strateji*, 96/1.

Aydın, Mesut, , *Milli Mücadele Yıllarında İstanbul'da Faaliyet Gösteren Gizli Guruplar*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi.

----- “Hamza Grubu (23 Eylül 1920-15 Aralık 1920)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 1989, S.3, s.373.

----- “Milli Mücadele Yıllarında TBMM Lehinde İstanbul'da Faaliyet Gösteren Gizli Bir Grup: Zabitan Grubu (27 Ekim 1920 – 20 Eylül 1921)”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 1991, S.1.

Aydoğan, Erdal, Aydoğan, - Özkan, Asaf, “İstanbul'da Bir Ara Seçim: Yenibahçeli Şükrü Bey İle Nurettin Paşa'nın Mebusluğu Meselesi ve İstanbul Gizli Grupları Arasındaki Mücadele”, *Belgi Dergisi*, S.3. Kış, 2012/1.

Aytepe, Oğuz, “Yeni Belgelerin Işığında Halifelüğün Kaldırılması ve Hanedan Üyelerinin Yurtdışına Çıkarılmaları”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Mayıs-Kasım 2002.

Başıyigit, Türkan, “Anılarda Mudanya Ateşkes Antlaşması”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Bahar 2007.

Çevik, Zeki, “Köprülülü Hamdi Bey ve Akbaş Cephaneliği Baskını” *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 5 (10).

Ümit Doğan

- Çukurova, Bülent, *M.M. Grubu Haber Alma Raporlarında Grup Faaliyetleri ve Bazı Zararlı Cemiyetler*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Demiralay, Atilla, *Büyük Taarruz ve Büyük Taarruz Şehitlikleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Doğuş, Selahattin, “Mustafa Kemal’in Samsuna Çıktığı 19 Mayıs 1919’da Türkiye’nin İçerisinde Bulunduğu Şartlar”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 17, Temmuz 2001, S.50.
- Ertem, Barış, “Resmi Belgeler ve Basında Menemen Olayı”, *History Studies*, Ocak 2013.
- Gözcü, Alev, “Refet Paşa’nın İstanbul’a Gelişi ve Tıbbiyelilerce Karşılması”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Nisan 2015, S.34.
- Güney, Remzi, *Osmanlı’nın Son Döneminden Cumhuriyet Dönemine İstihbarat Teşkilatlarının Tarihi Süreçleri ve Polis İstihbarat Tarihi*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Gürbüz, Musa, *Karakol Cemiyeti*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Hiçyılmaz, Ergun, “İngiliz Gizli Servisi İçinde Türklere Hizmet Veren Gözü Kara Casus”, *Star*, 2 Mayıs 1993.
- Hülagü, Orhan, “Anzavur İsyanı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XIV, Mart 1998, S.40.
- İmamoğlu, Uğur Cenk Deniz, *Bir Asker ve Bir Hatırat: Eyüp Durukan ve Milli Mücadele*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

- Kalemlî, Hüseyin, *İstanbul'un Son İşgal Yılı ve Tahliyesi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Kaymaz, İhsan Şerif, "Mondros: Bir Ateşkesin Tahlili", 21. *Yüzyıl Dergisi*, Ekim-Kasım-Aralık 2008.
- Müderrişoğlu, Alptekin, "Vahdettin'in Kurtuluş Savaşını Başlatması İçin Mustafa Kemal Paşa'ya 400.000 Altın ve 400.000 Kağıt Lira Verdiği Gerçek Dışı Bir İddiadır", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 1995, S.15.
- Mehmet, Yayla, *Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Özdağ, Ümit, "Stratejik İstihbarat, Avrasya Dosyası," *İstihbarat Özel*, Yaz 2002, C.8 S. 2.
- Özkan, Asaf, "Arkadaşlarının Kaleminden Mim Mim Grubu Reisi Topkapılı Mehmet Bey", *Tarihin Peşinde*, 2013, S.10.
- Pehlivanlı, Hamit, "Askeri Polis Teşkilatı İstihbarat Raporlarında Milli Mücadele Sırasında Ermeni-Rum Azınlığın Faaliyetleri ve Alınan Tedbirler, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 1991, S.8.
- "İstiklal Harbi Dönemi Türk İstihbarat-
çılığı", *Teşkilat-ı Mahsusa'nın 100. Yılında Türk İstihbara-
tı*, (Ed: Ümit Özdağ, Merve Önenli Güven), Ankara
2015.
- *Kurtuluş Savaşında Askeri Polis Teşkilatı
ve Faaliyetleri*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi
Enstitüsü, Doktora Tezi.

Ümit Doğan

Tınmaz, Orhan, *Ulusal Kurtuluş Savaşına Karşı Bir Örgüt:*

Kuvayı İnzibatiye, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,

Yalçın, E. Semih, “Dahiliye Vekili Nazım Bey’in İstifası Meselesi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XI, Temmuz 1995, S.32.

Yaşar, Selman, “Büyük Taarruz’da Türk Süvarisi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.X, S.2.

Yurtsever, Serdar, *Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetlerinin Olaylar Çerçevesinde İncelenmesi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

SÜRELİ YAYINLAR

Alemdar.

Hakimiyet-i Milliye.

İkdam.

Peyam-ı Sabah.

Tanin.

Ulus.

Vakit.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

<http://www.atam.gov.tr>

<http://www.haberturk.com>

<http://www.hurriyet.com.tr>

<http://www.sde.org.tr>

<http://www.yenicaggazetesi.com.tr>

EKLER

Ümit Doğan

(Ek-1) "Karakol Cemiyeti Kurmay Heyeti"

Kaynak: (Karan, a.g.e. , s.170.)

Oturanlar sağdan itibaren Fahrettin Bey (Kara Vasıf'ın kardeşi),
Kara Vasıf, Mesut Bey.
Ayaktakiler Naim Cevat, Ali Rıza ve Yenibahçeli Şükrü

(Ek-2) "A.P. Teşkilatının Teşkilat, İrtibat, Vazife ve İcraat

Esasları²⁸

(Kaynak: Pehlivanlı, a.g.t.)

42/45-

محمد ی. شہیدی اور خدیجہ
اساتذہ صفہ نظام

w

- [illegible]

(Ek-2)'de Gösterilen Belgenin Türkçe Çevirisi

**Asakerî P. Teşkilâtı vezâif-i esasiyesi hakkında talimatname
20/12/36**

1. P. Teşkilatı ordu gerisindeki mıntıkalarda ve dahilinde düşman casus faaliyeti ve propagandasının teşkilat-ı hafiye ve iğtişâş ihdas eylemesinin önünü almak ve mukabil tedabir itti-haz ve faaliyet-i müteakabile ibraz etmek ve düşman menatıkına gönderilecek eşhası tedarik eylemek gibi emniyet-i umumiye ve istihbarata muavin teşkilâttır. (Bu maksatla askerî (P = Polis) nukat ve merakizi vücuda getirilmekte bulunmuş ve bunlara sa-dık inzibat memurlarından maada hafî teşkilâta malik müteaddit taharri memurları ve menatık-ı harbiyedekilere komiser ve polis ilâve edilmiştir. (Numero-1)

2. Teşkilat ve İrtibat:

a. Bilumum "P" vezâifi Erkân-ı Harbiye-i Umumiye'ce idare olunacaktır. Bu maksatla Erkân-ı Harbiye-i Umumiye İstihba-rat Şubesi'ne menbut bir P kısmı ihdas edilecektir. Ve bu kısım P ve istihbarat ve irtibat şubeleri muamelâtıyla meşgul iki cüz-i esasîden mürekkep olacaktır.

b. Cephe ve kolordu ve bu salâhiyetteki havali mıntıkların-daki kumandanlık karargâhları istihbarat şube veya kısımlarında birer P kısmı bulunacaktır.

c. Manatık-i harbiyede ve kendi mıntıkaları aksam-ı dahiliyede en büyük kumandanlar tespit ediler melfuf muvakkat kadrolara nazaran mevakün derece-i ehemmiyetine göre ve muhassesatla mütevazin alarak lüzum görülecek mevâkide Erkân-ı Harbiye-i Umumiyenin inzimam-ı rey ve muvafakatiyle birinci, ikinci, üçüncü derece veya muvakkat mahiyette muavin P şubeleri vücuda getireceklerdir.

d. P şubâtı mıntıklarındaki kumandanların emrindedir. Ancak, ahval-i müstacelede ve kumandanın reyi munzam bulunan hususatta, istihbarat şubeleri ve şube bulunan makamların istihbarat kısımlarından da emir alırlar.

3.Vezâif ve İcraat:

a. P'nin vezâif-i esasiyesi birinci maddede icmal edilmiştir.

b. Atîde tayin edilen menatık-ı harbiyede P şubeleri bilumum P ve emniyet-i umumiye vezaifinden doğrudan doğruya mesuldür. Bunun için sevhil, hudud ve cephelerden gelecek bilcümle eşhası tahkik ve tetkik, ahvaliyle calib-i şüphe görülenleri lüzumunda tevkif, kumandanlık makamları vasıtasıyla icap eden mahkemelere vesaike ile tevdi ederler. Gelüp gidenler hakkında, Seyr-ü Sefer Nizamnamesi ahkâmı yalnız P'ce tatbik ve icra ve bu sebeble mevcut polis teşkilâtına evamir ve talimat ita olunur.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

c. Menatık-ı harbiye haricinde emniyet-i umumiye hususâtı Dahiliye Vekâleti'ne aittir. Ancak bu mıntıkalarındaki P Teşkilâtı, bilhassa hariçten gelecek ordu mensubininin tetkik-i ahvali ve hıyanet-i harbiye kanununa temas eden düşman casusluğu hakkında tetkikat ve istihbarat ile muvazzaf sivil casuslara dair istihsal edeceği esaslı (haberleri elde edebileceği vesaik ile cihet-i mülkiyeye tevdi eder.

d. P Teşkilâtı menatık-ı harbiyede, ordunun efkâr-ı umumiyesine kesb-i ittilaa ve kumandanların nukat-ı nazar ve talimatına tevfikana propaganda icrasına say eder.

e. Kumanda makamâtının düşman nezdinde istihdam eyleyeceği muhbir ve casusları bulmaya ve hariçte düşman menatıkında lüzum gösterilecek merakiz-i istihbariyenin ihzarına memurdur.

f. Menatık-ı harbiye haricindeki limanlara gelecek sivil ahalîye P Teşkilâtı'nın müdahalesi gayrı caizdir.

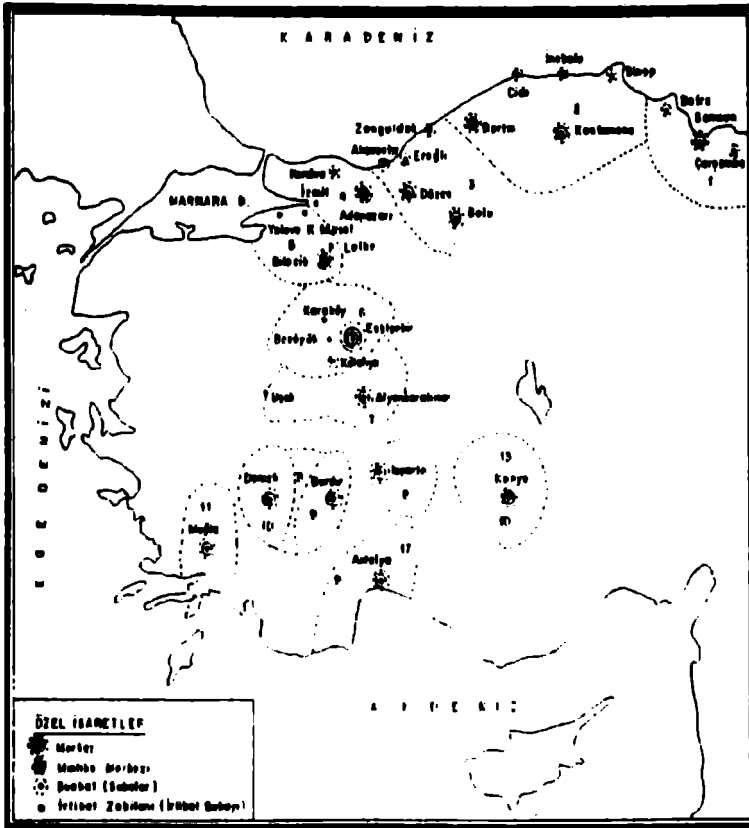
4. Menatık-i harbiye (2) numaralı krokide gösterilmiştir.

Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Vekili

Ferik FEVZİ

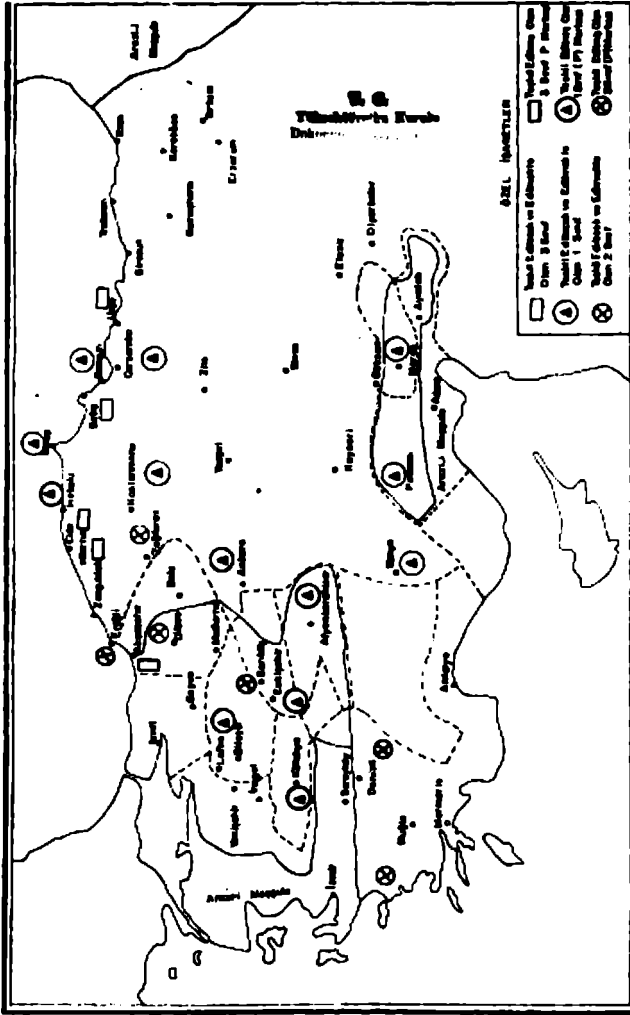
(Ek-3)*Askeri Polis Teşkilatının İlk Faaliyet Bölgesi (Temmuz-1920)*

(Kaynak: Pehlivanlı, a.g.t.)

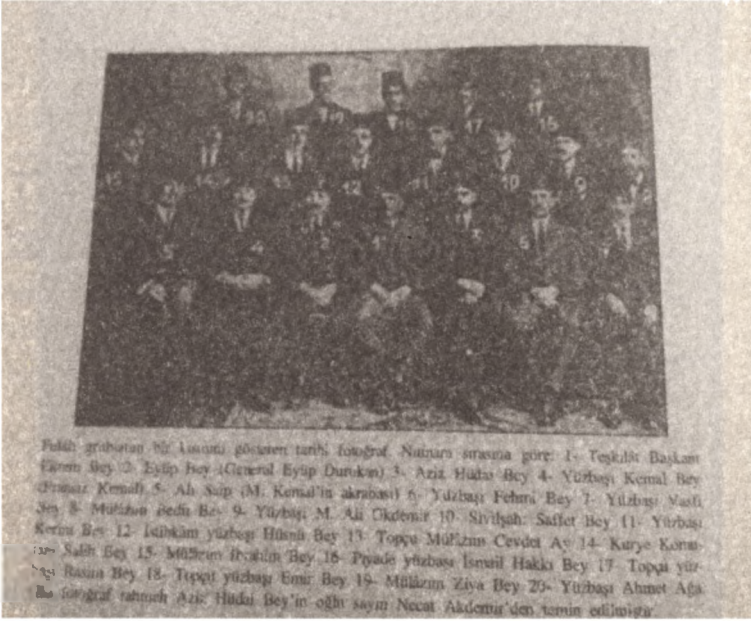
(Ek-5) "Ordu, Cephe ve Kolordu Bölgelerindeki A.P. Mıntıka-
ları"

(Kaynak: Pehlivanlı, a.g.t.)

(Ek-6) Felah Grubu Mensuplarının Bir Kısımına Ait Fotoğraf

(Karaören, a.g.e.)

Umit Dogan

**(Ek-7) İngiliz Kemal Lakaplı Ahmet Esat Tomruk'a Vatana
Hizmetten Dolayı Maaş Bağlanması Kararı
(Kaynak: TBMM, ZC, C.13, S.204.)**

Bütçe Komisyonu raporu

*Çankırı'da Nispetiye
Bütçe Komisyonu
Esn. No. 2/63
Karar No. 120*

11.7.1963

Yüksek Başkanlığın

Millet Meclisinin 29.4.1963 tarihli 79 ncu birleşiminde ünefilik ve ihsanilikle görüldükçe ka-
bul edilen İstanbul Milletvekili Hacı Ömer'in İngiliz Kemal namıyla anılan Ahmet Kemal Tom-
ruk'a vatani hizmet terfihinden aylık bağlanmasına dair kanun teklifi Komisyonumuzun 11.7.
1963 tarihli toplantısında Halki Bakanlık temsilcilerinin katılımlıyla teklif ve infazına edildi :

Tasarı gereğince infazla bildirilen hususlar ve Savunma Bakanlığın temsilcisinin yaptığı
temsilatı bizzat Komisyonumuzda uygun mütala edilerek meclis kanun teklifi Millet
Meclisi Genel Kuruluna kabul edilmiştir şekilde aynı ve ayırlığı ile kabul edilmiştir.

Genel Kurulun tasarılarına ünefilik ve ihsanilikle arz edilme üzere Yüksek Başkanlığın sunudur

Ünvan Cumhurbaşkanı S. O. <i>S. Kurallıca</i>	Sıra Sıra <i>L. Ağul</i>	Katip Sıra <i>K. Başhan</i>	Adana <i>M. Paşalı</i>
Konya <i>A. Öner</i>	Konya <i>M. Dönali</i>	Ordu <i>S. Kızılcı</i>	Sakarya <i>K. Yarıllı</i>
Tatlı Öye <i>H. Tuncel</i>		Tatlı Öye <i>S. Üner</i>	

C. Senaton (S. Sayısı : 204)

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

(Ek-8) Damat Ferit Paşa'nın Mustafa Kemal Paşa'ya Suikast İçin Polis Müdürü Tahsin'i Görevlendirdiğine Dair Hamza Grubundan Gelen İstihbarat Raporu.

(ATASE Arşivi, İSH, K:11, Gömlek No:665, Belge No:14, 14a)

20/11/19

1

A 1-4283
U 35
F 20

Hamza Grubu

18/11/1919
1- 18/11/1919 tarihinde Hamza Grubu tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya suikast teşviki yapılmıştır. Bu teşvik Hamza Grubu üyesi Tahsin Paşa tarafından yapılmıştır. Tahsin Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya suikast teşviki yaparken, Mustafa Kemal Paşa'nın Hamza Grubu üyesi Tahsin Paşa'ya suikast teşviki yapmasını istemiştir. Tahsin Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya suikast teşviki yaparken, Mustafa Kemal Paşa'nın Hamza Grubu üyesi Tahsin Paşa'ya suikast teşviki yapmasını istemiştir. Tahsin Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya suikast teşviki yaparken, Mustafa Kemal Paşa'nın Hamza Grubu üyesi Tahsin Paşa'ya suikast teşviki yapmasını istemiştir.

2

6- 19/11/1919 tarihinde Hamza Grubu tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya suikast teşviki yapılmıştır. Bu teşvik Hamza Grubu üyesi Tahsin Paşa tarafından yapılmıştır. Tahsin Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya suikast teşviki yaparken, Mustafa Kemal Paşa'nın Hamza Grubu üyesi Tahsin Paşa'ya suikast teşviki yapmasını istemiştir. Tahsin Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya suikast teşviki yaparken, Mustafa Kemal Paşa'nın Hamza Grubu üyesi Tahsin Paşa'ya suikast teşviki yapmasını istemiştir. Tahsin Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya suikast teşviki yaparken, Mustafa Kemal Paşa'nın Hamza Grubu üyesi Tahsin Paşa'ya suikast teşviki yapmasını istemiştir.

İSH-11
K. 665
B. 14-4

(Ek-8)'da Gösterilen Belgenin Türkçe Çevirisi:

Gayet Aceledir
Kişiyi Mahsusdur.
19 Teşrinievvel 36

Erkan-ı Harbiye'î Umûmîye Reisi (...) Beyefendi

- 1- 18 Teşrinievvel 36'da Çekoslovak Elçiliğinden gönderilen bir habere nazaran Damat Ferit Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine karşı bir suikast tertip etmesi için polis müdür umumisi me'mur tayin etmiştir. Aynı kaynak bu suikastı icrâ edeceklerin Ermeni ve Arnavutlardan oluşmuş olduğunu bildiriyor.
- 2- Bu havadis hakkında gizlilikle tahkikat icrâ ettirilmiş ve Tahsin en muhterem bir arkadaşına bu keyfiyeti açmıştır. Suikast icrası için Ermeni ve Arnavutlardan yirmi kişi bomba silah vesaire ile Karadeniz yoluyla sevk edilecekmiş meselede İngiliz parmağı ve himayesinin mevcut olduğu da zannediliyor.
- 3- Bu hususta grup buraca her ihtimale karşı aşağıdaki tedbirleri almıştır.

1. Polis Müdüriyetindeki adamlarımız vasıtasıyla meselenin tertibat safhasını elde etmek.
2. Çekoslovak Elçiliğinden aynı maksatla temas kurulması.
3. İstikamete hareket eden vapurlarda şüpheli şahısları takip ve ilk iskelede tevkif edilebilmeleri için gereğinin yapılması.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

4. Mümkün olursa tertibatı esasınca keşif için bunlar konusunda birisinin dahili hususta mesa'i.
5. Grup en ziyade Erikli iskelesinin (...) tutulması lüzumunu arz eyledi.

Belgenin Devamında;

6. vel'de yazılmıştır.

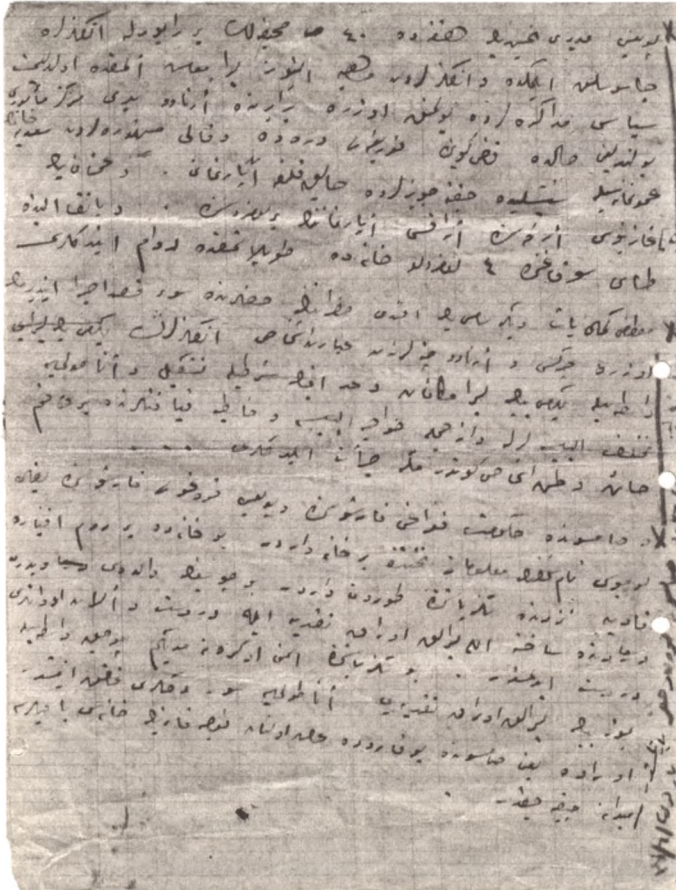
Bu şifre 19 Teşriniev-

İmza

Hamza Grubu

(Ek – 8/1) Polis Müdürü Tahsin'in İngilizlere Casusluk Yaptığını ve Mustafa Kemal Paşa'ya Suikast Yapacağını Bildiren Belge

(ATASE Arşivi, İSH, K:14, Gömlek No:1474, Belge No:26aaa)

(Ek- 8/1)'de Gösterilen Belgenin Türkçe Çevirisi:

Polis Müdürü Tahsin Bey haftada 40 sayfalık bir raporla İngilizlere casusluk eylemekte ve İngilizlerden bu iş için 600 lira maaş almakta olduğu siyasi müzakerelerde bulunmak üzere beraberinde Arnavut yedi merkez memuru bulunduğu halde Kadıköy'de Kurbağalıdere'de defalı meşhurelerden Sadiye hanımın imarethanesiyle Şişli'de (...) Cevizler'de hayık Kalfa Apartmanı ve Osman Bey Gazinosu arkasında Ajans Apartmanının bir numarasında ve (...) Tay Sokağında 4 numrulu hanede toplanmakta devam ettikleri Mustafa Kemal Paşa diğer Sami Beyefendi Hazretleri haklarında suikast icrâ ettirmek üzere Çerkez ve Arnavut çetelerinden ibaret olan şahısların İngilizlerin vasıtasıyla 20.000 lira mükafat vaad etmek şartıyla oluşturulmuş ve Anadolu'ya muhtelif elbiselerle ve hoca elbisesi ve zabıta kıyafetlerinden bir takım vatan haini şahıs göndermeğe cüret eyledikleri... Samsun'da hükümet konağı karşısında ve polis karakolu karşısında bakkal Lombos adındaki şahsın ikametinde bir hane vardır. Bu hanede ikamet eden bir Rum ihtiyar ve kadın nezdinde sekiz yaşında torundurlar. Bu çocuğun validesi ve babası İstanbul'da sahte elli liralık nakidi Anadolu'ya sürdükleri anlaşılmıştır. Orada yani Samsun'da yukarıda arz olunan kocakarının hanesi basılırsa ümidane çıkacaktır.

(Ek-9) Damat Ferit, İngiliz Generali, Molla Said ve Necmeddin Hüseyin Bey'in Mustafa Kemal Paşa'ya Suikast Planı Hakkındaki İstihbarat Raporu.

(TİTEA, Kutu No:54, Gömlek No: 41, Belge No: 41-001)

[illegible]

(Ek-9)'da Gösterilen Belgenin Türkçe Çevirisi:

- 1- 3 Nisan 37 Şevket'le birleştim. Fakat Sabık Emektar Mıntıka Kumandanıyla buluşacağım için 4 Nisan'da buluşmaklığımız hususunda kendisinden rica ettim. Ufak tefek bazı şeyler ağzından almaya başladım. İş bu suikast İstanbul'da doğmuş değildir. Bidayette Erzincan'ın Horan mahallesinde Çatladı Hoca namıyla maruf bir şahsın evinde ilk ictimâ yapıyor. Suikastçiler tedarik ediliyor. Bilahire en ziyâde yazabilecekleri (?) bir yer teşkil edecek Merzifon ve havalisine geliyorlar. O sırada bizim mehud Asaf Bey'in refiki Bekir Bey orada mahfuz imiş. Çünkü Bozok İsyanında medhaldar olduğundan (parmağı olduğundan) onunla temas yapıyorlar. Onun davetiyle İstanbul'a o Cemaat-i Hafiyenin müntesipleri geliyor. Asaf vasıtasıyla Damat Paşa'ya ve yine Asaf vasıtasıyla İngiliz Generaline takdim ediliyorlar. Süleymaniyeli Pepe Selim ve bizim merkezdeki hâl ve hazırda (?) mevkuf bulunan Adil ve Şevket bir Cemiyet-i Hafiye teşkil ediyorlar. Tâbi bunlardan Damat Paşa'nın haberi olduğundan yekdiğerlerine Şevket ve Adil le temasları söyleniyor. Bu sırada İstanbul işgali baş gösteriyor. Heyet faaliyete geçiyor. Adil Mustafa Kemâl

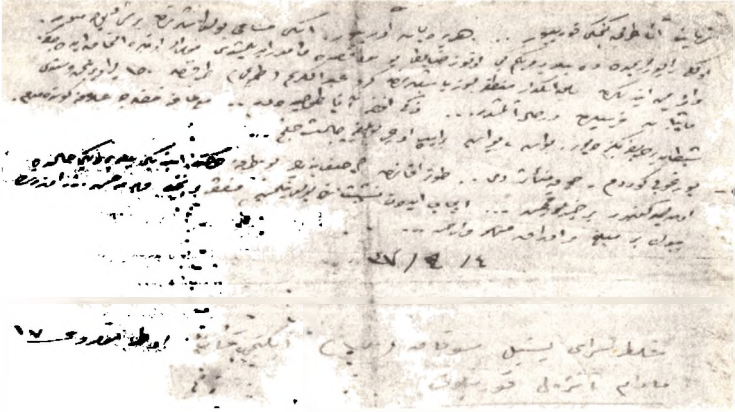
Ümit Doğan

Paşa hazretlerine atacağı bir kurşuna mukabil ailesine yirmi bin lira ikramiye verilmesini talep ediyor. Bu sırada işe Necmettin Hüseyîn Bey ve Sait Mollalar karışıyor. Cemiyet büyüyor. Bu sırada Mustafa Sagir Bey meydana çıkıyor. İlk temas Harita Da'iresi Zabıtanadan (subaylarından) 317 tevellütlü Mümtaz bu şahsiyetle peydayı münasebet ediyor (temas kuruyor). Salih Paşa sükut ediyor. Ferit Paşa çıkarıyor, Adil merkeze alınıyor, gitmekten vazgeçiyor. Adilin yerine 55.alayda bulunmuş Mülazım-ı Evvel (Üsteğmen) Zeki Efendi dâhil oluyor.(Topçu) Bu sırada Kuvvayı İnzibatiye teşkil olunuyor. Zeki mezkûr teşkilattan ayrılarak Kuvvayı İnzi-batiye'ye geçiyor. En nihayet o teşkilat lağv ediliyor.

Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

(Ek-9/1) Damat Ferit, İngiliz Generali, Molla Said ve
Necmeddin Hüseyin Bey'in Mustafa Kemal Paşa'ya Suikast
Planı Hakkındaki İstihbarat Raporu.

(TİTEA, Kutu No:54, Gömlek No:41, Belge No: 41-A001)

(Ek-9/1)'de Gösterilen Belgenin Türkçe Çevirisi:

Nihayet Anadolu'ya gitmeyi kuruyor her yere başvuruyor eski mesai (...) bir şey bulamıyor. Evvel ki raporlarımda da bildirdiğim gibi 30 Zabıt (subay) bu suikasta me'mur edilmişti. Mumai-leyh onlara ilhak edeceğine (katılacağına) dair yemin ettiğinden Mülhak Üsküdar Mıntıka Yüzbaşlarından Kürt Abdülkerim(topçu) tarafından 150 lira verilmiş ve senedi (...) derhal almıştır Zeki Efendi Anadolu'dadır mamafih mukaddemce alâka göstermedim şeytan bir herife benziyor yavaş yavaş bir ip ucu bulmaya çalışacağım.

2- Yorgubu gördüm çok müte'essirdi. Tutrakan' dan Asaf Neper'in (?) bu tarafa hareket ettiğini bildirdiği halde on bir gündür haber yokmuş. İcâb eden teşebbüsâtında yolu tükenmesine münhasır bir tahliye mühürlenmiş (...) üzerinde büyük bir meblâğ ve evrak-ı mühimme (önemli evrak) varmış.

4/4/37 Galatasaray yeşil sokak (170) ikinci kat oda numara 17
Madam Entrel Korinlof

(Ek-10)'da Gösterilen Belgenin Türkçe Çevirisi:

Halledenin imzası	Numrusu	12.kolordu kumandanlığı	Tarihi	Mahreci
	285 İstihbarat	Şifre hali	16/3/37	C.M
1-İstanbul'da mütekaid Jandarma Binbaşısı Asaf Neper Mülazım Evvel Şevket , Rus Kaymakamlığından İngiliz ordusuna Binbaşı olarak kabûl edilen Kortilof Kırım Kumandanlığından Prens Rüstem Prens Fevzi ve Mansur Cakorof Zeki ve Celal Beylerle akdemce İngilizlerin İstanbul'daki Karargah-ı Umumiye Ajans Şube Müdürü bulunan Bennet'ten oluşan bir heyetin Bandırma veyahut Antalya tarikiyle Anadolu ya gelecekleri ve Bennet'in İzmir'de pek çok tanıdıkları olması dolayısıyla İzmir tarikiyle Anadolu ya geçmeleri daha kolay olduğu ve bu heyetin vazifesi her neye mal olur ise olsun Mustafa Kemâl Paşa hazretlerine suikast meselesini temin etmekten ibaret olduğu ihbâr olunmakta bulunduğu Erkan-I Harbiye'i Umumiye Riyasetinden bildirilmektedir. 2-7/3/37 tarih ve 100 numrulu şifre ile İngiliz Teşkilat Memuru Olan Bennet'in heyetinin beraberinde bir doktorla Anadolu ya geçceklerini istihbar kılındığı doktorun eşkaliyle beraber ta'mim olunmuştur. 3- Bu fesat heyetinin bu gibi birbirine uymayan işaretlerle memleket zabitasını şaşırtmaya çalışarak hiç ümit edilmeyen bir mahalden Anadolu 'ya geçmeleri pek muhtemeldir fevkalade dikkatli ve tedbirli hareket olunarak takiplerinin ehemmiyeti mahsusa ad edilmesini rica ederiz Binbaşı Asaf Beyin eşkali kısa boylu şişmanca kesik bıyıklı çok esmer benizli sağ tarafında bıyığı ile ağzı arasında bir halep çıbanı vardır. M.M.G. Rafet				

(Ek-11)'de Gösterilen Belgenin Türkçe Çevirisi:

Dakika saat	Tarih	Mahal	Rapor	Gönderen
103			Gönderilmiştir.	
			Vasıl Olmuştur	3561 pek acildir.
Adres: 3 Kanunusani 338 30/12/37 tarihli şifreye zeyl suikast için Anadolu'ya geçecek Ohannes ve Serkes namında ki iki Ermeni'nin Afyonkarahisar'a hareket ettikleri Harbe Nazırı Paşa Hazretlerinin hamile'i istih- bar etmiştir. 3/1 /38 tarih ve 3561 numruludur. 3 Kanunusani 38				

(Ek-12)'de Gösterilen Belgenin Türkçe Çevirisi:

Dakika Saat	Tarih	Mahal	Rapor	Gönderen
104			Gönderilmiştir.	
9/1/38			Vasıl olmuştur	
Adres: Erkan-I Harbiye'iumûmîye Riyaset Celilesine Numru 1383 30/12/37 tarih ve 3530 numaralı şifre ile arz edilen Ohannes (Halîl) ve Serkeş (Osman) 'ın fotoğrafı ekte takdim kılınmıştır. İş bu fotoğraftan birer nüsha Samsun- İstanbul – İzmit'e ve iki nüshasıda (...) kumandanlığına gönderilmiştir. Garb Kumandanlığına Anadolu'da en üstte bulunan zata karşı suikast icrası ve vazife- siyle görevlendirilen ve Anadolu'ya geldiği istihbarat edinilen Ohannes (nam-ı müste'arı Halîl) ve Serkeş (nam müste'arı Osman) olan iki Ermeni fedaisinin fotoğrafı rabten gönderil- miştir efendim.				

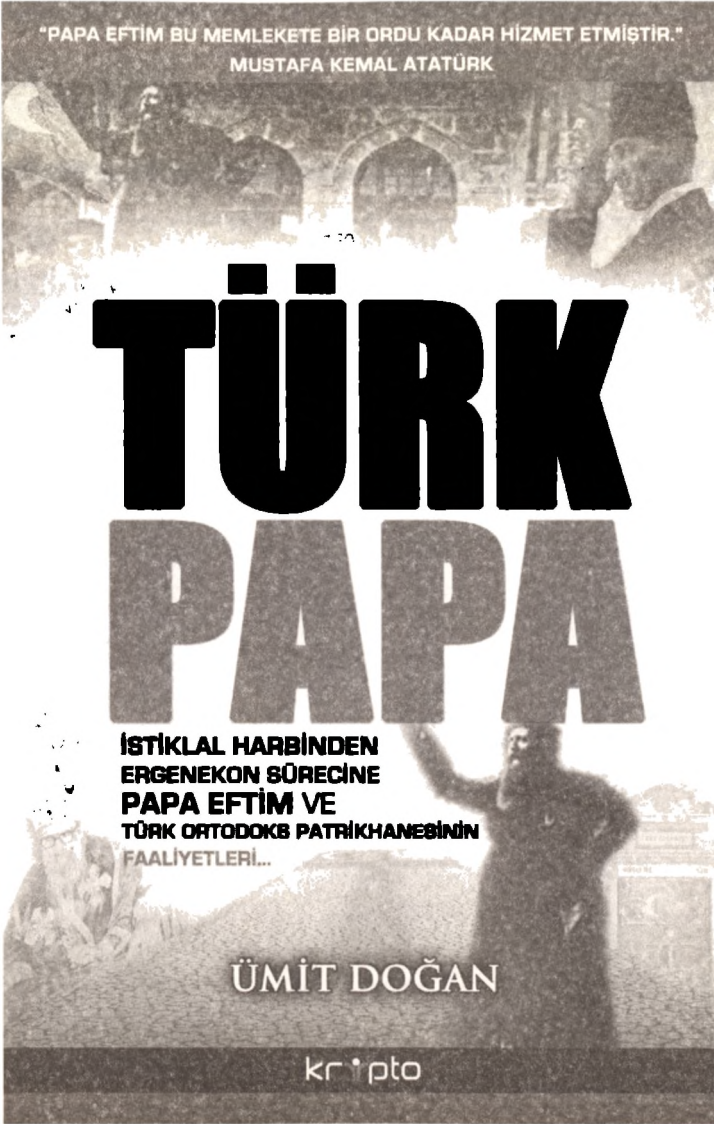
Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri

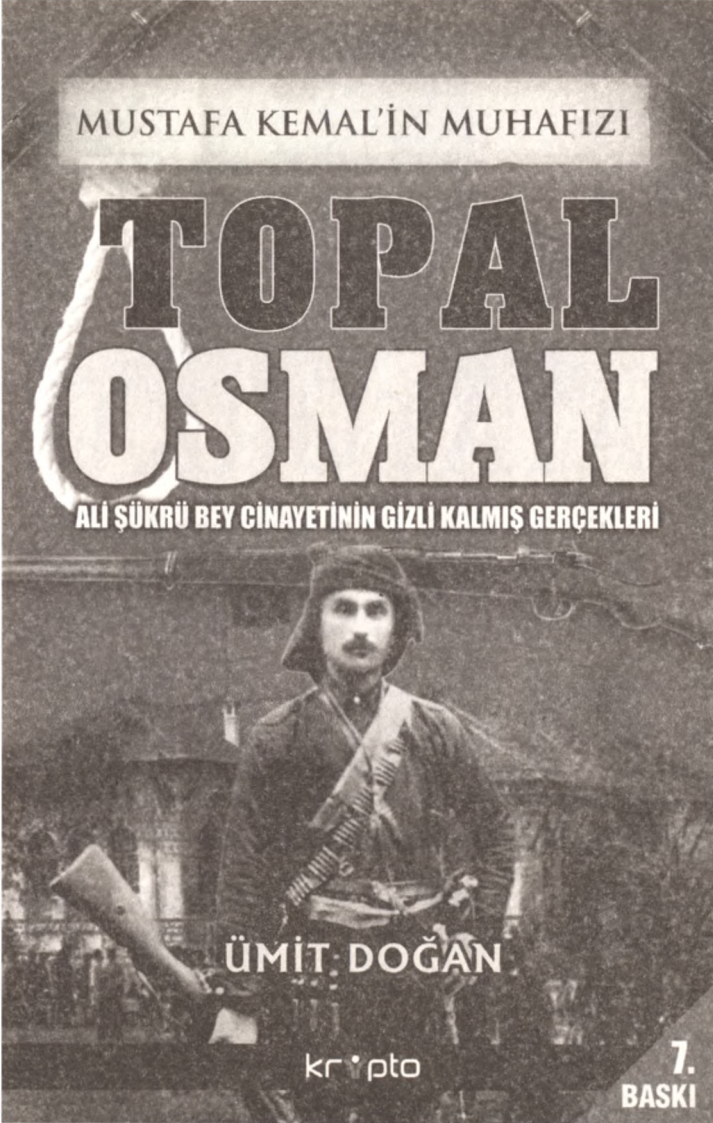
**(Ek- 13) Ermeni Suikastçılar Ohannes ve Serkeş'in Yazı Ekinde
Gönderilen Fotoğrafları**

(ATASE Arşivi, İSH, K:21, Gömlek No:1724, Belge No:25)

Ümit Doğan

Ümit Doğan

İLK DEFA
YAYINLANAN
BELGELER
IŞIĞINDA

ATATÜRK'Ü ÖLDÜRME PLANLARI

SUİKAST VE DARBE GİRİŞİMLERİ

ATATÜRK'ÜN İSTİHBARAT FAALİYETLERİ

BU KİTAP, KURTULUŞ SAVAŞI SIRASINDA ATATÜRK'ÜN EMRİNDE, TÜRK MİLLETİNİN KURTULUŞU İÇİN SAVAŞAN, KAHRAMAN İSTİHBARATÇILARIMIZIN ÖYKÜLERİNİ BELGELERLE ANLATMAKTADIR.

Türk milleti, Birinci Dünya Savaşından yenilgiyle ayrılmanın getirdiği bütün olumsuzluklara rağmen, kurtuluş mucizesini gerçekleştirmek adına yararlanabileceği iki önemli unsuru bünyesinde barındırıyordu. Bu unsurlardan ilki, Mustafa Kemal gibi vatanperver bir dehanın, ikincisi ise kapatılan Teşkilat-ı Mahsusa'nın istihbarat geleneginden gelen tecrübeli asker ve istihbaratçıların varlığıydı.

- * İngiliz işgal komutanı General Harrington'un makam otomobilini kaçırp Mustafa Kemal'e hediye eden milli ajanımız kimdi?
- * Vahdetin'in damadı Mustafa Kemal'e hangi bilgiyi ulaştırmak istedi?
- * Mustafa Kemal'in Saray'daki hanedan üyesi kadın ajanı kimdi?
- * Mustafa Kemal kendisine yapılacak suikastleri önceden nasıl öğreniyordu?
- * Giresunlu Topal Osman Ağa'nın ajanlarının görevleri neydi?
- * Damat Ferit'in konağına sızan milli ajanımız kimdi ve neyi amaçlıyordu?
- * Yunan birliklerinin konuşlanmasını gösterir haritayı Mustafa Kemal'e kim ulaştırdı?
- * Görünürde İngiliz istihbarat şefi olup, gerçekte Mustafa Kemal'in hesabına çalışan Ermeni asıllı milli ajanımız kimdi?
- * Kadın istihbaratçılarımızın çalışmaları Ermenilerin işgal güçleriyle işbirliğini nasıl ortaya çıkardı?
- * Kuvvayi Milliyecilerin sığınağı ve Milli direnişin merkezi haline gelen tekke hangisiydi?
- * Kuvvayi Milliye'nin Hilafet Ordusu karşısındaki başarısının sırrı nedir?
- * Hamza Grubu tüccar kılığına soktuğu subayları Anadolu'ya nasıl gönderdi?
- * İşgal donanmasının telsiz haberleşmelerini nasıl dinledik?
- * İngiliz ajanı Nelson'un mektuplarındaki görünmez yazı nasıl deşifre edildi?
- * Yunan karargahına ABD'li gazeteci kimliğiyle sızan ajanımız kimdi?
- * Ramazan topu bahanesiyle Anadolu'ya kaçırılan 7,5'luk Sahra Toplarının hikayesi...
- * Mustafa Kemal'in Büyük Taarruz öncesi düşmanı aldatma yöntemleri nelerdir?

ISBN: 978-605-4991-51-8

facebook.com/kriptokitaplar
twitter.com/kriptokitaplar

25 TL

kripto

Kültür Mah. Ataç 2 Sk. No:71/B Çankaya - Ankara - Tel: 0312 432 1823 - Faks: 0312 432 1833
www.kriptokitaplar.com - e-posta: kripto@kriptokitaplar.com